

Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet

André Lászlóné – Kerékgyártó László

**Fejlesztési programok és eredmények a hátrányos
helyzetű fiatalok szakiskolai szakképzésének
előkészítésében
(1998-2006)**

2007

**Készült a Szociális és Munkaügyi Minisztérium megbízásából
a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézetben**

A kutatásban közreműködtek:

André Lászlóné
Fábián Gyula
Kerékgyártó László
Nagy Gusztáv
Nagy Zoltán
Pálfy György
Pigler Edit
Potonyecz Istvánné
Retkes Ákos
Tóth József
Vantsó Erzsébet

**A zárótanulmányt
lektorálta:**

Lénárt Györgyné
Vályi Gábor

ISBN 978-963-264-019-8

**Kiadja a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet
Felelős kiadó: Nagy László főigazgató
Nyomdai kivitelezés:
Készült: 500 példányban**

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS.....	4
2. HELYZETELEMZÉS.....	5
2.1. A magyar szakképzés munkaerő-piaci megfelelése.....	5
2.2. Európai kitekintés.....	5
2.3. Az iskolai rendszerű szakképzés helyzetének alakulása.....	7
2.4. A szakiskolai képzés szakképzést előkészítő szakaszának (9. és 10. évfolyamának) eredményességi mutatói a Nemzeti Szakképzési Intézet által folytatott monitorozás tükrében.....	12
3. A FEJLESZTÉSI PROGRAMOK HATÁSA A FELZÁRKÓZTATÓ OKTATÁSRA A KUTATÓK ELŐZETES INFORMÁCIÓI ALAPJÁN.....	20
5. AZ ADATOK KIÉRTÉKELÉSE, AZ EREDMÉNYEK ISMERTETÉSE	24
5.1. Jogszabályi háttér: a szociálisan hátrányos helyzet, mint felzárkóztató oktatásra jogosultság és a szakiskolai felzárkóztató oktatás meghatározása	24
5.2. A felzárkóztató oktatáshoz kapcsolódó központi fejlesztési és kutatási programok 1998-2006. között.....	29
5.3. Hátrányos helyzetű fiatalok monitoring vizsgálata a 2006-2007. tanévben.....	52
5.4. A szakiskolai felzárkóztató oktatás eredményei és problémái a kérdőíves felmérés és az interjúk tükrében.....	72
6. A DOKUMENTUMELEMZÉS, HELYSZÍNI VIZSGÁLATOK ALAPJÁN LEVONHATÓ KÖVETKEZTETÉSEK	84
7. JAVASLATOK.....	90
8. IRODALOMJEGYZÉK.....	92
9. MELLÉKLETEK - INTERJÚK, ESETTANULMÁNYOK.....	93

1. BEVEZETÉS

A 2006-os és 2007-es esztendő hazánkban a szakképzés szinte minden területén jelentős változásokat hozott. A minisztériumi státúumok módosultak; a szakképzés általános irányítása a Szociális és Munkaügyi Minisztérium hatáskörébe került; a háttérintézmény szervezeti felépítése átalakult, neve Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet lett a Nemzeti Szakképzési Intézet és a Nemzeti Felnőttképzési Intézet összevonása után; megjelent az új Országos Képzési Jegyzék; számos jogszabályi változás történt; megkezdődött a Térségi Integrált Szakképző Központok működése; szakképző iskolák egyesültek és szűntek meg.

A változások a hátrányos helyzetű fiatalok felzárkóztató oktatásának eddigi folyamatát, irányítását és végrehajtását is érintették. Célszerű ilyenkor a továbblépés érdekében elemezni az elért eredményeket és hiányosságokat. A kutatás célja az elmúlt évtizedben e téren tett erőfeszítések hatásainak bemutatása, a központi fejlesztési programok összefoglalása, a felzárkóztató oktatást végző szakképző iskolák tevékenységének és jelenlegi helyzetének felvázolása.

A kutatás célja a központi fejlesztési programok összefoglalása, a felzárkóztató oktatást végző szakképző iskolák tevékenységének és jelenlegi helyzetének felvázolása, az elmúlt évtizedben történt változások bemutatása.

A Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet 2007. évi munkaterve a kutatási feladatként a következőt határozta meg:

Országos adatgyűjtés szervezése a szakiskolák 9-10. osztályos tanulóiról, adategyeztetés. Ezen belül a Szakiskolai Fejlesztési Program keretében kidolgozott tantervet bevezető iskolák, valamint a szakiskolai felzárkóztató kerettanterv szerint oktatóiskolák eredményeinek elemzése.

Az 1998 – 2006 közötti időszakban a hátrányos helyzetű tanulókkal kapcsolatban a Nemzeti Szakképzési Intézetben végzett kutatások adatainak elemzése. A 2007. évben a felzárkóztató oktatást végző iskolák körében végzett kutatás eredményeinek összegezése.

2. HELYZETELEMZÉS

2.1. A magyar szakképzés munkaerő-piaci megfelelése

Míg a rendszerváltást követően Magyarországon szinte egyetlen szakképzettség iránt sem volt elegendő munkaerő-piaci kereslet, mára több területen egyre nagyobb a szakképzett munkaerő hiánya, a gazdaság által igényelt szakemberek utánpótlását a szakképzés egyre kevésbé képes biztosítani. Az iskolai szakképzésbe bevonható korosztályok folyamatos létszámcsökkenése, az általános iskolát végzett tanulók mind nagyobb hányadának érettségit adó képzés felé történő beiskolázása azt eredményezte, hogy különösen a korábbi szóhasználat szerinti “szakmunkás” tanulók létszáma kevesebb, mint amennyi jelenleg foglalkoztatható lenne. A helyzetet súlyosbítja, hogy a szakirányú foglalkoztatási igény egyetlen földrajzi eloszlásban jelentkezik, a munkaképes lakosság mobilitási lehetősége és hajlandósága viszont kicsi, ezért az adott szakképzettséggel rendelkező szakemberek munkavállalási és a gazdálkodók foglalkoztatási igénye gyakran nem talál egymásra.

A szakképzett fiatalok munkaerőpiac által igényelt szaktudása nem megfelelő színvonalú. Ennek okai a munka társadalmi presztízsének leértékelődése, a tanulók szakmatanulási motivációjának csökkenése, a gyakorlati oktatás feltételeinek hiányos volta, időtartamának rövidege.

Lényegesen nem változtatott a szakmai képzés munkaerő-piaci megfelelésén az sem, hogy az iskolai rendszerű szakképzéssel párhuzamosan – különösen a 2001. évi CI., felnőttképzésről szóló törvény megalkotását követően – létrejött egy csaknem azonos kapacitású, de rendkívül heterogén szervezettségű és szakmai színvonalú iskolarendszeren kívüli képzést folytató intézményhálózat, amely a nem tanköteles korúak szakképzését, továbbképzését hivatott lebonyolítani. Együttesen több mint 900 iskolai rendszerű szakképzést, és közel 5500 felnőttképzést végző intézmény jelenti ma a képzési kínálatot.

Összességében tehát a szakképzett munkaerő iránti igény utóbbi években mutatkozó növekedése és a képzési kapacitás folyamatos bővülése ellenére a munkaerőpiac által igényelt szaktudás több területen hiánycikk. A szakképző intézmények nagy számban bocsátanak ki nem piacképes végzettséget szerzett vagy nem kellően felkészült, ezért munkát találni sem tudó embereket.

2.2. Európai kitekintés

Az Európai Unió egyik legfontosabb feladatának tekinti a népesség munkaerő-piaci helyzetének javítását, a munkanélküliség minimalizálását. Ebből a szempontból kiemelt támogatást élveznek azok a programok, amelyek a hátrányos helyzetű rétegek felzárkózását, munkához juttatását segítik. Az Európai Szociális Alap létrehozásával megteremtették a programok végrehajtásának finanszírozási feltételeit.

1997-ben az Amszterdami Szerződés az EU alapidokumentumát, a Római Szerződést a közösségi foglalkoztatáspolitikai céljait, kereteit és eszközeit rögzítő fejezettel bővítette. A dokumentum értelmében a tagállamok és a Közösség együtt dolgoznak az új foglalkoztatási stratégia kialakításán. Az Európai Tanács konkrét ajánlásokat, foglalkoztatási irányelveket fogalmaz meg, és a tagállamok Nemzeti Foglalkoztatási Akcióterveket készítenek.

Az 1998. óta évente kiadott foglalkoztatási irányelvek első pontja a foglalkoztathatóság javításáról és az ifjúsági munkanélküliség megelőzéséről szól. E cél érdekében a tagállamok meghatározott időn belül a foglalkoztathatóságot segítő stratégiákat dolgoznak ki. A tagállamok határidőket határozhatnak meg, amely pl. a 2000. évi irányelvek szerint nem lehet három évnél hosszabb, kivéve a legkedvezőtlenebb munkanélküliséggel rendelkező országokat. A szakképzés szempontjából fontos, hogy minden munkanélküli fiatalnak, mielőtt a 6 hónapos időtartamot eléri, a hatékony munkaerő-piaci integráció céljából fel kell ajánlani egy új kezdési lehetőséget, ami lehet képzés, átképzés, munkatapasztalat-szerzési gyakorlat, állás vagy más foglalkoztathatósággal kapcsolatos egyéb intézkedés.

Az Amszterdami Szerződés követelményeinek teljesítése érdekében a tagállamoknak át kell tekinteniük az oktatási és foglalkoztatási rendszerből kiszorult 16-24 éves fiatalok képzésbe való bevonásának intézményi, jogi és szakmai feltételeit: Az európai oktatási- és szakképzési rendszereknek alkalmazkodniuk kell a tudásalapú-társadalom, valamint a foglalkoztatás bővítésének és javításának kihívásaihoz. Olyan képzési és szakképzési kínálatot kell nyújtaniuk, amely bizonyos cél- és életkori csoportok igényeihez alkalmazkodik, pl. a fiatalok, a munkanélküli felnőttek vagy olyan munkavállalók igényeihez, akiket az a veszély fenyeget, hogy képzettségük nem tart lépést a gyors változásokkal. Ez az új koncepció három fő elemből áll: helyi képzési központok fejlesztése, új alapképességek fejlesztése (kiemelten az információ-technológia területén) és a bizonyítványok transzparenciájának növelése. Az Európai Tanács ezért a tagállamokat, a Tanácsot és a Bizottságot felszólítja, hogy illetékességi területükön – a tagállamok alkotmányos jogszabályaik keretében – tegyék meg a szükséges lépéseket a következő célkitűzések megvalósítása érdekében: évről-évre növeljék az egy főre eső humán ráfordításokat, 2010-ig csökkentsék felére a szakmai végzettséggel nem rendelkező 18-24 éves fiatalok arányát. Az iskolákat és képző központokat, amelyeknek rendelkezniük kell internet csatlakozással, helyi többcélú oktatási központokká kell továbbfejleszteni, amelyek mindenki előtt nyitottak, s amelyekben olyan módszereket kell alkalmazni, amelyek a leginkább alkalmasak arra, hogy minél szélesebb célcsoportokat érjenek el. Az iskolák, képző központok, vállalkozások és kutatóintézmények között kölcsönösen hasznos együttműködést kell kialakítani. Európai együttműködés keretében kell meghatározni, milyen új alapkészségeket kell az élethosszig tartó tanulás keretében átadni: informatikai, idegen nyelvi ismereteket, technológiai kultúrát, vállalkozó szellemet és szociális képességeket. Az átfogó intézkedések célja az, hogy a mai, rendelkezésre álló statisztikák szerint átlagosan 61%-os foglalkoztatási arány 2010-ig 70%-ra, a nők foglalkoztatási aránya a mai 51%-ról 60%-ra emelkedjen.

Az Európai Bizottság 2000. februárjában terjesztette be az Európai Parlament 5 éves programját, az Európai Szociálpolitikai Menetrendet, amelyben egy új Európa körvonalait vázolta fel. E dokumentum értelmében az új évezred Európai Uniójában kulcsszerepet játszik majd a teljes foglalkoztatásra, a gazdasági dinamizmusra, erőteljesebb szociális kohézióra és nagyobb méltányosságra épülő cselekvési program. Tartalmi elemei alapvetően politikai kezdeményezésekre és eszközökre épülnek, döntően az Amszterdami Szerződésnek köszönhetően. A Lisszaboni Európai Tanács stratégiai célként tűzte ki az Európai Unió számára, hogy a “világ legversenyképesebb és legdinamikusabb tudás alapú gazdasági térségévé váljon, mely töretlen gazdasági növekedésre képes, több jobb munkahely megteremtésével és nagyobb szociális kohézióval”. Célul tűzte ki továbbá a teljes foglalkoztatást Európában. Ezen irányvonalaknak megfelelően a Bizottság 2000. június 28-án előterjesztette közleményét az Európai Szociálpolitikai Menetrendről.

Lisszabonban a tagállamok a következőket mondták ki: “Az európai szociális modellnek fejlett szociális védelmi rendszereivel támogatnia kell a tudás alapú gazdasággá történő átalakulást”. Hangsúlyozták, hogy: “Az emberi erőforrás Európa legfontosabb tőkéje, és ezért az uniós politika központjában kell állnia. Az emberi erőforrásba történő befektetés, egy aktív és dinamikus jóléti állam létrehozása döntő fontosságú lesz mind Európának a tudás alapú gazdaságban elfoglalt helyzetéből, mind annak biztosítására, hogy az új gazdasági forma kialakulása ne súlyosbítsa tovább a munkanélküliséget, a szociális kirekesztést és a szegénység létező szociális problémáit”. Döntő jelentőségű a képzettség javítása, a hátrányos helyzetű fiatalok, felnőttek szocializációs programokkal, képzéssel történő felzárkóztatása, az egész életen át tartó oktatás, képzés elérhetőségének javítása, lehetőségeinek kiterjesztése, valamint alapvető szerep biztosítása ebben a szociális partnereknek.

Európa gazdasága azonban az utóbbi években a vártnál lényegesen lassabban fejlődik. 2004 tavaszán az időközi beszámoló már beismerte, hogy az eddig megtett lépések nem elégségesek a 2010-re kitűzött célok eléréséhez, azok csak határozott, gyors reformokkal érhetők el.

2.3. Az iskolai rendszerű szakképzés helyzetének alakulása

A szakképző iskolákban tapasztalható mai viszonyok több tényező együttes hatásaként alakultak ki. A rendszerváltás után megindult gazdasági átalakulás a közoktatáson belül a szakképzés intézményrendszerében éreztette a leghamarabb és a legközvetlenebbül a hatásait. A munkaerőpiac átalakulása, a munkanélküliség megjelenése és a szakképzett munkaerő iránti igény változása világossá tette, hogy a korábbi szakképzési intézményrendszer, képzési struktúra képtelen a megváltozott feltételeknek való megfelelésre. A rendszerváltás után a szakképzés intézményrendszerének átalakítását azonban nem jelölte ki határozott és egyértelmű oktatáspolitikai koncepció, de a mélypontra lévő gazdaság sem volt képes biztonságos munkaerő-piaci prognózis meghatározására. A változásokat lényegében az “élet” kényszerítette ki, és lényegesen befolyásolta az iskolák megújulási hajlandósága. Az oktatásirányítás javára írandó, hogy azon túl, hogy központilag is kezdeményezett fejlesztési programokat, megengedőnek bizonyult a helyi kezdeményezésekkel szemben, sőt különböző célzott finanszírozással esetenként támogatta is azokat. Mindez azonban nem bizonyult elégségesnek ahhoz, hogy ellensúlyozza a gazdálkodó szervezetek által felszámolt tanműhelyek hiányát, ezért a gyakorlati oktatás feltételeinek megteremtése az iskolákra hárult, és egyre nehezebbé vált.

A szakképző iskolák finanszírozását a rendszerváltás kezdetétől a vizsgálat időpontjáig folyamatos forráshiány, de nagyobb gazdasági önállóság jellemezte. Az állami költségvetésből származó támogatás minden iskola esetében kevésnek bizonyult, éveken át nem követte az inflációt. Az iskolafenntartók többsége az állami normatívát nem volt képes saját forrásból kellő mértékben kiegészíteni, az iskolák többletköltséggel járó fejlesztéseit csak azzal a feltétellel engedélyezte, ha a pénzt maguk teremtik elő. Ez arra készítette az iskolákat, hogy folyamatosan pályázzanak a rendelkezésre álló központi forrásokra. Mindezek következtében 1993-ra kialakult egy rendkívül sokszínű, de alulfinanszírozott, a gazdasággal igen laza kapcsolatban lévő, ezért igényeire rosszul reagáló, és működési feltételeit tekintve sem megnyugtató helyzetű szakképző iskolai rendszer. A működés teljesen összehangolatlaná vált, hiányzott a minőség garanciája, kontrollja, és egyre nőtt a “fogyasztók”, szülők, tanulók szakképzéssel kapcsolatos tájékozatlansága is.

A közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény két tanévvel meghosszabbította az általános műveltség megszerzéséhez kötelező minimális tanulmányi időt, a szakképzés megkezdésének legkorábbi időpontját 14 éves korról 16 éves korra tette. Megszüntette a szakmunkásképző iskolát, létrehozta a szakiskolát. Ezt követően a szakiskolában az első két (9. és 10.) évfolyamon mintegy az általános iskola meghosszabbításaként csak általános képzés folyhatott, s ezt követhette a szakképesítésenként változó képzési időtartamú szakképzés. A rendszerváltást követő évek üzem bezárásait, tanműhely felszámolásait követő időben ez lélegzetvételnél is időhöz jutatta a szakképzést, ezért nem ellenezték szereplői a változtatást. Rövidesen bebizonyosodott, hogy a tanulók egyre nehezebben viselik el az általános iskolában számukra már sok kudarcot okozó közismereti oktatást. A szakképzési oldal kezdeményezésére ezért a törvény 1996-os módosítását követően az első két évfolyamon tantárgyként megjelent a pályaaorientáció, szakmai előkészítés és alapozás a heti óraszám mintegy 10%-ában. Azonban ennek a "szakmai" blokknak mind a mai napig több, különböző ok miatt bizonytalan a hatékonysága.

1999-ben változott a szakképzési szakasz időtartama is: általánossá vált a két éves képzési idejű szakiskolai szakképzés. Ezek a módosítások azonban továbbra se oldottak meg egy alapproblémát: a gyakorlati oktatás időkeretének szűkös voltát, melynek orvoslása a jelen feladata. Ez évtől lehetővé vált a 9. és 10. évfolyamon a gyakorlati normatíva igénylése, így a tanműhelyi gyakorlat megvalósítása, a szakképzési évfolyamokon pedig a területi integrált szakképző központok létrehozásával megkezdődött egy korszerűen felszerelt gyakorlati képzési bázishálózat kialakítása.

Az 1993. LXXVI. szakképzési törvény új struktúrák építésének kezdetét jelentette, létrejött az Országos Képzési Jegyzék, az új szakmai vizsgaszabályzat, a tanulószervezés intézménye, a jogszabályi környezet megváltoztatásától remélt változások azonban a vártnál lassabban éreztették hatásukat. Pedig már akkor prioritást kapott a magyar szakképzés olyan fejlesztésének igénye, amelynek lehetővé kellett volna tennie az akkori statisztikák szerinti 1,35 millió szakképzetlen állampolgár, a teljes kereső népesség 40%-ának szakképzettséghez, sőt "magas képzettséghez" juttatását. Dr. Benedek András, a szakképzésért felelős akkori helyettes államtitkár is megjegyezte: "A valóság szintjén meg kell állapítani, hogy az átalakulás közel sem abban a tempóban és olyan mélységben valósult meg, mint ahogy erről 5-6 évvel ezelőtt a szakemberek gondolkodtak. Egyfelől a gazdaság teljesítményének visszaesése, a rendkívül komoly, 10% fölötti munkanélküliség alakulása, s nem utolsósorban az oktatási rendszerben jelen lévő konzervativizmus együttesen azt eredményezte, hogy bár az átalakulás megindult, a folyamatok az eredetileg elképzelttel szemben jó néhány éves késést mutatnak, s ezzel jelzik azt, hogy a reformok számára sokkal több időre s jelentősebb forrásra van szükség."

A szakképzés modernizációjának, Európai Unióhoz való harmonizálásának egyik legfontosabb lépése az Országos Képzési Jegyzék 2001-es és 2006-os korszerűsítése volt. Az Országos Képzési Jegyzékben addig közel 1000 szakképesítés szerepelt - az európai átlag 300-500 között van - ez csökkent közel 400-ra. A változás a szakképesítések ekvivalenssé tétele miatt fontos törekvés, mert a szabad munkaerő-vándorlás a magyar szakmunkás számára csak akkor jelent majd valóságos perspektívát, ha a Magyarországon szerzett szakképesítés egyenértékű más európai országgal, s ezért ott azt elfogadják. Az EU-források bevonásával a Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program (HEFOP) keretében sor került a szakmai és vizsgáztatási követelmények, valamint a programok gyakorlat-orientálttá tételére és modularizációjára, amely a szakképzés rugalmasságához is hozzájárul, hiszen a közös modulok alapján megállapíthatók az egyes szakképesítések közös tartalmi elemei. Azok elismerhetővé válnak további szakképesítések megszerzésére való felkészülés során, másrészt a követelmények és programok aktualizálását, cseréjét is könnyebbé teszik.

A modernizáció azonban sok szempontból féloldalasan valósítja meg a gazdálkodó szektor közvetlen bevonását a szakiskolai képzésbe, s ez az egyéb okokból is rugalmatlan iskolai képzés gyors munkaerő-piaci igényekhez való alkalmazkodását hátráltatja. Az iskolák oldaláról a kapcsolat elsősorban a szakképzési hozzájárulás közvetlen támogatás formájában történő megszerzésére, a tanulók gyakorlati oktatásra való kihelyezésére irányul, helytől és szakiránytól függően, változó sikerrel. A gazdálkodó szervezetek és szakmai képviselőik a másik oldalról nem mindig megfelelő számban tartanak igényt tanulókra, a közvetlen materiális szakképzési támogatást pedig esetlegesen, elsősorban a személyes kapcsolatuktól függően adják. Viszonylag ritkán van törekvés mindkét oldalról a képzés tartalmának, módszereinek a korszerű piacgazdaság elvárásainak megfelelő közös tervezésére, a képzés eredményességének értékelésére. Az iskola nem volt kötelezett sem érdekelt a tőle kikerülő tanulók további sorsának alakításában, munkaerő-piaci érvényesülésük nyomán követésében. A gazdálkodó szervezetek pedig nem érzik magukat kompetensnek a szakmai igényeik szakképzés területén való közvetlen érvényesítésében. Ezen a helyzeten kíván változtatni a Kereskedelmi és Iparkamara közvetlen bevonása a szakképzésbe, a szakképesítésekkel kapcsolatos irányítási és fejlesztési feladatok felelősségének átruházása, a Térségi Integrált Szakképző Központok (TISZK-ek) létrehozása, és szakmai tanácsadó testületeikbe a gazdálkodó szektor képviselőinek bevonása.

Az élethosszig tartó tanulásnak, a gazdaságilag fejlett országok kiemelt programjának hazai megvalósítása az ifjúsági és felnőttképzés, azaz az iskolai rendszerű és az iskolarendszeren kívüli szakképzés összehangolását, a két szektor operatív együttműködését igényli. Az iskolai rendszerű és iskolarendszeren kívüli szakképzés minisztériumi irányításának 2002-es szétválása következményeként azonban esetlegessé vált az együttműködés az iskolák és az egyéb felnőttképzési intézmények között, csak kevés iskola vállalkozott iskolarendszeren kívüli képzésre, az iskolák fenntartói, mint nem kötelezően ellátandó feladatot, a felnőttképzést perifériális kérdésként kezelték. Ennek megszüntetése érdekében a két rendszer közös irányítás alá helyezése megtörtént, a főhatósági feladatokat a Szociális és Munkaügyi Minisztérium, a kutatási, fejlesztési és szolgáltatási feladatokat a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet látja el. Közvetlen hatása, hogy megnőtt az iskolák iskolarendszeren kívüli felnőttképzéssel kapcsolatos vállalkozási hajlandósága, a TISZK-ek számára pedig mindkét terület fontos feladat.

A Nemzeti Szakképzési Intézet által 1998-2003 között végzett kutatások tapasztalatai szerint az iskolák a kedvező változások ellenére nehezen képesek feloldani azt az ellentmondást, amely a megtanítandó hagyományos tananyag és a tanulók tanulási hajlandósága között áll fenn. A tanárok nagy része feltétlenül teljesíteni akarja a tantervi előírásokat függetlenül attól, hogy a hozzá szükséges feltételek adottak-e, így a tanóra gyakran az érdekellentétek szintere, nem alakul ki a tanárok és diákok között az a bizalmi viszony, amely az eredményes együttműködés feltétele. A szakképző iskolai oktatás gyakori eredménytelenségéhez hozzájárul a tanulók nem megfelelő magatartása is. A magatartási devianciák egy része olyan, hogy alapjaiban kérdőjelezi meg a tantervben előírt feladatok teljesíthetőségét, pl. a tanórák zavarásán kívül az igazolatlan mulasztások, melyek száma az utóbbi időben jelentősen nőtt. Nagyon rontja az oktatás és nevelés hatékonyságát, hogy úgy tűnik, egyre több iskolára jellemző a tanárok évközi fluktuációja, valamint a sok továbbtanuló, továbbképzésben résztvevő pedagógus miatt az órák gyakori elmaradása. Nincs tehát intézményesen, de intézmények között sem megoldva a tanórák megnyugtató védelme, így pl. nincsenek olyan helyettesítő pedagógusok, akik kellően felkészülten, szükség esetén gyorsan mozgósíthatók lennének.

Ugyancsak gyakori anomália a tanulók heti terhelésének egyenetlensége, a napi órarend olyan összeállítás, amikor vagy első órák nincsenek, vagy napközben vannak lyukas órák. Segíthetnék a tanórai munkát, a motiváció kialakítását az iskolákban szervezett tanórán kívüli foglalkozások, a nívós szabadidős programok is, a jelenlegi helyzetben azonban az iskolák kínálata ezen a téren rendkívül szegényes. A magatartási és tanulási devianciák tükrében nagy hiányosság, hogy az iskolák többségében nincs iskolapszichológus, szociális munkás, pedagógiai asszisztens vagy fejlesztő pedagógus, valamint nem működnek vagy csak formálisak azok a munkaközösségek, melyek ezekkel a problémákkal foglalkozhatnának. Nagyon hiányzik az iskolák számára a kiszámíthatóság, az oktatási rendszer stabilitása.

A tanulók szociális helyzete, családi viszonyai másképp néznek ki a tanárok, mint a tanulók saját szemszögéből. A tanárok szerint sok a szegény, anyagi nehézségekkel küzdő valamint csonka család. A tanulók viszont arról számolnak be, hogy családban, rendezett körülmények között élnek 2-3 szobás lakásokban, a legtöbbszörnek saját külön szobája is van, bevallásuk szerint havi 1000-5000 Ft szabad felhasználású zsebpénzzel is rendelkeznek. Egyáltalán nem egyértelmű, hogy az anyagilag hátrányos helyzetű családok gyermekei lennének a rossz tanulók, sőt inkább éppen az ellenkezője jellemző, az anyagilag rászorultak jobban érzik a tanulás szükségességét, azt a felemelkedés útjának tekintik. Minden esetre ezek alapján a családi háttér annyiban látszik akadályozni az iskolai munkát, hogy a társadalom periferiáján élő vagy az ügyeskedésből élő szülők, hozzátartozók mintája nem segíti a fiatalokban a tanulás értelmét meghatározó életcél kialakulását.

Rossz irányba befolyásolja a tanulási hajlandóságot és így az eredményességet a tágabb társadalmi környezet néhány anomáliája. A médiumok, különösen a televízió, illetve a videofilmek nagy része azt sugallja, hogy szívós tanulás, munka nélkül, ügyeskedéssel, erőszakossággal egy életen át jól lehet élni, az élet értelme a pénz megszerzése és a szórakozás. Ezt a hatást felerősíti, ha a tanuló környezetében olyan felnőttek vannak, akik életük szorgalmas munkájával se tudták biztosítani saját maguk és családjuk boldogulását. Ugyanilyen negatív hatású, ha a tágabb, vagy szűkebb környezet kriminológiai helyzete nem megfelelő, ha a bűnöző életmód kifizetődőnek tűnik, ha a közhivatalokban nagy mértékű korrupcióról szólnak a híradások, ha kicsinek ítélik a lebukás kockázatát. A fiatal kortárs csoportokban ezek az információk határozzák meg a közfelfogást, az önszerveződő utcai, szórakozóhelyi közösségekben egyre több a negatív vezéregyéniség, egyre népszerűbb a rossz minta.

Végül nem magyar sajátosság, de nagyon megnehezíti az iskolai munkát, hogy a fiatalok ismeretszerzési bázisa ma már elsősorban a médiumok és nem az iskola. Ezzel összefügg, hogy míg a tanulókat másutt az információk egy időben, egymással párhuzamosan több helyről érik (például: miközben tanulnak, szól a zene, félszemmel a tévét nézik, de csörög a mobiljuk is, stb.), és ez teljesen természetessé vált számukra, ugyanakkor az iskolai tanórák egysíkúak. Mc Luhan amerikai szociológus szerint a mai fiatalok már szimultán gondolkodnak, miközben a hagyományos oktatás lineáris, és ezért számukra unalmas.

Az Oktatáskutató Intézet 2002-ben A szakmai előkészítő oktatás bevezetése címmel végzett kutatási tapasztalatait alátámasztják az előbbi megállapításokat. A 9. és 10. évfolyamon gyermekmegőrzés folyik, itt a gyerek elvegetál. 2002-ben azt tapasztaltuk, hogy különösen a szakképző iskolák 9. osztályaiban magasak az osztálylétszámok. Ennek csak egyik oka a tanteremhiány, a másik az, hogy az intézményfinanszírozás gyereklétszám alapján történik, tehát az iskola és a fenntartó abban érdekelt, hogy minél több tanulót vegyenek fel. A harmadik pedig az, hogy az iskolák azzal számolnak, a tanulók egy része, elérve a tankötelezettségi

korhatárt, úgyszólván kimarad. A „túlnépesített” 9. osztályokban a pedagógusok nem képesek eredményesen és hatékonyan oktatni a többségükben gyenge képességű és hiányos felkészültségű, sőt szocializációs és magatartási problémákkal is küszködő tanulókat. Vagyis az intézmények fenntartásának és működtetésének finansziális szempontjai tökéletesen szemben állnak az oktatás minőségének és eredményességének szempontjával.

A kudarcok legfőbb oka az, hogy túlságosan sok, túlságosan nehéz oktatási és nevelési feladat hárult a szakmai iskolák tanáira. Ezekben az iskolákban a pedagógusoknak jelenleg a következő feladatokat kellene teljesíteniük: az általános képzés utolsó két évi tananyagának megtanítása, a pálya- és szakmaválasztás megalapozása, a szakmai ismeretek tanulásának előkészítése, a szakmai elméleti ismeretek megtanítása, a szakmai gyakorlati ismeretek megtanítása. Ahhoz, hogy a fenti célok a többségükben hátrányos helyzetű és nevelési-oktatási szempontból egyaránt problematikus helyzetű tanulók esetében megvalósíthatók legyenek, a következő oktatási és nevelési feladatokat is el kellene látniuk: az általános iskolában elmulasztott ismeretek pótlása (felzárkóztatás); a tanulók motiválása a tanulásra; a tanulók érdeklődésének felkeltése a közismereti és szakmai tárgyak tanulására; a szocializációs (családi, nevelési) hiányok pótlása; a tanulók támogatása magatartási és beilleszkedési konfliktusaik megoldásában; a korábban szerzett (pl. iskolai kudarcok okozta) pszichés sérülések kezelése. A fenti feladatok többsége a hátrányos helyzetű és magatartási problémákkal küszködő tanulók esetében csak speciális oktatási és nevelési módszerekkel lenne megvalósítható. A szakképző iskolák tanárainak azonban legfeljebb csak ötleteik vannak arra vonatkozóan, hogy min kellene változtatni, mit kellene másképp tenni a feladatok megoldása érdekében. Az ötletek többségéből azonban még alig valósult meg valami.

Ez a helyzet az utóbbi években még a legoptimistább vélemények szerint se javult, az iskolamegszűntetések és összevonások idején a pedagógusok többsége még inkább frusztrált, sokuk számára saját egzisztenciájuk féltése a legfőbb gond, miközben a tanulók tanulási hajlandósága sem nőtt, köszönhetően az országban általánosan uralkodó pesszimizmusnak, a közkerkölcsök romlásának, a gazdasági és munkavállalási kilátások negatív megítélésének.

Viszont a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézetben egy 2007-ben, a szakképző iskolák finanszírozásával foglalkozó kutatásnak csak kéziratként elkészült zárótanulmányából az olvasható ki, hogy az iskolák nagy részében tanulószám, pedagógus-létszám vonatkozásában dominánssá vált a közismereti képzés, a szakképzés beiskolázási, szakmai fejlesztési, hatékonysági, szakmai pedagógus-foglalkoztatási problémáit jórészt elfedték a nagyobb tanulólétszámú általánosan képző évfolyamokon zajló események. Kialakult egy rendkívül szétaprózott, több mint 900 intézményből álló, iskolánként azonban sok helyen kis létszámú szakképzési évfolyamokat (is) működtető iskolahálózat. Ha ezt összevetjük az Európai Unió mértékadó országainak, pl. Németországnak, Franciaországnak, Angliának az azonos tanulószámra vetített iskolaszámával, egyértelmű, hogy a magyar szakképzés elaprózott, túl sok helyen, helyszínenként túl alacsony tanulólétszámmal folyik a szakképzés. Ez nemcsak az egységes, magasabb színvonal megvalósítását, a munkaerőpiac igényeihez való jobb alkalmazkodást akadályozza, de finansziális szempontból is költségesebb.

A szakképző iskolák mellett ezen túlmenően létrejött egy párhuzamos felnőttképzési intézményhálózat közel 5500 intézménnyel, a 16-25 év közötti korosztályok és az Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakképesítések megszerzésére irányuló képzések vonatkozásában egymás konkurenciájaként. Ezért is üdvözlendő a szakképzés egy minisztérium irányítása alá helyezése, a térségi integrált szakképző központok létrehozása, a

szakképző iskolák számának csökkentése, az új Országos Képzési Jegyzék alapján a gyakorlatorientált szakképzés megindítása.

2.4. A szakiskolai képzés szakképzést előkészítő szakaszának (9. és 10. évfolyamának) eredményességi mutatói a Nemzeti Szakképzési Intézet által folytatott monitorozás tükrében

A Nemzeti Szakképzési Intézet 1998-ban kapott megbízást fenntartójától, hogy részt vegyen abban a komplex kutatásban, amelyet az Országos Közoktatási Intézettel és az Oktatókutató Intézettel együtt végzett. A kutatás célja az iskolaszervezet változásaiból eredő problémák, tanulási kudarcjelenségek okainak feltárására, azok orvoslására irányult. Ennek keretében az intézet Szakképzés-kutatási és felnőttképzési osztálya monitoring vizsgálatot végzett azokban a szakképző intézményekben, amelyekben középfokú végzettséghez nem kötött szakmai képzést előkészítő 9-10. évfolyami oktatást folytattak. A vizsgálat kezdetén kb. 150 intézmény szolgáltatott adatot. Ezt követően évről évre nőtt mind a megkeresett, mind az adatszolgáltatásba bekapcsolódó intézmények száma. Az adatgyűjtés félév végén és tanév végén történt, az eredményekről és a továbblépést szolgáló javaslatokról kutatási jelentések és kiadványok is készültek.

A szakiskolák 9-10. évfolyamán tapasztalt nagyarányú lemorzsolódás, és különösen a 9. évfolyamán mutatkozó gyenge tanulmányi eredmények megszüntetése érdekében került sor eleinte kísérleti jelleggel az úgynevezett felzárkóztató osztályok létrehozására, majd a közoktatásról szóló törvény 1996-os módosítása után lehetőség nyílt a megfelelő személyi és tárgyi feltételekkel rendelkező szakiskolák számára, hogy felzárkóztató tanulócsoportokat indítsanak.

A monitoring adatgyűjtés tapasztalatait megismerhették az iskolák vezetői, pedagógusai. Az országos adatok az iskoláknak is támpontot adtak arról, hogy eredményeik jobbak, vagy gyengébbek az átlagnál és munkájukat milyen irányban szükséges javítani. Az eredmények alapján kidolgozott javaslatok segítették az irányító szerveket döntéseik meghozatalában.

Az alábbiakban két év erre vonatkozó adatai kerülnek bemutatásra, amelyekből megállapíthatók a vizsgált időszakban a jellemző tendenciák. Hangsúlyozni kell azonban, hogy az adatközlés mindenkor önkéntes volt, és az eredmények a szakiskolai képzést nyújtó iskolák többségének, de nem teljes körének állapotát mutatják.

2.4.1. Bukás és lemorzsolódás a szakképzést folytató iskolák 9. és 10. évfolyamain 1998-2000. között

A vizsgálat célja, a vizsgálatba bevontak köre

A tanulási kudarcjelenségek vizsgálata azért vált szükségessé, mert egyre több iskola jelezte, hogy jelentős nehézségei vannak a 9. és 10. évfolyamon. A tanulók növekvő hányada nem teljesíti az iskola által támasztott követelményeket.

A Nemzeti Szakképzési Intézet adatbázisában nyilvántartott oktatási intézmények közül a középiskolai végzettséghez nem kötött szakmai képzést nyújtó, illetve 9. és 10. évfolyamon előkészítést folytató iskolák monitorozására került sor. Ezek között természetesen voltak csak

szakiskolai képzést folytató intézmények, de többségük e mellett szakközépiskolai profillal is rendelkezik, sőt egyes intézményekben gimnáziumi osztályokat is működtetnek. A vizsgálat nem terjedt ki azokra a szakközépiskolákra, ahol kizárólag érettségire felkészítő, valamint érettségi utáni szakképzési évfolyamok vannak. Az intézmények fenntartását tekintve önkormányzati, alapítványi és egyházi iskolák egyaránt szerepeltek a mintában.

Az első adatlapos gyorsfelmérés az 1998/99-es tanév félévi eredményeiről készült. Ezt követően az 1998/99-es tanév év végi tanulmányi eredményeiről és a kudarcok okairól ugyanazon 273 iskola kérdőíves megkeresésére került sor, mint félévkor. Félévkor 145 iskolából, év végén 164 iskolából küldték vissza a kitöltött adatlapokat, illetve a szöveges kérdőíveket. A beérkezett adatok elemzésén túlmenően 30 iskolában készültek helyszíni interjúk az iskolák vezetőivel, pedagógusaival és tanulóival. Az interjúkat adó iskolák kiválasztása területi elv, illetve a félévi adatszolgáltatás eredményeinek figyelembe vételével történt. Elsősorban azokban az iskolákban készültek az interjúk, ahol a félévi adatszolgáltatás alapján az volt megállapítható, hogy a bukások száma a 9. és 10. évfolyamon az átlagnál nagyobb.

A vizsgálat az 1999/2000. tanévben több mint 300 iskola megkeresésével tovább folytatódott. Mind a félévi, mind az év végi eredményekről 273 iskola adott tájékoztatást. Három iskolában a tanulók teljes körének kérdőíves megkérdezése is ebben az időszakban történt meg annak feltérképezésére, hogy a tanulók hogyan ítélik meg saját helyzetüket, életkörülményeiket, tanulmányi eredményeiket, kudarcuk okait.

Az 1999/2000. tanévben egyúttal megkezdődött azoknak az iskoláknak a vizsgálata is, ahol a korábbi tanévekben valamilyen speciális program keretében folyt a hátrányos helyzetű tanulók felzárkóztató jellegű oktatással összekapcsolt szakképzése. Ebben a körben a kutatás elsősorban azt kívánta feltárni, hogy melyek azok a különleges oktatásszervezési, tananyagtartalom-kiválasztási, módszertani szempontok, amelyek mintául szolgálhatnak a többi iskola számára, azokban is eredményesebbé tehetik az oktató-nevelő munkát.

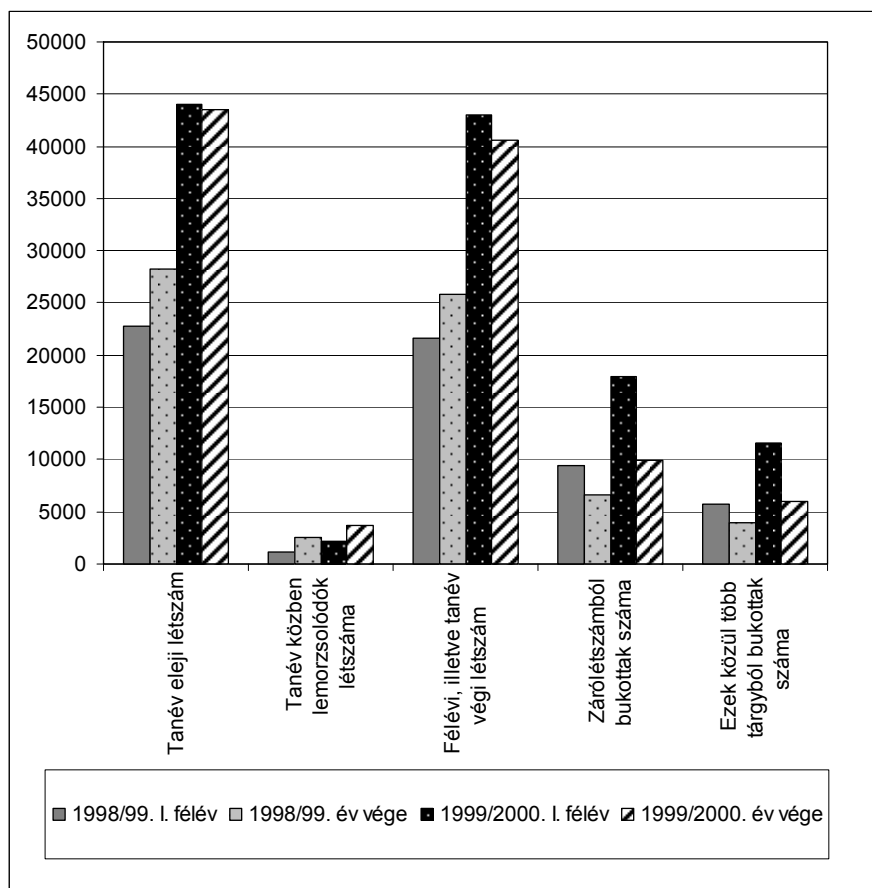
Bukási és lemorzsolódási adatok

A "normál" program szerint, hagyományos keretek között működő iskolák bukási, lemorzsolódási adatai a vizsgált két tanévben:

2.4.1.1. táblázat.

9. évfolyam	Osztályok száma	Tanév eleji létszám	Tanév közben lemorzsolódók létszáma, százalékos aránya	Félévi, illetve tanév végi létszám	A zárólétszám-ból bukott tanulók száma, aránya	Ezek közül a több tárgyból bukottak száma, aránya
1998/99. I. félév	711	22759	1142 (5%)	21617	9470 (43,8%)	5784 (26,7%)
1998/99. év vége	865	28187	2370 (9%)	25817	6586 (25,5%)	3971 (15,4%)
1999/2000. I. félév	1382	44052	2149 (4,8%)	42990	17967 (41,8%)	11518 (26,8%)
1999/2000. év vége	1351	43541	3693 (8,4%)	40551	9978 (24,6%)	6032 (14,8%)

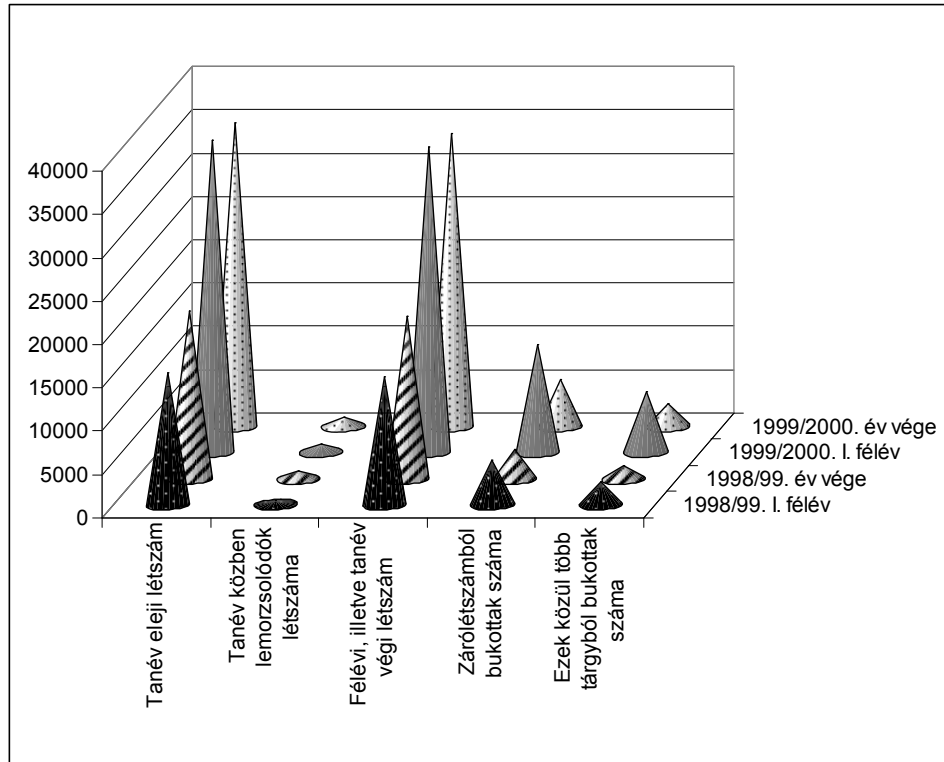
2.4.1.1. ábra.

2.4.1.2. táblázat.

10. évfolyam	Osztályok száma	Tanév eleji létszám	Tanév közben lemorzsolódók létszáma, százalékos aránya	Félévi, illetve tanév végi létszám)	A zárólétszámból bukott tanulók száma, aránya	Ezek közül a több tárgyból bukottak száma, aránya
1998/99. I. félév	425	15289	540 (3,5%)	14749	5196 (35%)	2604 (17,7%)
1998/99. év vége	692	19405	908 (4,7%)	18685	3302 (17,7%)	1507 (8,1%)
1999/2000. I. félév	1305	35960	900 (2,5%)	35178	12515 (35,6%)	7007 (19,9%)
1999/2000. év vége	1286	35063	993 (2,8%)	33763	5436 (16,1%)	2643 (7,8%)

2.4.1.2. ábra.

A táblázatban szereplő adatok együtt tartalmazzák az összes adatot szolgáltató intézmény szakiskolai, szakközépiskolai és a (jelentősen kevesebb) gimnáziumi osztályaiban tanulók lemorzsolódási, illetve bukási mutatóit.

A vizsgált iskolákban mindkét tanévben

- a 9. évfolyamon félévkor 40%-ot meghaladó, közel azonos a bukott tanulók aránya és a tanulók több mint a fele több tantárgyból is megbukott;
- a 9. évfolyamon a tanév végi eredmények a két tanévben szintén nem térnek el lényegesen egymástól, azonban a félévinél jóval kedvezőbbek;
- a 10. évfolyamon a bukottak aránya mindkét évben kb.35%, a több tárgyból bukottaké 18-19% körüli;
- az év végi eredmények azonban jóval kedvezőbb képet mutatnak.

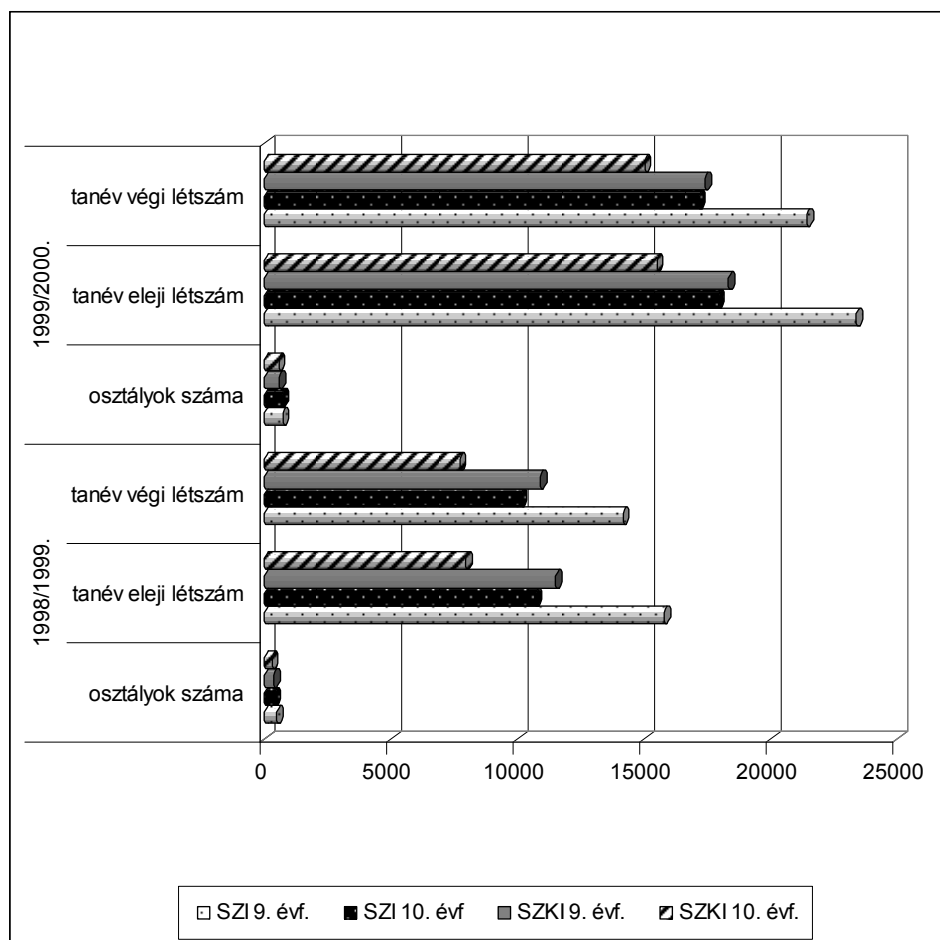
A két tanév mutatóinak (% értékeinek) eltérése gyakorlatilag nem jelentős, a vizsgálati eljárásból adódó hibahatáron belül vannak. Kisebb mértékű eltérést okozhat például, hogy a mintaszám kb. 40 %-kal megnőtt az 1999/2000. tanévben az előző tanévhez képest.

Az 1998/2000. tanév végétől az adatgyűjtési módszerek finomításával már lehetőség nyílt a szakiskolai osztályok, illetve a szakközépiskolai osztályok adatainak különválasztására. Az alábbiakban az év végi adatokat hasonlítottuk össze.

2.4.1.3. táblázat.

	1998/1999.			1999/2000.		
	osztályok száma	tanév eleji létszám	tanév végi létszám	osztályok száma	tanév eleji létszám	tanév végi létszám
SZI 9. évf.	482	15799	14180	715	23409	21450
SZI 10. évf.	389	10699	10135	683	17939	17157
SZKI 9. évf.	356	11510	10898	577	18352	17422
SZKI 10. évf.	276	7940	7716	547	15515	15041

2.4.1.3. ábra.

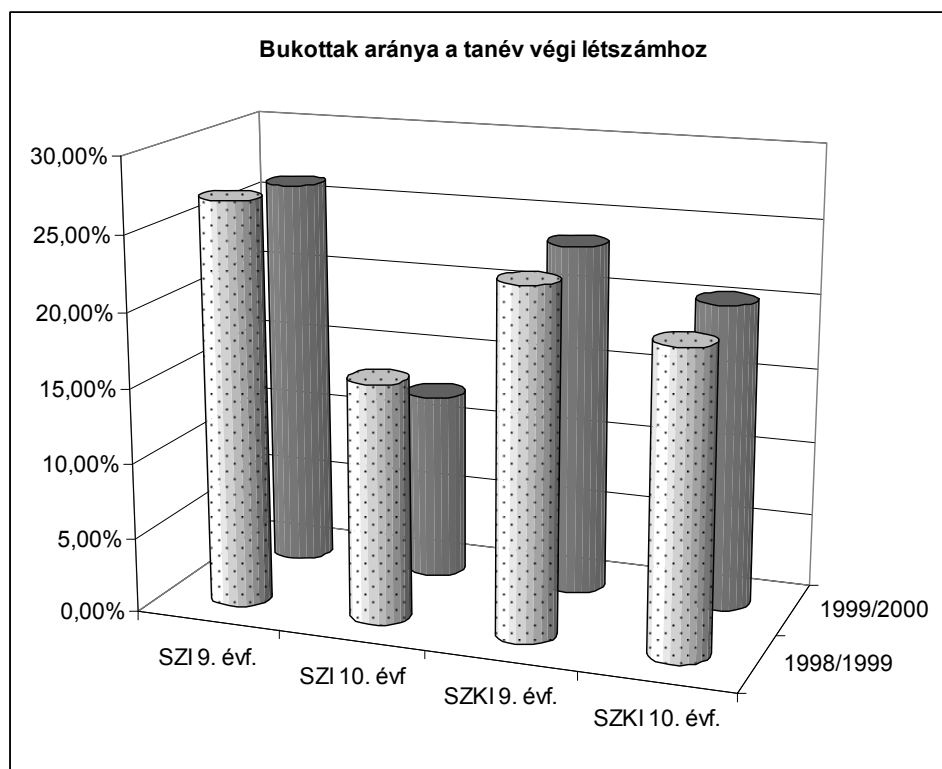

2.4.1.4. táblázat.

Bukott tanulók száma és viszonya a tanév végi létszámhoz viszonyítva				
	1998/1999.		1999/2000.	
	megbukott	%	megbukott	%
SZI 9. évf.	3825	27,0	5628	26,2
SZI 10. évf.	1616	15,9	2147	12,5
SZKI 9. évf.	2519	23,1	4095	23,5
SZKI 10. évf.	1552	20,1	3076	20,4

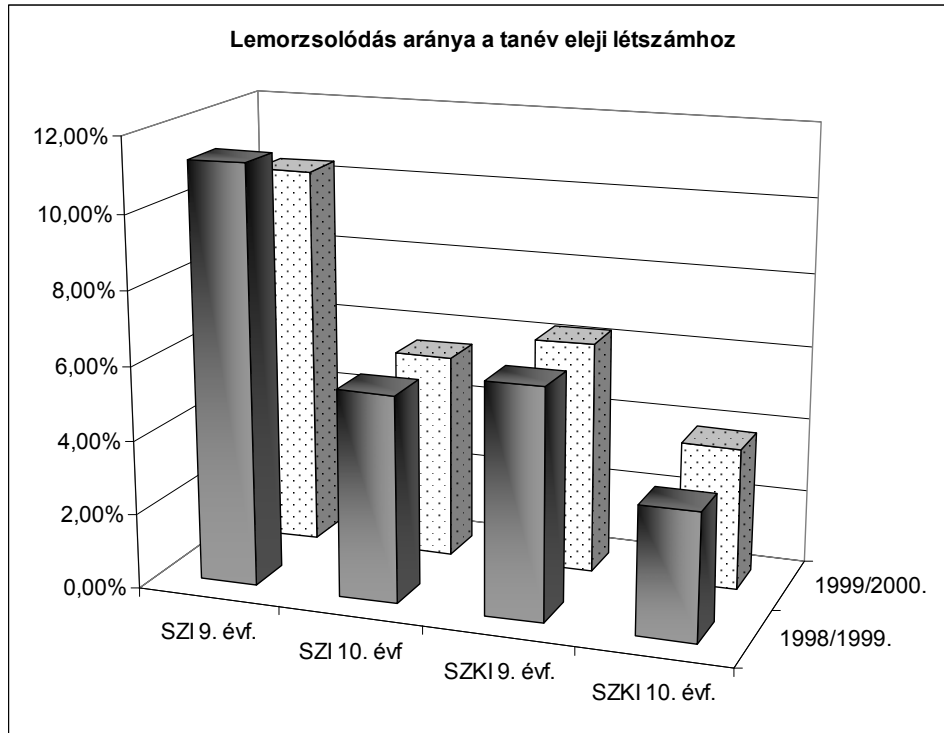
2.4.1.4. ábra.

2.4.1.5. táblázat.

Lemorzsolódás a tanév folyamán és viszonya tanév eleji létszámhoz				
	1998/1999.		1999/2000.	
	lemorzsolódott	%	lemorzsolódott	%
SZI 9. évf.	1781	11,3	2424	10,4
SZI 10. évf.	598	5,6	994	5,5
SZKI 9. évf.	714	6,2	1153	6,3
SZKI 10. évf.	272	3,4	598	3,9

2.4.1.5. ábra.

A vizsgált iskolák mindegyikében megfigyelhető, hogy a szakiskolások eredményei rosszabbak az ugyanott működő szakközépiskolai osztályokban tanulóknál. A tanulók közel fele a nyolcadik osztály utáni iskolaváltáskor nem felelt meg a szakiskolai, vagy a szakközépiskolai követelményeknek, és ez a tanulók negyedénél év végén is megismétlődött. Ha figyelembe vesszük, hogy a vizsgált iskolák döntő többsége mindkét tanévben beiskolázási létszám gondokkal küszködött, és ezért elemi érdekük fűződött ahhoz, hogy a felvett tanulókat megtartsák, akkor a rossz eredmények egyrészt jelzik, hogy a hozott érdemjegyek mögött lévő valóságos tudástartalom alacsony szintű, nem megfelelő a tanulási technikák és az alkalmazott pedagógiai-módszertani eljárások sem alkalmasak a hiányosságok pótlására.

A beküldött adatok alapján megállapítható a tanulási kudarcok (nem teljes körű) tantárgyi eloszlása is:

2.4.1.6. táblázat. A bukások száma és a vizsgált tantárgyak közötti megoszlása

		1998/99.	1999/2000.
Szakiskola	9. évfolyam	5533	9265
	10. évfolyam	1689	2735
Szakközépiskola	9. évfolyam	3605	6401
	10. évfolyam	2089	4326
Összesen:		12916	22727

2.4.1.7. táblázat.

	1998/99.	1999/2000.
Magyar	2444 (18,9%)	4624 (20,3%)
Matematika	4389 (33,9%)	7205 (31,7%)
Történelem	2601 (20,1%)	4274 (18,8%)
Idegen nyelv	1887 (14,6%)	3421 (15,0%)
Szakmai előkészítés	1595 (12,3%)	3203 (14,0%)

Mindkét vizsgált tanévben a bukások kb. harmada matematikából volt.

A monitoring adatgyűjtés 2000-ben tovább folytatódott. A részletes eredményeket lásd az 5. fejezetben. Ennek leginkább figyelemre méltó összegzését az alábbi táblázat tartalmazza:

2. 4.1.8.táblázat A szakiskolai oktatásban részt vevő 9-10. osztályos tanulók monitoring vizsgálata

9. évfolyam félév vége	osztályozottak létszáma (fő)	bukottak (%)	9. évfolyam tanév vége	osztályozottak létszáma (fő)	bukottak (%)
1998/1999.	nincs szakiskolai adat		1998/1999.	14 180	27,0
1999/2000.	22 684	47,3	1999/2000.	21 450	26,2
2000/2001.	25 697	47,6	2000/2001.	22 034	27,7
2001/2002.	26 521	51,1	2001/2002.	24 977	29,4
2002/2003.	27 106	51,8	2002/2003.	24 971	30,3
2003/2004.	27 738	51,6	2003/2004.	24 907	28,8
2004/2005.	24 948	50,9	2004/2005.	nincs adat	
2005/2006.	22 455	49,1	2005/2006.	22 846	28,4
2006/2007	23 724	47,1			
10. évfolyam félév vége	osztályozottak létszáma (fő)	bukottak (%)	10. évfolyam tanév vége	osztályozottak létszáma (fő)	bukottak (%)
1998/1999	nincs szakiskolai adat		1998/1999.	10 135	15,9
1999/2000.	18 110	26,7	1999/2000.	17 157	12,2
2000/2001.	20 198	36,1	2000/2001.	18 105	13,7
2001/2002.	21 667	37,5	2001/2002.	20 955	13,1
2002/2003.	22 264	41,0	2002/2003.	21 091	14,9
2003/2004.	22 447	41,2	2003/2004.	20 523	14,7
2004/2005.	20 621	40,4	2004/2005.	nincs adat	
2005/2006.	17 958	38,9	2005/2006	18 858	15,3
2006/2007	19 575	40,0			

3. A FEJLESZTÉSI PROGRAMOK HATÁSA A FELZÁRKÓZTATÓ OKTATÁSRA A KUTATÓK ELŐZETES INFORMÁCIÓI ALAPJÁN

A kutatók döntő többsége maga is hosszú éveken keresztül tanított hátrányos helyzetű fiatalokat, ismerik e munka eredményeit és nehézségeit, ezért feltételezéseik elsősorban napi tapasztalataikon alapulnak. Az itt közölt hipotézis a résztvevők konszenzuson alapuló álláspontját tükrözi.

A vizsgált időszak kezdetétől napjainkig kialakult és folyamatosan fejlődött a felzárkóztató oktatás jogszabályi háttere. A kezdetben csak az általános iskolai végzettséget nem szerzettek számára biztosított lehetőség folyamatosan bővült, mára lényegében minden rászoruló számára adott és pontosan szabályozott a jogi lehetőség a felzárkóztató oktatásba történő bekapcsolódásra.

Az 1998-2006 közötti időszakban szinte minden évben folytak központi fejlesztések a hátrányos helyzetű fiatalok felzárkóztatásával kapcsolatban. Ezek közül legjelentősebbek, a folyamatra a legnagyobb hatást a PHARE programok, a felzárkóztató oktatás önálló kerettantervének 2001-ben történt kiadását követően az oktatás bázisiskoláinak kialakítását támogató fejlesztések és a Szakiskolai Fejlesztési Program gyakorolták.

A megvalósítás oldaláról nézve előljáróban meg kell állapítani, hogy a hátrányos helyzetű, "normál" képzési rendszerből kihullott fiatalokkal való foglalkozás, eredmények elérése rendkívüli erőfeszítéseket igénylő feladat. Végzéséhez nagy pedagógiai szakmai tudás, pszichés, fizikai állóképesség és lényegesen több időráfordítás szükséges, mint a rendes évfolyamokon folyó neveléshez, oktatáshoz. Ez is magyarázza, hogy a felzárkóztató oktatási program lebonyolítására elsőként azok az oktatási intézmények, főleg speciális szakiskolák vállalkoztak, amelyek rendelkeztek már tapasztalatokkal a "normál" képzéstől eltérő nevelési-oktatási eljárásokra vonatkozóan, amelyeknek a személyi és infrastrukturális feltételei leginkább adottak voltak a célcsoporttal való bánásmódhoz. 2001-et követően mintegy tucatnyi iskola foglalkozott a hátrányos helyzetű fiatalok ily módon történő szakképzésre való előkészítésével. A második hullámot a Szakiskolai fejlesztési program jelentette, ahol a "C" komponens keretében az eddig csak "normál" szakiskolai osztályokat indító szakképző intézmények is bekapcsolódhattak a programba a közoktatási törvény 27.§. (8) bekezdés d) pontja szerinti szakképzést előkészítő évfolyam indításával.

Mára legfeljebb ötven iskola lehet a rendszerben, ez a tanulók számát tekintve (egy-egy iskola általában 1-2 felzárkóztató csoportot indított, és kb. 15 fős átlag létszámot lehet csoportonként figyelembe venni), maximum 1500 tanuló egyidejű felzárkóztatását feltételezi. Ha ezt a számot összevetjük a nyolc osztályos végzettséggel nem rendelkező, illetve a szakiskolai képzés 9-10. osztályából lemorzsolódók – elvileg felzárkóztató oktatásba bevonható 15-22 év közötti életkorú populáció – becsült többtízszes számával, prognosztizálható, hogy a rászorulóknak jóval kevesebb, mint 10 %-a volt elérhető a mindenkori és jelenlegi iskolai kapacitással.

Finanszírozását tekintve a "normál" szakiskolai képzéshez képest meghatározott kétszeres központi normatíva megjelenése biztosította a kiscsoportos oktatás feltételeit, bár így is nehezen vagy egyáltalán nem tudták az iskolák kigazdálkodni a felzárkóztató oktatás, ezen belül különösen a projekt rendszerű oktatásstruktúra jelentősen nagyobb szervezési és eszközigényének pénzügyi fedezetét. Ebből a szempontból a 2007-re vonatkozó költségvetési törvény intézkedése, amely jelentősen leszűkíti, lényegében megszünteti a dupla normatíva

igénylésének lehetőségét a célcsoport legtöbb tagja számára, a most is elégtelen képzési kapacitás akár teljes leépülését is eredményezheti.

A felzárkóztató oktatás módszereinek hatékonyságát és eredményességét tekintve vegyes a kép. Míg az iskolák egy részében szinte alig van lemorzsolódás, és viszonylag nagy számban jutnak el a szakképzésbe az eredményesen végzettek, más iskolákban ez az arány rosszabb. A nagyobb mértékű lemorzsolódás azonban sokszor nemcsak az iskola felkészültségén, hanem a beiratkozó tanulók és családjaik részvételi hajlandóságán is múlik, mert az eredménytelenség legfőbb oka az iskolakerülés.

4. A SZAKISKOLÁK KÖRÉBEN VÉGZETT MONITORING VIZSGÁLATOK

A szakiskolák 9-10. osztályos tanulóival kapcsolatos országos adatgyűjtés része, hogy a Szakiskolai Fejlesztési Program keretében kidolgozott tantervet bevezető iskolák, valamint a szakiskolai felzárkóztató kerettanterv szerint oktató iskolák eredményeinek rögzítése mellett képet kapjunk a programok megvalósításának körülményeiről, a segítő és az akadályozó tényezőkről. A javaslatok kidolgozásához elengedhetetlenül szükséges a programok megvalósítóitól való közvetlen információszerezés, melyek eszközei a kérdőíves megkeresés, illetve a helyszíni interjúk.

Helyszíni interjúk

Területi elv és képzéstípus alapján az alábbi iskolákban készült interjú:

1. Budai-Városcsúcs Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola, Speciális Szakiskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény (volt Csokonai Vitéz Mihály Általános Iskola és Szakiskola)
7629 Pécs, Komlói u. 58.
2. 500. Számú Angster József Szakképző Iskola
7636 Pécs, Rét u. 41-43.
3. Bálicsi Integrációs Nevelési-oktatási Központ, Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium, Szakképző Iskola, Speciális Szakiskola, Kollégium és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény
(volt Látássérült Fiatalok Rehabilitációs Speciális Szakiskolája és Szakiskola)
7635 Pécs, Bálicsi u. 29.
4. Bencs László Szakiskola és Általános Iskola
4400 Nyíregyháza, Bólyai tér 1.
5. Don Bosco Általános Iskola, Szakiskola, Szakközépiskola és Kollégium
3700 Kazincbarcika, Május 1. út 11.
6. Martin János Szakképző Iskola
3529 Miskolc, Áfonyás u. 18/a
7. Debreczeni Márton Szakképző Iskola
3518 Miskolc, Debreczeni Márton tér 1.
8. dr. Illyés Sándor Oktatási Intézmény, 5641 Tarhos
2007 nyaratól a Farkas Gyula Közoktatási Intézmény (5830 Békés) Intézményegysége
9. Esély Kövessi Erzsébet Szakképző Iskola
1201 Budapest, Pölteberg u. 10-12
10. Építőipari és Díszítőművészeti Szakképző Iskola
1149 Budapest, Várna utca 21/b
11. Szabómester Szakképző Iskola
1089 Budapest, Elnök u. 3.

12. József Attila Általános Iskola és Szakiskola
6723 Szeged, Gyík u. 3.
13. Rosti Pál Gimnázium, Általános és Szakképző Iskola
2400 Dunaujváros, Bartók Béla tér 2.
14. Gábor László Műhelyiskola, Építőipari Szakképző Iskola
9024 Győr, Nádor tér 4.
15. Dr Hegedüs T. András Alapítványi Szakiskola, Középiskola, Esti Általános Iskola és Kollégium
5000 Szolnok, Bajcsy Zsilinszky út 2.
16. JNSZ Megyei Sipos Orbán Szakképző Iskola és Kollégium
5005 Szolnok, Gyermekváros út 5. Pf. 39.
17. Dankó Pista Szakiskola és Gimnázium
4235 Biri, Mező Imre út 21.
18. 516.számú Ipari Szakmunkásképző Intézet és Kollégium
7200 Dombóvár, Népköztársaság út 21., Pf. 61.
19. Kolping Katolikus Szakképző Iskola
7100 Szekszárd, Pázmány tér 4.
20. Kolping Katolikus Szakiskola és Kollégium
8105 Pétfürdő, Hősök tere 10
21. Dr. Entz Ferenc Mezőgazdasági Szakiskola és Kollégium
2481 Velence, Ország út 19.
22. Reguly Antal Szakképző Iskola
8420 Zirc, Alkotmány u. 16.
23. Gáspár András Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium
6000 Kecskemét, Hunyadi tér 2.
24. Árpád Vezér Úti Általános és Szakképző iskola
3600, Ózd, Árpád vezér út 13.

Az interjúkérdéseket az **1. sz. melléklet** tartalmazza, az interjú által megismert információkat, és annak kiértékelését az **5.4. fejezet** tartalmazza.

Dokumentumelemzés

A hátrányos helyzetű fiatalok felzárkóztatásával kapcsolatban az alábbi dokumentumok elemzésére került sor:

- A Magyar Közlönyben megjelent jogszabályok
- A Nemzeti Szakképzési Intézet éves munkatervei 1998-2006. között
- A Nemzeti Szakképzési Intézet éves beszámolóí 1998-2006. között
- Az Oktatási Minisztérium éves munkatervei 1998-2006. között
- Az Oktatási Minisztérium éves beszámolóí 1998-2006. között
- A Szakoktatásban megjelent írások
- A Szakképzési Szemlében megjelent írások
- A Nemzeti Szakképzési Intézet kiadványai_
- Más kiadók kiadványai
- Felzárkóztató iskolák vezetői által tartott előadások anyagai
- Beérkezett monitoring adatlapok
- Beérkezett kérdőívek

A dokumentumelemzés alapján közölt információk részben idézetként, részben tartalmi szempontból kerültek felhasználásra.

Résztanulmányok készítése

A dokumentumelemzés, kérdőíves felmérés és interjúk alapján résztanulmányok készültek, amelyek típusai:

- A szakképző iskolák monitoring vizsgálata alapján beérkezett információk elemzése
- Interjúk jegyzőkönyvei, az egyes iskolákban szerzett tapasztalatok összegzése
- Interjúk alapján szerzett információk összegzése
- Dokumentumelemzés alapján készített részanyagok

5. AZ ADATOK KIÉRTÉKELÉSE, AZ EREDMÉNYEK ISMERTETÉSE

5.1. Jogszabályi háttér: a szociálisan hátrányos helyzet, mint felzárkóztató oktatásra jogosultság és a szakiskolai felzárkóztató oktatás meghatározása

Kit nevezünk hátrányos helyzetű fiatalnak?

A fogalmat, bár igen gyakran használjuk, különböző esetekben más-más módon értelmezzük.

A *pedagógia szempontjából* hátrányos helyzetű fiatal az, aki a “normál” oktatási-képzési rendszerben bármilyen oknál fogva huzamosan nem tudja teljesíteni az iskola által támasztott követelményeket. Ilyen értelemben tehát ide tartoznak a folyamatosan bukdácsolók, mindazok, akik a rendes életkorban nem fejezik be általános iskolai tanulmányaikat, akik a szakiskolákból vagy középiskolákból lemorzsolódnak, de tágabb értelemben ide sorolhatók azok is, akik bár nem elégtelen tanulmányi eredményűek, de súlyos hiányosságaik vannak az olvasás, szövegértés, beszédkészség, írás, számolás területén, ezért nem tudják használni azokat az eszközöket (pl. tankönyveket, számítógépeket), amelyek lehetővé teszik a tanulók számára a zökkenőmentes előrehaladást. Hátrányos helyzetűek ezen kívül a sajátos nevelési igényű, azaz különböző fogyatékkal vagy egészségkárosodással élők is.

Szociológiai értelemben hátrányos helyzetűek a rossz családi körülmények között élők, így a rossz anyagi körülményekkel rendelkezők, a család nélkül vagy csonka családban élők, a szenvedélybeteg – alkoholisták, drogfüggők – szülők gyermekei, vagy azok, akik maguk is szenvedélybetegségben szenvednek. Azok a tanulók, akiknek a szüleik alacsony iskolázottságúak, a társadalom által elfogadott normáktól eltérő módon szocializálódtak.

Egészség szempontjából hátrányos helyzetűnek nevezzük a bármilyen fogyatékkal, állandó egészségkárosodással élőket, a mentálisan rossz állapotban lévő tanulókat.

Munkajogi értelemben hátrányos helyzetű minden tartós munkanélküli.

Jogi szempontból – és mivel ez határozza meg a hátrányok csökkentésére vagy leküzdésére szolgáló finanszírozási lehetőségeket – a közoktatásról szóló törvény 2005. évi módosítását követően a 121. §. (1) bekezdés 14. pontja a következőképpen definiálja a hátrányos helyzetűeket:

“Hátrányos helyzetű gyermek, tanuló az, akit családi körülményei, szociális helyzete miatt a jegyző védelembe vett, illetve akinek rendszeres gyermekvédelmi kedvezményre való jogosultságát megállapította, ezen belül halmozottan hátrányos helyzetű az a tanuló, akinek a törvényes felügyeletét ellátó szülője, illetve szülei – az iskolai felvételi körzete megállapításával összefüggésben a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló törvény szerint vezetett nyilvántartás alapján készült statisztikai adatszolgáltatás a gyermeket, tanulót megillető szolgáltatás megállapításához a szülő nyilatkozata szerint – legfeljebb az iskola nyolcadik osztályán folytatott tanulmányait fejezte be, fejezték be sikeresen, továbbá az a tanuló, akit tartós nevelésbe vettek.”

A hátrányos helyzet igazolására vonatkozó előírásokat az **5.1.1. táblázat** tartalmazza.

5.1.1. táblázat. A hátrányos helyzet kritériumai

<i>Hátrányos helyzet kritériuma</i>	<i>Elfogadott igazolás típusa (másolat elegendő)</i>
1. Szakmai alapképzésben résztvevő tanulók	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Akit, családi körülményei, szociális helyzete miatt a jegyző védelembe vett és/vagy ▪ Akinek törvényes felügyeletét ellátó szülője legfeljebb az iskola 8. évfolyamán folytatott tanulmányait fejezte be sikeresen és/vagy ▪ Akit tartós nevelésbe vettek és/vagy ▪ Aki ingyenes tankönyvellátásban¹ részesül és/vagy ▪ Aki árvaellátásban részesül és/vagy ▪ Speciális nevelési igényű² és/vagy ▪ Aki tartósan beteg, megváltozott munkaképességű és/vagy ▪ Speciális étkezési igényű és/vagy ▪ Aki hátrányos helyzetben lévő településen, kistérségben³ él 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Önkormányzati ▪ Szülő által aláírt nyilatkozat erről ▪ Gyámhivatali ▪ Iskolai vagy önkormányzati ▪ Önkormányzati vagy nyugdíjfolyósítói ▪ Iskolai ▪ Orvosi vagy szakértői ▪ Orvosi ▪ Lakcímkártya másolata és a megye megjelölése

¹Tankönyvtámogatás – 2001 évi XXXVII. törvény a tankönyvpiac rendjéről (8.§)

Ingyenesen kell biztosítani a tankönyvhöz való hozzájutást az alábbi körben:

- A tartósan beteg,
- A sajátos nevelési igényű,
- A három vagy többgyermekes családban élő,
- Az egyedülálló szülő által nevelt,
- A nagykorú és saját jogán családi pótlékra jogosult,
- És a rendszeres gyermekvédelmi támogatásban részesülő

²Sajátos nevelési igényű az a gyermek, tanuló, aki a szakértői és rehabilitációs bizottság szakvéleménye alapján

- a) testi, érzékszervi, beszéd fogyatékos, autista, több fogyatékoság együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos,
- b) pszichés fejlődés zavarai miatt a nevelési, tanulási folyamatban tartósan és súlyosan akadályozott (pl. dyslexia, dysgraphia, dyscalculia, mutizmus, kóros hyperkinetikus, vagy kóros aktivitászavar). (1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról).

³Hátrányos helyzetű térség, település

64/2004. (IV. 15.) kormányrendelet a településfejlesztés kedvezményezett térségeinek jegyzékéről.

240/2006. (XI. 30.) kormányrendelet a társadalmi-gazdasági és infrastrukturális elmaradott, illetve az országos átlagot jelentősen meghaladó munkanélküliséggel sújtott települések jegyzékéről.

Akik egyszerre több szempontból szenvednek hátrányt, azokat *halmozottan hátrányos helyzetűeknek* nevezzük.

A szakiskolai felzárkóztató oktatás, mint a hátrányos helyzet leküzdésének eszköze

A szakiskolai felzárkóztató oktatás fogalmát a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény 1995-ös és 1996-os módosítása vezette be. E szerint a szakképző iskolákban szakképzési évfolyamon speciális felzárkóztató program szerint tanulhattak azok a korábbi tanulmányaik során kudarcot vallott tanulók, akik nem rendelkeztek befejezett 8. osztályos általános iskolai végzettséggel. A felzárkóztató oktatásához a Nemzeti Szakképzési Intézetben készültek központi programok, de az iskolák maguk is készíthettek és hagyathattak jóvá saját fejlesztésű programokat.

Ez a lehetőség azonban nem párosult megfelelő finanszírozottsággal és a pedagógusok felkészítésével, valamint nem adta meg a lehetőségét a 8. osztályos végzettséggel ugyan rendelkező, de a "normál" szakiskolai képzésben helyállni nem tudó tanulók felzárkóztató oktatásba történő bevonásának, ezért nagyon kevés iskola élt a jogszabály adta lehetőséggel. Gondot okozott az is, hogy a szakképzésbe való bekapcsolódáshoz – piacképes szakmák esetében – párhuzamosan a nyolc osztályos végzettség megszerzésére is szükség volt.

A felzárkóztató oktatás 2001. évi kerettanterve

A felzárkóztató oktatás első önálló kerettanterve az oktatási miniszter 28/2000 (IX.21.) rendeletének 23/2001 (VI.20.) módosításával került bevezetésre. A közoktatásról szóló törvény az egy és kétéves felzárkóztató oktatás szervezését tette lehetővé, a kétéves programra vonatkozóan kimondja (1.§. (2) bek.): "A szakiskolában szervezett kétéves felzárkóztató oktatás a tanuló továbbhaladása szempontjából nem tagolódik évfolyamokra. A felzárkóztató oktatásban az iskola az előkészítő/alapozó gyakorlat órakeretének legfeljebb ötven százalékát az általános műveltséget megalapozó ismeretek oktatására fordíthatja, amennyiben a tanuló kérésére, egyéni foglalkozás keretében felkészít osztályozó vizsga letételére, legalább – az általános iskola, illetve a szakiskola – két évfolyamának tananyagából."

Még itt is érvényes az a korlátozás, hogy "a nappali rendszerű szakiskolai oktatás keretében megszervezett felzárkóztató oktatásban azok a tanulók vehetnek részt, akik nem fejezték be az általános iskola nyolcadik évfolyamát és elmúltak tizenhat évesek. A felzárkóztató oktatás befejezéséről kiállított iskolai bizonyítvány szakképzési évfolyamba lépésre, továbbá általános iskolában nyolcadik évfolyamig, illetve szakiskolában kilencedik - tizedik évfolyamon osztályozó vizsga letételére jogosít." Viszont kissé bővíti a továbblépés lehetőségét, mivel: "A tanulók a felzárkóztató oktatás eredményes befejezése után a szakiskola első szakképzési évfolyamára léphetnek, ahol alapfokú iskolai végzettséghez – a nyolcadik osztály elvégzéséhez -, a tizedik osztály elvégzéséhez, alpműveltségi vizsgához kötött és iskolai előképzettséghez nem kötött szakképesítéseket sajátíthatnak el. A szakképzési évfolyamokon azoknak a tanulóknak, akik nem rendelkeznek alpműveltségi vizsgával – amennyiben a szakmai vizsga letételének feltétele ennek megléte –, alpműveltségi vizsgára történő felkészítés is folyik." Tehát továbbra is megmaradt az a feltétel, hogy osztályozóvizsgákat kellett tenni a piacképes szakmákban szakképesítés megszerzéséhez, de az alapvizsgára történő felkészítés már áttolódik a szakképző évfolyamokra, az alapvizsgát a szakmai vizsga előtt kell letenni.

A miniszteri rendelet melléklete határozza meg a kerettanterv céljait és feladatait, valamint a program megszervezésének szabályait. "A felzárkóztató oktatás célja a tanulóknak a társadalmilag hasznos magatartásformák kialakítása, a tanuláshoz szükséges motiváció megteremtése, a munkavégzésre való szocializálás, a pályaválasztási döntés megalapozása, a szakmai vizsgára történő felkészülés előkészítése, a szakmatanuláshoz szükséges általános ismeretek elsajátíttatása, az alapkészségek és képességek fejlesztése, a tanulók életervezésének

elősegítése, sikerélményhez juttatása a tanulásban és a munkában.” Ebből következik, hogy “a célok megvalósítása a nevelés előtérbe helyezését igényli, alapvető fontosságú, hogy a szabálykövető magatartás kialakítása, a képességek fejlesztése, a szakképzés előkészítése és az általános műveltség ismeretanyagának elsajátíttatása egymással összehangoltan folyják. A kerettantervek alapján meghatározott tananyagok elsősorban a szocializációhoz és munkatevékenységhez szükséges tudás megszerzését, képességek és készségek fejlesztését szolgálják, ezért a tananyag feldolgozása nem a tananyag leadását, hanem a tanulók cselekvő részvételét igényli. Ennek érdekében a kerettanterv lehetőséget ad a differenciált tanulásszervezésre, az általános műveltséget megalapozó és szakmatanulást előkészítő tartalmak egy részének gyakorlati oktatással való összekapcsolására, az általános műveltségi elemek elsajátításának valamilyen konkrét gyakorlati tevékenység elvégzéséhez, élettapasztalathoz kapcsolására, amivel növeli a tanulók szakmatanulás iránti motivációját, lehetővé teszi sikerélményhez jutásukat.”

A tantervben két új eszköz segíti a felzárkózást:

- a személyiségfejlesztő, szocializáló program, amely – bár a kerettantervben önálló fejezetként szerepel –, nem jelenik meg az óratervben, hanem a különböző általánosan művelő, szakmai előkészítő, alapozó, művészeti és szabadidős programokhoz illeszkedik,
- a szakmai előkészítés, alapozás, amely a gyakorlati tevékenységek, a műhelyekben folytatott munka során lehetőséget nyújt a fiatalok motiválására, képességeik feltárására, fejlesztésére, sikerhez juttatásukra.

Új elem továbbá a tanulók belépő és záró állapotfelmérése, amely egyrészt az oktatás szervezéséhez, másrészt a felzárkóztatás hozzáadott értékének kimutatásához nyújt fontos információkat.

Finanszírozási szempontból először jelenik meg a csoportbontás lehetősége és utalás a többletmunka többletköltségének forrására: “A felzárkóztató oktatásban részt vevő tanulót az iskolai osztály megszervezésekor két tanulóként kell számításba venni. Finanszírozásáról a mindenkor hatályos költségvetési törvény rendelkezik.”

Törvényi feltételek a Szakiskolai Fejlesztési Program (SZFP) végrehajtásához

A 2003. szeptember 1.-én hatályos közoktatási törvény szerint, aki nem fejezte be az általános iskola nyolcadik évfolyamát, és elmúlt tizenhat éves, az nappali rendszerű iskolai oktatás keretében felzárkóztató oktatásban vehet részt.

A 2005 decemberében megjelent törvénymódosításnak két, a szakképzést előkészítő évfolyam szempontjából lényeges eleme van:

- Azon fiataloknak, akik nem végezték el a 8. osztályt, alapkörű iskolai végzettséggel nem rendelkeznek, módjuk van már a 15. életévük betöltését követő évben beiratkozni – a szülő kérésére és a pályaválasztási tanácsadó javaslatára – a szakképzést előkészítő évfolyamra.
- Lehetővé teszi, hogy a felzárkóztató oktatásba bekapcsolódhassanak azok a tanulók is, akik alapkörű iskolai végzettséggel rendelkeznek, de tanulmányaikat nem kívánják a szakiskola 9. évfolyamán megkezdeni, illetve folytatni. A 15. életévük betöltését követő évben – a szülő kérésére és a pályaválasztási tanácsadó javaslatára – beiratkozhatnak a szakképzést előkészítő évfolyamra.

Ezen változtatás alapján, ha a fiatal a szakképzést előkészítő évfolyamot választja, az előkészítő évfolyamot még a tankötelezettségi idő alatt végzi el, és nagyobb a valószínűsége

annak, hogy ezt követően a normál szakképzésben folytatja tanulmányait, és teljes értékű szakképzettséget szerez.

A közoktatásról szóló törvény jelenleg hatályos, teljes szövege a szakiskolai felzárkóztató oktatás megszervezéséről

A Kt. "27.§ (8) A szakiskolában – a nappali rendszerű iskolai oktatás keretében – felzárkóztató oktatás szervezhető azoknak a tanulóknak, akik alapfokú iskolai végzettség hiányában kívánnak bekapcsolódni a szakképzésbe. A szülő legkorábban abban az évben kérheti, hogy gyermeke – az általános iskolai tanulmányai folytatása helyett – a következő tanítási évet a felzárkóztató oktatásban kezdhesse meg, amelyben az betölti a tizenötödik életévét. A hátrányos helyzetű tanuló esetén az iskola igazgatójának minden esetben be kell szereznie a gyermekjóléti szolgálat véleményét, és azt megküldi a továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadónak. A felzárkóztató oktatásba bekapcsolódhatnak azok a tanulók is, akik alapfokú iskolai végzettséggel rendelkeznek, de tanulmányaikat nem kívánják a szakiskola kilencedik évfolyamán megkezdeni, illetve folytatni. Az, aki a felzárkóztató oktatás megkezdésekor a tizenhatodik életévét nem tölti be, a továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadó javaslata alapján kapcsolódhat be a felzárkóztató oktatásba. A kötelező felvételt biztosító szakiskola, ha a tankötelezettség teljesítéséhez indokolt, megszervezi a felzárkóztató oktatást. A felzárkóztató oktatás egy vagy két tanítási évig (tíz vagy húsz hónapig) tart. A felzárkóztató oktatást a következők figyelembe vételével kell megszervezni:

a) A tanuló a felzárkóztató oktatás keretében elsajátítja azokat az ismereteket, amelyek a szakképzés megkezdéséhez szükségesek, továbbá megszerzi a szakképzésbe történő bekapcsolódáshoz szükséges elméleti és gyakorlati tudáselemeket (kompetenciát). A tanuló a felzárkóztató oktatás sikeres befejezése után a szakképzési évfolyamon évfolyamokon felkészül a szakmai vizsga letételére.

b) Ha a tanuló az általános iskola

- hatodik évfolyamát sikeresen befejezte, a kétéves (húsz hónapos),
- hetedik évfolyamát sikeresen befejezte, az egyéves (tíz hónapos)

felzárkóztató oktatás befejezéséről kiállított bizonyítvány alapfokú iskolai végzettséget tanúsít.

c) Ha a tanuló az általános iskola hat évfolyamánál kevesebb évfolyamot fejezett be sikeresen, a kétéves (húsz hónapos) felzárkóztató oktatás után alapfokú iskolai végzettség hiányában is megkezdheti tanulmányait az alapfokú iskolai végzettséghez kötött szakképesítés megszerzése céljából, feltéve, hogy a szakképzési évfolyamok számát eggyel megnövelik, és minden szakképzési évfolyamon legalább háromszázötven órában biztosítják az iskolai nevelés-oktatás általános műveltséget megalapozó szakasza követelményeinek az elsajátítását. Az alapfokú iskolai végzettség meglétéhez kötött szakképesítést igazoló bizonyítvány ebben az esetben alapfokú iskolai végzettséget is tanúsít.

d) Ha a tanuló az e bekezdésben meghatározottak szerint nem szerezhet, vagy nem kíván alapfokú iskolai végzettséget szerezni, a felzárkóztató oktatásban egy évig (tíz hónapig) tartó szakképzést előkészítő évfolyam keretében a szakképzésbe történő bekapcsolódáshoz szükséges elméleti és gyakorlati tudáselemeket (kompetenciát) szerzi meg, és a szakképzési évfolyamon a szakmai és vizsgakövetelményekben meghatározott elméleti és gyakorlati tudáselemek (kompetencia) meglétéhez kötött szakképesítés megszerzésére készülhet fel.

e) Az, aki az e bekezdésben meghatározottak szerint alapfokú iskolai végzettséget szerzett, a nappali rendszerű iskolai oktatás keretében megkezdheti tanulmányait a szakképzési évfolyamon a tizedik évfolyam elvégzéséhez kötött szakképesítés megszerzése céljából, feltéve, hogy a szakképzési évfolyamok számát eggyel megnövelik, és a tanuló részére minden szakképzési évfolyamon legalább háromszázötven órában tanítják a nevelés-oktatás általános műveltséget megalapozó szakaszának követelményeit is.

f) Az e bekezdésben szabályozott oktatást az oktatási miniszter által e törvény 95.§-a (1) bekezdésének j) pontja alapján kiadott pedagógiai rendszer alapján kell megszervezni.

g) A tanuló részére biztosítani kell a kollégiumi elhelyezést, ha e nélkül nem tudna bekapcsolódni a felzárkóztató oktatásba.”

“95.§-a (1) Az oktatási miniszter közoktatás-fejlesztéssel kapcsolatos feladata

i) a hátrányos helyzetű, köztük különösen a roma gyermekek tanulók nevelésével, oktatásával kapcsolatos feladatok végrehajtását segítő országos szolgáltató rendszer kiépítése és működtetése;

j) az oktatási programok (pedagógiai rendszerek) – így különösen ajánlott pedagógiai program és tanterv, valamint az erre épülő tanítást-tanulást segítő és értékelő eszközrendszer, továbbá a gyakorlati alkalmazást lehetővé tevő, illetve segítő akkreditált pedagógusképzési és – továbbképzési kínálat, pedagógiai szakmai szolgáltató tevékenység kidolgozása, kiadása.”

5.2. A felzárkóztató oktatáshoz kapcsolódó központi fejlesztési és kutatási programok 1998-2006. között

A vizsgált időszakban a központi irányítás minden évben indított fejlesztéseket vagy kutatásokat, illetve biztosított forrásokat a szociálisan hátrányos helyzetű fiatalok szakképzésbe való bekapcsolásának elősegítésére.

A Nemzeti Szakképzési Intézet közreműködésével lebonyolított fejlesztési és kutatási programok

A Nemzeti Szakképzési Intézet éves munkaterveiben a tárgyban az alábbi feladatok voltak a vizsgált időszakban:

1998. évi feladatok, megvalósultak 1998/99-ben

1. NSZI munkaterv 8. feladat: “A hátrányos helyzetű fiatalok részére szakmai felzárkóztató programok készítése 21 szakmacsoportban és a 9-10. osztályra szakmacsoportos pályorientáló programok készítése”

A hátrányos helyzetű fiatalok részére elkészült 59 db programmodul, melyek a következők:

- személyiség fejlesztő és általános pályorientációs modulok 6 db
- közismereti felzárkóztató modulok 14 db
- szakmai orientációs gyakorlat modulok 19 db
- szakmai felzárkóztató gyakorlati modulok 19 db.

A modulokból az egyéves felzárkóztató program az oktatási intézmények helyi sajátosságainak megfelelően felépíthető volt.

2. A Szociális és Családügyi Minisztérium és a Nemzeti Szakképzési Intézet között “A második esély”, illetve “A hátrányos helyzetű fiatalok szakképzéséért” országos szakmai konferencia előkészítése lebonyolítása, kiadvány megjelentetése a konferencia anyagából.

1998. december 3-5. között Budapesten a Hotel Hunorban. Résztevők száma 123. Képviseletük magukat: minisztériumok, kamarák, minisztériumi háttér intézetek, munkaügyi központok, munkaerő-fejlesztő és képző központok, megyei önkormányzatok, hátrányos helyzetű fiatalok oktatási nevelési szervezetei, PHARE hátrányos helyzetű programjában résztvevő iskolák, hátrányos programokat megvalósító általános iskolák és speciális szakiskolák, roma kisebbség által javasolt

személyek. Az elhangzott előadások anyagának felhasználásával az NSZI "a hátrányos helyzetű fiatalok szakképzéséért" címmel tanulmány kötetet adott ki.

1999. évi munkatervi feladatok, megvalósultak 1999/2000-ben

1. NSZI munkatervi feladat: Szakképzési programok készítése a hátrányos helyzetű fiataloknak (útmutató, módszertani kiadvány, tankönyv).
Az intézet a korábban kidolgozott programmodulokhoz illeszkedő, ugyanakkor önállóan is használható további 13 programmodult dolgozott ki. (Pl. A család élete, Népi kismesterségek, Etika, stb.)
2. Az Oktatási Minisztérium és NSZI között kötött szerződés alapján hátrányos helyzetű fiatalok monitoring vizsgálata.
Adatkérésre került sor valamennyi olyan szakképző iskola esetében, amely szakiskolaként is működött. A kérdőívet megkapta 318 iskola, félévkor adatot szolgáltatott az 1998/99-es tanévről félévkor 145 iskola, év végén 164 iskola.

2000. évi feladatok, megvalósultak 2000/2001-ben

1. A hátrányos helyzetű fiatalok felzárkóztatásának EU országban történő vizsgálata. 2000. okt. 30 - nov. 5. között németországi tanulmányútra került sor, amelynek keretében a delegáció egy nyugati és egy keleti német tartomány felzárkóztatással foglalkozó képző intézményeit látogatta meg. Részvevők száma 8 fő (OM 1, NSZI 1, külső szakértő 1, képzőintézmény vezető 5).
2. A hátrányos helyzetű fiatalok programjához tananyagkészítés (útmutató, módszertani kiadvány, tankönyv).
A szakiskolákban tanuló hátrányos helyzetű fiatalok szakképzési programjához tankönyvek készültek (A munka világa, Természetvédelem, környezetvédelem, egészségvédelem, Viselkedéskultúra, Kommunikáció, tömegkommunikáció, médiakultúra, Hétköznapi kémia, Családunk, otthonunk, Számoljunk, mérjünk! Olvasókönyv).
Elkészült továbbá az Olvasókönyvhöz tartozó munkafüzet.

2001. évi munkatervi feladatok, megvalósultak 2001/2002-ben

1. Országos konferencia szervezése és ennek anyagából kiadvány készítése, mely összegzi a hátrányos helyzetű fiatalok szakképzésének fejlesztése érdekében tett intézkedéseket, az intézmények eredményeit.
2001. október 25-26-án volt a konferencia, a résztvevők száma 101 fő. Elkészült a kiadvány.
2. A hátrányos helyzetű fiatalok részére kerettanterv készítése.
Elkészült és miniszteri rendeletként megjelent a Magyar Közlöny 2001. július 20-i 82. szám II. kötetében a szakiskolai felzárkóztató oktatás első kerettanterve. A kerettanterv óraterve három változatot tartalmaz.
3. Az Oktatási Minisztérium és az NSZI között kötött szerződés alapján: a hátrányos helyzetű fiatalok tanulási kudarcait vizsgáló monitoring rendszer működtetése.
Az 1998-99. tanévben elkezdett vizsgálat a szakiskolai képzést is folytató iskolákra terjedt ki, az érintett iskolák félévkor és tanév végén az NSZI által kiküldött adatlapokon jelezték a 9-10. osztályokban tanulók létszámadatait, a bukásokat, lemorzsolódást illetve a tantárgyankénti eredményeket. Az adatgyűjtést az iskolák vezetőivel, oktatóival és tanulóival készített helyszíni kérdőíves és szóbeli interjúk egészítették ki. A kérdőívet megkapta 353 iskola félévkor adatot szolgáltatott 273 iskola évvégén adatot szolgáltatott 273 iskola.
A tapasztalatok alapján kiadvány készült "Realitások és lehetőségek: Szükségszerű-e a bukás nyolcadik után címmel.

4. Három iskolában bementi diagnosztikus, és a szakiskolai tizedik évfolyamon kimeneti teljesítménymérés volt. A tanulók teljes körű kérdőíves megkérdezésére került sor illetve egy iskolában személyenkénti interjúk is készültek az iskolák vezetőivel, pedagógusaival és tanulóival. A kérdőíves felmérésben adatot szolgáltató tanulók száma 242 fő.
5. A hátrányos helyzetű fiatalok számára készített speciális (helyi) programok vizsgálata
A vizsgálat célja azoknak a pozitív kezdeményezéseknek az összegyűjtése és közzététele, amelyek bizonyítják, hogy a hátrányos helyzetű fiatalok felzárkóztatása munkaerő-piaci esélyeinek javítása a szakképző iskolák reális lehetősége. Az országban folyó pozitív kezdeményezések összegyűjtése megtörtént. A vizsgálatban 9 iskola vett részt.
A vizsgálatról záró tanulmány készült.

2002. évi munkaterv feladatai, amelyek megvalósultak a 2002/ 2003. tanévben

1. Hátrányos helyzetű fiatalok tanulási kudarcainak vizsgálatára kialakított monitoring rendszer működtetése az intézményekben, az 1999-2000-ben lefolytatott vizsgálat folytatásaként (2001-ről áthúzódó feladat). A 2001/2002-es tanév félévi és év végi tanulmányi adatainak bekérése, feldolgozása.
Adatot szolgáltatott 326 iskola (félévben és év végén is)
Interjúk készítése 7 iskolában 36 fővel
Az NSZI és az OKI monitoring vizsgálatának összehangolása, közreműködés az OKI kérdőíveinek összeállításában.
Tanulmány készült a befejezéskor (Ez 2005-ben jelent meg Tények és lehetőségek a szakiskolákban címen)
2. Pedagógusok drog-prevenációs továbbképzése melynek dokumentuma egy tanári segédanyag volt.
3. A felzárkóztató kerttantervek kimeneti követelményrendszerének kidolgozása a felzárkóztatásból a szakképzési szakaszba történő belépéshez. Javaslat az esetleges jogszabályi változtatásokhoz
4. A felzárkóztató tantervhez 2 db tankönyv készítése: A Természetismeret tankönyv készült el.
5. Regionális konferenciák szervezése a felzárkóztatásban résztvevő iskolák tapasztalatainak kicserélésére, a tapasztalatok összegezése
A kiválasztott bázisiskolákra támaszkodva a felzárkóztató oktatásba korábban, illetve a jövőben bekapcsolódó szakiskolák napi problémáikra kapjanak választ előadások és a rendező bázisiskola gyakorlatának bemutatása révén
(A konferenciák megvalósultak. Helyszínek: Miskolc, Martin János Szakiskola, Pétfürdő, Kolping Katolikus Szakiskola, Budapest, Esély Kövessi Erzsébet Szakképző Iskola. Időpont 2002. november-2003. május között. a konferencia anyagának összegezése kéziratként készült el.
6. Franciaországi tanulmányút szervezése 6 fővel.
7. Helyi műhelyek kialakítására kiírt pályázat a felzárkóztató oktatást végző iskolákban. (Elsősorban a bázisiskolai pályázat során kiválasztott minta iskolákban. A pályázatás a 2003. év első felében fejeződött be.
8. Útmutató készítése a felzárkóztatás kerettantervének szakiskolai alkalmazásához (2003) Valamennyi felzárkóztató oktatást végző intézmény és minden követő iskola megkapta. Pedagógiai, módszertani részei jelenleg sem avultak el, eredményesen használhatók a felzárkóztató oktatás szervezésében és gyakorlata során.
9. A hátrányos helyzetű fiatalok felzárkóztató kerettantervének iskolai alkalmazásához tankönyvmodulok készítése.
(Elkészült a 4 modul, 4 szakmacsoport számára, szerint a Faipar, Építészet, Mezőgazdaság, Gépészet szakmacsoport felzárkóztató oktatásához. Gyakorlati

kipróbálásukra, korrekciójukra nem került sor, mert ezzel egy időben a Szakmai Fejlesztési Program indulásával több, egységes elvek alapján megvalósuló összehangolt dokumentum, és szakmai anyag készítésére nyílt lehetőség.

2003/2004-ben megvalósult feladatok

1. Három módszertani segédanyag elkészítése és CD-n megjelentetése a következő témákban:

- Egészségnevelés
- A tanulás tanítása
- Tanári kézikönyv a szakiskolai felzárkóztató oktatás személyiségfejlesztő programjához.

A tanulás tanítása CD bemutatására Budapesten országos továbbképzés keretében 2004. májusban került sor.

Mindhárom segédanyag sokszorosítása megtörtént és nemcsak a felzárkóztató oktatást végző iskolák részére juttattuk el, hanem széles körben elérték a szakiskolákat.

2. Tanártovábbképzés a felzárkóztató osztályokban tanító és a program iránt érdeklődő magyar és matematika szakos szaktanárok részére 2 helyszínen: Nyíregyházán (2003. novemberben) és Szegeden (2003. novemberben)

Időtartam 1,5 nap

A program mindkét helyszínen:

- Óralátogatás, majd kiscsoportos szakmai program (magyarból és matematikából)
- Konfliktuspedagógiai tréning

A sikeres továbbképzések hozadéka a programon való ismeretszerzésen túl a napi munkájukban hasonló problémákkal küzdő pedagógusok őszinte tapasztalatcseréje volt.

3. Monitoring adatgyűjtés a szakiskolák 9-10. osztályaiban
4. Bemeneti diagnosztikus és kimeneti teljesítménymérés 16 felzárkóztató oktatást végző iskolában olvasás-szövegértésből és matematikából. (Ennek a bementi mérésnek az elemzése történt meg a tanári továbbképzéseken a szakértők vezetésével.)
5. A felzárkóztató oktatás helyzete kutatási anyag készítése (Amelyet az Oktatókutató Intézet munkatársai végeztek megbízás alapján 2004-ben.

A kutatás 2004. februárban zajlott. 17 olyan intézményt kerestek fel, melyek az egy és/vagy 2 éves felzárkóztató oktatásba még csak a 8. osztályt el nem végzett, 16. évüket betöltött fiatalokat iskolázhattak be.

Az iskolákat jellemző adatok rögzítése és kiértékelése mellett a pályaorientáció, a szakmai előkészítés és alapozás során szerzett tapasztalatokra, a pályaorientációs foglalkozásokat tartó tanárokkal/szakoktatókkal készült interjú és teljes körűen kikérdezték a tanulókat kérdőívvel. A kutatásról jelentés készült.

2004/ 2005. évben megvalósult feladatok

1. Bázisiskolák támogatása a bázisfeladatok ellátásában meghívásos pályázat meghirdetésére került sor 2004 őszén.

A pályázat mind a 8 bázisiskolában eredményesen zajlott, elsősorban a tantestületek belső fejlesztése, és a követő iskolák képzésére nyílt lehetőség. A vállalt feladatok megvalósításáról eltérő színvonalú, és terjedelmes dokumentáció készült, helyszíni ellenőrzésük is megtörtént. A helyi programok elkészültek és beépültek az iskolák egyedi sajátosságai is. Kiadvány készült "Helyzetkép a szakiskolai felzárkóztatás bázisiskoláinak működéséről" címmel (2005-ben)

2. A pedagógia speciális feladatai a felzárkóztató oktatásban című tanári kézikönyv (szerzők:Emőkey András - Lászlóné Szabó Hajnalka - Rakaczkine Tóth Katalin) elkészítése és kiadása 2005-ben. A kézikönyv jelenleg is elérhető. Nemcsak a szakiskolában, hanem valamennyi szakképző intézményben eredményesen használható, mert az elméleti ismeretek mellett praktikus ismerteket nyújt, a tanulói munka

3. Regionális konferenciák a felzárkóztató oktatás programjának régiós terjesztése érdekében

- Budapesten (2004. márciusban)
- Nyíregyházán (2004. novemberben)

Mindkét konferencián elméleti és gyakorlati információkhoz jutottak a résztvevők. Különösen Kelet-Magyarországon csatlakozott több általános iskola a programhoz. Sajnos a megvalósítás pedagógiai és gazdasági nehézségeivel találkozva különösen a kistélepüléseken nyílt felzárkóztató osztályok közül több csak rövid ideig működött. Budapesten ezen a konferencián hangzott el előadás a Szakiskolai Fejlesztési Program C komponensének elveiről és a kimunkálás gyakorlatáról, amelyben számos felzárkóztató bázisiskola is részt vett.

4. A felzárkóztató oktatásban dolgozó szakoktatók továbbképzése (20-20 fő részére).

Helyszín mindkét alkalommal: Szolnok, Dr. Hegedűs T. András Szakiskola

Programja : A fogadó iskola munkájának bemutatása,

- A tanulók motiválásának eszközei a szakmai képzést előkészítő foglalkozásokon
- Konfliktuspedagógiai tréning

A visszajelzések hasonlóak voltak mint a szaktanárok továbbképzéséről.

2005/2006. tanévben megvalósított feladatok

Hátrányos helyzetű tanulók monitoring vizsgálata

- Országos adatgyűjtés és elemzés

2006/2007. tanévben megvalósított feladatok

Hátrányos helyzetű tanulók monitoring vizsgálata

- Országos adatgyűjtés és elemzés
- Bemeneti diagnosztikus és kimeneti (teljesítmény mérés) 16 szakiskolában, olyan tanulók körében, akik 10 hónapos, vagy 20 hónapos felzárkóztató osztályokban tanulnak és a felzárkóztató oktatás befejezésekor a szakképzésre való előkészítés mellett az alapfokú végzettséget is megszerzik.

2007-ben A hátrányos és halmozottan hátrányos helyzetű fiatalok monitoring vizsgálata(kutatás)

“A halmozottan hátrányos helyzetű, elsősorban roma fiatalok társadalmi beilleszkedésének támogatása” című , HU-99.04-01 számú PHARE-program

Az Európai Unió Bizottsága 1997-es, Magyarországra vonatkozó ország tanulmányában az európai uniós csatlakozás szempontjából fontos feladatként jelölte meg a magyarországi románépeség életkörülményeinek javítását. Az erre vonatkozó középtávú intézkedéscsomagot a magyar kormány kormányhatározattal egészítette ki. A halmozottan hátrányos helyzetű, elsősorban roma fiatalok társadalmi beilleszkedésének támogatása című, HU-99.04-01 számú Phare-program az Oktatási Minisztérium kezdeményezése, mely az 1999. évi Nemzeti Phare-program részeként fogalmazódott meg.

A program illeszkedett a cigányság életkörülményeinek és társadalmi helyzetének javításáról szóló, 1047/1999 (V.5.) kormányhatározatban megfogalmazott célokhoz, amelyek:

- kollégiumi férőhelyek növelése (Oktatás 1-2.);
- roma fiatalok szakképzettséghez jutásának és foglalkoztatásának elősegítése (Oktatás - 1.3).

A program a megelőzés, a korrekció és a tehetséggondozás hármasságára épült, és az alábbi célkitűzések megvalósítására irányult:

- a hátrányos helyzetű és kiemelten a roma gyermekek alapfokú oktatási szintjének emelése;
- a hátrányos helyzetű és kiemelten a roma fiatalok és fiatal felnőttek középfokú iskoláztatásának segítése, munkavállalási esélyeinek növelése;
- a tehetséges roma fiatalok továbbtanulási esélyeinek növelése felsőfokú intézményekben.

A program az Oktatási Minisztérium szakmai irányításával és felügyeletével valósult meg együttműködésben a Gazdasági, illetve a Szociális és Családügyi Minisztériummal. Az eredeti költségvetési tervek szerint a felhasználható támogatási keretből 5 millió eurót a Phare, 3,6 millió eurót az Oktatási Minisztérium, és 1 millió eurót pedig a Munkaerő-piaci Alap biztosított. A program teljes költségvetése így 9,6 millió euró, azaz közel 2,5 milliárd forint volt. Az Európai Unió Bizottsága és a magyar kormány képviselői 1999. december 22-én írták alá az 1999. évi Nemzeti Phare-program megvalósítására vonatkozó Pénzügyi Megállapodást (Financing Memorandum), mellyel kezdetét vehette a program szakmai előkészítése.

5.2.1. táblázat. A program összetétele és költségvetése

		Keretösszeg millió euró (millió Ft)
I.		
I/1	Roma gyermekeket jelentős arányban nevelő óvodákban végzendő munkára felkészítő, speciális dajkaképző programok kidolgozása és megvalósítása	0.1 (25,5)
I/2	A hátrányos helyzetű és roma gyermekek oktatására, nevelésére felkészítő pedagógusképző és továbbképző programok továbbfejlesztése, adaptálása, új programok kidolgozása és indítása	0.5 (127,5)
I/3	Óvodai és általános iskolai pedagógiai programok továbbfejlesztése és megvalósítása	1.3 (331,5)
I/3 A	Beruházási-projekt: A legelmaradottabb, jelentős roma lakossággal rendelkező térségekben működő óvodák és általános iskolák higiéniai felszereltségének javítása (tisztálkodó helyiségek felújítása)	0.2 (51)
I/3 B	Beszerezési-projekt: 14 iskolabusz a legelmaradottabb, elszórt kistérségeket, szórványtelepüléseket is magában foglaló kistérségek kisiskolái számára	0.9 (229,5)
II.		
II/1	Iskolai rendszerű speciális felzárkóztató és szakképesítő programok kidolgozása és megvalósítása	1.2 (306)
II/2	Iskolarendszeren kívüli képzések, foglalkoztatási-képzési programok kidolgozása és megvalósítása	2.4 (612)
III.		
III/1	Beruházási-projekt: Két roma középiskolai tehetséggondozó kollégium felújítása és felszerelése (Ózdon és Szolnokon)	1.1 (280,5)
III/2	Középiskolai roma tehetséggondozó, felsőfokú szakképzési valamint felsőfokú tanulmányokat előkészítő és támogató programok kidolgozása, tovább fejlesztése és megvalósítása	1.5 (382,5)
IV.	A program technikai lebonyolítása (Technical Assistance)	0.4 (102)
ÖSSZESEN:		9.6 (2448)

1 euró = 255 Ft

A program költségvetéséből szakképzésre összesen 3,7 millió eurót, kb. 943 millió forintot fordítottak, mely a teljes támogatási keretnek kb. 38%-át tette ki.

A pályázatok meghirdetésére 2000 szeptemberében került sor. A pályázatok benyújtásának határideje 2000. november 17-e volt. A program keretében összesen 436 pályázat érkezett be, melyből a bírálók 231 támogatását javasolták, a Phare-program keretében rendelkezésre álló források azonban csak 138 pályamunka támogatását tették lehetővé.

Az iskolai rendszerű szakképzési alprogram bemutatása

Az Iskolai rendszerű speciális felzárkóztató és szakképesítő programok kidolgozása, továbbfejlesztése és megvalósítása című 2.1 alprogramban összesen 40 pályázatot nyújtottak be.

Pályázható tevékenységek:

- speciális felzárkóztató programok;
- a szakképzési rendszer pedagógiai eszközeinek fejlesztése (szakképesítés megszerzése);
- az általános és a szakképzési rendszer kapcsolatának erősítése;
- komplex programok (felzárkóztató, szakmai orientációs, szakképesítő programok, romológiai ismeretekre épülő pedagógiai eljárások, a roma fiatalok integrált képzése);
- pedagógusképzés, továbbképzés;
- kerettantervekhez illeszkedő programok.

Pályázók:

Intézményi társulások, melyek koordináló intézménye az alábbiakban felsorolt intézmények valamelyike

- a szakképzésről szóló 1993. évi LXXVI. törvény 2. § (1) bekezdés a)-c) pontjaiban meghatározott szakképző intézmények:

- szakközépiskolák,
- szakmunkásképző iskolák és szakiskolák,
- speciális szakiskolák, vagy

- bármely közhasznú szervezet (non-profit, civil szervezet, alapítvány).

Az intézményi társulás tagja lehetett még:

- pedagógusképzéssel foglalkozó felsőoktatási intézmény,
- szakmai háttérintézmény,
- tanárképzést folytató intézmény,
- civil szervezet, alapítvány, cigány önkormányzat,
- önkormányzati szervezet,
- gazdálkodó szervezet.

A rendelkezésre álló források 20 projektjavaslat támogatását tették lehetővé.

Egy szerencsés esemény – nevezetesen, hogy jelentős maradvány keletkezett két másik, 1999. évi Phare-programban – járult hozzá ahhoz, hogy a program eredeti költségvetése megemelkedett, és így a beadott pályázatok támogatottsági aránya is sokkal kedvezőbb lett. Fontos megemlíteni, hogy a Phare támogatásból átcsoportosítható többletforrás megszerzéséhez a Munkaerő-piaci Alap Irányító Testületének rugalmas hozzáállására is szükség volt. A szükséges magyar társfinanszírozást a MAT döntése alapján a Munkaerő-piaci Alapból tudták biztosítani. A program teljes költségvetése így 9,6 millió euróról 12,55 millió euróra (azaz ~3,2 milliárd Ft-ra) emelkedett, melyből Phare- támogatás 6,9 millió euró, az Oktatási Minisztérium támogatása 3,73 millió euró, az MPA hozzájárulása pedig 1,92 millió

euró lett. A Phare-programra benyújtott pályázatok közül így további szakmailag megfelelt pályázók kaptak lehetőséget elképzeléseik gyakorlati megvalósítására.

5.2.2. táblázat. A program összetétele és költségvetése

	<i>Benyújtott pályázatok száma</i>	<i>Szakmai szempontból megfelelt pályázatok száma</i>	<i>Támogatásra javasolt pályázatok</i>	<i>Az alprojektben rendelkezésre álló keret (MEUR)</i>	<i>Leszerződött összegek (euró)</i>	<i>Nyertes projektek száma</i>
<i>II/1</i>	40	25	20	1,2	1.447.662	25
<i>II/2</i>	65	34	25	2,4	2.399.630	25
<i>Összesen</i>	436	231	138	9,6	10.992.305	207

A 2.1-es alprogramban a megítélt összes támogatás 55%-a Szakképzési Alapból származott, a PHARE 45%-ban vette ki részét a nyertes projektek társfinanszírozásából.

Az alprogram célja a hátrányos helyzetű és elsősorban roma fiatalok középfokú iskoláztatásának elősegítése az iskolai rendszerű szakképzési programokon keresztül, felzárkóztató programokkal, illetve különféle szakképesítések megszerzésével. Sor került továbbá szakma-orientációs programok kidolgozására a 9-10. osztályos tanulók számára, illetve a szakmai és közismereti pedagógusképzés rendszerének fejlesztésére. A legtöbb projekt az iskolai rendszerből lemorzsolódott, szakképesítés nélküli cigány fiatalok oktatását tűzte ki célul.

A támogatott tevékenységek közül kiemelendő a pályaorientáció, a gyakorlati képzés, a mentálhigiénés foglalkozások, a személyiségfejlesztés, a munkatapasztalat szerzés, a cigány kultúrához kapcsolódó szakmák megismertetése, szakképzésre felkészítő tanfolyamok, a munkaerő-piaci elhelyezés.

A nyertes projektek keretében 50-100 szakmával ismerkedhetnek meg a tanulók, pl. kőműves, asztalos, fodrász, gyorsétkeztető-eladó, cipész, nyomdász, szőnyegkészítő, fatömegcikk- és eszközgyártó, cukrász, szakács, dísznövény- és zöldségtermesztő, méhész, pék, nádbútor készítő, biotermesztő, kisállattenyésztő, virágkötő stb. A nyertes projektek eredményeként kb. 2400 hátrányos helyzetű és roma fiatal munkaerő-piaci esélyei javulhattak.

A projektek általában a kiválasztás, előkészítés, felzárkóztatás, pályaorientáció, (szak)képzés, nyomon követés, utógondozás szerkezetet követték. A nyertes projektek keretében többek között az alábbiak valósultak meg:

- A munkaerőpiacon elfogadott szakmák oktatása főleg olyan fiatal romák számára, akik rendelkeznek általános iskolai végzettséggel és megfelelő alapképzettséggel (építőipari, elektronikai, kereskedelmi, vendéglátóipari, és a szolgáltatás területén használható szakképzések);
- a hagyományörző mesterségek, kreatív ismeretek elsajátítása (pl. gyékényfeldolgozás, kosárfonás, csuhéfeldolgozás, gyöngyfüzés, fafaragás, szövés, bőrművesség stb.);
- a praktikus ismeretek megszerzése (önismereti-, motivációs-tréning, vállalkozási ismeretek, jogi ismeretek stb.);

- az alapismereteket pótló, felzárkóztató programok (a funkcionális analfabéta felnőttek oktatása és közismereti felkészítés).

Kb. 50-80 képzési program indult különböző képző intézményekben és telephelyeken. Ebben az alprogramban kb. 1000 fő részesült a képzések keretében ösztöndíj jellegű anyagi támogatásban.

2003 végére a Phare-program keretében támogatott fejlesztések között több olyan, modellértékű program valósult meg, melyek egyértelmű bizonyítékot jelentettek arra, hogy megfelelő módszerekkel, és ösztönzőkkel a pedagógiai kudarcok leküzdhetők, a roma gyermekek és fiatalok tanulási eredményei megsokszorozhatók, és lehet jelentősen javítani a roma fiatalok munkaerő-piaci elhelyezkedési esélyein.

A bázisiskolák kialakításának koncepciója és a részükre az Oktatási Minisztérium által e feladatokhoz biztosított központi források 2001 és 2005 között

Mivel a szakiskolai felzárkóztató oktatás megszervezése, lebonyolítása, a módszerek megtervezése és alkalmazása, a pedagógusok és a tanulók részére tanítást-tanulást segítő dokumentumok létrehozása speciális szakértelmet igényel, valamint nem álltak rendelkezésre olyan pedagógiai műhelyek, amelyek szervezési és módszertani segítséget nyújthattak volna a felzárkóztató oktatáshoz, az Oktatási Minisztérium 2001-ben pályázatot írt ki szakiskolák részére úgynevezett. bázisiskolai feladatok ellátására. A pályázati kiírás szerint olyan szakiskolák pályázhattak, amelyek már ezt megelőzően magas színvonalon végezték a hátrányos helyzetű fiatalok felzárkóztatását, visszavezetését a munkaerőpiacra. A pályázóknak vállalniuk kellett, hogy saját oktatásuk hatékony megvalósítása mellett fejlesztő műhelyeket működtetnek, valamint multiplikálják tevékenységüket a környezetükben lévő általános és szakképző iskolákban. A pályázaton 8 szakképző iskola felelt meg a feltételeknek, kaptak lehetőséget arra, hogy megkezdjék bázisiskolai tevékenységüket.

A pályázaton nyertes iskolák:

Esély Kövessi Erzsébet Szakképző Iskola	1201 Budapest, Pöltenberg u. 10-12.
Látássérült Fiatalok Rehabilitációs Spec. Szakisk. és Szakiskola	7635 Pécs, Bálicsi u. 29.
Martin János Szakképző Iskola	3529 Miskolc, Áfonyás u 18/a.
Don Bosco Ált. Isk., Szakiskola, Szakközépisk és Koll.	3700 Kazincbarcika, Illyés Gy. u. 1.
József A. Ált Isk., Szakiskola és Spec. Szakiskola	6723 Szeged, Gyík u. 5.
Bencs László Szakiskola és Általános Iskola	4400 Nyíregyháza, Bólyai tér 1.
Dr. Hegedűs T. András Alapítványi Szakiskola, Középiskola, Kollégium	5000 Szolnok, Bajcsy Zs. u. 2.
Kolping Katolikus Szakmunkásképző és Speciális Szakiskola	8105 Pétfürdő, Hősök tere 10.

A pályázat nyertesei központi forrásból zárt pályázat keretében két ízben kb. 5 – 5 millió forint támogatást kaptak eszközparkjuk fejlesztésére, illetve 2005-ben 1-1 millió forintot a bázisiskola tevékenység személyi költségeinek fedezésére.

Az utóbbi pályázat már tételesen meghatározta azokat a tevékenységi területeket és formákat, amelyeket az oktatásirányítás elvár a felzárkóztató oktatás bázisiskoláitól. A hátrányos helyzetű fiatalok felzárkóztatását segítő nyolc regionális bázisiskolától elvárt tevékenységek annak érdekében, hogy az intézmény körzetébe tartozó felzárkóztatást végző, illetve arra

készülő szakiskolák a felzárkóztatásra való felkészülést illetve a felzárkóztató oktatást eredményesebben elláthassák:

- Segítség nyújtása a felzárkóztató oktatás jogszabályi feltételeinek megismeréséhez, megvalósításához
- Információ átadás a felzárkóztató oktatás programjairól
- Helyi szakmai továbbképzések szervezése
- Iskolaközi szakmai műhelymunka – szakmai munkaközösségek, bemutató tanítások, hospitálások, tapasztalatszerések – szervezése
- Gyakorlati segítségnyújtás a felzárkóztatás megszervezésével, módszereivel kapcsolatban

1. Részfeladat:

Szakmai műhelymunka a térségben folyó, felzárkóztató oktatást végző vagy azt tervező iskolák bevonásával

- a. Bemutató felzárkóztató elméleti és gyakorlati foglalkozások tartása, hospitálási lehetőségek biztosítása,
- b. a felzárkóztató oktatás szerves részét képező szocializációs, mentálhigiénés, egészségnevelési, szociális munka konkrét megvalósításának bemutatása,
- c. a tanulók az egyéni fejlesztési terve elkészítésének, a terv végrehajtása kiértékelésének bemutatása,
- d. a felzárkóztató oktatás helyi programjainak tapasztalatok alapján történő továbbfejlesztése,
- e. segédanyagok (pl. tanári útmutatók, feladatlapok) készítése a felzárkóztató oktatáshoz.

2. Részfeladat:

Iskolaközi munkaközösségek működtetése:

- a. Programvezetők munkaközösségének létrehozása, működtetése,
- b. a felzárkóztató oktatásban részt vevők feladatkör szerinti munkaközösségeinek létrehozása és működtetése az iskolák közti kapcsolat rendszeresítésére, az iskolai munkaközösségek munkájának összehangolására.

3. Részfeladat

Információs központ működtetése:

- a. Dokumentumtár kialakítása és a hozzáférés biztosítása a felzárkóztató programokról, központi és helyi tantervekről, szervezési és foglalkozási módszerekről, az alkalmazott tankönyvekről, taneszközökről, stb.,
- b. dokumentumtár kialakítása és a hozzáférés biztosítása a felzárkóztató oktatás jogszabályi háttéréről,
- c. továbbképzések, konferenciák, fórumok szervezése a felzárkóztató oktatás népszerűsítésére, az információk továbbadására.

4. Részfeladat

Pedagógiai program elkészítésére munkacsoport létrehozása és működtetése:

A pedagógiai program átdolgozása a közoktatásról szóló 2003. LXI. törvénnyel módosított 1993. évi LXXIX. törvény. 27. § (8) bekezdésében foglaltak figyelembevételével.

A Szakiskolai Fejlesztési Program

A Szakiskolai Fejlesztési Program egyik alprogramja ("C" komponense) keretében pályázhattak olyan szakképző iskolák is, amelyek halmozottan hátrányos helyzetű fiatalok számára nyújtanak képzési lehetőségeket.

E program keretében is megfogalmazódott, hogy a hátrányos helyzetű fiatalok között jelentős azoknak a száma, akik a tankötelezettség ideje alatt nem szereztek alapiskolai végzettséget. Ezek közül a fiatalok közül sokan szeretnék ugyan tanulmányaikat a szakképzésben folytatni, hogy munkába állással önálló életet tudjanak kezdeni, azonban a hagyományos iskolai oktatásban sikertelenek voltak, ezért számukra olyan alternatív képzési lehetőségeket kell biztosítani, amelyek ezt lehetővé teszik.

A Szakiskolai Fejlesztési Program “C” komponense ezt tűzte ki célul. A szakképzést előkészítő évfolyamhoz egy olyan program kidolgozására és bevezetésére került sor, amely “tanulóbarát”, gyakorlat-orientált, egyéni haladási ütemet biztosít, és amelynek sikeres elvégzése után a fiatal közvetlenül a szakképzési 11. évfolyamba léphet.

A fejlesztést meghatározó fő célok és feladatok a következők voltak:

1. Az Országos Képzési Jegyzékben található szakképesítések tanulása megkezdésének peremfeltételeivel kapcsolatos átalakítás. A közoktatáshoz kötött generális szabályozás módosítása és az adott szakképesítéshez, szakképesítés-csoportokhoz tartozó kompetencia alapú bemeneti feltételrendszer meghatározása.
2. A tankötelezettségi korhatárt betöltött, alapiskolai végzettséggel nem rendelkező, hátrányos helyzetű fiatalok számára olyan egyéves program fejlesztése, amely az elsősorban a kompetenciák teljesítésére, a szakképzés megkezdésére készít fel, s egyúttal pályorientációt és szakmai előkészítést is biztosít a fiataloknak.
3. Olyan technikai fejlesztés biztosítása, amely lehetővé teszi a 2. pontban jelzett program szakiskolai bevezetését.
4. Pedagógusok és iskolák felkészítése az Országos Képzési Jegyzékkel kapcsolatos, az 1. és 2. pontban jelzett átalakítási, fejlesztési munkákra és a 3. pontban leírtak előkészítésére.
5. A szakképzés megkezdésével kapcsolatos törvényi feltételek, előírások ellenőrzése és a szükséges módosítások végrehajtása.

A szakképzés megkezdéséhez szükséges bemeneti kompetenciarendszerek fejlesztése

Első lépéseként pontosan meghatározásra kerültek azon kompetenciakörök, melyek egy-egy szakképesítés, illetőleg szakmacsoport esetén a szakképzés megkezdésének előfeltételei. A bemeneti kompetenciarendszerek kidolgozását szakértői csoportok végezték. Ahhoz, hogy ez hasonló formában és tartalmi standardokkal történjen, szükséges volt útmutató készítése, és a csoportokban dolgozó szakértők, pedagógusok felkészítése.

Az előzetesen kitűzött céloknak megfelelően az OKJ szerinti 10 szakmacsoportban készültek el a szakmatanulás megkezdéséhez szükséges kompetenciaprofilok. A munkát 48 szakértő, pedagógus és munkaszakértő végezte. Munkájukhoz felhasználták az akkor érvényes szakmai és vizsgakövetelményeket, a foglalkozásokhoz készített munkakörelemzéseket, illetve ahol lehetett, figyelembe vették a 9–10. évfolyamra, a “C” komponens - hátrányos helyzetűek reintegrációja – a szakképzést előkészítő évfolyam bevezetése program keretében fejlesztett tantervek anyagait is.

A program további kiterjesztése során a következő évben az összes szakiskolában oktatott szakmát tartalmazó szakmacsoportban elkészültek a szakképzés megkezdéséhez szükséges bemeneti kompetenciarendszerek.

A szakképzést előkészítő évfolyam programjainak fejlesztése

A munka első lépéseként elkészültek a kidolgozó csoportok számára szolgáló útmutatók. Az útmutató tartalmazta a munka elméleti alapjait, a módszertan leírását és sok gyakorlati ismeretet, útmutatást is.

A fejlesztő munka 8 csoportban, csoportonként 5–6 fő részvételével folyt, eredményeképpen elkészültek a szakképzést előkészítő évfolyam programjai abban a 10 szakmacsoportban, ahol az OKJ módosítása során bekerültek a szakképzés megkezdéséhez szükséges bemeneti kompetenciák. Mivel a szakképzést előkészítő évfolyamon kompetencia alapú oktatás folyik, keretében alapkészségek fejlesztése, szocializáció, pályaorientáció és szakmai alapozás történik.

Megjelent a szakképzést előkészítő évfolyam pedagógiai rendszere és kerettanterve. Az első tanévben mintegy 300 fiatal tanult a szakképzést előkészítő évfolyamon a Szakiskolai Fejlesztési Programban részt vevő 15 intézményben.

A program további kiterjesztése során az összes szakiskolában oktatott szakmát tartalmazó szakmacsoportban elkészültek a szakképzést előkészítő évfolyam programjai.

Az intézmények technikai és eszközfejlesztése

Az intézményekkel kötött megállapodás alapján a programban részt vevő intézmények 20 millió forintos eszközfejlesztési támogatást kaptak, amelyet az előzetesen kialakított eszközlisták alapján költhettek el. Ez a támogatás lehetővé tette a szakképzést előkészítő évfolyamok bevezetéséhez szükséges és hiányzó felszerelések, eszközök beszerzését.

Az intézmények és a pedagógusok felkészítése

Az érintett intézmények pedagógusai számos továbbképzésen és felkészítésen vettek részt. Módszertani továbbképzésre került sor a differenciált tanulásszervezés, a kooperatív tanulás témakörében. Több alkalommal speciális felkészítő programokon vettek részt az elkészült fejlesztések (bemeneti kompetenciarendszerek, szakképzést előkészítő évfolyam programjai) bevezetésének, alkalmazásának elősegítése érdekében. A szakképzést előkészítő évfolyamok programjainak kidolgozásában és kipróbálásában szerepet vállaló pedagógusok és szakértők 7 csoportja tanulmányúton vett részt Németországban, Franciaországban, Dániában Finnországban, Angliában és Hollandiában a nemzetközi tapasztalatok megismerése céljából.

Elkészült egy módszertani DVD pedagógusok számára a kooperatív módszerek és tanulásszervezés támogatásához, és készült egy hasonló a projektpedagógia támogatásához. A program során számos alkalommal volt lehetőség az intézmények együttműködésének támogatására, műhelymunkák, konferenciák rendezésére, esettanulmányok készítésére.

A pályázati kiírás alapján az intézmények műhelymunkák, bemutatók rendezésére és esettanulmányok készítésére pályázhattak. A pályázaton 5 műhelymunka és 10 esettanulmány nyert támogatást.

A szakképzést előkészítő évfolyam bevezetése

A szakképzést előkészítő évfolyam bevezetésére való felkészítés során a legfontosabb ismereteket minden csoport ugyanattól a trénerától, a legmagasabb szakmai színvonalon kapta, a csoportmunkákon és a konzultációkon volt mód egymástól is tanulni, lehetséges volt kipróbálni a bemutatott módszereket, kérdéseket feltenni, tisztázni a problémás pontokat.

A program iskolai bevezetéséhez elegendő anyag készült. Ezeket az intézmények a 2005 májusában rendezett szakmai napon kézhez kapták, illetve azóta a szakma.hu honlapról is letölthetők. Önálló ismeretszerzést és alkalmazást segítő CD készült a projekt módszer alkalmazásához. Az előző munkaszakaszban elkészült forgatókönyvek és szakmai anyagok alapján elkészültek a digitalizálási munkák és a keretrendszerbe foglalás. A fejlesztés során a tartalmat fejlesztő szakértők tesztelték az informatikai megvalósítást. A munkában szorosan együttműködtek a tartalomfejlesztők és az informatikai fejlesztők. Az elkészült DVD az SZFP I. végéig az intézmények kezébe került.

A különféle munkaformákkal lehetőség nyílt a hagyományos órakeretben történő oktatás kiváltására. A kezdetben játékos formában történő ismeretszerzést az irányított eszmecsere, viták és kézzelfogható problémák közös megoldása egy összetettebb ismeretszerzésre irányuló munkaforma, a csoportmunka felé vezethetik.

Csoportmunka

A csoportokban végzett feladatok pedagógiai hatékonyságát valamennyi tanár elismeri. A módszer alkalmazása ugyanakkor sokkal kevésbé gyakori, mint a frontális tanításé. Ennek elsősorban az az oka, hogy a pedagógus részéről lényegesen nagyobb előkészületet igényel. A hagyományos értelemben vett osztályrend felborul. A tantermet célszerű átrendezni, nem követhető egyidejűleg valamennyi csoport munkája. A hátrányos helyzetű fiatalok számára a szociális kompetenciák elsajátításának színtere a közös munka. Fejlődik a kommunikációs, együttműködési, empátiás képességük, megtapasztalják a társas viselkedés alapvető normáit.

Felzárkóztatás szervezési elvek

1. Törekvés a leszakadás megelőzésére (prevenció elve).
2. Tevékenység-központú, az elméleti ismereteket mindig a tapasztalatokkal és a gyakorlattal, munkavégzéssel összekapcsoló pedagógiára épülő programok alkalmazása (a második esély megadásának elve).
3. A pedagógiai programok olyan szervezése, hogy a hátrányos helyzetű fiatalok szabadidejük jelentős részét is az iskola által irányított módon töltsék, és ezen keresztül is érvényesülhessen a személyiségfejlesztés, a nevelő hatás (a nevelés-központúság elve).
4. A hátrányos helyzetűek foglalkoztatása során mód nyílik az egyénre szabott, személyiséghez illeszkedő képzésre, a tanulók előismereteit, terhelhetőségét figyelembe vevő tartalmak, módszerek és követelmények meghatározására (személyiségre orientálttság elve).
5. A hátrányos csoportok felzárkóztatása a család alkalmas tagjainak bevonásával folyik (családközpontúság elve).
6. A programban a képzés és foglalkoztatás minél teljesebb körű integrációjának megvalósítása, igényes képzés megvalósítása (munkaerő-piacra orientálttság elve).

7. A képzések programjának kialakítása során az etnikai kisebbségek sajátos igényeinek figyelembe vétele (etnikai identitás elve).
8. A program megvalósításakor a normál képzési rendszerrel való szoros együttműködés (az integráció elve).

Moduláris felépítés

A tantárgyakra bontás helyett a tananyagtartalom önálló, hasonló tartalmú tananyagegységekre bontottan, egy vagy több kompetenciát tartalmazó modulokban jelenik meg. A moduláris felépítésre épülő szakképzésre előkészítő program tehát kompetencia alapú tervezéssel készült.

A modul tartalma:

- Oktatási-tanulási stratégiák
- Alkalmazott módszerek, eszközök
- Az értékelés módja és szempontjai
- Minden modul meghatározza azt a szintet, ahová teljesítésével eljut a tanuló.

A modularizált képzésben a teljes tananyag modulokba rendezett. Elveszíti értelmét a hagyományos tantárgyakra bontás, a tantárgyi programtervezés, mert az azonos témakörök adják a legfőbb csoportosítási elvet a modulok kialakításakor. A tantárgyakba rendezett ismeretek helyett az átfogó, esetenként multikulturális, integrált tananyagtartalmak együtt jelennek meg a kompetenciafogalomban a képességekkel és a tanulói attitűdökkel.

A kompetencia alapú modulok esetében az értékelés legfőbb szempontja, hogy elsajátította-e a tanuló a modulhoz tartozó kompetenciát/kompetenciákat. Ennek igazolására szolgál a tanulói portfólió pl., de a tanulási modul-leírás *“Teljesítményfelmérés”* lapja szintén ezt az értékelési és továbbhaladási szempontot jeleníti meg.

A projektoktatás

A projekt megközelítési stratégia, módszer, a tanítás-tanulás megszervezésének formája is lehet. Alkalmazása az iskolákban rendkívül fontos, mert egyre inkább az ily módon szerzett tudás lesz használható. Azok, akiknek lehetőségük van projektekből való munkára, az iskolán kívüli világban is otthonosabban oldják meg problémáikat, meghatározó lehet egész későbbi életükre.

A projektmódszer lényege, hogy a gyerekek tapasztalatát tekinti a tanulás legfontosabb forrásának. A gyerekek számára – ahogy bekerülnek az iskolába – a hagyományos oktatás keretében megszűnik a világ komplexitása. A természet tantárgyakra oszlik, és ezek a tantárgyak csak néha-néha kapcsolódnak egymáshoz. A “régimódi nevelés jellemző hibái a tananyag passzív elfogadása, a gyerekek mechanikai összezsúfolása és az anyag és a módszer túlságos uniformizálása. Mindez röviden abban foglalható össze, hogy a súlypont a gyermek körén kívül esik” (Dewey)

A gyerekek megfelelő motiváció nélkül nem figyelnek, a motiválásnak pedig a cselekvés a legjobb módja. Így a projekt oktatásban a tanulás cselekvések sora, az iskolában aktív élet folyik, nem pedig passzív mélézés a pulpituson előadó tanárral szemben. Projekt “minden célvezérelt tapasztalatszerzés, minden célirányos tevékenység, amelyben az uralkodó elképzelés határozza meg a tevékenység célját, rendezi el folyamatát és adja motivációs erejét”. Ez nemcsak tanulási technika, pedagógiai módszer, hanem a gyerekek nevelésének, személyiségfejlesztésének nagyon hatékony eszköze. A projektmódszer lényege az egyéni

vagy a csoportmunkán alapuló, önálló, a pedagógus által rejtetten irányított tevékenység, amelynek az értéke épp az, hogy a tanulók munkájában a tervezéstől a projekt tárgyában szereplő munka előkészítésén, végrehajtásán át egészen az eredmény prezentációjáig érvényesül a spontaneitás, a sokféle rögtönzés, de ezzel együtt a tervszerűség, az előre kalkuláltság is. A kompetencia alapú szakképzésre előkészítő év projektmódszerrel oktatandó tartalmának meghatározása ilyen feladat.

A portfólió, mint a projektmunka dokumentálása

A portfólió, azaz a tanuló munkáinak gyűjtése, rendszerezése egyaránt szolgálhat értékelési és tanulási célokat. Az összegyűjtött munkákból értékelhetővé válik a tanuló fejlődése, az a folyamat, ahogyan beépülnek gondolkodásába a megszerzett ismeretek, ahogy fokozatosan fejlődnek különböző kompetenciái, készségei. A portfólió segítheti a tanuló saját munkáinak, projektek keretében létrehozott – az új tudások megszerzését szolgáló, azt dokumentáló – produktumainak rendszerezését is.

Tantervfejlesztési és oktatásiprogram-fejlesztési ismeretek

(Részlet a szakmacsoportos bizottságok felkészítését szolgáló Útmutatóból – 2004. október)

- 1.1. A tantervek típusai
  - 1.2. Tantárgyi program
  - 1.3. Kompetencia alapú tervezés
  - 1.4. Moduláris felépítés
  - 1.5. A projektoktatás tanári segédanyaga, a projekt alapú fejlesztési terv
2. A szakképzést előkészítő évfolyam oktatási programjának elkészítési folyamata
- 2.1. Rendszermodell
  - 2.2. Programtanterv
  - 2.3. DACUM tábla
  - 2.4. Szakmacsoportos kompetenciatáblázatok
  - 2.5. Modul-leírások
  - 2.6. Szakmacsoportos modulterképek
  - 2.7. A projekt alapú fejlesztési terv
  - 2.8. A modulokhoz készült kompetenciák fejlesztését lehetővé tevő tanulási útmutatók
3. A projektfeladat megvalósítási ütemterve (időterv)

A szakképzésre előkészítő évfolyam elkészült rendszermodellje tulajdonképpen pedagógiai koncepciónak tekinthető.

Ez a rendszermodell a felzárkóztató oktatás szakképzést előkészítő évfolyamán bevezetendő oktatás-nevelés következő elemeit tartalmazza:

- Célok és feladatok
- Alapelvek
- Peremfeltételek (az alkalmazás feltételei)
- A képzés szerkezete

Az elemek közül (a programtantervnek a szakképzést előkészítő évfolyam tanterve felel meg) az összes kidolgozásra kerül a "C" komponens keretében.

A szakképzést előkészítő évfolyamon használt tantárgyi program részletezett felbontása:

- óraszám,
- témakör,
- tanítási anyag,
- fogalmak, összefüggések,
- fejlesztendő képességek, jártasságok, készségek,
- tanulói attitűdök,
- tanítási módszerek, szervezési eljárások,
- tanulói munkaformák,
- szemléltetési eszközök,
- felhasznált szakirodalom,
- megjegyzések.

A tapasztalatok szerint kevés iskolában van egységesített formájú tantárgyi programkészítés, és általában korántsem ilyen részletezett a fejléc. Gyakran láthatunk a tanítási anyag megnevezés mellett csak annyit, hogy fogalmak, módszerek, egyéb megjegyzések. (Forgalomban van ilyen elavult TŰ nyomtatvány is.)

A kompetencia alapú tervezés jellemzői:

- Kompetencia alapú
- Teljesítményre alapozott (nem időegységre)
- Egyéni haladást tesz lehetővé, egyéni igények érvényesülnek benne
- Tanulóközpontú
- Specifikus célkitűzéseket tartalmaz
- Gyakorlatorientált
- Azonnali visszajelzés a hatékonyságról
- Értékelés a teljesítmény alapján, leírt kritériumok szerint

A tananyagfejlesztés itt alkalmazott alapja a DACUM módszer. Ebben a programban tehát a hagyományos ismeretközpontú tervezést váltja fel a kompetenciákra épülő tervezés, a tanulási modul-leírás és a tanulási útmutatók. A modulok rendszerbe foglalását, hierarchiáját rögzítik a modulterképek. A modulok elvégzésével lehet teljesíteni a programot. Bár jelenleg még nem így épül fel a szakképzés tartalma, de a fejlesztési stratégiában egyértelműen rögzítik a modularizálást.

A projekt alapú fejlesztési terv

A kompetencia alapú tervezés egyik legjobb tanítási segédlete a tanár számára a projekt alapú fejlesztési terv, ami kiváltja a hagyományos tantárgyi programokat.

A tanulási útmutatók projekt feladatai a tanár és a tanuló számára is egyértelmű, részletes lebontását adják a projekt alapú fejlesztési tervben megjelölt feladatoknak. Három fő része van: az első rész fejléce havi bontású időbeli ütemezésben adja meg a projekt tartalmakat (a projekt tárgya), az ezen keresztül fejleszthető tartalmakat kompetencia alapúan, valamint a szükséges tárgyi és pénzügyi erőforrásokat (eszköz- és anyagigény, költségek). A második részben a havi időütemezést a projekt időtartamigénye is kiegészíti, általában egy-két heti teljesítést (ritkábban 3-4 heti) igényel egy-egy projekt végrehajtása. A projektek sorrendje biztosítja több szakmacsoport szakmai előkészítését és alapozását, kínálatot tesz lehetővé a pályaorientáció szélesebb értelmezése szerint. Rögzíti a fejlesztendő kompetenciákat és feltételezett

időigényüket. Ezután megadja azokat a fejlesztendő területeket és ismerettartalmakat, amelyek segítségével kialakíthatók a kompetenciák – ugyanakkor tevékenység-központú folyamatba ágyazottan, komplexen kezeli ezeket a tartalmakat a projektmegvalósítás folyamatához illeszkedve. Ennek nem mond ellent a hagyományos tantárgyi csoportosítás tananyagtartalmú részletezése sem, mert mindig készségek, képességek, jártasságok tudatos kialakítását szolgálja az ismerettartalom megfogalmazása. A konkrét óramenet megfogalmazása vagy óravázlat, vagy a tanulási útmutató feladata. (Hordozó.) A felhasználható tanulási eszközök is megjelennek a tanulók számára – forrás, szemléltetés, fogalmak listája stb. kiegészítések segítségével. A harmadik rész a teljesítmény mérésének formáját, követelményeit rögzíti, vizsgát jelölve meg a képzés végén mint nem kötelező, de lehetséges értékelési módot.

A heti óraszám 27,5, melyből csak az osztályfőnöki program és a pályaorientációs program nincs külön bontva, mert beépül a projektmegvalósítás folyamatába. A gyakorlati vizsga feladatokhoz kapcsolódva ellenőrzi az elméleti ismereteket is, a produktum megvalósításával párhuzamosan.

Természetesen sokféle projekt alapú fejlesztési program készíthető. A legfontosabb kritériumai:

- Kompetencia alapú
- Modulokat fed le, moduláris felépítésű, tartalmaz egy kötelezően választandó modulkészletet az általános kompetenciák fejlesztésére, és egy szabadon választható modulkészletet a szakmai kompetenciák fejlesztésére. A tanuló választhat, mely szakmacsoportokhoz tartozó modulokat szeretné elsajátítani (lásd még: modulterkép!). Arányuk 50–50%.
- A szakmacsoportos modulterképnek megfelelő tárgyú projekteket tartalmaz
- Projekt módszeren alapuló, differenciált oktatásszervezés valósul meg, lehet csoportmunka
- Formában is
- Személyre szóló fejlesztést is lehetővé tesz (individuális tanulási utak)
- Gyakorlatorientált
- Legalább 3 szakmacsoportot bemutat
- Rugalmas programszerkezetű: a tanuló bármikor bekapcsolódhat és kiléphet, egyéni haladási ütemre van lehetősége

Készítése jelentős humán erőforrást igényel, át kell gondolni, hogy mely modulokat, s azokban mely kompetenciákat fedtünk le az egész fejlesztési tervben, megvalósul-e teljes körűen a bemeneti kompetenciák elsajátítása a kompetenciatáblázatunk szerint. A kreatív gondolkodásmód mellett a tartalmi követelmények és a felsorolt kritériumok elérése egyaránt jelentőségeltjes, szép feladat.

A modulokhoz készült, kompetenciák fejlesztését lehetővé tevő tanulási útmutatók

Aprólékos munkafolyamat, érdemes a csoporttagok együttműködését a szakmai hozzáértés szerint szervezni. A tanulási projektleírások az előző pont projektjei alapján készülnek, azokat bontják fel kisebb, a tanuló számára végrehajtási sort adó tervvé. Az Információs lap (Tájékoztató lap) tanulási segédlet a tanuló számára, azokat a tanulási eszközöket dolgozza ki rajta a pedagógus, amelyeket máshol nem tud használatóan felkutatni, vagy speciálisan kötődnek a projektekhez.

A Részletes projekt munka tervlap a projekt alapú fejlesztési terv szerint kitölthető fejléc a pedagógus számára, de tartalmazza a teljesítés kritériumát is a tanuló számára (nem vizsgarendszerben). Az Önellenőrzési lap a tanuló számára készül, azonnali visszacsatolásként erősíti motivációját, hogy elkerülje a “feladás” jelenséget. Része a megoldókulcs, ami alapján a tanuló elvégzi az összehasonlítást. A Megfigyelőlap szintén önellenőrzést tesz lehetővé, csak megoldókulcs nélkül, kérdésekre bontva. A teljesítmény felmérést teszi lehetővé. A ... tevékenységek listája adatlap, kétféle formátuma abban tér el egymástól, hogy az egyiket csak a tanuló tölti ki, a másikat a pedagógussal közösen.

Egyénre szabott munka

A differenciálás nem azonosítható a felzárkóztatással és a tehetségneveléssel, a differenciálás tehát nem a tanulmányi eredményesség szintjeihez igazodik. A differenciálás mindenki számára a saját komplex személyiségstruktúrájának leginkább megfelelő, számára optimális fejlesztés biztosítását jelenti, figyelembe véve előzetes tudását, annak gyengébb és erősebb területeit, a tanuló igényeit, törekvéseit, érdeklődését, személyiségének rá jellemző vonásait, speciális erősségeit és gyengeségeit. A nevelés, az oktatás igazodik a fiatalhoz, s ez azt is jelenti, hogy igazodik ahhoz a közeghez, amelynek a tanuló részese.

Pedagógiai alapelvek

A célok elérését az iskola – mint *partnerközpontú szervezet* – működésének minden folyamatában a nevelés előtérbe helyezésével segíti. Alapvető fontosságú, hogy a szakmatanuláshoz szükséges bemeneti kompetenciák kialakításának folyamata a *személyre szóló fejlesztés* módszereivel, eljárásaival, az egyéni különbségekre alapozott nevelés kialakításával valósul meg a heterogén tanulócsoportokban. Alapelvek a *személyközpontúság*: a fiatal szükségleteire támaszkodva tervezett az oktatás-nevelés.

A személyközpontú pedagógiai megközelítés során *alternatív pedagógiai folyamatok* beépítése szükséges a pedagógiai programba: az előző tanulói életút felderítése; belépő állapotmérés; nyomon követés; egyéni haladási ütemet biztosító tanulási programok; komplex együttműködési modell; komplex személyiségfejlődést biztosító szabadidős, tanórán kívüli tevékenységek.

Komplex együttműködési modell

Együttműködési formák a pedagógusok között (team) és a külső partnerekkel: tervekészítő, folyamatlemző, problémamegoldó, értékelő esetmegbeszélések, hospitálás. Résztevők a team tagjai: pedagógus, fejlesztő-pedagógus, szociálpedagógus, pszichológus, osztályfőnök. Külső partnerek: a tanulókkal és családjukkal kapcsolatba kerülő családgyógyászok, gyermekjóléti szolgálat szakemberei, az önkormányzatok szociális munkatársai/szociális munkások, civil segítő szervezetek, kisebbségi önkormányzatok stb. – velük a szociálpedagógus tart kapcsolatot.

Kis létszámú tanulócsoport

A differenciált oktatásszervezés hatékonyságát növeli az alacsony létszámú tanulócsoport (Kt. 3. számú melléklet II. “Az osztályok, csoportok szervezése” című rész 3. pontja szerint: “Két tanulóként kell számításba venni a felzárkóztató oktatásban /27.§ (8) bekezdés / részt vevő tanulót.”). Ez átlag 12 fős, maximum 15 fős, heterogén összetételű tanulócsoportot jelent.

Szintén a differenciált tanulásszervezést jelenti a nem kötelező időkeret felhasználása. A projektoktatás, mint különböző elméleti és gyakorlati tudáselemek szintézisét nyújtó cselekedtető oktatási módszer, a tanulói produktum létrehozásával a legfontosabbat adja a tanulási kudarcokkal küzdő fiataloknak: sikerélményt a tanulás folyamatában.

Gyakorlatorientált képzés

“A kompetencia alapú tanítás- és tanulásfelfogás a teljesítmények értékelésében az iskolázás során elsajátított tudás alkalmazásának ad prioritást” (NAT 2003). Az ismeretek alkalmazását állítja az oktatás középpontjába a gyakorlatorientált projektoktatással. A kompetencia alapú tananyagtartalom és a projektoktatás gyakorlatorientált helyi programfejlesztést tesz lehetővé. A projektoktatás olyan oktatásszervezési eljárás, mely az oktatást/képzést gyakorlati problémák megoldása köré csoportosítja. A tanulók aktivitására, érdeklődésére, kreativitására épül.

A projekt komplex feladatot tartalmaz, melyet a tanulók és tanárok közös tervező, kivitelező és értékelő tevékenység során oldanak meg. A projektmunka központjában gyakorlati feladat megoldása áll, ami egyben a projekt célja, és amihez kapcsolódnak a megoldáshoz szükséges ismeretek.

Moduláris, projekt alapú, rugalmas programszerkezet

A rendszerelvű képzés moduláris oktatásszervezéssel valósulhat meg, a hagyományos tantárgyakra/műveltségi területekre építő oktatásszervezés helyett. A tananyag moduláris felépítése rugalmas program kiépítésére ösztönzi a szakiskolákat, képzési profiljaiknak megfelelően. A rugalmas program azt jelenti, hogy a tanuló a képzés során bármikor bekapcsolódhat, mert biztosított az egyéni haladás, és kiléphet akkor, ha nem kívánja folytatni, vagy teljesítette a modularizált képzési követelményeket.

Továbbhaladás:

A szakképzést előkészítő évfolyam sikeres elvégzése után a bemeneti kompetenciák biztosította belépés lehetőségével az OKJ 31-34. szint kódú szakképesítéseinek megszerzésére van lehetősége a tanulónak.

Követelmények:

A szükséges kompetenciák megléte felel meg a követelményeknek. A NAT 2003 szellemében a kánonszerű követelménymegfogalmazás helyett inkább az összefüggésekre helyezi a hangsúlyt a szakképzést előkészítő évfolyam követelményrendszere. Ezen az úgynevezett “második szinten” találhatjuk azokat a tartalmakat, amelyek több téma együttesét, csomópontjait jelentik: jelen esetben a szakmacsoportokra jellemző bemeneti kompetenciák meghatározását és tartalmait.

Az értékelés

A kompetencia-leírásoknak megfelelően az értékelés alapelvei:

- **Kompetencia alapú**
A képzés során a tanuló ismeri az összes megszerzendő kompetenciát (kompetenciaprofil), és előre ismertetik vele a kompetencia elsajátítását mérő-értékelő módszereket is. Mikor a tanuló egy projektet befejez, ezzel több, a projektben

fejleszthető kompetenciát is elsajátított, teljesítményét értékeli. Akkor fejezi be a képzést, mikor a képzésben előírt összes kompetenciát sikeresen teljesítette.

- Teljesítménykritérium alapú (a kidolgozott mérési eszközökön alapul) A teljesítménykritérium a projektben a tanuló által végzett konkrét tevékenység.
- Projektproduktumra épülő
A tanulói kompetenciák fejlődésének értékelése – a projekt során elvégzett feladatoknak az adott teljesítménykritériumok mentén történő tanári megfigyelése, és az előállított produktum, termék minősége alapján történhet – a tanár által meghatározott teljesítménykritériumok elbírálásával. A tanár kerülje el, hogy a meghatározott kritériumoktól eltérő szempontokat is figyelembe vegyen az értékelés során (más projekthez tartozó kompetenciát itt nem értékelhet).
- Individualizált
Minden tanuló egyéni tanulási-fejlődési-haladási ütemmel rendelkezik. Az értékelés időzítése során figyelembe kell venni a tanuló egyéni igényeit, haladási adottságait, képességeinek kialakulásának időbeliségét. A tanulók tudását, teljesítményét egyénileg, eltérő időpontban is mérhetik. Nem lehet ugyanakkor eltekinteni attól, hogy megmérjük a szakképzést kezdő évfolyam megkezdéséhez a jogszabályban előírt valamennyi kompetenciát (azaz a 10. hónap végén valamennyi kompetenciával rendelkezzen a diák).
- Szöveges formájú
A Tanári teljesítményértékelő lapon a teljesítménykritériumok szöveges formában jelennek meg.
- Az értékelés szempontjai a tanuló és a tanár számára azonosan értelmezhetők A Tanulói teljesítményértékelő lapon a tanuló az előre megadott szempontok alapján ellenőrzi, hogy elvégezte-e a tanulói tevékenységeket. A tanuló önértékeléséről a tanár visszajelzést ad a tanulónak, illetve amennyiben szükséges, további feladatokat ad a tanulónak a kompetencia megszerzése érdekében.
- A tanulói önértékelést is figyelembe veszi. A tanár saját értékelése figyelembe veszi a tanuló önértékelését, ez azonban nem jelenti azt, hogy a tanulói önértékelést be kell számítani a tanári teljesítményértékelésbe.

Képzési idő – A tantervi idő felosztása

A szakképzést előkészítő évfolyamon a tanulási idő pedagógiai céloknak megfelelő felosztása a 10 hónapos képzési időtartamot felölelő modulok kialakítása szerint történik. A hagyományos heti óraszám-meghatározás a modularitás miatt csak keretjellegű. A teljes képzési idő, valamint a modulok összes óraszámja a modulterképen szerepel. Az egyes projektek időtartama *csak ajánlott*, a felzárkóztató jellegből következő egyéni haladási ütem biztosításának igénye miatt. A jogszabályban meghatározott belépési feltételek viszonylag heterogén tanulói célcsoportot jelentenek iskolai előképzettség szempontjából, ugyanakkor közös sajátosságuk, hogy felzárkóztatásra van szükségük ahhoz, hogy rendelkezzenek a szakképzésbe lépés feltételeivel. Egyéni haladási ütemük tehát jelentősen eltérhet. A szakképzést előkészítő évfolyam tanulóinak biztosítani kell a rugalmas be- és kilépési lehetőséget, hiszen az a cél, hogy a 10 hónapos képzési idő alatt sajátítsák el a szakképzésbe lépéshez szükséges bemeneti kompetenciák összességét. Az ajánlott időkeretnek határt szab az iskolarendszerű oktatásban a tanulók kötelező óraszámja, ami a mindenkor érvényben lévő jogszabályi feltételnek kell hogy megfeleljen: 2006-ban évi 1017,5 óra lehet. A teljes időkeret 1017,5 + 74 lehet, a szabadon választottal együtt.

Modultérkép

A modultérkép a modularizált képzésekben a modulok térképszerű, rajzos elrendezése, mely ábrázolja a modulok időbeli elrendezését és kapcsolatát más modulokkal. Tartalmazza továbbá a be- és kilépési szinteket, a modulok nevét és ajánlott időkeretét. Kompetencia alapú képzésnél tartalmazza a modulokhoz tartozó kompetenciák felsorolását is.

Tehát a modultérkép két részből áll:

- a tulajdonképpeni modultérkép
- és a kompetenciák felsorolása modulokba rendezve.

A horizontális–vertikális térkép azt ábrázolja belépéstől kezdődően, hogy egy időben egyszerre két vagy több modul is folyamatban van, és ezekre hogyan épül a képzés során a többi modul. A térkép áttekinthetően szemlélteti az egymásra épülést és a kölcsönös kapcsolódásokat. Leolvasható róla, mely modulok futnak párhuzamosan, hol fontos feltétel az egymásra épülés (ami azt jelenti, hogy az egyik modul befejezése után kezdhető meg a következő). Fontos a modulok számozása (1–8.) és megnevezése. A kompetenciák felsorolása modulokba rendezve fontos része a modultérképnek. *Táblázatos formában készült*, melynek oszlopai tartalmazzák a modulok sorszámát – azaz a modul számát és törtjellel a képzési szakaszt, amelyhez tartozik - ; a modulok megnevezését; a kompetenciák számát és nevét – azaz a modulokhoz tartozó kompetenciák (kód)számát –, ez utal a kompetenciatáblázatban lévő feladatcsoportokra és feladat/tulajdonság listára. Ebből a táblázatból derül ki, hogy egy modulhoz hány és milyen tartalmú kompetencia tartozik.

A modultérkép a szakaszok átjárhatóságát ábrázolja. A speciális (szakmai) kompetenciák megszerzését lehetővé tevő képzési szakasz a pályaorientáció és a szakmai alapozás. Ezek egyben “hordozói” az alapképességek, készségek fejlesztésének és a szocializációnak is, mint az általános kompetenciák megszerzését biztosító szakaszoknak.

A modultérkép a következő szakmacsoportokra készült (az összevonásoknál megjelenik a szakmai alapozásban mindkét szakmacsoport speciális kompetenciáinak sorozata):

- Élelmiszer-ipari
- Építőipari
- Faipari
- Gépészet – elektrotechnikai
- Könnyűipari
- Mezőgazdasági és Környezetvédelem – vízgazdálkodási
- Vendéglátó-ipari
- Kereskedelem, marketing, üzleti adminisztráció és Egyéb szakmacsoport

A modultérkép és a kompetenciatáblázatok figyelembevételével a pedagógusok a tanulók egyéni fejlesztési tervének megvalósítása, egyéni haladási ütemének biztosítása érdekében, valamint az adott intézmény képzési profiljának megfelelően választhatnak az egyes moduláris projekt alapú tanulási útmutatók közül, amennyiben azok a képzési időtartamba beilleszthetők és a szakmacsoportos kompetencia táblázatnak megfelelő kompetenciák elsajátítását biztosítják a tanulók számára.

A bevezetést segítő elemek

Továbbképzés

Ajánlott az intézményen belül belső továbbképzések szervezése, hogy az előkészítő oktatásban részt vevő pedagógusok egységes szemlélettel rendelkezzenek, valamint pedagógiai kultúrájuk új elemeit továbbadják a nevelőtestületen belül.

Változásmenedzsment

A "kritikus tömeg" elve szerint (átütő erejű, végigvitt fejlesztéshez szükséges a felzárkóztató oktatásban dolgozó létszám legalább egyharmadának képzése, akik a legelkötelezettebbek, s továbbadják a tanultakat a belső továbbképzéseken – ehhez ajánlott belső továbbképzési programok is kellenek). Az intézményi munkacsoportok (team) vegyes összetételűek lehetnek, az intézmény vezetője (igazgatóhelyettes, teamvezető vagy munkaközösség-vezető), pedagógusa, segítő beosztású dolgozója, szakoktatója együtt készülhet fel az együttműködésre és az új módszertani készségek megszerzésére.

Modelliskolákban szerzett egyhetes gyakorlat kiegészítheti a tréninget, ahol láthatják a megvalósulást is. Élő kapcsolatban maradhatnak ezek az intézmények, ehhez évenként minimum háromnapos tréningek szükségesek a tapasztalatcserére és a "kiégés" megakadályozására.

Az intézmények részéről szükséges szervezetfejlesztés elemei

Új típusú, együttműködésen alapuló munkakultúra: feladatkulturás szervezeti felépítés (munkacsoportok) kialakítása,

- kellő mértékű (a hagyományosnál alacsonyabb) hierarchia, vezetői elkötelezettség, személyi felelősség, elismerés,
- kollektív tervezés és értékelés,
- hatékony információáramlás,
- kommunikációs kultúra fejlesztése,
- egyenletes terhelés kialakítása,

El kell kerülni a szervezet legaktívabb tagjainak túlterhelését, lehetőség szerint a többséget meg kell nyerni a feladatvállalásra, figyelembe véve az egyéniségek irányultságát, az egyéni adottságokat, képességeket, kompetenciákat, s motivációs eszköztárral tudatosan ösztönözni őket a fejlesztési folyamatokban való részvételre. Ehhez el kell különíteni a csak időszakos jellegű folyamatokat az állandó feladatoktól.

Tárgyi feltételek

Tantermek: A speciális bemeneti kompetenciák elsajátítása modularizált rendszerű projektoktatásban történik, amire a tanulmányi körülmények a legkedvezőbbek. De mindenképpen vannak olyan tevékenységek, amelyeket tantermi, szaktantermi körülmények között lehet végezni:

szaktantermek (a minimum 3 szakmacsoport szakértők által összeállított előkészítői eszközjegyzékével és az osztálytermek eszközjegyzék szerinti felszereléssel) és/vagy osztálytermek (az eszközjegyzék szerinti felszereléssel).

Oktatási eszközök: Hasznos, ha a felszereltség alapelemét képezik a *multimédiás* oktatásra használható eszközök, számítógépek, amelyek segítségével az oktatóprogramokat is használhatjuk.

Hordozók: A szakképzést előkészítő évfolyam esetében az információhordozók a tanulási útmutatók információs lapjai, a feladathordozók a tanulási útmutatók Az önellenőrzési feladatlapjai az önellenőrzési feladat megoldókulcsával. Komplex információ- és feladathordozók a különböző szoftverek és e-learning anyagok.

Pedagógusok felkészítése a szakképzést előkészítő évfolyam pedagógiai rendszerének alkalmazására

A továbbképzés céljai

- A szakképzést előkészítő évfolyam pedagógiai rendszerének megismertetése és alkalmazására való felkészítés,
- ennek keretében a Moduláris projekt alapú tanulási útmutató megismertetése és az alkalmazásához szükséges pedagógiai kompetenciák fejlesztése,
- projekt alapú éves fejlesztési terv készítése – az egyéni különbségek figyelembevételével.

A továbbképzés tartalmi követelményei

A résztvevők ismerjék:

- a szakképzést előkészítő évfolyam pedagógiai rendszerének elemeit
- ezen belül részletesen a Moduláris projekt alapú tanulási útmutató felépítését

A résztvevők legyenek képesek:

- a Moduláris projekt alapú tanulási útmutató helyi tantervi adaptációjára
- adott kompetenciákhoz egyéni tanulási utak tervezésére
- projekt alapú éves fejlesztési terv készítésére.

A továbbképzés főbb tematikai egységei

- A szakképzést előkészítő évfolyam pedagógiai rendszerének megismertetése
- A Moduláris projekt alapú tanulási útmutató alkalmazásának lépései – ezen belül projekt
- alapú éves
- fejlesztési terv készítése
- A csoportmunka szerepe a projekt alapú tanulásban
- Egy adott kompetenciához tanulási projektleírás elkészítése – a megadott projektleírások mintájára.
- A résztvevők adaptációs képességének fejlesztése.
- Kompetencia alapú teljesítményértékelés készítése adott szakmacsoport esetében egy kiválasztott (egyszerű) kompetenciához.

A továbbképzés munkaformái: uralkodik a csoportmunka, a munka prezentációja és az ezt követő rövid megbeszélés a tanulságokról, néhány helyen előadással kiegészítve.

5.3. Hátrányos helyzetű fiatalok monitoring vizsgálata a 2006-2007. tanévben

A szakiskolák 9-10. évfolyamán tapasztalt nagyarányú lemorzsolódás, és különösen a 9. évfolyamán mutatkozó gyenge tanulmányi eredmények megszüntetése érdekében került sor eleinte kísérleti jelleggel az úgynevezett felzárkóztató osztályok létrehozására, majd a közoktatásról szóló törvény módosítása után lehetőség nyílt minden olyan szakiskola számára, hogy felzárkóztató tanulócsoportokat indítson, amelyek meg tudta teremteni a személyi és tárgyi feltételeit ennek az oktatási formának és ehhez a fenntartó támogatását is megkapta.

A felzárkóztató oktatás eredményesebbé tétele érdekében az Intézet a monitoring mérésekkel párhuzamosan pedagógiai mérésekkel, a tapasztalatok elemzésével, pedagógusok továbbképzésével is segítette az iskolákban folyó munkát. Később részt vett a felzárkóztató oktatás kerettantervének kidolgozásában (megjelent a 23/2001. (VII. 20.) OM rendeletben), és az oktatás feltételeinek javítását szolgáló pályázatok szervezésében is.

Olvasás-szövegértésből, (illetve szövegértés-szövegalkotásból), és matematikából tanév eleji bemeneti mérésre 3 alkalommal, kimeneti mérésre 2 alkalommal került sor.

A monitoring adatgyűjtés és a pedagógiai mérések tapasztalatait megismerhették az iskolák vezetői, pedagógusai. Az országos adatok az iskoláknak is támpontot adtak arról, hogy eredményeik jobbak, vagy gyengébbek az átlagnál és munkájukat milyen irányban szükséges javítani. Az eredmények alapján kidolgozott javaslatok segítették az irányító szerveket döntéseik meghozatalában.

A fentiek része a 2006/2007-ben sorra kerülő monitoring adatgyűjtés és a diagnosztikus mérés a tanév elején, valamint a teljesítmény mérés a tanév végén.

Az alábbiak dokumentálják a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet Kutatásszervezési és fejlesztési osztálya által 2006. májustól 2007. június 30-ig végzett tevékenységet ezen belül az adatgyűjtést, valamint a pedagógiai méréseket, és a tapasztaltak illeszkedését a korábbi tevékenységhez.

5.3.1. Bukás és lemorzsolódás a szakképzést folytató iskolák 9-10. évfolyamain működő szakiskolai osztályaiban 2002-2006 között (összefoglalás)

Az adatgyűjtés és kiértékelés lépései

A tanév első félévét követően, majd a tanév végén felhívó levél és adatlapok kiküldése valamennyi szakiskolába és a szakiskolai osztályokat is működtető szakképző intézményekbe. (A márciusban visszaküldött adatlapok az első félév, a tanév végén visszaküldött táblázatok a teljes tanévre vonatkozó adatokat tartalmazták)

Az adatlapokon kis mértékű tartalmi változásra több ízben sor került a vizsgálatok kezdete óta eltelt kilenc év alatt. Az adatok nagy többsége azonban folyamatosan, minden évben szerepelt, mint pl. évfolyamonként a szakiskolai osztályok száma, a tanulólétszám alakulása, változásai az első félév, illetve az egész tanév alatt, a tanulói mozgás (jött / lemorzsolódott), a bukkott tanulók száma és aránya (egy-két, vagy több tantárgyból bukkottak), továbbá egyes kiemelt tantárgyakból a bukások száma.

A szükséges változtatások egy részét a szakiskolai oktatás dokumentumaiban bekövetkező jogszabályi változások generálták, másokat az a törekvés okozott, hogy az iskolák részére ne legyen túlzottan megterhelő a lapok kitöltése. A szervezők kaptak olyan jelzéseket az iskoláktól is, melyek egy részét érdemes volt figyelembe venni.

Az utolsó években szükség volt olyan információkra, amelyekből megállapítható, hogy az iskolák hogyan reagálnak a szakképzésben folyó tartalmi változásokra. Élnek-e az új kerettantervek által nyújtott lehetőséggel, részt vállalnak-e a felzárkóztató oktatásból.

Ezekben az években a résztvevő iskolák száma 300-350 között, az osztályok száma 730-980 között változott, minden tanévben több osztály és tanuló volt a 9. évfolyamon, mint a 10 évfolyamon. A válaszadási hajlam félévkor többnyire nagyobb volt, mint a tanév végén.

Az adatlapokat korábban nyomtatott formában kapták meg, az utóbbi két évben a felhívó levélben megjelölt web címről tölthették le az intézmények.

A szakiskola 9. évfolyama

A 9. évfolyam első félévében mutatkozik meg legdrámaiban, hogy az általános iskolai tanulmányait befejezett, többségükben gyenge tanulmányi eredménnyel iskolát választó tanulók továbbra is /adottságaikhoz mérten is/ gyengén teljesítenek, amelynek okai többek között felkészületlenségük, a tanulási képességeik és módszereik alkalmatlansága a hiányok pótlására és ezzel együtt az új ismeretek befogadására.

5.3.1.1. táblázat.

A szakiskola 9. évfolyamán gyűjtött adatok a 2002/2003. és a 2006-2007. tanév között	9. évfolyam I. félév	9. évfolyam tanév vége
az osztályismétlők aránya	11-12%	11-12%
Jött	3-4%	6-7%
a lemorzsolódó tanulók aránya	6-7%	11-12%
nem osztályozható	4-5%	6-7%
bukottak összesen az osztályozottakhoz viszonyítva	45-52%	29-30%
egy v. két tantárgyból bukott	26-27%	16-18%
kettőnél több tantárgyból bukott	20-25%	12-13%

Az adatot szolgáltató iskolákban a vizsgált tantárgyak közül mind a félévi, mind az év végi adatok szerint legnagyobb arányban matematikából, történelemből és szakmai jellegű elméleti tantárgyakból buknak meg a tanulók.

Néhány utóbbi félévi adat a korábbiakhoz képest kedvezőbb képet mutat pl. a tanulmányi eredmények területén és csökkent a bukott tanulók aránya is.

A 9. évfolyam befejezésekor jelentősen csökken a bukott tanulók száma és aránya az első félévhez viszonyítva, pozitív változás figyelhető meg a tanulmányi eredményekben, melynek oka lehet a leggyengébbek lemorzsolódása, az eredményesebb tanulási módszerek elsajátítása, a rendszeressé váló tanulás, valamint a tanárok fejlesztő munkája.

A szakiskola 10. évfolyama

A 9. évfolyamról történő lemorzsolódók és a tanév ismétlésére megbukottak magas száma miatt a 10. évfolyamon kevesebb mind a tanulócsoportok, mind az évfolyamon tanulók száma.

Általános jelenség, hogy a 10. évfolyamon minden tekintetben jobbak a vizsgált jellemzők, mint a 9. évfolyamon, de ezen az évfolyamon is az első félévben tanuló bukik meg a legtöbb tanuló.

5.3.1.2. táblázat.

A szakiskola 9. évfolyamán gyűjtött adatok a 2002/2003. és 2005/2006. tanév között	9.évfolyam I. félév	10. évfolyam tanév vége
az osztályismétlők aránya	4-5%	4-5%
Jött	2%	3-4%
a lemorzsolódó tanulók aránya	4-5%	7-9%
nem osztályozható	2%	2%
bukottak összesen az osztályozottakhoz viszonyítva	39-41%	15%
Egy v. két tantárgyból bukott	26-27%	11-12%
kettőnél több tantárgyból bukott	13-14%	3-4%

A 10. évfolyamon félévkor a legtöbb bukás matematikából, történelemből és idegen nyelvből volt. Sajnálatosan magas a szakmai elméleti ismeretekből is a bukások aránya. A tanév végén minden területen látványos javulás tapasztalható, az alábbi táblázatokban is nyomon követhető a 10. évfolyam eredményeiben a pozitív változás.

A tanév végi statisztika részét képezik a javítóvizsgák összesített adatai (5.3.1.7-8.táblázat). Ha a 9. és a 10. évfolyamok adatait összevetjük, akkor valamennyi tanévre jellemző, hogy a 9. évfolyamon a vizsgázók 75%-a, 10. évfolyamon a 79-80%-a felelt meg a vizsgán. A megbukottakkal kapcsolatban épp fordított a helyzet, a 9. évfolyamból többen próbálkoznak továbbra is az iskolában maradni (84-87%), mint a 10. évfolyambelieknél (75-83%).

Eltérő kerettantervek alkalmazása a szakiskolákban

.Négy tanévből – a 2003/2004. tanév első félévétől - vannak tapasztalatok arról, hogy a szakiskolai kerettanterv és az azokhoz kapcsolódó óratervek megújulása nyomán változnak-e az oktatás eredményességét áttételesen jellemző negatív adatok. A kerettanterv **A** és **B** óraterve szerint oktatott tanulók eredményei mennyire térnek el egymástól. Az 5.3.1.9-12. táblázat adatai szerint a tanulók többségét az új kerettanterv B óraterve szerint készített helyi tanterv alapján oktatják. Ezekben a tanulócsoportokban a legmagasabb a félév végén megbukottak száma és aránya. 2004-től pedig a Szakképzési Fejlesztési Program bázisiskolái, majd azok követőinek eredményei olvashatók a táblázatok "Egyéb" oszlopában. Komolyabb javulás - a bukott tanulók arányának csökkenése - az utolsó tanév félévében mutatkozik, feltehetően az 1/2006. (VI. 29.) OKM rendelettel kihirdetett "moduláris kerettanterv" iskolai alkalmazásának eredményeként. Erre a mintában szereplő 329 iskola közül 58 vállalkozott, a 9évfolyamon összesen 176 osztályban. (5.3.1.11. táblázat) Az új helyi tantervek elkészítése és a program bevezetése a tárgyi feltételek biztosítása mellett megváltozott szemléletű, jól felkészített pedagógusokat igényelt, akiknek száma nőtt az évek során.

5.3.1.3. táblázat: Lemorzsolódás és bukás a szakiskolák 9. évfolyamán, I. félévben

Szakiskola 9. évfolyam (fő)	2002/2003. I. félév		2003/2004. I. félév		2004/2005. I. félév		2005/2006. I. félév		2006/2007. I. félév	
		%		%		%		%		%
Vizsgált osztályok száma (db)	953		979		886		815		895	
Létszám (tanév eleje)	29520		29802		26907		24172		25662	
Ebből: osztályismétlő ¹	3297	11,1	3617	12,1	3101	11,5	2763	11,4	2721	10,6
Jött ¹	1069	3,6	947	3,1	986	3,7	999	4,1	1032	4,0
Lemorzolódott ¹	2150	7,2	1814	6,1	1817	6,7	1744	7,2	1889	7,4
Félév végi létszám	28439		28935		26073		23427		24805	
Nem osztályozható ²	1333	4,6	1197	4,1	1125	4,3	972	4,2	1081	4,4
Osztályozottak száma	27106		27738		24948		22455		23724	
Bukottak összesen ³	14055	51,8	14320	51,6	12702	50,9	11023	49,1	11189	47,1
egy, vagy két tantárgyból bukott	7388	27,2	7374	26,6	6830	27,4	5855	26,1	6293	26,5
kettőnél több tantárgyból bukott	6667	24,5	6946	25,0	5872	23,5	5168	23,0	4896	20,6
Bukások ³										
magyarból bukott	3482	12,8	3514	12,7	3248	13,0	2659	11,8	2632	11,1
matematikából bukott	5441	20,0	5427	19,6	4717	18,9	4116	18,3	4449	18,8
történelemből bukott	4472	16,4	4789	17,3	3906	15,7	3371	15,0	3790	16,0
idegen nyelvből bukott	3137	11,5	3446	12,4	3094	12,4	2503	11,1	2671	11,3
szakmai jellegű elméletből bukott	3607	13,3	4035	14,5	3487	17,0	3064	13,6	3025	12,7
Adatközlő iskolák száma (db)	311		348		323		299		329	

¹ % érték a félév elejei létszámhoz viszonyítva

² % érték a félév végi létszámhoz viszonyítva

³ % érték az osztályozottak számához viszonyítva

A lemorzolódottak sora 2006/2007-ben a kimaradtak és a más iskolatípusban tanulók adatait együtt tartalmazza

5.3.1.4. táblázat: Lemorzsolódás és bukás a szakiskolák 10. évfolyamán, I. félévben

Szakiskola 10. évfolyam (fő)	2002/2003. I. félév		2003/2004. I. félév		2004/2005. I. félév		2005/2006. I. félév		2006/2007. I. félév	
		%		%		%		%		%
Vizsgált osztályok száma (db)	889		909		831		728		823	
Létszám (tanév eleje)	23225		23460		21480		18787		20542	
Ebből: osztályismétlő	952	4,0	1103	4,7	947	4,4	951	5,1	847	4,1
Jött ¹	429	1,8	392	1,7	430	2,0	446	2,4	420	2,0
Lemorzsolódott ¹	999	4,3	1040	4,4	906	4,2	923	4,9	938	4,6
Félév végi létszám	22655		22812		21004		18310		20024	
Nem osztályozható ²	391	1,7	365	1,6	383	1,8	352	1,9	449	2,2
Osztályozottak száma	22264		22447		20621		17958		19575	
Bukottak összesen ³	9138	41,0	9250	41,2	8336	40,4	7001	39,0	7829	40,0
egy vagy két tantárgyból bukott	6072	27,2	6100	27,2	5572	27,0	4626	25,8	5170	26,4
kettőnél több tantárgyból bukott	3066	13,7	3150	14,0	2764	13,4	2375	13,2	2659	13,6
Bukások ³										
magyarból bukott	1614	7,2	1859	8,3	1549	7,5	1271	7,1	1499	7,7
matematikából bukott	3462	15,9	3664	16,3	3127	15,2	2575	14,3	3051	15,6
történelemből bukott	2280	10,2	2332	10,4	2141	10,4	1617	9,0	1845	9,4
idegen nyelvből bukott	2055	9,2	2140	9,5	1746	8,5	1548	8,6	1684	8,6
szakmai jellegű elméletből bukott	1967	8,8	2093	9,3	1813	8,8	1586	8,8	2074	10,6
Adatközlő iskolák száma (db)	311		348		323		299		329	

¹ % érték a félév elejei létszámhoz viszonyítva

² % érték a félév végi létszámhoz viszonyítva

³ % érték az osztályozottak számához viszonyítva

A lemorzsolódottak sora 2006/2007-ben a kimaradtak és más iskolatípusban tanulók adatait együtt tartalmazza

5.3.1.5. táblázat: Lemorzsolódás és bukás a szakiskolák 9. évfolyamán, tanév végén

Szakiskola 9. évfolyam	2002/2003.		2003/2004.		2004/2005.		2005/2006.	
	év vége		év vége		év vége		év vége	
		%		%		%		%
Vizsgált osztályok száma	917		927				868	
Létszám (tanév eleje)	28499		28036				25625	
Ebből osztályismétlő ¹	3229	11,3	3088	11,0			2717	10,6
Jött ¹	2021	7,1	1836	6,5			1785	7,0
Lemorzsolódott ¹	3525	12,4	3150	11,2			2984	11,6
Tanév végi létszám	26995		26722				24426	
Nem osztályozható ²	2024	7,5	1815	6,8			1580	6,5
Osztályozottak száma	24971		24907				22846	
Bukottak összesen ³	7558	30,3	7187	28,8			6495	28,4
egy-két tantárgyból bukottak	4423	17,7	4002	16,0			3781	16,5
kettőnél több tantárgyból bukottak	3135	12,6	3185	12,8			2703	11,8
Bukások ³ - magyarból	1733	6,9	1850	7,4			1673	7,3
matematikából	3160	12,6	3150	12,6			2872	12,6
történelemből	2230	8,9	2196	8,8			2014	8,8
idegen nyelvből	1912	7,6	1895	7,6			1699	7,4
szakmai jellegű elméletből	1474	5,9	1703	6,8			1629	7,1
Adatközlő iskolák száma	334		327		nincs adat		321	

¹ % érték a tanév elejei létszámhoz viszonyítva

² % érték a tanév végi létszámhoz viszonyítva

³ % érték az osztályozottak számához viszonyítva

5.3.1.6. táblázat: Lemorzsolódás és bukás a szakiskolák 10. évfolyamán, tanév végén

Szakiskola 10. évfolyam	2002/2003.		2003/2004.		2004/2005.		2005/2006.	
	év vége		év vége		év vége		év vége	
		%		%		%		%
Vizsgált osztályok száma	851		831				787	
Létszám (tanév eleje)	22548		21781				20223	
Ebből osztályismétlő ¹	1013	4,5	992	4,6			824	4,1
Jött ¹	767	3,4	761	3,5			791	3,9
Lemorzsolódott ¹	1736	7,7	1613	7,4			1784	8,8
Tanév végi létszám	21.579		20929				19230	
Nem osztályozható ²	488	2,2	406	1,9			372	1,9
Osztályozottak száma	21091		20523				18858	
Bukottak összesen ³	3161	14,9	3034	14,7			2892	15,3
egy-két tantárgyból bukottak	2539	12,0	2285	11,1			2205	11,7
kettőnél több tantárgyból b.	622	2,9	749	3,6			687	3,6
Bukások ³ - magyarból	485	2,3	444	2,2			495	2,6
matematikából	1199	5,7	1255	6,1			1215	6,4
történelemből	615	2,9	594	2,9			525	2,8
idegen nyelvből	653	3,1	608	3,0			624	3,3
szakmai jellegű elméletből	601	2,8	731	3,6			602	3,2
Adatközlő iskolák száma	334		327		nincs adat		321	

¹ % érték a tanév elejei létszámhoz viszonyítva

² % érték a tanév végi létszámhoz viszonyítva

³ % érték az osztályozottak számához viszonyítva

**5.3.1.7. táblázat: Javító vizsgák a tanév végén a 2002/2003.-2005/2006. tanévekben
Javító és osztályozó vizsga a szakiskolák 9. évfolyamán, tanév végén**

Szakiskola 9. osztály	2002/2003. év vége		2003/2004. év vége		2004/2005. év vége		2005/2006. év vége	
		%		%		%		%
Javító, osztályozó vizsgán – részt vett	4268		3015				4178	
Javító, osztályozó vizsgán – megfelelt ¹	3157	74,0	2308	76,6			3068	73,4
A vizsgán – megbukott ¹	1111	26,0	707	23,4			1110	26,6
A vizsgán megbukottak közül tanulmányait az iskolában folytatja ²	934	84,1	619	87,5			907	81,7
Adatközlő iskolák száma	334		327		nincs adat		321	

¹% érték a javító és osztályozó vizsgán részt vettekhez viszonyítva

²% érték a javító és osztályozó vizsgán bukottakhoz viszonyítva

5.3.1.8. táblázat: Javító és osztályozó vizsga a szakiskolák 10. évfolyamán, tanév végén

Szakiskola 10. osztály	2002/2003. év vége		2003/2004. év vége		2004/2005. év vége		2005/2006. év vége	
		%		%		%		%
Javító, osztályozó vizsgán – részt vett	2527		1774				2341	
Javító, osztályozó vizsgán – megfelelt ¹	2013	79,7	1417	79,9			1854	79,1
A vizsgán – megbukott ¹	514	20,3	357	20,1			487	20,9
A vizsgán megbukottak közül tanulmányait az iskolában folytatja ²	405	78,8	269	75,3			406	83,3
Adatközlő iskolák száma	334		327		nincs adat		321	

¹% érték a javító és osztályozó vizsgán részt vettekhez viszonyítva

²% érték a javító és osztályozó vizsgán bukottakhoz viszonyítva

5.3.1.9. táblázat: A lemorzsolódás és a bukások alakulása a szakiskolákban a 2003/2004. és a 2005/2006. tanévek között az I. félévben, a 9. évfolyamon az eltérő óratervek alkalmazását is figyelembe véve

Szakiskola 9. évfolyam	2003/2004. I. félév		2004/2005. I. félév					2005/2006. I. félév								
	A óraterv	B óraterv	A óraterv	B óraterv	Egyéb		A óraterv	B óraterv	Egyéb							
fő		%		%		%		%		%		%				
Vizsgált osztályok száma (db)	375	38,3	604	61,6	359	40,5	503	56,8	24	2,7	294	36,0	465	57,0	56	7,0
Tanév elejei létszám	10861		18941		10487		15742		678		8563		14132		1477	
Ebből: osztályismétlő ¹	1385	12,7	2232	11,8	1234	11,8	1798	11,4	69	10,4	927	10,8	1702	12,0	134	9,1
Jött ¹	399	3,7	548	2,9	432	4,1	515	3,2	39	5,7	424	5,0	511	3,6	64	4,3
Lemorzsolódott ¹	697	6,4	1117	5,9	695	6,6	1075	6,8	47	6,9	681	7,9	959	6,8	104	7,0
Félév végi létszám	10563		18372		10224		15182		667		8306		13684		1437	
Nem osztályozható ²	532	5,0	665	3,6	507	4,9	595	3,9	23	3,4	383	4,6	511	3,7	78	5,4
Osztályozottak száma	10031		17707		9717		14587		644		7923		13173		1359	
Bukottak ³ összesen	5131	51,1	9189	51,9	4801	49,4	7676	52,6	225	34,9	3781	47,7	6658	50,5	584	43,0
egy-két tantárgyból bukottak	2684	26,7	4690	26,5	2685	27,6	3985	27,3	160	24,8	2041	25,8	3474	26,4	340	25,0
kettőnél több tantárgyból bukottak	2447	24,4	4499	25,4	2116	21,8	3691	25,3	65	10	1740	21,9	3184	24,1	244	18,0
Adatközlő iskolák száma (db)	348		323					299								

¹ % érték a félév végi

létszámhoz viszonyítva

² % érték a félév végi

létszámhoz viszonyítva

³ % érték az osztályozottak

számához viszonyítva

5.3.1.10. táblázat: A lemorzsolódás és a bukások alakulása a szakiskolákban a 2003/2004. és a 2005/2006. tanévek között az I. félévben, a 10. évfolyamon az eltérő óratervek alkalmazását is figyelembe véve

Szakiskola 10. évfolyam fő	2003/2004. I. félév				2004/2005. I. félév						2005/2006. I. félév					
	A óraterv		B óraterv		A óraterv		B óraterv		Egyéb		A óraterv		B óraterv		Egyéb	
		%		%		%		%		%		%		%		%
Vizsgált osztályok száma (db)	320	35,2	589	64,8	324	39,9	501	60,0	6	0,1	258	35,4	427	58,6	43	6,0
Tanév elejei létszám	8186		15274		8338		13079		63		6524		11252		1011	
Ebből: osztályismétlő ¹	354	3,9	749	4,8	403	4,8	539	4,1	5	7,9	302	4,6	592	5,3	57	5,6
Jött ¹	129	1,6	263	1,7	170	2,0	260	2,0	0	0,0	221	3,4	201	1,8	24	2,4
Lemorzsolódott ¹	447	5,5	593	3,9	383	4,6	516	3,9	7	11,1	388	5,9	484	4,3	51	5,0
Félév végi létszám	7868		14944		8125		12823		56		6357		10969		984	
Nem osztályozható ²	117	1,5	248	1,7	163	2,0	219	1,7	1	1,8	142	2,2	180	1,6	30	3,0
Osztályozottak száma	7751		14696		7962		12604		55		6215		10789		954	
Bukottak ³ összesen	3169	40,9	6081	41,4	3142	39,5	5179	41,1	15	27,2	2279	36,7	4421	41,0	301	31,6
egy-két tantárgyból bukottak	2175	28,8	3925	26,7	2138	26,9	3426	27,2	8	14,5	1509	24,3	2911	27,0	206	21,6
kettőnél több tantárgyból bukottak	994	12,1	2156	14,7	1004	12,6	1753	13,9	7	12,7	770	12,4	1509	14,0	95	10,0
Adatközlő iskolák száma (db)	348				323						299					

¹ % érték a félév végi létszámhoz viszonyítva

² % érték a félév végi létszámhoz viszonyítva

³ % érték az osztályozottak számához viszonyítva

5.3.1.11. táblázat: A lemorzsolódás és a bukások alakulása a szakiskolákban a 2005/2006. és a 2006/2007. tanévek I. félévében az eltérő óratervek és kerettantervek alkalmazását is figyelembe véve

Szakiskola 9. évfolyam fő	2005/2006. I. félév						2006/2007. I. félév							
	A óraterv		B óraterv		Egyéb		A óraterv		B óraterv		Egyéb		Moduláris	
		%		%		%		%		%		%		%
Vizsgált osztályok száma (db)	294	36,0	465	57	56	7,0	278	31,0	391	43,7	50	5,6	176	19,7
Tanév eleji létszám	8563		14132		1477		7553		11562		1364		5183	
Ebből: osztályismétlő ¹	927	10,8	1702	12,0	134	9,1	756	10,0	1358	11,2	127	9,3	480	9,3
Jött ¹	424	4,9	511	3,6	64	4,3	349	4,6	434	3,7	68	5,0	181	3,5
Lemorzsolódott ¹	681	7,9	959	6,8	104	7,0	598	7,9	796	6,8	111	8,9	384	7,4
Félév végi létszám	8306		13684		1437		7304		11200		1321		4980	
Nem osztályozható ²	383	4,6	511	3,7	78	5,4	370	5,1	431	3,8	63	4,8	217	4,4
Osztályozottak száma	7923		13173		1359		6934		10769		1258		4763	
Bukottak ³ összesen	3781	47,7	6658	50,5	584	43,0	3226	46,5	5522	51,3	510	40,5	1931	40,5
egy-két tantárgyból bukottak	2041	25,7	3474	26,4	340	25,0	1830	26,4	2879	26,8	335	26,6	1250	26,2
kettőnél több tantárgyból bukottak	1740	22,0	3184	24,1	244	18,0	1396	20,1	2644	24,5	175	13,9	681	14,3
Adatközlő iskolák száma (db)	299						329							

¹ % érték a félév végi létszámhoz viszonyítva

² % érték a félév végi létszámhoz viszonyítva

³ % érték az osztályozottak számához viszonyítva

5.3.1.12. táblázat: A lemorzsolódás és a bukások alakulása a szakiskolákban a 2005/2006. és a 2006/2007. tanévek I. félévében az eltérő óratervek és kerettantervek alkalmazását is figyelembe véve

Szakiskola 10. évfolyam	2005/2006. I. félév						2006/2007. I. félév							
	A óraterv		B óraterv		Egyéb		A óraterv		B óraterv		Egyéb		Moduláris	
fő		%		%		%		%		%		%		%
Vizsgált osztályok száma (db)	258	35,4	427	58,6	43	6,0	310	37,8	478	58,1	34	4,0	1	0,0
Tanév eleji létszám	6524		11252		1011		7487		12208		824		23	
Ebből: osztályismétlő ¹	302	4,6	592	5,3	57	5,6	319	4,3	499	4,1	28	3,4		
Jött ¹	221	3,4	201	1,8	24	2,4	194	2,6	203	1,7	20	2,4		
Lemorzsolódott ¹	388	5,9	484	4,3	51	5,0	353	4,7	544	4,5	37	4,5		
Félév végi létszám	6357		10969		984		7328		11867		807			
Nem osztályozható ²	142	2,2	180	1,6	30	3,0	147	2,0	272	2,3	30	3,7		
Osztályozottak száma	6215		10789		954		7181		11595		777			
Bukottak ³ összesen	2279	36,7	4421	41,0	301	31,6	2279	31,7	4421	38,1	301	38,7		
egy-két tantárgyból bukottak	1509	24,3	2911	27,0	206	21,6	1509	21,0	2911	25,1	206	26,5		
kettőnél több tantárgyból bukottak	770	12,4	1509	14,0	95	10,0	770	10,7	1510	13,0	95	12,2		
Adatközlő iskolák száma (db)	299						329							

¹ % érték a félév végi létszámhoz viszonyítva

² % érték a félév végi létszámhoz viszonyítva

³ % érték az osztályozottak számához viszonyítva

5.3.1.13. táblázat: 1. sz. adatlap: SZAKKÉPZŐ ISKOLÁK VIZSGÁLATA 2006/2007. TANÉVI ADATOK: I. félév

Iskola rövid neve, címe (város, község, kerület): ..... OM azonosító : .....
 Telefonszáma: ..... E-mail címe: ..... MEGYE/FŐVÁROS: .....

		Osztályok száma	Tanév elejei létszám (okt. 1.)	Ebből osztály-ismétlő	Jött a félév során	Kimaradt a félév során	Más iskola-típusban tanul	Félév végi létszám	Nem osztályozható	Bukottak száma összesen	Egy vagy két tantárgyból bukottak száma	Kettőnél több tantárgyból bukottak száma
Iskolatípus	Tanterv	1	2	3	4	5	6	7 (2+4)-(5+6)	8	9 (10+11)	10	11
Szakiskola 9. évfolyam*	Kerettanterv (A) óraterv											
	Kerettanterv (B) óraterv											
	1/2006.(VI.29.) OKM r. kerettanterv szerint Egyéb tanterv											
Szakiskola 10. évfolyam *	Kerettanterv (B) óraterv											
	1/2006.(VI.29.) OKM r. kerettanterv szerint Egyéb tanterv											
1 éves felzárkóztatás	10 hónapos											
2 éves felzárkóztatás	20 hónapos 1. éve											
	20 hónapos 2. éve											
Szakképzést előkészítő évfolyam (10 hónapos) **												

A*-gal megjelölt sorok adatai a felzárkóztató csoportok, osztályok és a speciális szakiskola tanulói nélkül értendők!

A**-gal megjelölt sor adatai csak a Kt. 27.§. (8) d) pont szerint szervezett osztályok/csoportok tanulóira értendők!

**5.3.1.14.: táblázat: 2. sz. adatlap: SZAKKÉPZŐ ISKOLÁK VIZSGÁLATA
2006/2007. TANÉVI ADATOK: I. félév**

Iskolatípus	Tanterv	Bukások száma tantárgyanként				Szakmai jellegű elméleti tantárgyak
		Magyar	Matematika	Történelem	Idegen nyelv	
Szakiskola 9. évfolyam*	Kerettanterv A óraterv					
	Kerettanterv B óraterv					
	1/2006.(VI.29.)OKM r. keret- tanterv szerint					
	Egyéb tanterv					
Szakiskola 10. évfolyam*	Kerettanterv A óraterv					
	Kerettanterv B óraterv					
	1/2006.(VI.29.)OKM r. keret- tanterv szerint					
	Egyéb tanterv					
A 2007/2008. tanév tervezése: Kérjük válaszoljon valamennyi kérdésre, válaszát a megfelelő helyen 1-es számmal jelölje !						
Tervezik-e a Kt. 27.§ (8) bekezdése szerint egy, vagy két éves felzárkóztató osztály indítását a 2007/2008. tanévben? Tervezik-e a Kt. 27.§ (8) bekezdése szerint szakképzést előkészítő 10 hónapos évfolyam indítását a 2007/2008. tanévben?					IGEN	NEM

Az intézmény teljes neve OM azonosító Az intézmény pontos címe Igazgató neve A táblázatot összeállította (név/e-mail cím)
--

2007. ....

.....

P.H.

igazgató

A *-gal megjelölt sorok adatai a felzárkóztató csoport, osztály és a speciális szakiskolák tanulói nélkül értendők!

5.3.2. Teljesítmény és kompetencia mérések 16 iskola felzárkóztató oktatásban részt vevő tanulócsoportjaiban a 2006/2007. tanévben

A feladat megvalósításához elsősorban a felzárkóztató osztályokat működtető iskolák adataira volt szükség, amelyeket a 2005/2006. tanév I. félévi monitoring adatlapjainak feldolgozása után tudtunk számba venni. A félévi adatlapok az iskoláknak a következő évre vonatkozó terveit tartalmazták, ennek realizálása sokszor meghiúsul egyrészt a jelentkezők, érdeklődők kis száma, vagy hiánya miatt, másrészt pénzügyi okokból korlátozza, vagy nem engedélyezi a tanulócsoport indítását a fenntartó önkormányzat.

A mérésbe bevont iskolák körét az iskolavezetők előzetes megkeresése alapján úgy választottuk ki, hogy mind az egyéves (10 hónapos), mind a kétéves (20 hónapos) felzárkóztató képzést folytató iskolák részt vegyenek benne.

A tervezett tantárgyi teljesítmény és kompetencia mérés előkészítéseként 2006. augusztus végére két független külső szakértő elkészítette a szövegértés-szövegalkotás és a matematika mérőlapokat mind az októberi bemeneti, mind a májusi kimeneti méréshez. A kimeneti mérőlapokat az őszi mérés eredményei alapján kisebb mértékben kellett korrigálni. A feladatlapokat az intézeti nyomda sokszorosította.

Az iskolák között van megyeszékhelyen és kistelepülésen működő egyaránt. Van közöttük önálló, általános iskolához kapcsolt és középiskolához kapcsolt szakiskola. A fenntartók között községi és városi önkormányzat, alapítvány, egyház is megtalálható.

A mérésben részt vevő tanulók életkorára és előzetes iskolai végzettségére vonatkozó adatokat a kimeneti méréssel egy időben gyűjtöttük össze, Nem minden tanuló adott választ., de az eredmény közelítőleg jellemzi a jelenlegi helyzetet.

A mérésben résztvevő tanulók életkori és végzettségi adatai

A 2006/2007. tanévben a *20 hónapos (2 tanéves) képzés első évét végzett tanulók adatai*
Adatszolgáltató: 109 fő

A/ Az átlagéletkor 16,81 év (beiskolázáskor 15,81 év)– ez hasonló az előző évre beiskolázott, 2007. júniusában a képzést befejezők átlagéletkorának, mert zömükben 17-18 évesek lesznek amikor kilépnek a felzárkóztató oktatásból. Átlagos életkoruk 17,81 év lesz, míg a most végzettké 17,78 év.)

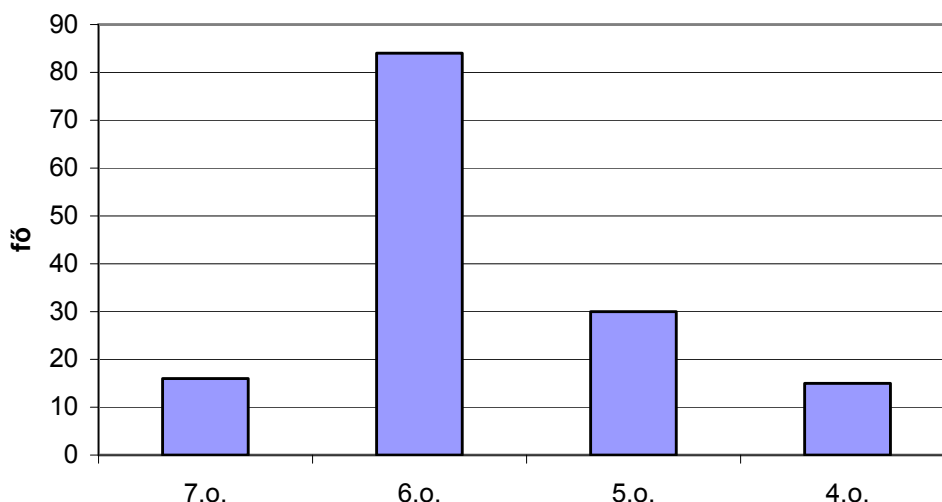
B/ Adatok az előzetes végzettségről:

Ezt az évfolyamot még alacsonyabb iskolai végzettséggel iskolázták be, mint az előzőt, nagyobb: a korábban csak 4-5 osztályt végzettek aránya.

Az átlagos végzettség 5, 69 elvégzett osztály. (Az előző, most végzett 2 évfolyamosé 6,10 osztály volt.)

5.3.2.1. táblázat.

fő

A felzárkóztató oktatást 2006/2007. tanévben befejezők közül összesen 186 fiatal közölt adatokat.

A 10 hónapos (1 tanéves) oktatásban részt vevők adatai

Az adatok 107 adatközlőtől származnak, mivel a válaszadás önkéntes volt.

A/ Életkori átlaguk 17,6 év. Az átlagéletkor azonban elfedi az egyes iskolára jellemző, de egymástól iskolánként eltérő megoszlást: pl.

- 20 év feletti csak egyetlen iskolában (5 fő),
- 15 éves 2 iskolában (összesen 4 fő),
- nagyon vegyes életkorú csoport (nagy szórás) csak egy iskolában van.

Az egyes iskolákban az életkori átlagok minimuma és maximuma: 16,07 – 18,90 (ami közelítőleg 3 év különbséget jelent az átlagéletkorban)

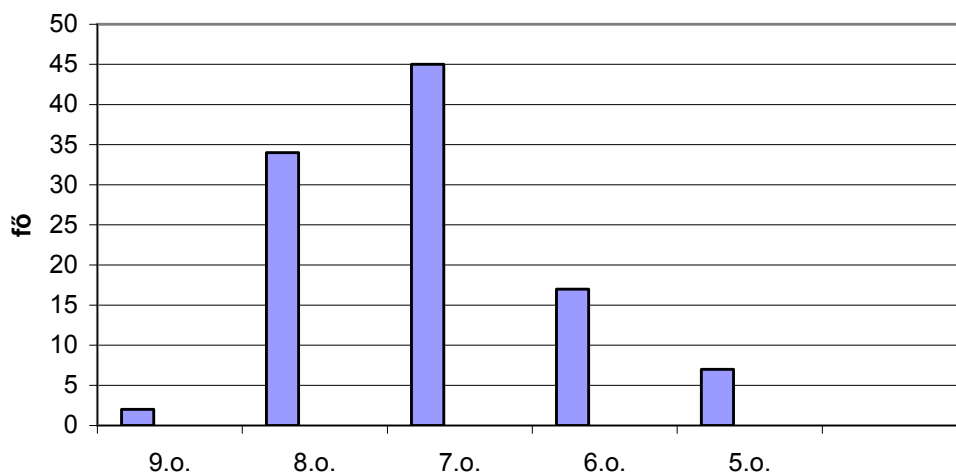
B/ Iskolai végzettségük (107 adatközlőtől):

Az átlagos végzettség 7,06 osztály.

Az egyes iskolákban szoros életkori csoportok tanultak, kis szórással pl:

- homogén, 7. osztályt végzettek csoportja,
- 50%-ban 6. osztályt, 50%-ban 7. osztályt végzett tanulókból álló csoport,
- döntően 8. osztályt, kis részben 9. és 7. osztályt végzettekből álló csoport.

5.3.2.2. táblázat. A vizsgált évfolyam statisztikája.

A legtöbb tanuló tehát a 7. osztályt végezte el előzetesen eredményesen.

A végzettségi átlagok 6,5 osztály – 7,7 elvégzett osztály között vannak. Akad csoport, ahol a tanulók 1/3 része csak 5. vagy 6. osztályt végzett, amely komoly módszertani nehézségeket jelenthet.

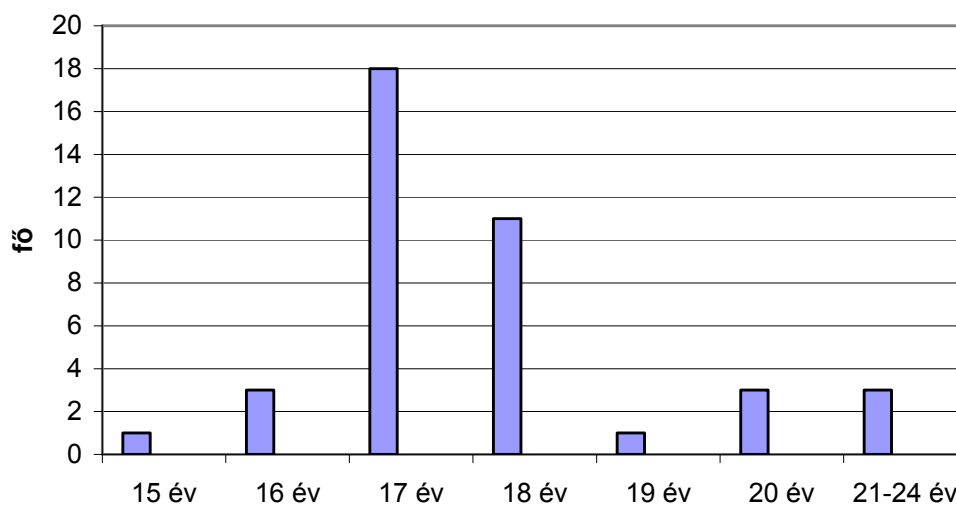
A 20 hónapos (2 tanéves) képzést befejezők adatai

Összesen 79 fiatal szolgáltatott adatot.

A/ Életkor: Az adatok 40 adatközlőtől származnak. A mérésben szereplők tanulók mintegy felétől nem érkezett erre vonatkozó adat.

Életkori átlaguk 17,78 év. Ez magasabb, mint az 1 évre beiskolázottaknál, de e tanulók tömören 17-18 éves tömböt alkotnak, lényegesen kisebb szórással, mint az 1 évre beiskolázottak esetén.

5.3.2.3. táblázat. A vizsgált évfolyam statisztikája.

B/ Az előzetes végzettségre vonatkozó adatok 79 fő adatközlőtől származnak.

Közülük nincs 8. vagy magasabb osztályt elvégzett tanuló, szemben az 1 évre beiskolázottakkal, viszont még 4 osztályt végeztek is felbukkannak.

A megoszlás igazolja az iskolák beiskolázási politikáját: szemlátomást nem a magasabb életkorúak gyors képzésre irányuló érthető türelmetlenségét vették figyelembe, hanem a tanulók előképzettségét.

Az átlagos végzettség 6,1 osztály.

A végzettség szerinti megoszlás jelentős szórást mutat az egyes tanulócsoportok szerint: 5,5 osztály – 7,0 elvégzett osztály között van.

Egy-egy tanulócsoporton belül viszont kicsi a szórás: egyetlen iskola iskolázott be csak egy csoportba 4., 5., 6. és 7. osztályt végeztek egyben. Más iskolákban közel vagy teljesen azonos előképzettségű tanulók kerültek egy csoportba, ami ideális, mert nagy mértékű differenciálásra nem volt szükség egy-egy tanulócsoporton belül.

Összefoglalás és következtetések

- A felzárkóztató képzésből kilépő tanulók egészére elmondható, hogy életkoruk 17-18 év.
- A 10 hónapos képzésre beiskolázottak átlagos előképzettsége 7,06 osztály, a 20 hónaposra beiskolázottaké 6,1 osztály.
- A megoszlás igazolja az iskolák beiskolázási politikáját: nem a magasabb életkorúak gyors képzésre irányuló érthető törekvését vették figyelembe, hanem a tanulók előképzettségét.
- A gyakorisági grafikonokat tekintve nem téves a feltételezés, hogy zömmel a 7. osztályt végzett tanulóakra kell számítani a képzésben. Ez viszont csak az átlag. Az egyes iskolák tanulói összetételében mutatkozó eltérés, az, hogy a végzettségi átlagok 5,5 osztály – 7,7 elvégzett osztály között vannak, az eredményes munka érdekében eltérő módszertani és pedagógiai tevékenységet igényel.
- Az önmagában szinte homogén tanulócsoportok lehetővé teszik az előzetes tudáshoz alkalmazkodó felzárkóztató oktatást. A tanár számára kezelhető mértékű differenciálásra lehet szükség a tanórákon.
- Az előképzettségben, a teljes tanulói összetételben mutatkozó nagy szórás miatt az előzetes tudás felmérésére nem lehet minden igénynek megfelelő felmérő eszközt (feladatlapot) készíteni egyik tantárgyból sem. A problémára megoldást jelenthet ha a feladatlap második felében előzetes tudás szerint alternatív feladatokat iktatnának be a feladatlap készítői.
- A bementi mérésben mintegy 100 tanulóval több vett részt, mint a tanév végi teljesítménymérésben. A lemorzsolódás mértéke, amelyről később az interjúkban is képet kaptunk egyes iskolákban tömeges méreteket ölt, de ellentétes példákkal is találkozhatunk.

A mérések tapasztalatai és összegezés szövegértésből és szövegalkotásból

- A feladatok megoldásában mindkét alkalommal jellemző hibaforrás a figyelem összpontosításának hiánya és a felületes feladatértelmezés. Ezért változatlanul szükség van arra, hogy a tanítási órákon szerezzenek gyakorlatot a fentiekben, pl. célszerű közösen értelmezteni feladatokat, dolgozattípusokat, illetve a hibás értelmezéseket is közösen megbeszélni.

- A teljesítmény javulása ellenére változatlanul tapasztalható, hogy a tanulók közül többen nem éltek a lehetőséggel, hogy egyes feladatokban visszalapozhatnak a szöveghez, hanem emlékezetből válaszoltak a feladott kérdésekre. Így nem mindig a szövegértési hiányosságaikra utal a hibás megoldás, hanem a felületes olvasásra és a “kényelmes”, csak emlékezetre hagyatkozó munkamódszerre. E téren érdemes lenne számítógépes feladatokkal is gyakoroltatni a pontos szövegkiemelést.
- Sokan csak tömondatokban fogalmazznak, a szöveg általában inkoherens. Nyelvileg kevés az igényes forma. Ugyanakkor mindkét mérésben jellemző néhány dolgozatban a találékonyság, az eredetiség.
- A bemeneti méréshez hasonlóan szembeűnő az egy tanulócsoporton belüli különbség, több tanulónak például a szövegalkotó készsége, a helyesírása az alsó tagozat első-második osztálya követelményeinek sem felel meg (pl. alapszavak helyesírása, múlt idő, tárgy, mássalhangzó hasonulás), egyesek még a másolásban is több hibát ejtenek, míg mások 70-80%-os eredményt érnek el. Ezekben a tanulócsoportokban különösen fontos az egyéni fejlesztés, illetve differenciált feladatokkal biztosítani, hogy ki-ki saját szintje szerint tudjon dolgozni, tudását fejleszteni.
- Ha a feladat megoldása több szempont érvényesítését kívánja, azt csak részben vagy részben sem teljesítik. Pl.: a szöveg kiegészítésekor nem ügyelnek arra, hogy a kiválasztott szó grammatikailag is illeszkedjék a szöveghez, nem figyelnek a helyes toldalékolásra, egyéb egyeztetésekre. A szöveg-kiegészítési feladattípusokat azért is célszerű a képzésbe folyamatosan megjeleníteni, mert a tanulók asszociációs bázisának a fejlesztéséhez is hozzájárulhat.

A korábbi mérésekhez hasonlóan változatlanul jellemző, hogy egy-egy tanuló írástechnikai gondokkal is küszködik (betűtévesztések, toldalék külön írása a szótótól), és gondot okoz hosszabb mondatok leírása.

A kimeneti mérés alapján kialakult helyzetkép ugyan javulást mutat a bemeneti méréshez képest, de változatlanul fontos, hogy a szövegértési-szövegalkotási képesség fejlesztése érdekében minden tantárgyban hangsúlyosan jelenjen meg az anyanyelv ápolásának a feladata, a nyelvi igényesség kívánalma.

A mérések tapasztalatai és összegezés matematikából

- Kiemelésre érdemes, hogy a kombinatorikai feladatot a felzárkóztatásból kilépő tanulócsoportok csekély mértékben a dolgozat átlaga alatt oldották meg. A 2 éves felzárkóztató csoportok e témában elért eredménye jól korrelál a dolgozat egészével. A két fenti állítás egybevetéséből az feltételezhető, hogy – a bemeneti mérés tapasztalatainak és a kapcsolódó módszertani tanácsoknak eredményeképpen - a szaktanárok a kombinatorikus gondolkodás fejlesztésére is gondot fordítottak, és jelentős eredményt értek el.
- Az egy éves oktatás eredményeiben ez nem tükröződik, valószínűsíthető, hogy a rövid felzárkóztatási idő miatt a szaktanárok a képesség- és rugalmas gondolkozást fejlesztő feladattípusok helyett a feltétlenül szükséges számolási készség fejlesztésére fordították az időt. Ez alátámasztja azt is, hogy a hosszabb képzési idő többoldalú felzárkóztatást tesz lehetővé.
- Az egy éves képzésben részt vett tanulók a geometriai ismeretek logikai feladatban és az. arányos következtetés hétköznapi szövegértési feladatot is a dolgozat átlaga alatt oldották meg. A 2 éves képzésben részt vettek esetében e témák ismerete is illeszkedik

a dolgozat egészében mutatott tudásukhoz. A fentebb említett két témára relatíve hosszabb időt szükséges fordítani a rövid képzési idejű csoportokban.

- Az elkövetkező mérésekre vonatkozóan felvetődik, hogy egyes feladattípusok, pl. a hétköznapi életből vett feladatok elemeit érdemes szétválasztva vizsgálni, vagyis például azt, hogy arányos mennyiségek felismerésének kudarcát az arányos következtetés kompetencia hiánya, vagy a hétköznapi élettel kapcsolatos megfogalmazás okozta-e.

Ajánlások a matematika órák szervezéséhez, az alkalmazott módszerekhez:

- Érdemes a kombinatorikus gondolkodást fejleszteni: ezt mutatja néhány 2 éves oktatás második évfolyamos osztályának esete, ahol 100%-os eredményt értek el a tanulók az első feladatban. Sejthető az is, hogy a kombinatorikus gondolkodásban szerzett tapasztalatok kedvezően hatnak vissza a matematika tanulásának más mozzanataira is. A fent említett egyik osztály a feladatlapot átlagosan 73 % eredménnyel teljesítette, míg egy másik, ugyanilyen évfolyamú osztály, ahol a kombinatorikus gondolkodás csak 36 %-os eredményességű – a teljes feladatlapot is csak 54 %-ra teljesítette.
- A mozgáskoordináció fejlesztésére egyrészt táblán, füzetben, feladatlapon nagy ábrákat készíttessenek eleinte, másrészt ceruzával készüljenek a rajzok. (Nem a javíthatóság érdekében, hanem mert a finom kézmozgás fejlesztése ceruzával könnyebb.)
- Ha a minimumkövetelmények elérésére törekednek is, időről időre célszerű visszatérni a “nem szokványos” helyzetű alakzatok felismeréséhez.
- Hasonlóképpen a gondolkodás rugalmasságát fejlesztik a négyszöghalmazokra vonatkozó feladatok. Vissza-visszatérve szükséges felismertetni, hogy a négyzet is téglalap, a téglalap is trapéz, stb.
- Ismert érv, hogy “ha mindig mindent helyettük, akkor nem szokik rendre”.
- Mégis érdemes elgondolkodni azon, hogy a – meddő – rendre szoktatási kísérlet többet ér-e, mint az, hogy rendes eszközzel dolgozik a tanuló, és megismeri a különbséget. Ha módjában áll az iskolának, érdemes egy-egy osztálynyit beszerezni a szükséges segédeszközökből és érdemes a könyvtári készlethez hasonlóan kezelni az ilyen készletet.
- Különösen az egy éves oktatásba beiskolázottak esetében ajánlható, hogy nemcsak a tanulás elején, hanem az egész oktatás ideje alatt konkrét, cselekvést kívánó szemléltetéssel kísérik a feladatokat. Az el nem végzett és elrontott műveletek azt mutatják, hogy a tanulók számára első tanulási periódusukban túl gyors volt az absztrakció üteme. Így a fogalmak kialakításához kell visszanyúlni.
- Hasonlóképpen hasznos a geometriai transzformációk hajtogatással való előállítás, az egybevágóság ellenőrzése valóban kivágott alakzatokkal, stb.
- Az egyszerű számítást kívánó, de szöveget tartalmazó feladatoknál, érdemes kitérőt tenni a téma más tantárgyhoz köthető vonatkozására is. A becslés fejlesztését szolgálja, ha tréfás szemléltető ábrával kísérik az ilyen feladatokat.

A cselekedtető szemléltetéssel kísért matematika oktatás megvalósulása esetén remélhető, hogy az absztrakciós folyamatban elmaradt tanulók felzárkóznak a kívánt szintre.

A feladat megvalósításának rövid értékelése

Az évről-évre elvégzett monitoring adatgyűjtést a továbbiakban is fontos lenne folytatni, mert a szakiskolai tanulók körének bizonyos mértékű megismerésére ad módot, ugyanakkor az egyes adatlapok jellemzik az iskolákban folyó pedagógiai munkát is. Képet kapunk az iskolák összevonásáról, az iskolákat érintő nagyobb változásokról. Több évre visszatekintve megismerhetők olyan iskolák, amelyek fogékonyabbak a pedagógiai megújulásra, különösen akkor, ha ehhez külső segítséget is kapnak. Az új módszerek bevezetéséhez korábban a felzárkóztató oktatás bázisiskolái, majd a Szakképzési Fejlesztési Programon (SZFP) keresztül ennek a résztvevői kaptak támogatást mind a módszertani kultúra megújítása, mind az eszközfelállítás területén.

A felzárkóztató oktatás bázisiskolái közül több csatlakozott a Szakképzés Fejlesztési Programhoz úgy, hogy az egy, vagy két éves felzárkóztató oktatásban szerzett tapasztalatait, (pl. a tanulók bemeneti kompetenciájának mérése, a tanulók szocializációja fejlesztésének módszerei, az egyéni fejlesztés tervezése és gyakorlata, a projekt munkában szerzett jártasság, konfliktusmegoldó módszerek alkalmazásában szerzett gyakorlat, stb.) eredményesen hasznosította a szakképzésre előkészítő program szerint végzett felzárkóztató oktatásban.

A diagnosztikus és teljesítménymérések tömegessé tételéhez minden eszközzel fejleszteni kell a tantestületek mérési kultúráját. Előre mutató példák terjesztésével növelni fogékonyságukat a pedagógiai megújulás iránt. Ennek érdekében megújítani és tovább működtetni a bázisiskolai rendszert új pályázatok meghirdetésével. A megújult bázishálózat segíthet az új programok terjesztésében, segítséget adhat a követő iskoláknak.

A pedagógusok rendszeres tájékoztatása az országos adatokról, a kompetencia és teljesítmény mérések eredményeiről, tanulásairól, pl. bemeneti és kimeneti feladatlapok, a tanárok részére készített útmutatók, majd a felüljavítás után készült részletes elemzések és ajánlások eljuttatása az iskolákba. Ezek elérhetőségét nemcsak a mérésben részt vevők, hanem valamennyi szakképző iskola részére biztosítani kell pl. az NSZFI honlapján.

5.4. A szakiskolai felzárkóztató oktatás eredményei és problémái a kérdőíves felmérés és az interjúk tükrében

Tapasztalatok összegzése a szakiskolákban készített interjúk alapján

A szakiskolai felzárkóztató programba való bekapcsolódáshoz az iskolákat eltérő mértékben, de mindenütt kitapinthatóan az alábbi főbb tényezők motiválták:

- A szükséges jogszabályi háttér 1995-96-os megteremtésével a hagyományostól eltérő módszereket és eszközöket biztosító felzárkóztató oktatás lehetősége elvileg minden szakiskola számára megnyílt, és a közoktatási törvény többszöri módosításával a bevonható fiatalok köre fokozatosan bővült.
- Néhány iskola már korábban, 1996 előtt is szervezett hasonló célú egyedi, illetve NSZI által fejlesztett szakképzési célú programokat, ők természetesen folytatták ezen feltételekkel a hátrányos helyzetű fiatalok felkészítését.
- Azokban az iskolákban, ahol speciális szakiskolai képzés is folyt, adottak voltak a személyi és tárgyi feltételek a hagyományostól eltérő nevelési-oktatási módszerek,

bánásmód alkalmazásához, rendelkeztek már a felzárkóztató oktatáshoz szükséges tapasztalatokkal.

- A szakképző iskolákban a “normál” évfolyamokról egyre több tanuló morzsolódott le, (pl. egyes iskolákat a fenntartók beiskolázásra köteleztek, azoknak a tanulóknak a felvételére, akiket sehova máshová nem vettek fel), akik felzárkóztató oktatás híján befejezett iskolai végzettség és szakképesítés nélkül kihullottak volna a rendszerből, ezeket a tanulókat kívánták második esélyhez juttatni.
- Különböző központi intézkedések, pl. kétszeres normatíva, eszközfejlesztési és pedagógiai-módszertani felkészítési pályázatok a tárgyi és személyi feltételek további fejleszthetőségét, a speciális képzési formához szükséges feltételek megteremtését ígérték, biztosították.
- Volt néhány olyan iskola is (pl. Kolping Katolikus Szakiskola, Kövessi Erzsébet Esély Szakképző Iskola, Don Bosco Általános Iskola, Szakiskola, Szakközépiskola és Kollégium), amely ezt a missziót tekintette elsődleges hivatásának.

Megállapítható, hogy a szakiskolák 3 nagyobb hullámban csatlakoztak a felzárkóztató oktatáshoz:

- 1996-tól, a törvényi háttér létrejöttétől azok, akik már korábban is végeztek hasonló tevékenységet,
- 2000-től PHARE pályázattól és 2001-től, a felzárkóztató oktatás első kerettantervének megjelenésétől és a felzárkóztató iskolák bázisiskolai pályázatának kiírásától azok, akiknek a személyi-tárgyi feltételei adottak vagy megteremthetők voltak,
- 2004-2005-től, a Szakiskolai Fejlesztési Program 1. és 2. keretében azok, akik a “C” komponensben pályáztak, és e programtól várták a szükséges feltételek megteremthetőségét, fejleszthetőségét.

Természetesen volt néhány iskola, amelyik valamennyi kategóriában érdekelt volt. A fenntartók döntő többsége kifejezetten támogatta, néhány pedig elfogadta a felzárkóztató oktatás indításának és folytatásának igényét. Az önkormányzati fenntartóknak általában már a jegyzők - tankötelezettséget nem teljesítőket iskolába járásra kötelezésre vonatkozó - tevékenysége miatt is volt információjuk arról, hogy egyre több olyan hátrányos helyzetű fiatal van, aki e nélkül a lehetőség nélkül nem lenne “visszakanalizálható” az oktatási rendszerbe. Az alapítványi és egyházi fenntartók pedig eleve hivatásuknak tekintették ezeknek a fiataloknak a felkarolását.

A felzárkóztató oktatás bevezetését az iskolák tantestületei nem fogadták egyöntetű lelkesedéssel.

Azokban az iskolákban, ahol korábban már valósítottak meg hasonló programokat, és a nevelőtestület tagjai rendelkeztek a hátrányos helyzetű, sokszor komoly szocializációs hiányokkal, devianciákkal küszködő fiatalok kezeléséhez szükséges felkészültséggel és tapasztalatokkal, szükségesnek tartották az új program megindítását. “A nevelőtestület erre a feladatra vállalkozott. A jelenlegi igazgató úgy válogatta a tantestületet, hogy hátrányos, halmozottan hátrányos helyzetű fiatalokkal kell foglalkozni. Fontos szempont volt a válogatásnál, hogy a kolléga innovatív legyen, a személyisége olyan legyen, aki ezekkel a gyerekekkel tud és szeret foglalkozni. 2001-ben először, majd néhány év szünet után 2005-ben indították újra a felzárkóztató oktatást.” – hangzott el egy ilyen iskolában.

Ott viszont, ahol korábban csak hagyományos képzés folyt, és akik nem tudtak beilleszkedni az iskola által megkövetelt rendbe, és nem teljesítették a tanulmányi követelményeket, azoktól egyszerűen megváltak, fenntartásokkal és félelemmel tekintettek a rájuk váró feladatokra. “Amíg a többség nem értette, hogy miről szól ez a képzés, addig nem igazán fogatták el. Volt, aki gúnyosan nézett az ebben a képzésben résztvevőkre. Később, amikor már a nagy osztályban kezelhetetlen saját tanulóink is ebbe az osztályba kerülhettek, akkor már világosabbá vált az osztályok helyzete. Összességében azt kell mondanom, hogy első körben a fenntartóval, második körben a saját nevelőtestülettel kellett elfogadtatni ezeket az osztályokat.” – nyilatkozta az egyik iskola interjúalánya. “Viták voltak a C programban való részvétel miatt. Nem akarták a tanárok a tanulói kör megváltozása miatt. Félték az új, a plusz feladatok miatt. Nem érezték magukat felkészültnek.” – közölték, másutt.

A program megvalósítása során is hasonló kettősség állapítható meg. Míg a sikeres helyeken: “Az igazgató szerint a tantestület innovatív, mindennapi munkájukban érzik a program megvalósulását. Mivel a program beindulása előtt már komoly tapasztalatokat szereztek dolgozók általános iskolai felzárkóztatásában (esti-levelező), ezt a munkát szintén eddigi tapasztalataikra építve tervezték, és végezték.”, és “2001-ben pályáztunk, 2004 óta folyamatos a képzés. A benne résztvevő tanárok szívesen dolgoznak benne, motiváltak és jól felkészültek a speciális és nehéz feladatokra. Képzettségük is ilyen irányú, pl. sok köztük a szociális munkás, pedagógus, gondozó, stb. Szeretik a feladatot, pozitívan viszonyulnak hozzá. A továbbképzéseken minden tanár részt vett.” – állapították meg, addig másiskolákban “A fiatalok megérkezése után a tanárok elbizonytalanodtak. Váratlanul érte őket a feladat a maga nyersségében.” valamint “A nevelőtestület tagjai a felzárkóztató oktatás megszervezését szükségesnek tartották, a felkért pedagógusok vállalták a többletmunkát, néhányan kimondottan kérték, hogy kipróbálhassák magukat. A második tanévre azonban már nyilvánvalóvá váltak a munkával kapcsolatos nehézségek, néhányan megtorpantak, nem vállalták tovább. Elsősorban a tanulók sok mulasztása, késése, tanórákról történő idő előtti távozása volt probléma, azaz hogy többen nem jártak rendszeresen az órákra, pedig ezekben az osztályokban van türelmi időszak is reggel $\frac{3}{4}$ óra, ami nem számít késésnek. Amikor a tanuló igazolatlanul mulaszt, a pedagógusoknak kellene megtalálni, visszahozni őket az iskolába, ami egyrészt sok túlmunkát jelent, másrészt sokszor nem is eredményes.” – mondták.

Összességében azonban a kétségeket hangoztatókra is jellemző, amit az egyik igazgató így fogalmazott meg: “Az első tanévben nehezen fogadták el, hogy ezek a gyerekek másfajta megítélést, foglalkozást igényelnek, hogy ide még decemberben is érkehetnek tanulók. Nem látták, hogy lesz-e eredménye, meg fogják-e állni a helyüket a szakmai képzésben. Ebben a tanévben már elfogadott a jelenlétük, megtanulták a velük való foglalkozás specialitásait, látszik, hogy eredmények érhetők el, hogy néhányan képesek szakmát szerezni.” Ha tehát ebből a szempontból ítéljük meg a jelenlegi helyzetet, pedagógiai okokból egyetlen iskola se kívánná megszüntetni a felzárkóztató oktatását.

A tanulók és szüleik általában örültek a kínálgató lehetőségnek. “A szülők örültek, egyrészt a családi pótlékna, másrészt gyerekeik szakmához jutásának. Még olyan gyerekek is vannak köztük – szülői kérésre – akik 15 évesen 8-os végzettséggel is rendelkeznek.”, illetve “A szülők és a gyerekek is örömmel fogadták ezt az új lehetőséget. A könnyebb feladatok, a nem tantárgyi struktúra (projekt módszer), a szöveges értékelés vonzóbbá, emészthetőbbé tette a tanulóknak a haladást. A gyerekek plusz lehetőségnek fogták fel.”

Voltak azonban negatív felhangok is: “Hiányolták a tankönyveket. Nehezen tudták megérteni, hogyan is lehet könyvek nélkül a tudást gyarapítani. Hihetetlennek tűnt számukra, hogy olyan

feladatokat kell elvégezni, amit minden tanuló meg tud csinálni. Először bohóckodásnak vették a papírmunkákat, de idővel megkedvelték, sőt örültek az eredményeknek.”, vagy “Első tanévben nehéz volt a beiskolázás, a gyerekek és szüleik is lenézték ezt a képzési formát (“nem megyünk a hülyék közé”).”

Viszont előbb-utóbb legtöbb helyen változott a negatív megítélés: “A 2. tanévben az előnyeit látva néhányan kifejezetten már kérték a felzárkóztató oktatásba kerülést. Év közben is szerettek volna egyesek átiratkozni, mivel 2 év helyett csak 1 év az előkészítés a szakképzésre.”

Hogy miért részesítették az adatlapon közölt oktatási formát (központi forrás, évfolyamszám szerint) előnyben, a következő fő szempontokra hivatkozva érkeztek válaszok:

- A központi programok és pályázati források adta lehetőségek miatt,
- az iskolák környezetében felmerülő igények, és a hagyományos képzés során tapasztalható eredménytelenség csökkentésének lehetőségét látva,
- a tapasztalatok alapján a tanulók hiányait és terhelhetőségét mérlegelve.

“A 2001-es kerettanterv szellemisége megfelelőnek látszott a feladat megoldásához. Egyben a finanszírozást is biztosította.”, másutt “A Szakiskolai Fejlesztési Programba való bekapcsolódás teremtette meg a felzárkóztató oktatás indításának feltételeit.” “A célcsoport kiterjesztésére az Oktatási törvény módosítása adott lehetőséget ebben a tanévben (2007-2008), hiszen most már azok is bekapcsolódhatnak a képzésbe, akik alapfokú iskolai végzettséggel rendelkeznek, ill. ezt már abban a tanévben megtehetik, amelyben a 15. életévüket betöltik, így egójukat kevesebb sérülés éri túlkorosságuk miatt.”

A képzési idő hosszára vonatkozóan két, egymásnak ellentmondó szempont dominál, melyben jellemzőbb az első:

1 éves képzést indítottak, mert: “Eredményesebbnek mutatkozik az 1 éves felzárkóztatás: a korábbi iskolai kudarcokat elszenvedett tanulók számára beláthatatlan a 2 tanévi felzárkózás, amelynek első éve végén bizonyítványt sem kapnak, így e visszajelzés sem motivál. Következésképpen a 2 éves oktatásban résztvevők körében nagyobb volt a lemorzsolódás és az eredménytelenség is, mint az 1 éves oktatás során.” Vagy “Számukra az egy éves oktatás volt előnyös, mert erre volt igény. Ez az idő elvileg elég az iskolában oktatott szakmákhoz.”

2 éves oktatást indítottak, mert: “Azért indult két éves felzárkóztató oktatás 2002/2003-ban, mert a nevelőtestület úgy ítélte meg, hogy egy év kevés a felzárkóztatásra és a szakmai előkészítésre.”

Az indokok közt megjelenik a finanszírozhatóság is: “A kétszeres normatíva és a bázisiskolai pályázat lehetőséget látszott biztosítani az eredményes munkához.”, másutt “Eleinte a dupla fejkvótának örültünk.” “Azért részesítették előnyben, mert a kis létszámú oktatási formát, a dupla fejkvótát előnyösnek találták a fejlesztés sikere és a finanszírozás szempontjából egyaránt.”

Megjelenik viszont az aggodalom is a finanszírozás negatív változása miatt: “A dupla fejkvóta mostanra a felére csökkent, így ma már az iskola számára ráfizetéses a képzés. A sok kedvezőtlen törvény nagyon rossz hatással van a munkánkra és a felzárkóztató oktatás

egészére.” “Sajnos az utóbbi időben a lehetőségek olyan mértékben szűkültek, hogy kérdésessé vált a fenntarthatóság.”

A felzárkóztató oktatás helyi programjaihoz alkalmazott pedagógiai elvek vonatkozásában megjelennek mindazok a pozitív elemek, amelyek a központi fejlesztési programok során kristályosodtak ki, mint a hátrányos helyzetű fiatalok képzéséhez nélkülözhetetlen feltételek:

- “Fokozatosság elve,
- egyéni haladási ütem alkalmazásának elve,
- differenciált pedagógiai eljárások alkalmazásának elve,
- a tanulók nevelésében, fejlesztésében a holisztikus szemléletmód érvényesítése,
- a program változás joga, fenntartásának elve,
- következetes nevelési módszerek alkalmazásának elve.”

“Útmutató a felzárkóztató kerettantervhez szakiskolák számára c. NSZI által 2002-ben kiadott kézikönyv alapján készült helyi program szerint készítettük el helyi tantervünket. (beszoktatás, személyiségfejlesztés, szocializáció, tanulásmódszertan, motiváció, differenciálás, egyéni haladási ütem, egyéni fejlesztés, munkába ágyazott tanulás)”

“Az országos kerettantervet igazítottuk a helyi viszonyokhoz. Cselekvésorientált programokat dolgoztunk ki nekik, a cél az volt, hogy ne futamodjanak meg az iskolától. Egyre több érdekes tevékenységet igyekszünk kínálni nekik, az időkötttséget pedig megszüntettük.”

A helyi programot a megvalósítás során a legtöbb iskola folyamatosan módosította a központi fejlesztésekben bekövetkezett változások és a helyi tapasztalatok alapján felmerült igények figyelembe vételével, és ezt természetesnek és folytatandónak tartják.

“A helyi programot menet közben kellett módosítani, mert először az Szakiskolai Fejlesztési Programban központilag kidolgozott, javasolt projekteket próbáltuk, de azok egy része nem volt kivitelezhető (nem voltak életszerűek, bonyolultak voltak, nem a tanulók lehetőségeihez igazodtak, a gyerekek számára nem volt adott a megvalósításhoz elvárt számítógép, a tanulóknak hatalmas mennyiségű írott anyagot kellett volna elolvasniuk, amire nem voltak képesek és hajlandók stb.). Helyettük ezért saját projekteket készítettünk (pl. futballprojekt, lányok számára teafőzés projekt, faliújság készítés projekt, nemezelés projekt). Szembesültünk ezek során azzal, hogy a konkrét produktumok a tanulókat sikerélményhez juttatják (pl. Mi szeretnék lenni, mire van lehetőségem témában sok anyag született, amit a tanulók nagy lelkesedéssel állítottak össze faliújsággá, nemezeléssel golyókat készítettek, elektromos készülékeket szedtek szét, az alkatrészekből működő egyszerűbb készülékeket készítettek, kiránduláskor tüzelőt gyűjtöttek, szabad tűzön főztek, mind nagyon sikeres volt)”

“Folyamatosan szükséges a program és a képzés módszertanának módosítása, hiszen az évről évre változó gyermekösszetétel folyamatos változtatást igényel, valamint a gyarapodó tapasztalataik is a folyamatos fejlesztésre sarkallnak.” “A programot állandóan módosítjuk. Még az egyéni fejlesztési terveket is állandóan módosítani kell a kollégáknak különböző feltételek megváltozása miatt. A helyi tantervvel ugyanez a helyzet.”

Az iskolák egy részének a felzárkóztató oktatáshoz van külön éves munkaterve, más iskoláknak ez az iskolai munkaterv külön fejezetét képezi. Van azonban néhány olyan, újabban csatlakozott iskola is, ahol: “Nincs. A programban résztvevő tanárok csak spontán, adott probléma megbeszélésére jönnek össze. Az iskolában évente két szülői értekezlet van, erre következetesen készülünk.”, vagy: “Nálunk nincs munkaközösség, de minden tanárnak saját munkaterve van.”

A felzárkóztató oktatás specialitása, hogy a tanulók számára a szokásosnál több tanórán kívüli programot célszerű biztosítani, mert ezzel csökkenthetők a családi és baráti környezet negatív hatásai. Egyúttal ezek a programok azok, ahol több lehetőség kínálkozik a személyes beszélgetésre, a tanulókhöz való közelebb kerülésre.

Az iskolák nagy része él is ezzel a lehetőséggel, bár megjegyzik, hogy e programok általában időigényesek és költségesek:

“A személyiség fejlesztése, a szocializációs gondok, a neveltségi, magatartási hiányosságok csökkentése miatt sok tanórán kívüli foglalkozást szervezett az iskola. Ezt mind a tanulók, mind a szülők, mind a tanárok igen hasznosnak tartják. Az év elején, az első héten az iskola kirándulást, városnézést, könyvtárlátogatást, múzeum- és színházlátogatást szervez, Ez segíti a tanulók beilleszkedését, és segíti a tanárokat is a tanulók megismerésében.”

Más iskolákban: “A felzárkóztató oktatásban részt vevő tanulók számára általában heti két óra egyéni fejlesztés áll rendelkezésre, mely alapkészség fejlesztésből és tehetséggondozásból áll. A tanulók részt vesznek az iskola által meghirdetett szakkörökön, mint pl. barkács szakkör, irodalmi színpad, tánc szakkör, környezetvédelmi szakkör. Ezeket a foglalkozásokat a tanulók szívesen látogatják annak ellenére, hogy délután van, mert itt gyorsan megjelenik számukra az egyéni siker.” Illetve: “Az iskola speciális feladatainak megfelelően szerveznek tanórán, a kötelező tananyagon kívüli programokat, foglalkozásokat. Ezek: szakkörök, diáksport, kiállítások, ki mit tud vetélkedők, táborozás stb. Rendeznek tanulmányi versenyeket minden tantárgyból. Harmadik éve szerveznek országos magyar, történelem versenyt szakiskolásoknak. A Ki- Mit Tud vetélkedőt, szerveznek. A tanulók is és a pedagógusok is fontosnak tartják ezeket, a foglalkozásokat. Egyéni fejlesztésre használják.”

Vannak azonban olyan iskolák is, ahol ezt nem tudták finanszírozni, illetve nem szántak rá időt: “Oly nagy a tananyag, hogy külön igényekre nem fordítottunk figyelmet.” “A felzárkóztató oktatás speciális tanórán kívüli tevékenységeihez nem volt anyagi fedezet.”

Az igények általában nem a tanulók vagy szülei oldaláról merülnek fel, de az iskola által felkínált lehetőségeket a tanulók örömmel veszik igénybe.

A tanórán kívüli foglalkoztatásra vonatkozó igényeket az iskolák általában ki tudták elégíteni, bár a finanszírozhatóság mindenütt egyre több gondot okoz. “A szűkös anyagi eszközök miatt a lehetőségek korlátozottak, hiszen ezek a programok nem olcsók.”

A tanórán kívüli programok pozitív hatását az oktatás-nevelés eredményességére azok az iskolák, akik szerveznek ilyen programokat, tapasztalják: “Természetesen minden tevékenységünk, programunk segíti azt közvetlenül vagy közvetve, pl. színházi előadás érdeklődést kelt fel, közösségi élményt nyújt, tartozom valahová érzést ébreszt, ez nagyon fontos nekik, mert sokan először élhetik át ezt a nagyon fontos emocionális élményt, hiszen kirekesztődtek kortársaik közül, család pedig nagyon ritkán áll mellettük”. Másik iskolában: “Kirándulás, foci, városi programok: múzeumi program játék, drogprogram, ökotech. program mind hozzájárultak az oktatás sikerességéhez.”

Több iskola azonban, jellemzően a Szakiskolai Fejlesztési Program keretében később csatlakozottak, nem tudnak pozitív tapasztalatokról nyilatkozni: “Jellemzően nem volt olyan tanórákon kívüli tevékenységünk, amelyekkel konkrétan javítani tudtuk a felzárkóztató oktatás hatékonyságát.”

A tanórán kívüli foglalkozásokat a tanulókkal foglalkozó pedagógusok egy része kötelező órában, más része túlórában látja el, de több helyről jelezték, hogy nem kapnak érte díjazást. “Kollegáik iskolánkban, tervezett helyszíneken, lelkesen, ingyen, ill. esetenként minőségi bérpótlékkal honorálva végezték a munkát.” Bár nem került jegyzőkönyvbe, de szinte mindenütt elhangzott, hogy az idő és szellemi, lelki energia ráfordítás, azaz a leterhelés és ennek anyagi ellenértéke sehol nincsenek arányban.

A felzárkóztató oktatás keretében végzett munka legeredményesebb formáiról többféle vélemény érkezett, de valamennyiben közös, hogy az eredményességet a kötetlenebb, egyénre szabott, gyakorlatorientált, tevékenységközpontú, sikerélményt biztosító foglalkozások biztosítják, míg legkevésbé sikeres a frontális munka (amit mindenütt igyekeznek elkerülni):

“Diákoktól kiinduló kezdeményezések megszervezése a legsikeresebb, legkevésbé sikeresek azok az események melyek kötelező jellegűek, szerintük kicsiknek valók (pl. hulladékgyűjtés). Családi ünnepekhez kötődő foglalkozásokon akár kicsikkel együtt is részt vesznek szeretetűségük okán. (Egyébként legjobban bevált “módszerük” a szeretet, törődés, hiszen éheznek ezeket.)”

“Eredményesek a saját projektek, a gyakorlatorientált, tevékenységközpontú szakmai alapozás. A tanórán kívüli programok a szocializációt segítik (kirándulás, múzeumlátogatás közben jobban lehetségesek az egyéni beszélgetések). Nem eredményes, ezért a felzárkóztató oktatásban nincs frontális munka. Az egyéni munka viszont nem mindig és nem mindenkinek sikerül, egyszerűen előbb megunják, minthogy kész lenne, többen nem csinálják végig.”

“A munka közbeni tanulás az egyik legjobban hasznosítható tevékenységforma. A frontális oktatás nehezen alkalmazható és az eredményessége is megkérdőjelezhető.”

A hátrányos helyzetű fiatalokkal való foglalkozás eredményességét fokozó tényezők között domináns a megfelelő finanszírozás iránti igény, ami biztosítaná a kics csoportos szervezést, az egyéni foglalkozást, a projektekhez szükséges eszközök, a tanórán kívüli programok költségeinek fedezetét. “3-400 ezer forintos normatíva-növelés fejenként segítene. Ez elég lenne a technikai eszközök beszerzésére, látogathatnánk belőle különféle gyárakat (pl. a Zsolnay-gyár), több tanórán kívüli és szabadidős foglalkozást is végezhetnénk velük. De a kezdeti sok pénz mára elfogyott. Még a legfontosabb taneszközöket is mi szerezzük be nekik. Többre nem telik.” – mondták az egyik iskolában, ahol a felzárkóztató oktatáshoz szükséges bútorokat, eszközöket is a tanárok hordták össze a saját költségükön.

Megjelenik még ennek kapcsán néhány lényeges kritikai elem a központi fejlesztési programokra vonatkozóan:

- A Szakiskolai Fejlesztési Programban “az eszközöket egy közös listáról választották, de sok haszontalan is volt közöttük. Az iskola főleg személyiségfejlesztő játékokat (társasjáték), és a gyakorlati munkákhoz szükséges anyagokat látta szívesen.” Ezeket viszont nem lehetett a program keretében beszerezni.
- Ha egy program befejeződik, sokféle lehetőség is megszűnik: “Megfelelő tankönyvek, szemléltető eszközök kellenének, kár, hogy az NSZI által fejlesztett és bevált tankönyvekhez sem lehet hozzájutni.” Azaz az NSZI által legyártatott nyolcféle speciális tankönyv utánnyomásáról senki nem gondoskodott.

A felzárkóztató oktatáshoz szükséges pedagógiai és szakmai felkészültséget az iskolák vezetői jónak, esetenként kiválónak tartják.

“Kiváló az egész testület. A tanárok zöme több diplomával rendelkezik. Pl. magyar történelem szak mellett pszicho-pedagógus. Folyamatosan továbbképzésre járnak. Szeretik a szakmájukat. Nem kell őket biztatni, a testület kiváló pedagógusokból áll.”

“A szakember-ellátottság minden téren jó, a kollégák hivatástudattal, elkötelezetten végzik a felzárkóztatás munkáját. E téren pozitív hatású a vallási elkötelezettség is.”

Néhol azt is megfogalmazták, hol van szükségük erősítésre:

“A pszichológus kivételével a szakember-ellátottságunk minden területen megfelelő. Jelenlegi szakembereink jól képzettek és minden továbbképzésen részt vesznek (pl. alternatív pedagógia, szakmafejlesztési programok, idegen nyelvi képzés, stb.)”

“Erősíteniünk kell e téren, mert tavaly nyugdíjba vonult két olyan kollega, aki a felnőttoktatásban nappali rendszerű képzésben, tanköteles korú tanulókkal foglalkozott a felzárkóztató képzés bevezetése előtt már sok évig, és ez nagy előnyt jelentett. Akik most tanítanak először e képzési formában (5 kollégáról van szó), közülük ketten azonnal “ráéreztek” sajátos módszerekre, ketten most rázódni kezdtek ebbe a nem könnyű feladatba. Egy kollégánk egyelőre nem tud mit kezdeni a kicsi gyerekekkel történő munkája után a nagyokhoz szükséges eleve más megközelítést igénylő módszerekkel. Szenved, bár mindenben segítik. Tehát öt kiváló szakemberük van, kettő jó és egy gyenge.”

A továbbképzésekkel kapcsolatban megszívlelendő észrevételek születtek:

- Az iskolák szükségesnek tartják a továbbképzéseket, de csak olyanokat, amelyek a napi problémáik megoldásához nyújtanak segítséget. “A külső továbbképzések túl általánosak voltak.”, és “Szükséges lenne több, és a célcsoport neveléséhez-oktatásához illeszkedő továbbképzés.”
- A továbbképzések ne legyenek túl hosszúak, mert akkor már akadályozzák az iskolai munkát. “Igen, jó lenne több rövidebb szakmai jellegű továbbképzés. A hosszabbakra se idő, se pénz nincs.” A továbbképzések “aránytalanul hosszúak, nem mindig célorientáltak voltak.”
- Egyes programokban – megnevezve a Szakiskolai Fejlesztési Programban – továbbképzés dömping volt, túl sokszor túl sok kollégát vett ki a napi munkából. Itt jobb tervezésre lenne szükség. “Ezek a továbbképzések gyakran már a mindennapi munkát is veszélyeztették. Mivel mindig a felzárkóztató programban résztvevőknek szólt a továbbképzés, gyakran nehézséget okozott a tanórák, foglalkozások megtartása. Probléma volt még az is, hogy a koncepció gyakran és megalapozatlanul változott (projekt módszer, kooperatív módszerek, modul módszer, kompetencia alapú fejlesztés stb.)”
- A “fizetős” továbbképzéseken anyagi okok miatt nem tudnak részt venni. “Bárhogyan vélekedünk erről, tény, hogy nagyon költségesek az iskola számára ezek a speciális továbbképzések, és semmilyen pályázat nem biztosítja ezek anyagi feltételeit.”, vagy “Célszerű lenne minden ott tanító pedagógus számára módszertani képzés. Sajnos ennek anyagi fedezetét az iskola nem tudja vállalni.”

Született egy általánosabb javaslat is: “További előrelépést eredményezhetne, de ideális formája vágyalom: a 7-10 évenként munka alól való felmentéssel tölthetett tanulmányi idő, legalább 1-2 hónap. A továbbképzésre juttatott összeg a kötelező 7 évenkénti továbbképzésekre szűkösen elég, de a szükségletekre nem: a kollégák szívesen részt vennének magasabb szintű továbbképzésekben (kiegészítő diploma, szakvizsga, konferenciák, tanulmányutak). Pályázati kiegészítéssel az iskola rendszeresen szervez tanulás-módszertani továbbképzést a tanárok számára, - sajnos csak a szabadidő terhére hétvégeken és az iskolai szünetekben. Fejlesztőpedagógiai ismeretek szükségesek a felzárkóztatásban oktatók számára. Fejlesztő pedagógus az iskolán belüli más képzés (speciális szakiskola) részeként működik, de belső továbbképzés, ismeretátadás idejéből nem telik ki.”

A tanulók és szüleik elégedettségével kapcsolatban, bár tudatos elégedettség-mérést szinte sehol nem végeztek, a közvetlen tapasztalatok alapján eredmények és problémák egyaránt felismerhetők:

“Tanulóik elégedettségét leginkább bizalmuk elnyerése igazolja, és érezhető, látható ragaszkodásuk, együttműködésük, igyekezetük, szeretetük.”

“Tanulóink megszerették ezt az oktatási formát. Lelkesen beszélnek társaiknak arról, hogy milyen jó volt itt és így tanulni. A szülők köszönetet mondtak azért, hogy gyermekeik “mégis” tovább tudnak tanulni. Hálásak a lehetőségért. Tanulóink jól beilleszkedtek a szakképző iskola légkörébe. Aktívan tanulnak. Munkáik, tanulmányi eredményeik nagyon jók.”

“A szülőket nem nagyon ismerjük. Sajnos csak egy-kettő jön el a szülői értekezletre. A tanulóké a kezdeti időszakban változó, bizonytalan, de a szakmák megismerésével egyenes arányban javul.”

“A szülők nem éltek semmilyen kifogással, a szülői értekezletre nem jönnek el. Nincs érdeklődés a gyerekek iránt. Viszont a szülők jó tapasztalatai alapján több ismerősük is ebbe az iskolába, ebbe a képzésbe hozta a gyerekét. Az iskolába járási lehetőség pusztán ténye is nagy motiváció.”

Az eredménytelenséggel, illetve a lemorzsolódással kapcsolatban a következő véleményeket lehetett összegyűjteni, amelyek általánosnak mondhatók:

- “Nem bukásban, hanem lemorzsolódásban nyilvánul meg az eredménytelenség. Főleg fegyelmi problémák, beilleszkedési gondok, motiváció hiánya, családi problémák okozzák.”
- “Lemorzsolódási okok között szerepel családalapítás, költözések, hiányzás, bűncselekmények elkövetése, drogfogyasztás miatti kezelésre vonulás.”
- “Általában az igazolatlan hiányzás illetve a társadalmi magatartási normák megszegése, az erőteljes negatív kortárs csoport hatása okozta a kimaradásokat, gyakran a szülői (gondviselői)- iskolai közös erőfeszítések ellenére.”
- “A tanulókra jellemző a rövid-távra gondolkodás. Nem tudják elképzelni, hogy egy kitartó munka, tanulás milyen hosszú távú eredményekkel (munka, jobb élet, anyagi jólét stb.) járhat.”

A felzárkóztató oktatásban részt vevők fegyelmi helyzetét van, ahol azonosnak, másutt viszont sokkal rosszabbnak vagy jobbnak ítélik, mint a “normál” képzésben résztvevőket:

“Az iskola minden képzési formában problémás tanulókkal foglalkozik, így különbség nem mutatkozik. Valamennyi képzési formában vegyes életkorú és fejlettségi szintű tanulók vannak.”

“A felzárkóztató oktatásban résztvevők fegyelmi helyzete nagymértékben eltér a hagyományos képzésben résztvevő osztályokétól. A felzárkóztató képzésben résztvevők között több az erőszakos cselekedet, illetve a súlyos fegyelmi vétség (dohányzás, alkoholfogyasztás, verekedés, illetve egyéb antiszociális cselekmény).”

“Kevesebb problémánk van velük, fegyelmi ügyre eddig csak egyszer, az első évben került sor egy társaival agresszíven viselkedő tanulóval szemben, aki ezután rövid idővel előzetes letartóztatásba került egyéb dolgai miatt. Általában maximum igazgatói figyelmeztetésre kerül sor, de ez is ritka. Ez talán abból adódik, hogy olyat tapasztalnak, amire ritkán kerül sor náluk: törődnek velük és figyelnek rájuk, illetve hatalmas toleranciát kapnak az ott dolgozó pedagógusoktól.”

Elhangzott ezzel kapcsolatban egy megszívlelendő tanács:

“Minden apró mozdulatot, kijelentést figyelni és azonnal kezelni kell. Vasszigorral nem lehet fegyelmezni. Az “utcaról” kerülnek be a tanulók. Őket már az általános iskola kivetette. Ezért

dacból is fegyelmetlenek. Az első hónapokban nagyon kemény munkába kerül kezelni a magatartási problémákat, hiszen ők maguk sem hiszik még el, hogy most sikerülni fog a változás. Sokkal nehezebb a fegyelem megtartása, nem is lehet összehasonlítani a hagyományos osztályközösségbe érkező tanulókkal. Ők eleve büszkén vállalják a továbbtanulást, tudják mit akarnak. Ezek a tanulók viszont már rég nem bíznak magukban sem, így a tanároknak sem. Végtelen türelem és szeretetet adó, nyújtó munka kell a tanulói bizalom megszerzéséhez. Eleinte nincs tiszteletet adó figyelem sem. “Kipróbálják” a tanár tűrőképességét. “Van aki közölte is, (még év elején) ő már minden tanárt “kikészített” úgyhogy figyeljem meg engem is ki fog készíteni! Ilyenkor csak mosolyogva nézek rá és tanítok tovább.” A hagyományos képzésben részt vevő tanulók között elég ritkán fordulnak elő hasonló esetek.”

Átírányításra a felzárkóztató oktatásban résztvevők esetében jellemzően nem került sor. A legtöbb beiratkozó, ha eredményesen elvégzi a kurzust, az iskolában, szakképzési évfolyamon tanul tovább, ahol többségében megállják a helyüket. Elvértve előfordult, hogy valaki “normál” osztályba került át, vagy a szakképzési évfolyamot más iskolában kezdte meg.

Előzetes tudásszint vagy kompetenciamérésre szinte minden iskolában sor került, ezt javasolja a 2001. évi felzárkóztató kerettanterv és a Szakiskolai Fejlesztési program “C” komponense keretében kifejlesztett program is. Az iskolák így mérni tudják az általuk hozzáadott értéket. A felmérések megmutatják, hogy a felzárkóztató oktatásba kanalizált fiatalok milyen hátrányokkal érkeznek az iskolába.

“Minden felzárkóztató oktatásra jelentkező kompetencia felmérésen esik át, ez írásbeli és beszélgetős részekből áll. Ennek eredményét az egyéni fejlesztés és az egész oktatás során felhasználják, mert ettől függően nyúlnak vissza a korábbi ismeretek pótlásához, ez segít az egyéni és projekt munka megszervezésében.”

A felmérés alapján a következő legáltalánosabb jellemzők voltak megállapíthatók:

“Általánosságban a társadalmi normákhoz való alkalmazkodás hiánya volt a legjellemzőbb. Egymás elfogadása, tisztelete, a rendszeresség sokukból hiányzik illetve hiányzott. Tegezés-magázás keverése, a köszönés és tisztelet, a higiénia náluk más kategóriák. Előzetes felkészültségüket vizsgálva teljesen vegyes a kép. A majdhogynem analfabétától az átlagos képességekig minden előfordul.”

“A felzárkóztatásra jelentkezők tantárgyi tudása általában nem éri el a befejezett osztályúak minimumszintjét sem. Beilleszkedési zavarok, a szabályok be nem tartása, öntörvényűség jellemző rájuk.”

“Legnagyobbak a szocializációs hiányok, maga a hátrányos helyzet. Egy kollégista közülük még az angol WC-től is félt eleinte. Nagy gond az alacsony igény szint is, a konfliktustűrő képességek teljes hiánya. A konfliktusokat csak erőből, indulatból kezelik. A fölgülemlett indulatokat agresszív kitérőekkel vezetik le. Még a tanárokkal szemben is előfordul ilyesmi.”

A végzetek munkaerő-piacon való érvényesüléséről, elhelyezkedéséről az iskoláknak esetlegesek az információi. Ott tudnak róluk, ahol a tanulók később visszajárnak: “Több végzett tanulónk rendszeresen visszalátogat az iskolába, vagy telefonon jelzi sorsát, sokszor életvezetési segítséget is kérnek és kapnak.” A legtöbb iskola azonban nemleges választ adott: “Nem követtük a végzősöket. A végzősökről kapott információink csak esetlegesek.”

A finanszírozási feltételek megítélése csaknem egységes: a kétszeres normatíva épphogy elég a szakszerű és eredményes működtetéshez. Mivel ezt a 2007. évi költségvetési törvényben csak 2007. augusztus 31-ig biztosították, tehát a 2007/2008-as tanévre már nem, a

felzárkóztató oktatás értelmes megszervezhetősége kérdőjelezőik meg. Így már nem lehetséges a kiscsoportos, egyénre szabott foglalkozás, a projektek finanszírozása.

Az iskolák a normatívát nem elkülönítve, hanem az egész iskolára egy pénztömegben kapják, nem mindenütt derült ki a költségvetési megszorítás. A fenntartók azonban csak korlátozottan tudják a központi normatívát kiegészíteni, ezért előbb-utóbb mindenütt veszélybe kerül a felzárkóztató oktatás.

Más forrásokból a legtöbb iskola nem kap pénzbeli támogatást, a Szakiskolai Fejlesztési Program mellett nagyon kevés a pályázati forrás, a működtetésre pedig általában ezekből se fordítható pénzkeret.

Egy jellemző válasz: "Költségvetési szintű támogatás: Mivel elvették az eddigi összeg ötven százalékát, nem elegendő. A felzárkóztató oktatáshoz sokkal több kellene, mint a normál szakképzéshez. Több a tárgyi igény és a befektetett munka is. Az iskola hozzájárulása: 370m forintos normatíva, 93m forintos saját működési bevétel, 20m forint ételszállítás, a pedagógusok étkezési hozzájárulása évi 12m forint. 30-35m forint a pályázati hozzájárulás. A költségvetés 540m forint. Ha a címzett feladatokat kivesszük, kevés marad a felzárkóztató oktatásra külön. Fejlesztési számukra semmit nem tudunk. Szponzorok: Szponzorálás nincs. Jó lenne, ha az alapítványokkal egy sorban kaphatnánk az adó 1%-ból támogatást. De mert költségvetési szerv vagyunk, nem kapunk. Együttműködő vállalatok, cégek stb.: Az iskola sok céggel, vállalattal működik együtt. De külön a felzárkóztatónak nincs. Pályázatok: Egy pályázat volt, amire hét millió forintot kaptunk. De az is az egész iskola fejlesztésére ment el. Jutott egy kevés a felzárkóztató oktatásnak is. Hiányoljuk például a normál rászorulóknak részére kiírt pályázatokat. A tehetséggondozásra fordítható összeg: nulla. Magánszemélyek, nonprofit közösségek: Ilyen támogatás nincs. Nem alapítványi iskola vagyunk."

Az iskolák minimum a kétszeres normatíva visszaállítását tartják elfogadhatónak, de sokan még ennél kiemeltebb támogatást és több pályázatot is várnának.

A felzárkóztató oktatás legfőbb sikerének minden iskola a fiatalok reszocializálására, munkaerő-piacra való felkészítésére adott lehetőséget tartja:

"A felzárkóztató oktatás legfőbb eredménye, hogy sikerült néhány fiatalot megmenteni az elzúllástól, a dologtalan életmód megszokásától."

"A gyerekek közül néhánynak sikerül piacképes szakmát nyújtani, ezzel tudták növelni az életesélyeiket."

Kevésbé sikeres momentumnak elsősorban a lemorzsolódást tartják, de megfogalmazzák még néhány más problémát is:

"Ebben az oktatásban nagyon sok olyan momentum van, mely kudarcként fogható fel. A lemorzsolódást kiemelhetném ezek közül. A napi sikertelenségeken és kudarcokon valahogy túljutnak. Mi segítünk nekik ebben. A rend megtartása is nagy probléma volt. Ennek egyik legfőbb oka az lehetett, hogy legtöbbször már az általános iskolában kitétték magántanulónak, így éveken keresztül nem voltak közösségekben, elszoktak tőle. S erre csak ráakódott a többi hátrány. A kezdet volt a legnehezebb, de mára már a kollégáink összecsiszolódtak ezekkel a gyerekekkel."

"A tantestületi elfogadottság alacsony szintű (minden erőfeszítésünk ellenére), az itt tanító tanárok elszigetelődése érzékelhető (egyfajta "senki földén vagyunk" érzés), munkájuk negatív megítélése verbálisan és non-verbálisan is gyakori a kollégák részéről."

A felzárkóztatás jogi szabályozásról néhány jellemző vélemény:

“Humánusan, jól indult, de már az utóbbi évek beiskolázásánál problémákat okozott a törvény bizonytalansága. A felzárkóztató oktatásban már az első évben megbicsaklott, következtelenné vált a törvény, hiszen a 16 éves alsó korhatárt 15 évesre változtatták. A törvény ma sem kiszámítható, állandóan változik, ez szinte követhetelenné teszi, csak a rutin tudja némileg kompenzálni e hiányokat. (hosszú, körülményes záradékok, változó bizonyítványtípusok)”

“A megkezdett reformok után hamar összeomlott ez a struktúra. Megdöbrentő, hogy két évig nincs egyforma, követhető szabályozás a szakképzésben! A modul-oktatásra mára nincs pénz. A modul-tantervek feleslegessé váltak, s nincsenek helyettük (egyébként sem) megfelelő pedagógiai dokumentumok. Az oktatásirányítás következtelensége romba dönti a szakképzést is.”

“Eddig kiszámítható volt, de most annyira megingott, hogy felvetődött, illetve rákényszerül az iskola a felzárkóztató oktatás megszüntetésére finanszírozási okok miatt.”

A legjellemzőbb észrevétel arra nézve, hogy milyen változások segítenék az eredményesebb munkát:

“Egy stabil, kiszámítható rendszer kialakítása kellene a szakoktatásban. A szükséges tárgyi és személyi feltételek biztosítása mellett egy ésszerű, jól kidolgozott és működő (működtethető) rendszer kialakítása. Döbbenetes példaként hoznám, hogy idén augusztus 23-án, a tanév megnyitása előtt két héttel változtattak a tanterven. Ekkor kellett nekünk átírni. Érthetetlen az is, hogy a vizsgairányítás miért nem központilag, egy minisztérium koordinálásával történik? Rengeteg fölösleges túlmunkát ró ránk a különféle minisztériumokkal történő sok-sok egyeztetés a vizsgák megszervezésénél. Az NSZFI és a kamarák ellentéte is követhetetlen.”

És természetesen itt is megjelenik a finanszírozás elégtelen volta: “A finanszírozás növelése, nyugalom, kiszámíthatóság kellene.”

Ezek bizony súlyos kritikái észrevételek az oktatás irányítás és fenntartás valamennyi résztvevője számára.

Hogy milyen segítséget kaptak az iskolák beiskolázási körzetükben a hátrányos helyzetű tanulók szakképzési helyzetének követéséhez, nem volt meglepő a legjellemzőbb válasz: “Nem kaptak segítséget.”

A más iskolákkal való kapcsolattartásra vonatkozóan világosan kirajzolódik, hogy a legerősebb összetartó erő a közös pályázati programban való részvétel. Így volt ez 2001 után a felzárkóztató iskolák bázisiskolai hálózatának létrehozásával, és ugyanez tapasztalható a Szakiskolai Fejlesztési Program keretében.

Ugyanakkor megfogalmazódott, hogy a programok zárultával is legyen forrás ezeknek a kapcsolatoknak az ápolására, mert az iskolák saját költségvetésükből képtelenek annak kigazdálkodására. Javaslatként a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet honlapján keresztül folytatott internetes fórum létrehozása is elhangzott.

6. A DOKUMENTUMELEMZÉS, HELYSZÍNI VIZSGÁLATOK ALAPJÁN LEVONHATÓ KÖVETKEZTETÉSEK

A felzárkóztató oktatásba bevonhatók célcsoportja

A felzárkóztató oktatás jogszabályi háttere a megcélzott célcsoport szempontjából a vizsgált időszak kezdetétől napjainkig folyamatosan fejlődött, amit a szakiskolák feladatmeghatározásának változása világosan tanúsít:

Az 1993. évi LXXIX. tv. a közoktatásról

A szakiskola

“27. § (1) A szakiskola a tankötelezettség megszűnése után felkészít szakmai vizsgára, illetve a munkába álláshoz és önálló életkezdéshez szükséges ismereteket nyújt.

(2) A szakiskolában a szakképzést megelőzően - általános iskolai oktatás keretében - az általános műveltséget megalapozó kilencedik és tizedik évfolyam is elvégezhető.

(3) A kilencedik és a tizedik évfolyamon a tanuló felkészülhet az alapvizsgára. A tizedik évfolyamról kiállított bizonyítvány alapfokú iskolai végzettséget tanúsít.

(4) A tanuló a szakképzés utolsó évfolyamán folytatott tanulmányai befejezése után tehet szakmai vizsgát.”

1993-ban tehát felzárkóztató oktatásról egyáltalán nincs szó.

Jelenleg hatályos 1993. évi LXXIX. tv.

27. § (1) A szakiskolának – a (7)–(8), a (10) és a (12)–(14) bekezdésben meghatározott kivétellel – kilencedik-tizedik és az adott szakképesítés megszerzéséhez szükséges, az Országos Képzési Jegyzékben meghatározott számú szakképzési évfolyama van. Ha a szakiskola több szakképesítés megszerzésére készít fel, a szakképzési évfolyamok száma – a felkészítési időtől függően – az egyes szakképzésekben eltérhet egymástól.

(2) A szakiskola kilencedik évfolyamán általános műveltséget megalapozó nevelés-oktatás, pályaorientáció, gyakorlati oktatás, tizedik évfolyamán a kötelező tanórai foglalkozások legfeljebb negyven százalékában szakmai alapozó elméleti és gyakorlati oktatás folyik. A gyakorlati oktatást iskolai tanműhelyben kell megszervezni.

(3) A szakképzési évfolyamokon – az Országos Képzési Jegyzékben meghatározott, a középiskola utolsó évfolyamának befejezéséhez vagy az érettségi vizsga letételéhez nem kötött szakképzettségek körében – a szakmai és vizsgakövetelmények alapján szakmai vizsgára való felkészítés folyik.

(8) A szakiskolában – a nappali rendszerű iskolai oktatás keretében – felzárkóztató oktatás szervezhető azoknak a tanulóknak, akik alapfokú iskolai végzettség hiányában kívánnak bekapcsolódni a szakképzésbe. A szülő legkorábban abban az évben kérheti, hogy gyermeke – az általános iskolai tanulmányai folytatása helyett – a következő tanítási évet a felzárkóztató oktatásban kezdhesse meg, amelyben az betölti a tizenötödik életévét. A hátrányos helyzetű tanuló esetén az iskola igazgatójának minden esetben be kell szereznie a gyermekjóléti szolgálat véleményét, és azt megküldi a továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadónak. A felzárkóztató oktatásba bekapcsolódhatnak azok a tanulók is, akik alapfokú iskolai végzettséggel rendelkeznek, de tanulmányaikat nem kívánják a szakiskola kilencedik évfolyamán megkezdeni, illetve folytatni. Az, aki a felzárkóztató oktatás megkezdésekor a tizenhatodik életévét nem tölti be, a továbbtanulási, pályaválasztási tanácsadó javaslata alapján kapcsolódhat be a felzárkóztató oktatásba. A kötelező felvételt biztosító szakiskola, ha

a tankötelezettség teljesítéséhez indokolt, megszervezi a felzárkóztató oktatást. A felzárkóztató oktatás egy vagy két tanítási évig (tíz vagy húsz hónapig) tart. A felzárkóztató oktatást a következők figyelembevételével kell megszervezni: a) A tanuló a felzárkóztató oktatás keretében elsajátítja azokat az ismereteket, amelyek a szakképzés megkezdéséhez szükségesek, továbbá megszerzi a szakképzésbe történő bekapcsolódáshoz szükséges elméleti és gyakorlati tudáselemeket (kompetenciát). A tanuló a felzárkóztató oktatás sikeres befejezése után a szakképzési évfolyamon, évfolyamokon felkészül a szakmai vizsga letételére.

b) Ha a tanuló az általános iskola – hatodik évfolyamát sikeresen befejezte, a kétéves (húsz hónapos),– hetedik évfolyamát sikeresen befejezte, az egyéves (tíz hónapos) felzárkóztató oktatás befejezéséről kiállított bizonyítvány alapfokú iskolai végzettséget tanúsít.

c) Ha a tanuló az általános iskola hat évfolyamánál kevesebb évfolyamot fejezett be sikeresen, a kétéves (húsz hónapos) felzárkóztató oktatás után alapfokú iskolai végzettség hiányában is megkezdheti tanulmányait az alapfokú iskolai végzettséghez kötött szakképesítés megszerzése céljából, feltéve, hogy a szakképzési évfolyamok számát eggyel megnövelik, és minden szakképzési évfolyamon legalább háromszázötven órában biztosítják az iskolai nevelés-oktatás általános műveltséget megalapozó szakasza követelményeinek az elsajátítását. Az alapfokú iskolai végzettség meglétéhez kötött szakképesítést igazoló bizonyítvány ebben az esetben alapfokú iskolai végzettséget is tanúsít.

d) Ha a tanuló az e bekezdésben meghatározottak szerint nem szerezhethet vagy nem kíván alapfokú iskolai végzettséget szerezni, a felzárkóztató oktatásban egy évig (tíz hónapig) tartó szakképzést előkészítő évfolyam keretében a szakképzésbe történő bekapcsolódáshoz szükséges elméleti és gyakorlati tudáselemeket (kompetenciát) szerzi meg, és a szakképzési évfolyamon a szakmai és vizsgakövetelményekben meghatározott elméleti és gyakorlati tudáselemek (kompetencia) meglétéhez kötött szakképesítés megszerzésére készülhet fel

e) Az, aki az e bekezdésben meghatározottak szerint alapfokú iskolai végzettséget szerzett, a nappali rendszerű iskolai oktatás keretében megkezdheti tanulmányait a szakképzési évfolyamon a tizedik évfolyam elvégzéséhez kötött szakképesítés megszerzése céljából, feltéve, hogy a szakképzési évfolyamok számát eggyel megnövelik, és a tanuló részére minden szakképzési évfolyamon legalább háromszázötven órában tanítják a nevelés-oktatás általános műveltséget megalapozó szakaszának követelményeit is speciális szakiskolaként is működhet.

A szakiskola jelenlegi feladatainak meghatározó része a felzárkóztató illetve előkészítő évfolyam szabályozása.

A felzárkóztató oktatás fogalma először a közoktatásról szóló törvényben 1995-96-ban jelenik meg, de hosszú ideig csak az általános iskolai végzettséget nem szerzettek számára biztosított lehetőséget. Jelen kutatás folytatóinak a célcsoport kiterjesztésére vonatkozó javaslatát még 1999-ben is az akkori helyettes államtitkár azzal utasította el, hogy “az emelt normatíva miatt akkor minden iskola ennek az oktatási formának a bevezetésére fog törekedni.” Ez az aggodalom – azóta világosan bebizonyosodott – teljesen alaptalannak bizonyult, sőt éppen ellenkezőleg: az a probléma, hogy a szükségesnél nagyságrenddel kevesebb iskola vállalkozik (és alkalmas) a feladatra.

Mindenesetre mára lényegében elvileg minden rászoruló számára adott és pontosan szabályozott a jogi lehetőség a felzárkóztató oktatásba történő bekapcsolódásra.

A felzárkóztató oktatást támogató központi fejlesztési programok és azok hatása az oktatás szervezésére

Megállapítható volt, hogy az 1998-2006 közötti időszakban szinte minden évben folytak központi fejlesztések a hátrányos helyzetű fiatalok felzárkóztatásával kapcsolatban.

Ezek közül legjelentősebbek, a folyamatra a legnagyobb hatást a PHARE programok, a felzárkóztató oktatás önálló kerettantervének 2001-ben történt kiadását követően az oktatás bázisiskoláinak kialakítását támogató fejlesztések és a Szakiskolai fejlesztési program gyakorolták.

A szakiskolák 3 nagyobb hullámban csatlakoztak a felzárkóztatáshoz:

- 1996-tól, a törvényi háttér létrejöttétől azok, akik már korábban is végeztek hasonló tevékenységet,
- 2000-től PHARE pályázattól és 2001-től, a felzárkóztató oktatás első kerettantervének megjelenésétől és a felzárkóztató iskolák bázisiskolai pályázatának kiírásától azok, akiknek a személyi-tárgyi feltételei adottak vagy megteremthetők voltak,
- 2004-2005-től, a Szakiskolai Fejlesztési Program 1. és 2. keretében azok, akik a "C" komponensben pályáztak, és e programtól várták a szükséges feltételek megteremthetőségét, fejlesztetőségét.

Mind ezek ellenére mára legfeljebb ötven iskola lehet a rendszerben, ez a tanulók számát tekintve, mivel egy-egy iskola általában 1-2 felzárkóztató csoportot indított, és kb. 15 fős átlagléttszámot lehet csoportonként figyelembe venni, maximum 1500 tanuló egyidejű felzárkóztatását feltételezi. Ha ezt a számot összevetjük a nyolc osztályos végzettséggel nem rendelkező, illetve a szakiskolai képzés 9-10. osztályából lemorzsolódók - elvileg felzárkóztató oktatásba bevonható 15-22 év közötti életkorú populáció - becsült többtíz ezres számával, prognosztizálható, hogy a rászorulóknak jóval kevesebb, mint 10 %-a volt elérhető a mindenkori és jelenlegi iskolai kapacitással. Ennek fő oka, - és ezt a kutatás is igazolta -, hogy a hátrányos helyzetű, "normál" képzési rendszerből kihullott fiatalokkal való foglalkozás, eredmények elérése rendkívüli erőfeszítéseket igénylő feladat, végzéséhez nagy pedagógiai szakmai tudás, pszichés és fizikai állóképesség és lényegesen több időráfordítás szükséges, mint a rendes évfolyamokon folyó neveléshez, oktatáshoz.

Azt is meg lehetett állapítani, hogy a különböző fejlesztési programok között csak esetleges volt az egymásra építkezés, amikor elfogyott a rendelkezésre álló pénzkeret, a programok "leültek", "elhaltak", a következő programban pedig jó néhány dolgot előről kezdtek ahelyett, hogy a meglévő tapasztalatok szervesen beépültek volna a rendszerbe.

E tényre jó példa felzárkóztató oktatáshoz a Nemzeti Szakképzési Intézetben fejlesztett speciális tankönyvek sorsa.

2000/2001-ben a szakiskolákban tanuló hátrányos helyzetű fiatalok szakképzési programjához tankönyvek készültek

- Természetvédelem, környezetvédelem, egészségvédelem
- Számoljunk, mérjünk!
- Családunk, otthonunk
- A munka világa
- Viselkedéskultúra
- Kommunikáció, tömegkommunikáció, médiakultúra

- Hétköznapi kémia
- Olvasókönyv

A könyveket a fejlesztési programból finanszírozva 1000-1000 példányban nyomdai úton legyártották, és az NSZI forgalmazni kezdte. A tankönyvek többsége iránt nagy volt a kereslet, nemcsak a felzárkóztató oktatás, hanem a “normál” szakiskolai képzés számára is rendeltek belőlük az iskolák, így rövid időn belül a legyártott mennyiség elfogyott. Bár a kópiák az intézet tankönyvforgalmazásán jelenleg is rendelkezésre állnak, és az iskolák – az interjúk tanúsága szerint – még most is keresik a könyveket, után gyártásra azóta sem került sor, így azokhoz hozzájutni nem lehet. Ehhez azonban nemcsak a gazdasági feltételeket kell biztosítani, hanem a szerzők hozzájárulásával az átdolgozás, frissítés után el kell végezteni a vonatkozó jogszabályok szerint a közismereti tankönyvvé nyilvánítást.

Finanszírozás

Finanszírozását tekintve a “normál” szakiskolai képzéshez képest meghatározott kétszeres központi normatíva megjelenése biztosította a kiscsoportos oktatás feltételeit, bár így is nehezen vagy egyáltalán nem tudták az iskolák kigazdálkodni a felzárkóztató oktatás, ezen belül különösen a projekt rendszerű oktatásstruktúra jelentősen nagyobb szervezési és eszközigényének pénzbeli fedezetét.

Ebből a szempontból a 2007-re vonatkozó költségvetési törvény intézkedése, amely 2007. augusztus 31-ét követően megszüntetette a kétszeres normatíva igénylésének lehetőségét a felzárkóztató oktatás számára, a most is elégtelen képzési kapacitás akár teljes leépülését is eredményezheti.

Ezt az interjúk során szinte valamennyi iskola feltételezte, egyes iskolák pedig tényként állították.

A pályázati források nagymértékben javították a felzárkóztató oktatás infrastrukturális feltételeit, segítették az iskolák pedagógusainak együttműködését, felkészülését a hagyományostól eltérő módszerek bevezetésére, alkalmazására. Ugyanakkor gondot jelent a korábban már jelzett egymásra épülés hiánya, és az, hogy az egyes programok befejezését követően nincs forrás az iskolák között kialakult gyümölcsöző szakmai együttműködés további folytatására.

A felzárkóztató oktatás hatékonysága, eredményessége

A felzárkóztató oktatás módszereinek hatékonyságát és eredményességét tekintve vegyes a kép. Míg az iskolák egy részében szinte alig van lemorzsolódás, és viszonylag nagy számban jutnak el a szakképzésbe az eredményesen végzettek, más iskolákban ez az arány rosszabb. A nagyobb mértékű lemorzsolódás azonban sokszor nemcsak az iskola felkészültségén, hanem a beiratkozó tanulók és családjaik részvételi hajlandóságán is múlik, mert az eredménytelenség legfőbb oka az iskolakerülés.

Az egyértelműen megállapítható, hogy a felzárkóztató oktatás helyi programjaihoz alkalmazott pedagógiai elvek vonatkozásában megjelennek mindazok a pozitív elemek, amelyek a központi fejlesztési programok során kristályosodtak ki, mint a hátrányos helyzetű fiatalok képzéséhez nélkülözhetetlen feltételek:

- a “fokozatosság elve,
- egyéni haladási ütem alkalmazásának elve,
- differenciált pedagógiai eljárások alkalmazásának elve,

- a tanulók nevelésében, fejlesztésében a holisztikus szemléletmód érvényesítése,
- a program változás joga, fenntartásának elve,
- következetes nevelési módszerek alkalmazásának elve.”

A felzárkóztató oktatás keretében végzett munka legeredményesebb formáiról a vélemények valamennyiében közös, hogy az eredményességet a kiscsoportos, kötetlenebb, egyénre szabott, gyakorlatorientált, tevékenységközpontú, sikerélményt biztosító foglalkozások biztosítják, míg legkevésbé sikeres a frontális munka (amit mindenütt igyekeznek elkerülni).

Fontos új lépés, hogy előzetes tudásszint vagy kompetenciamérésre szinte minden iskolában sor került, ezt javasolja a 2001. évi felzárkóztató kerettanterv és a Szakiskolai Fejlesztési program “C” komponense keretében kifejlesztett program is. Az iskolák így mérni tudják az általuk hozzáadott értéket. A felmérések megmutatják, hogy a felzárkóztató oktatásba kanalizált fiatalok milyen hátrányokkal érkeznek az iskolába. Ennek eredményét az egyéni fejlesztés és az egész oktatás során felhasználják, mert ettől függően nyúlnak vissza a korábbi ismeretek pótlásához, ez segít az egyéni és projekt munka megszervezésében.

A felzárkóztató oktatás legfőbb eredményének az iskolák azt tartják, hogy sikerült néhány fiatalot megmenteni az elzúllástól, a dologtalan életmód megszokásától, számukra piacképes szakmát nyújtani, ezzel tudták növelni az életesélyeiket.

A végzetek munkaerő-piacon való érvényesüléséről, elhelyezkedéséről az iskoláknak sajnos esetlegesek az információi. Ott tudnak róluk, ahol a tanulók később visszajárnak: “Több végzett tanulónk rendszeresen visszalátogat az iskolába, vagy telefonon jelzi sorsát, sokszor életvezetési segítséget is kérnek és kapnak.” A legtöbb iskola azonban nemleges választ adott: “Nem követtük a végzősöket. A végzősökről kapott információink csak esetlegesek.” Ezen a helyzeten változtatni kellene.

Összegzés

A hátrányos helyzetű fiatalok felzárkóztatása, munkaerő-piacra történő be- illetve visszavezetése fontos társadalompolitikai feladat, amely az Európai Unió prioritásai közt is szerepel, megoldatlansága komoly társadalmi feszültségek forrása lehet.

Bár a vizsgált időszakban szinte minden évben folytak e téren fejlesztések, teljesítményével egyik kormányzat sem lehet elégedett, mert a rászorulóknak folyamatosan csak elenyésző százalékát éri el a lehetőség a megfelelő képzési kapacitás elégtelensége miatt.

Ez több okra vezethető vissza, ennek egyike az irányításra vonatkozik. 2001-ben egy kutatási kiadványból kitiltotta a minisztérium az alábbi nagyon fontos és igaz megállapítást: “A hátrányos helyzetű célcsoportok felzárkóztatásának megoldását nehezíti az a körülmény is, hogy a döntéshozók tanácsadó testületeiben és a döntés-előkészítői munkakörökben szinte alig van olyan képviselője e szektornak, akik “testközeli” tapasztalatokkal rendelkeznének e munkáról, érdemes volna ebből a szempontból elemezni a miniszteri tanácsadó testületek és felső vezetők szakmai életútját.”

Az iskolák oldaláról nézve a legtöbb iskola nem szívesen vállalkozik, “menekül” e feladattól, mert az rendkívüli pedagógusi erőfeszítéseket, pszichés és fizikai állóképességet kíván, meg nem fizetett többlet időráfordítást, gyakori a kifogás, hogy “a normál szakiskolai

évfolyamokon is épp elég a deviancia, tanulási eredménytelenség, nem hiányzik még nagyobb probléma.”

Pedig azok az iskolák, akik vállalkoznak e feladatra, tiszteletre méltó eredményeket értek el. Meghonosítottak és elterjesztettek olyan eljárásokat, mint a bemeneti állapotfelmérés, az egyénre szabott foglalkozások, projektmódszer alkalmazása, az életvezetéshez, szocializációhoz szükséges ismeretek, készségek fejlesztése. A sikerorientált tanulás lehetővé tette, hogy a tanulók motivációja a tanulás és munka iránt kialakuljon, önértékelése, önbizalma megszilárduljon. Ezek az iskolák több figyelmet és elismerést érdemelnének.

Jelenleg alig 50 iskola végzi e nehéz feladatot. Ezen a helyzeten csak ront, hogy e tanévtől megszűnt a megemelt normatíva, és így a kiscsoportos oktatás, személyre szabott programok, speciális módszerek alkalmazásának lehetősége, ami az erre szakosodott és eredményesen dolgozó iskolák létét is veszélyezteti.

Mindezek alapján megállapítható, hogy a kutatói hipotézis az eredmények ismeretében valósnak bizonyult.

7. JAVASLATOK

A tapasztalatok birtokában a kutatók a következő javaslatokat teszik.

1. Ha a felzárkóztató oktatás közoktatási törvényben biztosított intézményét a kormányzat valóban fenn akarja tartani, a költségvetési törvény módosításával továbbra is biztosítani kell a szakiskolai 9., 10. évfolyamhoz képest kétszeres normatívát. Ez a jelenlegi 1500 résztvevőt feltételezve a költségvetésben mintegy 800 millió forintot tesz ki, ami az oktatás egészének támogatásához képest elenyésző összeg, a költségvetés egészében pedig semmiféle kimutatható mértékű költségnövelő tényezőt nem jelent. Nyomós érv még e mellett az is, hogy a képzésből kimaradók segélyezése és pl. börtönben tartása ennél sokkal nagyobb költség az állam számára.
2. Újabb, a felzárkóztató oktatással kapcsolatos központi fejlesztési programokat kell indítani, és mivel az összehangolatlan más programoknál is kimutatható, egyéb programokat is az előző és párhuzamosan futó fejlesztésekkel sokkal jobban össze kell hangolni. Az előző programokban elért eredményeket fel kell használni, kerülni kell a párhuzamos fejlesztéseket. Ehhez személyi irányítási és fejlesztői vonatkozásban is biztosítani kell a folytonosságot, az új programokban kell lennie olyan személyeknek is, akik az előző programokat ismerik, az ott szerzett tapasztalatokat továbbadják.
3. A minisztériumi tanácsadó és döntés előkészítő funkciókban meg kell teremteni a hátrányos helyzetű fiatalok felzárkóztatásának problémáit "testközelből" ismerő szereplők folyamatos jelenlétét, hogy az irányítás során hozott döntések valóban alkalmasak legyenek a felzárkóztatás feltételeinek biztosítására.
4. A Térségi Integrált Szakképző Központok kötelező feladatává kell tenni a felzárkóztató oktatás megszervezését, bonyolítását és az onnan kikerülő szakképzését.
5. Az iskolai rendszerű és hasonló célú iskolarendszeren kívüli, felnőttképzési programok közti összhangot, átjárhatóságot jogi és finanszírozási eszközökkel célszerű létrehozni. Ezen a téren különösen figyelemre érdemes a dán termelőiskolai (iskolarendszeren kívüli) modell, amely már több uniós országban bizonyította hatékonyságát.
6. A felzárkóztatással foglalkozó iskolák közti folyamatos kapcsolattartáshoz minden évben tervezni kellene konferencia, illetve személyes konzultációs lehetőséget, e mellett létre kell hozni a Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet honlapján egy könnyen elérhető fórumot, ahová bármely iskola felteheti tapasztalatait, kezdeményezéseit, de kérdéseit is.
7. Támogatni kellene a felzárkóztatás után szakképzettséget szerzett fiatalok munkakezdéséhez inkubátorházak működtetését a fiatalok munkaerő-piaci viszonyokhoz való fokozatos hozzá szoktatása érdekében.
8. A felzárkóztató oktatásban résztvevő pedagógusok munkáját anyagilag és erkölcsileg is nagyobb elismerés illetné meg, mert könnyű az egyébként is tanulni vágyó, motiváló családból jövő fiatalokat tanítani, de végtelenül nehéz a deviáns viselkedésű,

szociális háttérrel nem rendelkező fiatalokat nevelni, rendszeres tanulásra, munkára szoktatni. Országos, a pedagógusokat e munkára ösztönző szabályozást kell kidolgozni, illetve nagyobb arányban kell szerepeltetni az eredményeket felmutatókat a kitüntetettek között, hogy növekedjen a társadalmi elismertsége és vonzereje ennek a munkának.

9. Kutatást kellene indítani a felzárkóztatás és a szociális ellátás, a társadalom perifériájára szorultak ellátásának költség-összehasonlítására, valamint prognózisok kidolgozására a jövő folyamatait illetően szociológusok, közgazdászok, pedagógusok bevonásával.

10. A médiumokban offenzívát kell indítani a felzárkóztató oktatásban való részvétel propagálására, pozitív példákat bemutatva az eredményes életvezetésre.

A javaslatok megvalósulása biztosíthatná a felzárkóztató oktatás kiterjeszhetőségét és hatékonyságának növekedését.

8. Irodalomjegyzék

Nemzeti Szakképzési Intézet munkatervei és éves beszámolóí 1998-2006.

Oktatási Minisztérium munkatervei 2001-2003.

Feladat, ütem- és költségterv: 1.2 Hátrányos helyzetű fiatalok monitoring vizsgálata, NSZFI, 2007.

André Lászlóné – dr Forgács Anna – Vantsó Erzsébet: Hátrányos helyzetű fiatalok monitoring vizsgálata 2006-2007. tanév, NSZFI kézirat 2007.

Nagy Zoltán - Nagyné Román Margit: Hátrányos helyzetűek reintegrációja – a szakképzést előkészítő évfolyam bevezetése, NSZI, 2006.

Kerékgyártó László: Koncepció a szakképzést előkészítő fejlesztési programhoz (Hogyan járulhat hozzá a szakiskolákban a NAT az eurokonform munkaerő-piaci esélyteremtéshez?), NSZI kézirat, 2002.

Kerékgyártó László: Helyzetkép a szakiskolai felzárkóztatás bázisiskoláinak működéséről, Szakképzési Szemle, 2006. 22./3, 245-281. old.

Kerékgyártó László: Helyzetkép a hátrányos helyzetű fiatalok felnőttképzés és foglalkoztatás keretében történő felzárkóztatásáról, Szakképzési Szemle, 2005. 21/2. 145-179. old.

Kerékgyártó László: A hátrányos helyzetű fiatalok felzárkóztatása iskolarendszerben és iskolarendszeren kívül, Szakképzési Szemle, 19. 4. 2003. - 382-391. old.

Kerékgyártó László: Tények és lehetőségek a szakiskolában. Nemzeti Szakképzési. Intézet. Budapest, 2003

Mirkné Halász Gyöngyi (szerkesztő): Útmutató a felzárkóztató kerettantervhez szakiskolák számára, NSZI, 2003

Kerékgyártó László: Felzárkóztatás a felnőttkor küszöbén, Budapest, NSZI, 2003.

Kerékgyártó László: Realitások és lehetőségek. Szükségszerű-e a kudarc nyolcadik után? Budapest, NSZI, 2001.

Béni Gabriella: Phare-program a halmozottan hátrányos helyzetű, elsősorban roma fiatalok társadalmi beilleszkedésének támogatására, Új pedagógiai szemle, 2000. 50/1.

Mártonfi György: A szakiskolában kudarcos réteg fejlesztése számára tervezett program keretei, Szakoktatás, 2007. 26. szám, 16-23. old.

9. MELLÉKLETEK - Interjúk, esettanulmányok

1. sz. melléklet. Kérdőív a felzárkóztató oktatást végző szakiskolák számára

INTERJÚ

A Fejlesztési programok és eredmények a hátrányos helyzetű fiatalok szakiskolai szakképzésének előkészítésében (1998-2006) munkacímű kutatási beszámolóhoz

Az interjúban szereplő iskola neve:

Címe:

Az adatközlő személy(ek) neve, beosztása:

Telefonszáma:

E-mail címe:

Az interjút készítő neve:

Az interjú készítésének időpontja:

Az iskola rövid bemutatása

A kutatáshoz szükséges információk

1. Mi motiválta az iskolát, milyen módon kerültek a felzárkóztatást végző iskolák körébe?
2. Hogyan viszonyult iskolafenntartójuk a felzárkóztató oktatás bevezetéséhez és működtetéséhez?
3. Hogyan viszonyult az iskola nevelőtestülete a felzárkóztató oktatás bevezetéséhez és működtetéséhez?
4. Hogyan viszonyultak a tanulók és szüleik, családjuk a tanulók felzárkóztató oktatásra való beiskolázásához?
5. Miért részesítették az adatlapon közölt oktatási formát (központi forrás, évfolyamszám) előnyben?
6. Milyen szakmai-pedagógiai elvek alapján készítették helyi programot, helyi tantervet?
7. Hogyan vált be a gyakorlatban a helyi program, kellett-e a programot menet közben módosítani? Ha igen miért?
8. Van-e a felzárkóztató tanári közösségnek külön éves munkaterve? (Ha igen, kérjük annak másolatát.)
9. Milyen területen, kik részéről volt igény a kötelező tananyagon kívüli témákra, tanórákon kívüli foglalkozásokra?
10. Milyen mértékben tudták a felmerült igényeket kielégíteni?
11. Volt-e olyan jellemző tanórákon kívüli tevékenységük, amelyekkel javítani tudták a felzárkóztató oktatás hatékonyságát?
12. Kik, hol, hogyan, és milyen feltételek között végezték ezt a munkát?
13. Melyik foglalkozási forma, módszer, módszer-együttes, volt a leghasznosabb, és melyik volt kevésbé eredményes?
14. Milyen eszközökkel, hogyan lehetne javítani a képzés színvonalát?
15. Mely területen kiváló, jó, közepes illetve gyenge a jelenlegi szakember-ellátottságuk a felzárkóztató oktatáshoz?
16. Megfelelőnek tartja-e a tanárkollégák felkészültségét a felzárkóztató oktatáshoz?
17. Mely területeken kell fejleszteni a pedagógiai munkát a felzárkóztató oktatás eredményességének fokozásához?

18. Szükségesnek tartanának-e több, és speciálisabb felkészítést tanáraik számára?
19. Milyen volt a tanulók hozzáállása a felzárkóztató oktatáshoz?
20. Milyen volt a tanulók és szülei elégedettsége a felzárkóztató oktatással kapcsolatban?
21. Mik voltak egyes tanulók eredménytelenségének jellemző okai?
22. Mik voltak a lemorzsolódás okai?
23. A felzárkóztató oktatásban résztvevők fegyelmi helyzete mennyiben egyezik, vagy különbözik a hagyományos képzésben résztvevő osztályokétól?
24. Irányítottak-e tanulót másik iskolába ("normál" szakmai előkészítésre, alapképzésre, szakképző évfolyamra)?
25. Ha volt előzetes tudásfelmérés, annak eredményét hogyan tudták hasznosítani a felzárkóztató oktatás során?
26. Mely területen voltak a tanulók előzetes felkészültsége, szocializációja terén a legnagyobb hiányosságok?
27. Vannak-e információik a végzetek elhelyezkedéséről, a munkáltató megelégedettségéről?
28. Hogyan ítélik meg a finanszírozási feltételeket?
  - Költségvetési szintű támogatás:
  - Az iskola hozzájárulása
  - Szponzorok
  - Együttműködő vállalatok, cégek, stb.
  - Pályázatok
  - Magánszemélyek, nonprofit közösségek
29. Milyen százalékban kellene növelni az oktatás támogatását az eredményesség érdekében?
30. Mi a felzárkóztató oktatás legfőbb eredménye iskolájukban?
31. Mik a felzárkóztató oktatás kevésbé sikeres momentumai?
32. Mennyire volt kiszámítható, követhető a törvény által biztosított struktúra az évek folyamán?
33. Milyen változások segítenék az eredményesebb munkát?
34. Milyen központi, regionális vagy helyi segítséget kapnak- és kitől – beiskolázási környezetükben a hátrányos helyzetű tanulók szakképzési helyzetének követéséhez?
35. Van-e kapcsolatuk más felzárkóztatót végző iskolával? Ha van, miben nyilvánul meg az együttműködés?

Csatolt dokumentumok

Az interjút készítő összegző megállapításai

2. sz. melléklet. Felzárkóztatás a miskolci Martin János Szakképző Iskolában

Az intézmény típusa: több funkciós, összetett közös igazgatású közoktatási intézmény

Az alkalmazottak összlétszáma 95 fő

A nevelőtestület létszáma 60 fő

A gyermekek/tanulók létszáma 462 fő

Az iskola Miskolc Megyei Jogú Város Önkormányzatának költségvetési több célú közös igazgatású nevelési-oktatási intézménye. Működési területe a Miskolci Avasi lakótelep. A tanulók a városból, vonzaskörzetéből és a régió területéről érkeznek. Az oktató-nevelő munka 5 épületben folyik. A tanműhelyek korszerű gépparkkal rendelkeznek. Az épületeket nagy, gondozott kert, udvar veszi körül.

Az intézmény alaptevékenységei

- Szakiskolai képzés (külön szervezeti egységben)
- Speciális szakiskolai képzés (külön szervezeti egységben)
- Készségfejlesztő speciális szakiskolai képzés (külön szervezeti egységben)
- Támogatott foglalkoztatás – Speciális munkaerőpiaci-foglalkoztatás
- Munkahelyi Gyakorlat – Munkára felkészítő oktatási program: Készségfejlesztő és a speciális szakiskolák tanulóinak felkészítése az integrált, nyílt munkaerő-piaci foglalkoztatásra.

A szakiskolai képzés keretében folytatják az 1993. LXXIX. Tv. 27. § (8) bekezdésében szabályozott felzárkóztató oktatást hátrányos helyzetű, nem fogyatékos fiatalok szakképzésének előkészítésére.

A képesség-kibontakoztató és integrációs nevelés pedagógiai rendszerének kidolgozásával és működtetésével biztosítják a tanulók számára a tanórai keretek között és tanórán kívül történő felzárkóztatást, indulási esélyeik kompenzálását.

A tehetséggondozás színterei a tanórán kívüli foglalkozások, szakkörök.

Hagyományai vannak iskolában a versenyekre, vetélkedőkre történő felkészítéseknek is.

A tanórai foglalkozásokon túl kötelező egészségügyi és pedagógiai célú rehabilitációs, rehabilitációs foglalkozásokat, a pedagógiai szakszolgálat keretében gyógytestnevelést és logopédiai ellátást biztosítanak.

A sajátos nevelési igényű gyermek esetében az inkluzív nevelés-oktatás megvalósítására törekszenek esélyegyenlőségük növelése és társadalmi beilleszkedésük elősegítése érdekében.

A szakképzési évfolyamokon műszaki, humán, agrár szakterületen – az OKJ-ben meghatározottak szerinti szakmákban speciális, egyéni és toleráns módszereket alkalmazva felkészítik tanulóikat szakmai vizsgára.

Az intézmény munkáját az intézményvezető irányítja. Feladatellátásban a szakmailag jól felkészült vezetők segítik. A pedagógus és nem pedagógus alkalmazottak érdekeinek képviselőjére választott 3 fős közalkalmazotti tanács és 3 fő által vezetett pedagógus szakszervezet működik az intézményben. A pedagógusok, a fenntartó és a szülők érdekérvényesítő képviselői szerve a 7 fős iskolaszék. A tanulói jogok érvényesítésére diákönkormányzat szerveződött. A szülők speciális igényeit a szülői szervezet jeleníti meg.

Intézményünk speciális szerkezeténél, feladatellátásánál, szakmai súlyánál fogva is meghatározó szerepet játszik a város, de a megye és a régió oktatási életében. Több olyan szakmai szervezetnek is tagjai, vezetői, amelyeken keresztül képviselni tudják iskolájuk és partnereik ügyét. Ilyenek pl.: Önfejlesztő Iskolák Országos Egyesülete, Speciális Szakiskolák Országos Egyesülete-vezetői tagság, NSZI bázis-intézmény, Fogyatékossgal Élő Fiatalok Szakképzési Koordinációs Bizottsága, Magyar Szakképzési Társaság, Miskolci Egyetem, ELTE Bárczy Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskola,

Budapesti Műszaki Egyetem partner iskolája, Szociális Igazgatók Egyesületének tagja, munkaerő-piaci foglalkoztatás modell intézménye.

A fenntartó keret jelleggel határozta meg feladataikat. A fejlesztő munkát tudatos, átgondolt, minőségelvekre alapozott együttes munkával kezdték el és folytatják ma is. Jól szolgálta ez irányú elképzeléseiket a 2002-től felvállalt Comenius I. intézményi modell építése, a partnerközpontú gondolkodás szemléletének megalapozása és meghonosítása. A Comenius 2000 II. modell nyújtott segítséget az intézmény számára a teljes működési területet átfogó minőségirányítási rendszer kialakításához.

A működtetéshez segítséget nyújtott a Szakiskolai Önértékelési Modell alkalmazása, a rendszeresen elvégzett Önértékelés.

Az iskola fő profilja a fogyatékosok és sajátos nevelési igényű gyerekek oktatása. A Martin János Szakképző Iskola éveken keresztül foglalkozott olyan tanulókkal is, akik nem végeztek el a 8 általánost. 9. évfolyamtól kezdődően. 2000 előtt a nem fogyatékos, de 8 általánost nem végzett tanulók az iskolában megszerezték az alapiskolai végzettséget, és ezt követően kapcsolódtak be a szakképzésbe. A felzárkóztató programba a 2002/2003-as tanévben kapcsolódtak be az NSZI által kiírt pályázat megnyerésének következményeként. A motivációt az jelentette, hogy ezek a gyerekek bekapcsolódhassanak a szakképzésbe, és ezek alapján a nyílt munkaerő-piacon is megállhassák helyüket. A speciális feladatok ellátásához a tantestület felkészültsége és rátermettsége is rendelkezésre állt. A 2001-es NSZI pályázat megjelenésekor az iskola igazgatója felvette a kapcsolatot a fenntartóval, a pályázathoz szükséges támogatás illetve az alapító okirat módosításának céljából. Az önkormányzat pozitívan állt a kezdeményezéshez, és vállalta az önrészt a pályázat megvalósításához, illetve ezt követően a felzárkóztató oktatás megindításához. Azóta is folyamatosan támogatja ezt a tevékenységet.

Mivel az iskola pedagógusai már korábban is foglalkoztak ilyen tanulók oktatásával, az akkori nevelőtestületi értekezleten egyhangúan támogatták az új oktatási forma bevezetését az iskolában. Ez egzisztenciális szempontból is előnyös volt a pedagógusok számára. A tanulók és szüleik örültek ennek a lehetőségnek, mert nagyon sok kudarc érte eddig őket eddigi tanulmányaik során, és bíztak abban, hogy ebben a miliőben sikeresebbek lesznek. A szülői értekezleten egyértelműen megfogalmazódott, hogy bíznak abban, hogy gyermekeik sikeresen elvégzik a felzárkóztatást és ezt követően szakmai képesítést szereznek.

Azért indult két éves felzárkóztató oktatás 2002/2003-ban, mert a nevelőtestület úgy ítélte meg, hogy egy év kevés a felzárkóztatásra és a szakmai előkészítésre. A központi normatíva is pozitívan befolyásolta ennek az oktatási formának a választását. 2005/2006-ban a szakiskolai fejlesztési program keretében a két éves felzárkóztató oktatás mellett megindult az egyéves felzárkóztató oktatás is, mint szakmára előkészítő évfolyam. Ennek keretében az iskola áttért a kompetencia alapú, projektmódszeres oktatásra. Ezt támogatta egy újabb, az NSZI által kiírt pályázat is a szakiskolai fejlesztési programon belül. Az új módszerek ténylegesen lehetővé tették a felkészülési idő egy évvé átalakítását. Jelenleg két osztályban egy éves, az 1/2006 OKM rendeletben kiadott tanterv alapján folyik a képzés. Az átmeneti időszakban, a 2005/2006-os tanévben saját kompetencia alapú program alapján dolgoztak.

Fontos szempont volt a lehetőség megteremtése az egyéni bánásmódra, egyéni fejlesztésre, a szocializáció oktatására és gyakoroltatására, személyiségfejlesztésre, kommunikációra, és emellett a szakmai előkészítésre. Ez úgy valósult meg, hogy valamennyi tantárgy keretében a frontális munka helyett csoportmunkában, projektmódszer alkalmazásával és a kompetencia

alapú oktatás bevezetésével tervezték a munkát. Ehhez nagy segítséget nyújtott az NSZI által rendelkezésre bocsátott sokféle dokumentum, pl. tantervi útmutatók, módszertani útmutatók, ill. az ugyancsak NSZI által szervezett konferenciák, tanácskozások, tájékoztatók, melyeken a tantestület tagjai minden esetben aktívan részt vettek. A helyi program gyakorlatilag minden esetben bevált, természetesen folyamatosan vizsgálták a hatékonyságát, és ennek alapján kisebb korrekciókat hajtottak végre. A két évesről egy évesre átállást első sorban az új lehetőség megnyílása indokolta.

A felzárkóztató oktatás éves munkaterve az iskolai munkaterv részét képezi. A felzárkóztató oktatásban részt vevő tanulók számára általában heti két óra egyéni fejlesztés áll rendelkezésre, mely alapkészség fejlesztésből és tehetség gondozásból áll.

A tanulók részt vesznek az iskola által meghirdetett szakkörökön, mint pl. barkács szakkör, irodalmi színpad, tánc szakkör, környezetvédelmi szakkör. Ezeket a foglalkozásokat a tanulók szívesen látogatják annak ellenére, hogy délután van, mert itt gyorsan megjelenik számukra az egyéni siker. Az igényeket úgy mérték föl, hogy meghirdették a foglalkozásokat, és a szülők, tanulók aláírásukkal igazolták választásukat. A tanulók csaknem 100%-a részt vesz valamilyen nem kötelező vagy tanórán kívüli foglalkozáson. A szakkörök, fejlesztési foglalkozások mérhetően növelik az oktatás hatékonyságát és a tanulók motivációját, szocializációját, javítják a teljesítményt. A fejlesztő pedagógusoknak általában kötelező óra, más tanároknak túlóra a tanórán kívüli foglalkozás. A feltételek ezekhez a foglalkozásokhoz kiválóak, pl. számítástechnika szakkörnek a felújított számítástechnika terem, a nyelvi szakkörnek a médiaterem, természetjáró szakkörnek a közeli Bükk-hegység biztosít kiváló feltételeket. Általában elmondható, hogy minden szakkörnek megvan a megfelelő helyszíne és felszerelése.

Leghasznosabbak az egyéni fejlesztés, projekt módszer, csoportmunka. Kevésbé eredményes nincs, mivel kiküszöbölték a frontális munkát. A sikerességet bizonyítja, hogy a felzárkóztató oktatásban alig van lemorzsolódás.

Kellenének új pályázatok, melyekkel modern eszközöket be lehetne szerezni, ezen kívül szakmai továbbképzések főként az új OKJ és a modulrendszerű oktatás kapcsán.

Mivel a munkatársakat válogatni tudják, a szakember ellátottságuk az átlagosnál jobb. A tanár kollégák felkészültsége megfelelő.

Az új módszerek alkalmazásával kapcsolatban folyamatos fejlesztésekre van szükség, melyeket az iskola saját keretein belül is, illetve konferenciákon, 30 órás intenzív tanfolyamokon való részvétellel valósít meg. Leginkább az új OKJ-val kapcsolatban lenne szükség felkészítésre, mert ez útmutatást ad a felzárkóztatáshoz is.

Elégedettségmérést a tanulók illetve a szülők körében is végeztek.

A tanulók eredménytelenségének jellemző okai:, családi háttér, előképzettség hiánya, szocializációs problémák, pl. a rend megszokásának nehézsége.. A kezdeti eredménytelenség után a kompetencia alapú oktatásnak és a projekt módszernek köszönhetően sikerélménye van a tanulóknak, és ezáltal hatékonyabbá válik az oktatás. Ennek következménye, hogy a tanulók tömegesen bekapcsolódnak a szakképzésbe is. A lemorzsolódás minimális, maximum csoportonként 1 fő folt, de az utóbbi három tanévben

egyáltalán nem volt lemorzsolódó.. Akik lemorzsolódtak, azok családi okok miatt maradtak ki.

A felzárkóztató oktatás során kirívó fegyelmi problémák nem voltak az iskolában. Általános problémák: késés, dohányzás, házirendben leírtak szerint szankcionálják. A képzés során a fegyelmi helyzet javul, mire megtörténik a beilleszkedés, ezek a problémák megszűnnek. (Ki van pl. írva és a valóságban is igaz –az iskola szülői szervezete és a diákönkormányzat által is elfogadott – hogy intézményük dohányzásmentes.)

Volt olyan tanulójuk, aki a felzárkóztató oktatás befejeztével másik iskolában kezdte meg a szakképzést, és olyanok is, akik megkezdték az érettségire való felkészülést. Ezek a tanulók sikeresen befejezték tanulmányaikat és el is tudtak helyezkedni.

Minden felzárkóztató oktatásra jelentkező kompetencia felmérésen esik át, ez írásbeli és beszélgetős részekből áll. Ennek eredményét az egyéni fejlesztés és az egész oktatás során felhasználják, mert ettől függően nyúlnak vissza a korábbi ismeretek pótlásához, ez segít az egyéni és projektmunka megszervezésében. Jellemző a szocializációs hiány: öltözködés, tisztálkodás, a kommunikációs hiányok (köszönés, tiszteletadás), pontosság, munkarendhez való alkalmazkodás, a felszerelés, taneszközök hiánya. Tudásban az alapkompenciák, alapismeretek hiánya, pl: olvasás, szövegértés, logikus gondolkodás, számolás.

Az iskola rendelkezik Utógondozói Modellprogrammal, mely az itt tanuló diákok munkaerőpiaci elhelyezkedését figyeli, utógondozását végzi. A program során az iskola felveszi a kapcsolatot azokkal a cégekkel, akik a tanulókat végzésüket követően foglalkoztatják. A visszajelzéseik pozitívak, egyértelműen kijelenthető, hogy az innen kikerülő gyerekek bevétele azonos vagy jobb, mint a normál képzésből odakerülőké.

A nevezett program már a képzés során elkezdődik, és magában foglalja a családterápiát, a munka világára való felkészítést is.

A felzárkóztató oktatás finanszírozása benne van az iskola költségvetésében, de abban nem különül el. A rendelkezésre álló pénzeszközök teljes egészében biztosítják a felzárkóztató oktatás tervezett feladatainak finanszírozását. Egyéb finanszírozási forrás a központi pályázatok, amelyek elsősorban eszközbeszerzésre és pedagógusfelkészítésre állnak rendelkezésre. Más forrás nincs. A jelenlegi normatívát minimum az infláció arányában növelni kell, hogy biztosítani lehessen az oktatás színvonalát.

A felzárkóztató oktatás sikere, hogy a beiratkozott tanulók befejezik a felzárkóztató oktatást és ezek után sikeresen vesznek részt a szakképzésben is, munkahelyükön pedig megállják a helyüket. Probléma, hogy az intézmény többféle funkciót lát el, és folyamatosan tanteremre van szüksége, ezért a felzárkóztató oktatás folytatása érdekében is szükség van a tárgyi feltételek további bővítésére az optimálisnál nagyobb létszámú csoportok létszámának csökkentése érdekében.

A változásokat minden esetben az NSZI által biztosított dokumentumok illetve továbbképzések követték, amelyek lehetővé tették a felkészülést az új lehetőségekre és az oktatás színvonalának megtartására, növelésére. A jelenlegi jogszabályok alkalmasak a feladatok elvégzésére. Szükséges az intézmény infrastruktúrájának fejlesztése, tanműhelybővítés, tornaterem, ebédlő kialakítása, taneszköz fejlesztés, további pályázatok kiírása.

Az NSZI-től szakmai segítséget folyamatosan, finanszírozási segítséget pályázatokon keresztül kaptak, regionális segítséget nem, bár regionális kapcsolataik kiépülőben vannak. Helyi segítséget a fenntartótól a megfelelő költségvetési finanszírozás biztosításával és tanári státuszok biztosításával kapnak. Erre jellemző példa, hogy miközben más iskolákban pedagógusokat kell elbocsátani, itt ebben a tanévben tíz új pedagógus felvételére került sor.

Az iskola 2002-től folyamatosan a felzárkóztatás bázisiskolájaként működik. Ennek keretében nagyon szoros kapcsolatot ápol a nyíregyházi Bencs, kazincbarcikai Don Bosco, valamint ózdi, egri, salgótarjáni, pétervásári felzárkóztatást végző iskolákkal. Az együttműködés az NSZI által szervezett konferenciákon való közös munka, kölcsönös iskolalátogatás, bemutatóórák, módszerek, tanulók megismerése, dokumentációk kicserélése formáiban valósul meg.

FELZÁRKÓZTATÓ OKTATÁS /SZAKMAI ELŐKÉSZÍTŐ OSZTÁLY/

EGYÉNI FEJLŐDÉSI NAPLÓ

Egyéni fejlődési naplót megkezdte:

.....

Egyéni fejlődési naplót lezárta:

.....

EGYÉNI FEJLŐDÉSI NAPLÓ

Név: .....

Születési hely, idő: .....

A fiatal státusza: .....

Egészségi előélet: .....

.....

.....

Családi körülmények: .....

.....

.....

Hobby-szabadidős tevékenység: .....

.....

.....

Értékek: .....

.....

.....

Kulturális háttér-tevékenységek: .....

.....

.....

Tanulmányaival, képzésével kapcsolatos információk: .....

.....

.....

Produktumai: .....

.....

.....

Tanulási attitűd: .....

.....

.....

Jövőkép-karrierterv: .....

.....

.....

Egyéb diák teljesítmények (versenyeredmények, alkotások, stb.): .....

.....

.....

Országos kompetencia mérés eredményei

sorszám	Mérés formája	Terület kompetencia megnevezése	Elvárt országos minimum szint	Elért szint	Eltérés a minimum szinttől	Probléma megfogalmazása	Fejlesztendő területek kompetencia megnevezése

3. Mérési eredmények (bementi mérés)

- Szövegértési-szövegalkotási
- Matematikai, logikai
- Idegen nyelvi
- IKT (Informatika és médiahasználati) kompetenciák
- Szociális, életviteli és környezeti
- Életpálya-építés

Sorszám	Mérés időpontja Év, hó, nap	Mérés formája	Terület kompetencia megnevezése	Elvárt intézményi minimum szint	Elért szint	Eltérés a minimum szinttől	Probléma megfogalmazása	Fejlesztendő területek kompetenciák meghatározása

4. Tantárgyi szintmérők

Sorszám	Mérés időpontja Év, hó, nap	Kompetenciák, területek	Tanuló jelenlegi fejlettségi szintje	Fejlesztendő területek, kompetenciák	Elvárt eredmények	Eltért eredmények	Pedagógiai hozzáadott érték	Fejlesztési stratégiák felállítása

5. Szociometriai vizsgálatok eredményei

Sorszám	Vizsgálat időpontja	Vizsgálati forma	Vizsgálandó terület megnevezése	Elvárt minimum szint	Elért szint	Eltérés a minimum szinttől	Probléma megfogalmazása	Fejlesztendő területek nagysága

3. sz. melléklet. Speciális szakiskolában végzett fiatalok munkába állítását támogató utógondozói mintamodell (KIRÁLY IDA – METZINGER PÉTERNÉ – OLAJOS MIHÁLY)

A regionális utógondozói modellprogramok tapasztalatai

Az utógondozási modellprogram célja prioritásai:

- a speciális szakiskolában szakképzettséget szerzett fiatalok nyílt munkaerő-piacon való elhelyezkedésének hatékony segítése a szektorok helyi szereplői közötti együttműködéssel, a végzős fiatalok elhelyezkedési arányának emelése;
- a modellprogram során olyan technikák, módszerek, készségek, tapasztalatok feltárása és alkalmazása, amelyek lehetővé teszik a speciális szakiskolában végzett fiatalok munkába állásának zökkenőmentessé tételét, a munka világában való eligazodását, hatékony álláskeresési technikák alkalmazását a mindennapokban, és a tartós munkavállalást elősegítése;
- a célcsoport munkaerő-piaci aktivitásának növelése, a munkavállalás motivációjának erősítése, az elhelyezkedési esélyek növelése, a munkahelyi beilleszkedés elősegítése;
- a fiatalok pszichés-mentális állapotának és közvetve szociális helyzetének javítása személyes, egyéni, és csoportos megsegítések keretében;
- kliensorientált hálózatépítés a régió civil és vállalkozói szférájával;
- az intézmények olyan szolgáltató, támogató és információs központtá alakítása, ahol a célcsoport fiataljai igényeiknek, helyi szükségleteiknek megfelelő megsegítést kaphatnak.

A fogyatékos személyek iskolai oktatásának sikerességét azon is le lehet mérni, hogy az iskola milyen hatékonyan képes felkészíteni a tanulókat a munkavégzésre. Az oktatás nem öncélú fejlesztő tevékenység, hanem a sikeres társadalmi integráció egyik eszköze. E társadalmi integráció egyik meghatározó eleme a pedig a munkavállalás.

Az elsődleges munkaerő-piacon való elhelyezkedés sikeressége vagy sikertelensége visszamenőleg minősíti az oktatási rendszert, és meghatározza az intézmény számára a feladatokat is. A fogyatékosoknak a munka világával való kapcsolatát elemezve meg kell állapítanunk, hogy valójában csak az igen súlyos fogyatékosok relatív alacsony arányú csoportja az, amely egyáltalán nem munkaképes.

Az utógondozás jövője

Az utógondozás legitimitását, szükségességét – az Európai Unió gyakorlatát követve – hazánk is elismeri. A szakiskolák feladata tehát olyan szakmai kompetenciák közvetítése, melyek birtokában az iskola padjaiból kikerült fiatalok alkalmassá válhatnak a munkaerő-piaci integrációra.

Az utógondozói program javasolt előkészítése

Szociológiai felmérés

Javasoljuk minden iskola számára, hogy kérdőívekkel/interjúkkal mérjék fel végzett/végzős tanulóik szociológiai helyzetképét annak érdekében, hogy az általuk bevezetni kívánt modell

minél inkább a valós igényeket elégítse ki, és azokat szolgálja. (lásd Melléklet: kérdőív, interjú, kérdéssor minta).

A kutatás során érdemes megkeresni a munkáltatókat, célszerű elkészíteni a szóba jöhető potenciális munkaadók listáját is.

Adatbázis elkészítése

Az előkészítő munka legfontosabb teendőinek egyike a már végzett tanulókról egy minden elemében precíz és korrekt adatbázis elkészítése. Ez határozza meg a cselekvési folyamatok tervezését. Hasonlóképpen fontos lehet az információs csatornák működtetése, folyamatos frissítése. Ezek a következők:

- iskolai honlap, internet;
- szórólapok, prospektusok biztosítása;
- munkaügyi központ segítsége (RIC, FIT);
- ismerősök, szülők kapcsolati hálója;
- újsághirdetések, álláshirdetések;
- telefonkönyvek, szaknévsorok, egyéb adatállományok;
- rendezvények, fórumok, állásbörzék.

A modellkiépítés javasolt rendezvényei

- Nyílt hét, melynek keretében személyes konzultációk és szakmai megsegítések formájában segíthetjük a célcsoport fiataljait a szaktantermi és műhelymunkában, szakoktatók bevonásával.
- Információs nap a potenciális munkaadók, munkaügyi központok képviselői, és a célcsoport tagjai számára. A találkozó célja a kapcsolattartás, személyes találkozók szervezése, egymás jobb megismerése, a társadalmi elfogadás, a tolerancia, az empátia elősegítése érdekében.
- Workshop, műhelymunka szervezése – interaktív kapcsolat létrehozása a program résztvevőivel, aktuális problémák feldolgozása, tájékoztatás.
- Tapasztalatátadás – hazai, nemzetközi konferencia keretében – a modellkiépítés megvalósulásáról, az intézmény külföldi, illetve szakiskolai partnereinek bevonásával.

A mentori team kialakítása, a mentorok felkészítése, mentori feladatok

A mentori team kialakításakor olyan személyeket keressünk, akik eredeti képzettségük és tapasztalataik alapján az utógondozás feladatrendszerébe jól tudnak illeszkedni.. Kapcsolatrendszerük terjedjen ki a munkaügyi szervezetek, civil szervezetek, szociális háló intézményeire, rendelkeznek széleskörű ismerettel a leendő klienseink munkába helyezése kapcsán. Ezek a személyek elsősorban az iskola saját dolgozói, a munkaügyi központok szakemberei, és civil szervezetek munkatársai közül kerülhetnek ki.

Az iskola szakembereinek sajátos feladatai:

- motivációs, álláskeresési tréningek helyének biztosítása, szervezése;
- felkészítés a munkavállalásra egyéni tanácsadás módszerével;
- a klienskör ismeretének átadása a team-en belül (problémák, családi háttér);
- kapcsolattartás biztosítása a trénerekkel, munkáltatókkal;
- személyes segítségnyújtás az ügyfelek speciális problémáinak a megoldásában;
- klienskör biztosítása;
- szociális tanácsadás;
- gyógypedagógiai tanácsadás;

- munkahely feltárás, munkáltatók megkeresése;
- esetmegbeszélés, stratégiai megbeszélés;
- dolgozói és szülői klub működtetése (munkaerő-piaci problémák kezelésére).

A munkaügyi központ utógondozásban résztvevő munkatársainak sajátos feladatai:

- munkahely feltárás;
- munkáltatók megkeresése;
- motivációs, álláskeresési tréningek biztosítása;
- munkavállalási tanácsadás;
- személyes megkeresés biztosítása;
- pályaválasztási és pályakorrekciós tanácsadás;
- rehabilitációs tanácsadás;
- egyéni tanácsadás.

A civil partnerek sajátos feladatai:

- munkahely feltárás;
- munkáltatók megkeresése;
- munkába beilleszkedés segítése;
- személyes segítségnyújtás az ügyfelek speciális problémáinak a megoldásában;
- információnyújtás;
- működtetett szolgáltatások igénybevételének biztosítása.

Az így összeállított mentori team sajátos feladatai:

- szülői klubok, mentori (egyéni) foglalkozások;
- szocializációs modellek megvalósítása (autonóm személyiséggé válás segítése problémamegoldó képesség fejlesztésével, együttműködő és humanizált kapcsolatok kialakítása, az életvezetéshez szükséges készségek kialakítása, a családtagok felkészítése a megváltozott élethelyzet elfogadására);
- otthoni étellel kapcsolatos problémák kezelése (a szülőktől, gondozóktól való függés felszámolása, az elszakadás lehetőségei, a túlfeltés és korlátozás konfliktusai, a családon belüli szerep megtalálása, kapcsolatlétesítés (munkatársi, baráti), nyitottság, nyitottá válás elősegítése);
- együttműködő és humanizált kapcsolatok kialakítása, az életvezetéshez szükséges készségek kialakítása, családtagok felkészítése a megváltozott élethelyzet elfogadására;
- fogyatékoság elfogadása; a csökkentértékűség érzésének, a negatív énképnek, az önértékelési zavaroknak a megszüntetése és pozitív személyiségjegyek kialakítása, az önismeret fejlesztése;
- a kommunikációs képesség fejlesztése;
- az alkalmazkodó és együttműködő készség fejlesztése;
- a pszichikus feszültségek kezelése, magabiztosság növelése, csoportokba való alkalmazkodási képesség fejlesztése.

A mentorokkal kapcsolatos általános elvárások:

- legyenek a hatékony és érzékeny kapcsolat kialakításához szükséges attitűd, ismeretek és tudás birtokában;
- legyenek jártasak az információgyűjtésben, a problémák felismerésében, tisztázásában;
- legyenek képesek a cselekvési program hatékony végrehajtására;

- tudjanak a modellprogramban részt vevő munkatársakkal együttműködni;
- legyenek elkötelezettek a diszkrimináció-ellenes gyakorlat terén;
- tudjanak az esetmegbeszélésekhez javaslatokat, véleményt megfogalmazni.

A mentorok kompetenciái:

- Munkaerő-piaci, jogi, szociálpolitikai, egészségügyi ismeretek. (A munkaügyi kirendeltségek pontos címlistája, ügyfélfogadási rendjének ismerete, kapcsolat kiépítése a munkaközvetítővel. A regisztrációkhoz szükséges okmányok beszerzésének módja. Munkanélküliek számára igényelhető különböző ellátások, támogatások és szolgáltatások megismerése, igénylésének módja. Szociális ellátórendszerek és intézmények megismerése.)
- Csoportszervezési, irányítási ismeretek, csoport-élmény. (A szükséges tudás az ügyfelekkel való hatékony és megfelelően érzékeny kapcsolat kialakítására. Csoportszervezési módszerek, eljárások és irányítási ismeretek elsajátítása, gyakorlása. A csoport élmény kialakításának képessége.)
- Konfliktuskezelés, jártasság az ügyfelekkel való bánásmódban, célcsoport ismerete. (Jártasság a problémák felismerésében, konfliktuskezelési, agresszió kezelési technikák ismerete alkalmazása. Az ügyfelek nemének korának, etnikai hovatartozásának, társadalmi helyzetének fizikai vagy szellemi fogyatékosságának figyelembevétele.)
- Informatikai ismeretek. (Jártasság az információgyűjtésben, a problémák felismerésében és tisztázásában. Elemzés, értékelés, értelmezés, informatikai adatbázisok használata.)
- Önismeret, emberismeret, öntudat, önbizalom. Elkötelezettség, ismeretek és készségek a diszkrimináció-ellenes gyakorlat terén. Kompetenciahatárok ismerete. Beavatkozások szükségességének felismerése.
- Kommunikációs készségek fejlesztése, tárgyalási technikák, együttműködési készségek fejlesztése. A klienseken kívül tudjon a különböző társintézményekkel, érdekképviseleti, civil szervezetekkel együttműködni, legyen képes a különböző intézmények gyakorlatának és rutinjának befolyásolására.
- Tanácsadás módszerei, technikái, probléma megoldási eljárások. Képes legyen a segítő a kialakított program hatékony és megállapodás szerinti végrehajtására, annak ellenőrzésére.
- Szakmai kompetenciák. Megfelelő és naprakész szakmai ismeretek átadása. Megfelelő szaktudáshasználat, és gyakorlati kivitelezés.
- Közvetítés, munkahelykeresés. Álláskeresési technikák, motivációs eljárások, pályázatok, hirdetések kezelése. Az információk hatékony kezelése, információs hálózatok használata a kliensek és kollégák felé.
- Utógondozás. Kísérési technikák, módszerek, értékelési eljárások, következtetések kialakítása.

Hogyan valósuljon meg a mentori felkészítés?

A mentori csoport legyen olyan önképző csoport, amelyik az utógondozói munkája során a megszerzett tapasztalatokat mindenkor tagjainak átadja. A tanácsadói munka azt igényli a segítőtől, hogy azonnal, spontán reagáljon az ügyfelek által felvetett problémákra. Biztosítani kell, hogy a személyi segítők valóban támogató és megoldást kínáló attitűddel rendelkezzenek. A segítővé válás személyes folyamat, így a viselkedést kialakító meggyőződési rendszer finomítására koncentrálnunk.

A képzés szükséges mélységét, metodikáját és tartalmát természetesen meghatározza a segítők előképzettsége, tudása és gyakorlata. A képzések módszerei tartalmazzák a

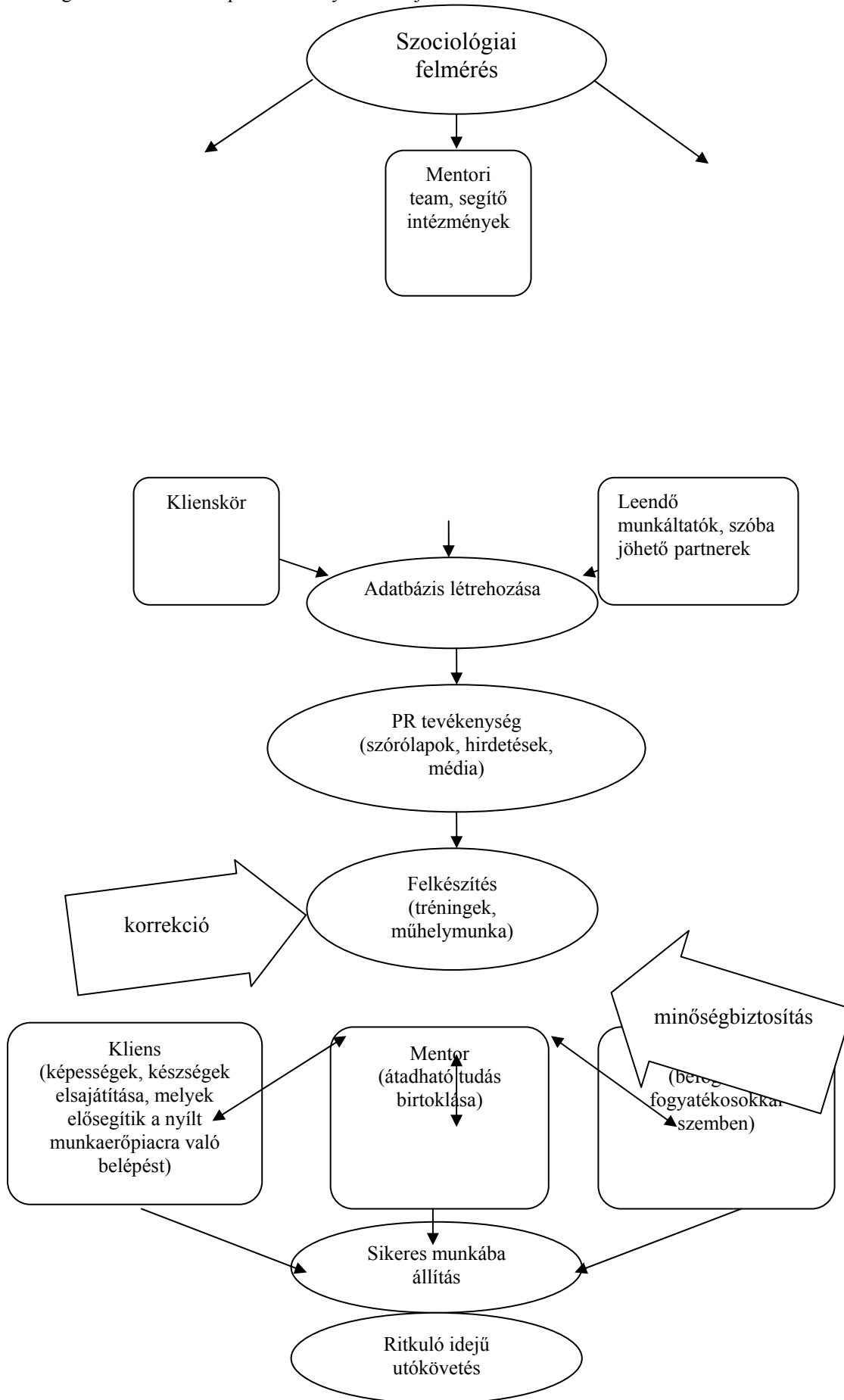
munkaügyi témájú előadásokat, a konzultációt, a tréninget, a terepgyakorlatot, a hospitálást és a beszámolást is.

A munkába állítás főbb lépései

A fiatalok munkába állításának problémaköre minden régióban, településen más és más. Az alábbi felsorolás az utógondozás főbb lépéseit tartalmazza:

- kapcsolatfelvétel, kapcsolatteremtés, a kapcsolatok folyamatos fenntartása (munkaügyi központtal, munkaadókkal);
- üres álláshelyek felkutatása, munkahely-feltárás, egyéni intenzív célkitűzés-keresés;
- munkaközvetítés;
- ügyfélkínálatunk bemutatása;
- munkaadók meggyőzése;
- munkakörnyezet, munkaidő, munkavégzés helyszíne stb. egyeztetése, elképzelések konkretizálása;
- ügyintézés, aktív közreműködés;
- munkaszerződés megkötése;
- elért eredmények elemzése, értékelése;
- munkahelyre kísérés, beilleszkedés segítése (személyes segítségnyújtás a munkafolyamatok begyakorlásához);
- utógondozás, nyomon követés, munkahelyen való felkeresés, látogatás;
- munkáltatók személyes megkeresése, személyes kapcsolattartás;
- szervezett programokon közös részvétel;
- kapcsolattartási rendszer kidolgozása, működtetése;
- információs rendszer kialakítása, működtetése.

Az utógondozói modell kiépítésének folyamatábrája

Dokumentáció, egyéni gondozási terv, segítő csomag

Egyéni gondozási terv készítése

Minden gondozott fiatal álláskeresőse más és más problémákat hordoz, tehát minden kliensről érdemes egyénre szabott kimutatást, dokumentációt vezetni. Érdemes nyilvántartani a következő adatokat:

- a programba bevont fiatalok képességeit, érdeklődését, munkaalkalmasságát,
- a fiatalok munkavállalási elképzeléseinek rögzítését, olyan munkahely-nyilvántartást, amely közel áll a fiatal elképzeléseihez és képességeihez,
- az esetleges átképzési lehetőségek feltárását, nyilvántartását,
- a dolgozó fiatalok folyamatos figyelemmel kísérését,
- a szükséges tréningek meghatározását,
- a munkáltatókkal való kapcsolattartás vezetését,
- a civil és munkaügyi szervezetekkel való kapcsolattartást, illetve a fiatalok és ezen szervezetek közötti önműködő viszony kialakítását,
- életvezetési, szociális problémák megoldási tervét,
- minden, a fiatallal kapcsolatos lépést, tevékenységet.

Nemcsak a kliens elképzelési határozzák meg azt, hogy milyen szakmára, tanfolyamra, munkára javasoljuk. Ezt egyéb adottságok is meghatározzák, és segítik a reális önértékelést:

- a végzettség (milyen szakmákat, képesítéseket szerzett);
- kapcsolatban áll, állt-e a munkaügyi központtal;
- részesül-e egészségügyi ellátásban;
- részesül-e fogyatékos ellátásban;
- rendelkezik-e OOSZI határozattal;
- rendelkezik-e foglalkozás-egészségügyi szakvéleménnyel;
- milyen korlátozó tényezőket állapítottak meg esetében.

Segítő csomag

Minden tanulónak érdemes egy segítő csomag összeállítása, amely a következő ismereteket tartalmazhatja:

- jogi ismeretek,
- foglalkozáshoz kapcsolódó jogszabályok,
- társadalombiztosításra és szociális ellátásra vonatkozó jogszabályok,
- pénzbeli és természetbeni támogatások, ellátások,
- személyes gondoskodást nyújtó ellátások,
- álláskeresősehez szükséges ismeretek (mit, hol, hogyan?, intézményrendszer),
- iratminták (szakmai önéletrajz, szerződések, tesztek, bérceculák, kérvények, jelentkezési lap stb.),
- közérdekű intézmények címei, telefonszámai adott problémához rendelt.

A program belső értékelése, minőségbiztosítása

A hatékonysági, minőségbiztosítási vizsgálat szempontjai:

- kliensorientált-e,
- személyre szabott-e,
- egyéni megsegítéseket preferáló-e.

Minőségügyi ellenőrzések során törekedjünk arra, hogy

- a mérés és értékelés tudatos, tervezett és kiszámítható legyen,
- biztosítva a partneri elvárásoknak való megfelelést.
- A partnerek igényeinek folyamatos figyelemmel kísérése, az együttesen több partnertől jelentkező igények koordinálása, prioritási sorrend megállapítása, a lehetőségekhez mérten az igények kielégítése). (lásd Mellékletben: Elégedettségi kérdőív minta)

A modell eredményessége érdekében az alábbi hatékonyság és elégedettség mérésekre kell fókuszálni:

- partneri elégedettség mérése,
- erőforrások helyzete, kihasználtsága, belső értékelések formájában,
- az alkalmazott módszerek és eszközök hatékonysága,
- az eredmények felhasználása,
- a mérési-értékelési eredmények beépítése a további folyamatokba,
- intézkedési tervek készítése (az egyes mérésekről, ellenőrzésekről a kapott információk alapján),
- időszakos értékelés a mentori beszámolók, munkaügyi kirendeltségek elemzése, visszajelzései alapján,
- a kommunikációs csatornák, az információ átadásának módja, valamint a kapcsolattartó személyének azonosítása (team megbeszélések, nyílt napok, fórumok, valamint információcsere közvetett formái, telefon, fax, e-mail),
- panaszkezelés, visszacsatolás, ezek dokumentálása, elemzése.

Ajánljuk, hogy az összes dokumentumot számítógépes adathordozón, archivált formában gyűjtsék, ez megkönnyíti a program végösszegzését.

Ajánlás a fiatalok elégedettség méréséhez:

- Szívesen vett-e részt a foglalkozásokon?
- Mennyire volt megnyerő a foglalkozást vezető személye?
- Hasznosnak találta-e a foglalkozásokon szerzett ismereteket?
- Kapott-e választ a kérdéseire?
- Enyhültek-e egyéni problémái?
- Változott-e szemlélete?
- Kapott-e segítséget?
- Legérdekesebb témák
- Folytatná-e szívesen?
- Választ szeretnék még kapni
- Ami nagyon tetszett
- Ami nem tetszett

A programmegvalósulás kritikus pontjai:

- Egyes régiók nem rendelkeznek jelentősebb ipari, mezőgazdasági és feldolgozóipari kapacitással.
- A meglévő munkahelyek területi elosztása nem kedvező.
- A fiatal és az adott munkahely közötti távolság finanszírozása túl nagy költséget róna a foglalkoztatóra.
- A fiatal megszerzett szakmai tudása nem kompatibilis az elvárásokkal.

- Passzív hozzáállás a fiatalok részéről munkahely felkereséséhez még a felkínált segítség ellenére is.
- Igen kicsi a kereslet a fogyatékos munkavállalók iránt.
- Előítéletek a célcsoport tagjaival szemben.
- Munkahelyi hatékonyságuk kisebb a más foglalkoztatottakénál, és kisebb a nyereséghatékonyságuk.
- A célcsoport munkahelyi elhelyezkedésének családi támogatása nem igazán segítő, a pillanatnyi megoldásokat (szürkegazdaság, fekete gazdaság) jobban preferálja.
- Az életvezetési nehézségek, szociális és állampolgári készségek hiánya.
- A vidékiekkel való kapcsolattartás, bejárás formái, ennek finanszírozása.
- Túl szoros szülő-fiatal kapcsolat, az önállósodás nehézsége.
- A fiatalok nem reális önértékelése, önismerete, bizonytalan jövőkép.
- Munkahelyüket megtartani nem tudók gondjai, esetleg fogyatékoságukkal összefüggésben (védett munkahely szükségessége).

Nehézségek közé sorolható, hogy a család munkához való negatív viszonya erősen hat a fiatal szemléletvilágára, valamint a család alacsony igény szintjének kielégítésére elsősorban a szürkegazdaság biztosít jövedelmet.

4. sz. melléklet. A Budai-Városkapu Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola, Speciális Szakiskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény iskola felzárkóztató oktatása

A Budai-Városkapu Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola, Speciális Szakiskola és Alapfokú Művészetoktatási Intézmény iskola működési területe Pécs keleti városrésze, a Budai vámtól Árpád tetőig. A város peremterülete ez, ahol az elmúlt időszakban a lakosság összetétele és életfeltételei jelentősen megváltoztak. A munkalehetőségek megszűnése miatt sok család elhagyta ezt a városrészt s a területre zömében roma származású családok költöztek. Ugyanakkor kiépült egy családi házas övezet is.

Pécs Megyei Jogú Város Közgyűlés 187/2007. (04. 20.) sz. határozatával megteremtődött az iskolaegyesítés jogi alapja, amely az Alapító Okiratukban is megfogalmazásra került. Így mintegy 210 fő pedagógus 66 fő egyéb alkalmazott és 1598 fő általános iskolai tanuló és 280 fő szakiskolai tanuló, valamint 15 fő óvónő, 9 fő dajka és 150 óvodás van a rendszerben. A Csokonai V. M. Általános Iskola és Szakiskola pedagógiai és gazdasági vezetése már rendelkezett iskola-összevonási gyakorlattal, hiszen Pécs városában először 1997-ben a meszesi, fehérhegyi, pécsszabolcsi iskolák összevonásával már működtek egy ilyen jellegű “iskola-együttest”.

Társadalmi környezetük feltérképezése után világossá vált, hogy gyermekeik szociokulturális környezetében meglévő különbségeket kezelniük kell. A polgármesteri hivatal illetékesei szerint rendkívül alacsony az egy főre jutó jövedelem, a több gyermekes családok helyzete még rosszabb. Magas a segélyezésre szorult családok, veszélyeztetett gyermekek száma. A családok nagy része nem képes ellátni azokat a funkciókat, amelyek a gyermekek sikeres szocializációjához elengedhetetlenül szükségesek. A család szerkezetváltozásai és a szocializációs szokások gyengítik a tanulók társas képességeit, kötődéseit. Diákjaik nagy részéből hiányzik a tiszteletudás, a segítőkészség, az együttműködés, társaikkal és saját magukkal való törődés képessége. A gyakori devianciák olyan mintákat adnak a gyermekeknek, amelyek nem teszik lehetővé társadalmi beilleszkedésüket.

A roma tanulók szülei saját tapasztalataik alapján – hisz ők is az osztály hátsó padjában ültek – azt gondolják, hogy az iskola nem járult hozzá sikeres életvitelükhöz. Az iskolával szemben nincsenek elvárásaik, csupán valamilyen elégséges bizonyítvány. Nem alakult ki bennük a tanulást segítő szülői attitűd. A gyermekek pályaválasztásához, szakmai képzéséhez nem tudnak segítséget adni. A legtöbb családban a humanisztikus értékekkel szemben a tárgyi értékek preferálása kerül előtérbe. A családtagok között kevés olyan interakció jön létre, amely segítené a társas készségek fejlődését. A családi kommunikáció szerepét a televízió veszi át. A gyerekek sokkal több időt töltenek a televízió előtt, mint a szüleikkel való beszélgetéssel. Ez veszélyes azért is, mert a televíziós programok nagy része az agresszív magatartási mintát, és ennek természetességét sugallja.

Az elmúlt évek során bebizonyosodott, hogy a hagyományos oktatás az eltérő kultúrájú gyermekeknél további sikertelenséget eredményezett. Ennek megszüntetése érdekében dolgozták ki az innovatív felzárkóztató pedagógiai programot.

Célcsoportok felsorolása:

- óvodai nagycsoportok kb. 100 gyermek
- általános iskolai 1., 5. évfolyam kb. 140 tanuló
- szakiskolai 9., 11. évfolyam kb. 150 tanuló
- a célcsoportok tanulóihoz kapcsolódó szülők és pedagógusok

Az iskolában alsó fokú felnőttoktatás működött és működik, így kézenfekvő volt a felzárkóztató oktatás lehetőségének felmerülésekor annak először kísérleti jellegű, majd 2006-tól kidolgozott működtetése. Az igazgató megkereste Pécs Város Önkormányzatánál az illetékes oktatási és gazdasági szakembereket, és egyeztetett velük, mint ahogyan az iskolánkban dolgozó, felnőttképzésben jártas kollegákkal is, majd elfogadtatta a fenntartóval az addigra már a tantestülettel együtt kidolgozott, sokszor módosított koncepciójukat.

Az iskola nevelőtestületében a felzárkóztató oktatás először ellenkezést váltott ki, mint minden új és ismeretlen elképzelés. Talán azért mondható ellenkezésnek, mert amikor elkezdték a tervezést, úgy tűnt itt olyan fiatalokkal akarják elvégeztetni 10 ill. 20 hónap alatt az általános iskolát és még a 9.-10. osztályt is, akik sok év alatt nem voltak képesek egy év minimum követelményeinek teljesítésére sem. Nehezen értették meg, hogy ez korántsem ezt jelenti. Működésük első éve alatt körvonalazódott a napi rutinban, hogy mi is lehet a cél és lassan eszközök, módszerek is hozzárendelődtek. (Megjelentek az első iránymutató elképzelések az interneten ill. szak fórumokon, szakfolyóiratokban, majd törvénymódosítások, rendeletek szabályozták egyre "kézzel foghatóbban" e képzést.)

Egy év után kezdett "híre menni" ennek a képzési formának, sokan élnek ma már vele, hiszen a reintegrálódás óriási lehetőségét látják benne, a valóságnak megfelelően. Sajnos tanulóik esetében ritkán fordul elő, hogy a szülőt "érdeklí" gyermeke előmenetele (sokszor gyermeke sem).

Az emelt normatíva rentábilissá teszi a csökkentett létszámú képzést. Ez nyomós érv volt az engedélyeztetési eljárás során, hiszen így a fenntartó biztosítottnak látta a képzés költségeinek nagy részét. A célcsoport kiterjesztésére az Oktatási törvény módosítása adott lehetőséget ebben a tanévben (2007-2008), hiszen most már azok is bekapcsolódhatnak a képzésbe, akik alapfokú iskolai végzettséggel rendelkeznek, ill. ezt már abban a tanévben megtehetik, amelyben a 15. életévüket betöltik, így egójukat kevesebb sérülés éri túlkorosságuk miatt.

A kerettantervet szem előtt tartva az addigi /30 éves/ felnőttképzési tapasztalatokat figyelembe véve alakították ki. Pedagógiai céljaik legfőbb irányelve a reintegrálódás segítése, pályaorientáció és nem utolsósorban tanulóik szocializációja, önértékelésük, önbizalmuknak visszaadása, felépítése. A program bevált, de az aktuális igényeknek megfelelően többször módosították, teszik ezt ma is, mert figyelik a törvényi változásokat, nyomon követik interneten, szakmai kiadványokban mindazt, ami segítheti munkájukat.

A felzárkóztató oktatásnak volt külön éves munkaterve, de ebben a tanévben új rendszer részévé vált a felzárkóztató képzés, szakiskolai és speciális szakiskolai összevonás történt, így most egy munkatervük van.

Tanórán kívüli tevékenységeik éppen a tanulók szocializálódása okán vannak. (közös kirándulások, mozi, színház stb.) Sport, számítástechnika valamint jogi és vállalkozási ismeretek terén is vannak lehetőségek tanórán kívüli programokra. A tanórán kívüli foglalkozásoknak csak az anyagi lehetőségeik szabnak határt, pedagógusaik szívesen szerveznek meg a tanulókkal közösen programokat. Természetesen minden tevékenységük, programjuk segíti az oktató-nevelő munkát közvetlenül vagy közvetve, pl. színházi előadás érdeklődést kelt fel, közösségi élményt nyújt, "tartozom valahová" érzést ébreszt, ez nagyon fontos nekik, mert sokan először élhetik át ezt a nagyon fontos emocionális élményt, hiszen kirekesztődtek kortársaik közül, család pedig nagyon ritkán áll mellettük. Kollegáik

iskolánkban, tervezett helyszíneken, lelkesen, ingyen, ill. esetenként minőségi bérpótlékkal honorálva végezték a munkát.

A diákoktól kiinduló kezdeményezések megszervezése a legsikeresebb, legkevésbé sikeresek azok az események melyek kötelező jellegűek, szerintük kicsiknek valók (pl. hulladékgyűjtés). Családi ünnepekhez kötődő foglalkozásokon akár kicsikkel együtt is részt vesznek szeretetűségük okán. (Egyébként legjobban bevált "módszerük" a szeretet, törődés, hiszen éheznek ezeket.)

Olyan pályázatok kiírásával lehetne javítani a felzárkóztató oktatás színvonalát, melyek szabadon felhasználható pénz elnyerését teszik lehetővé, így megoldódhatna a különböző iskolán kívüli programok finanszírozása (természetesen konkrét fejlesztő programok, konkrét, lebontott tervezetekkel, ellenőrizhető megvalósulással). Jó volna az NSZFI honlapján egy olyan adatbázist létrehozni, melynek segítségével lehetségessé válna a kapcsolattartás, tapasztalatcsere a felzárkóztató képzést végző intézmények között. Módszertani bázisként is használhatnák, különböző tanmeneteket, vagy ötleteket találhatnának, tehetnének fel ezekre az oldalakra.

Erősíteniük kell a pedagógus ellátottság terén, mert tavaly nyugdíjba vonult két olyan kollega, aki a felnőttoktatásban nappali rendszerű képzésben, tanköteles korú tanulókkal foglalkozott a felzárkóztató képzés bevezetése előtt már sok évig, és ez nagy előnyt jelentett.

Akik most tanítanak először e képzési formában (5 kollegáról van szó), közülük ketten azonnal "ráéreztek" sajátos módszerekre, ketten most rázódnak bele ebbe a nem könnyű feladatba. Egy kollegájuk egyelőre nem tud mit kezdeni kicsi gyerekekkel történő munkája után a nagyokhoz szükséges eleve más megközelítést igénylő módszerekkel. Szenved, bár mindenben segítik. Tehát öt kiváló szakemberük van, kettő jó és egy gyenge. Egy kivétellel minden munkatárs szakszerűen és lelkesen végzi ezt a korántsem könnyű munkát.

A pedagógiai munkát rendtartó intézkedések egységes betartásával, betartatásával kell fejleszteniük. Ugyanis ezek a fiatalok bár lázadnak a világ ellen, hiszen ezernyi konfliktus és kudarc után kerültek hozzájuk, szeretik az ésszerű szeretetteljes rendet, kereteket, melyek között biztonságban tudhatják magukat. Az első hónap plusz 1-2 hét nagyon komoly, következetes, türelmes, azonos követelményrendszerrel támasztó időszaka után ők is, a tanárok is fellélegezhetnek, mert már koncentrálnak a közös munkájukra, a felzárkóztatásra. A matematika kulcskompetenciáinak fejlesztése tűnik ebben az évben a legnehezebben megvalósíthatónak, említett kollegájuk gyengesége miatt is.

Azt mindenképpen szükségesnek tartanák, hogy találkozzanak a jövőben rendszeresen más településeken működő iskolák tanulóival, ott tanító kollegákkal. Ez nagyon hasznos lehet, ezért is javasolták a honlapon adatbázis létrehozását.

A tanulók többsége nagyon örült a lehetőségnek, hogy rövidebb idő alatt juthat el a szakképzésig. Vannak olyan tanulók, akik csak a rövidítést akarták, érdemi munka nélkül. Néhányan csak a juttatásokat szerették volna felvenni, de nem gondolták komolyan sem az iskolába járást, sem a tanulást. Hogy beláttassák velük valódi saját érdekeiket, ez az egyik legfontosabb céljuk.

A szülők véleményéről sok tapasztalatuk nincs, mert annak is örülnek, ha néhányuknak van legalább egy szülője, és közülük megint csak néhány olyan van, aki egyáltalán érdeklődik gyermeke iránt. Akikkel beszéltek, nagyon örültek a lehetőségnek, és elégedettek voltak az iskola munkájával, de ami még fontosabb, gyerekeikkel is, legtöbbször először életükben. Tanulóik elégedettségét leginkább bizalmuk elnyerése igazolja, és érezhető, látható ragaszkodásuk, együttműködésük, igyekezetük, szeretetük.

Elsősorban a hiányzások az eredménytelenség okai. Sok gyerekük iskolakerülés miatt nem volt osztályozható éveikig. Elindult otthonról, de csak a haverokig jutott, és együtt töltötték a napot, belekeveredve sok mindenbe. Amikor hozzájuk jönnek, hasonló korú társakkal találkoznak, osztályukban megkapják az iskolától a bizalmat, szeretetet, következetes szabályokat, lehetőséget a változásra. Többségük meg akar, és meg is felel. Sajnos sokaknak már van rendőrségi ügye, amikor idekerül. Szorosan együttműködnek a rendőrséggel, a gyámüggyel, védelembe-vételi eljárásokon vesznek részt, és bizony vannak kudarcaik is. A másik nagy probléma a kulcskompetenciák erős hiányossága. Nem szimpla fejlesztésük szükséges sok esetben, hanem ezek kialakítása (pl. alpműveletek, értő olvasás tanítása válik szükségessé).

Lemorzsolódási okok között szerepel családalapítás, költözések, hiányzás, bűncselekmények elkövetése, drogfogyasztás miatti kezelésre vonulás.

Tanévkezdéskor erősen heterogén a kép, nevezhető riasztónak is azok számára, akik most találkoznak először a város különböző iskoláiból ” kiérdemesült” fiatalokkal, legtöbbször ugyanis nem értelmi képességeik miatt kerültek periférikus helyzetbe. Tudni kell azt is, hogy osztálytársaiknál két-három évvel idősebbek voltak, és ez zavarta őket. Normatagadó magatartásuk tehetetlenségük következtében pótcselekvésekben manifesztálódik, pl. harsányság, verekedés stb., így devianciák széles tárházával érkeznek hozzájuk. Ekkor kell nagyon komprehenzívnek lenni az iskolának, kollegáknak, és ezt sikerül megvalósítaniuk.. Tiszta lappal indulhatnak, bizalmat, szeretetteljes légkört kapnak és mindenekelőtt létüket, tanulásukat megkönnyítő betartható szabályokat, mely keretek között megnyugodhatnak, helyükre kerülhetnek. Önbecsülésük felépülhet, elismerést kapnak munkájukért, következetesen és rendszerbe szervezve élhetnek, tanulhatnak, tartoznak az iskolához és egymáshoz.

Nem irányítottak át senkit más iskolákba.

Minden kulcskompetenciát mérnek bekerülésükkor, és a tanmeneteket ennek megfelelően állítják össze, ha kell egyéni fejlesztési terveket is készítenek. Tudják, hogy komoly fejlesztésnek kell következnie minden tanulónál. Csak így mérhető, csak így tudható majd, hogy mennyi és mi a hozzáadott érték bizonyos időintervallumban. Háromhavonta mérik mindezt, de ha kell, közben is korrigálnak.

A tanulók előzetes felkészültsége, szocializációja terén hiányosságok vannak szinte minden területen, így az olvasás, értő olvasás, matematikai alpműveletek közül szorzás, osztás egész számmal, tizedes törtekkel, tájékozódás térképen területén is, valamint a neveltség terén.

Információik a végzetek elhelyezkedéséről, a munkáltató megelégedettségéről vannak, osztályfőnököknek, tanáraiknak visszajeleznek volt tanulóik, és el is jönnek elmondani, mi történt velük.

A finanszírozási feltételeke megítélése:

Költségvetési szintű támogatás: indokolt az emelt normatíva, hiszen sok egyéni fejlesztésre, foglalkozásra van szükség, hogy a képzés elérje célját.

Az iskola hozzájárulása: Az összevont intézmény minden telephelyének specifikumát használhatják (pl. multimédiás termek, sportcsarnok, sportpályák és felszerelések stb.).

Továbbképzéseken vehetnek részt, folyóiratokat, szakkönyveket vehetnek, internet hozzáférésük van minden teremben.

Szponzorok: TAN-SZAK Kft, Teca Mama Égervölgyi Kisvendéglője, most keresnek új szponzorokat, hiszen átszerveződtek.

Együttműködőik egyben szponzoraik is.

Pályázatok: Éppen most nyertek pályázatot számítógépes asztalokra és székekre, folyamatosan figyelnek minden kiírást.

A felzárkóztató oktatás címzett támogatási rendszerének kidolgozása csak a benne dolgozók megkérdezésével a velük való folyamatos párbeszéddel lenne megvalósítható. Százalékos becslésre ezért nem vállalkoznak, nincs átfogó képük az országos helyzetről.

A felzárkóztató oktatás legfőbb eredménye iskolájukban, hogy *a* rendszerbe bekerülő diák szakmát szerezhet, felzárkózik kortársaihoz, szocializálódik. Önbecsülése, önértékelése egészséges mértékűvé válik. Náluk szerezhet majd szakmát is, helyben, ismert környezetben ismert tanárokkal, oktatókkal. Ez nagyon fontos, mert sokuknak iskolájuk az egyetlen kiszámítható, biztos pont az életében.

A felzárkóztató oktatás kevésbé sikeres momentumai: Előfordul, hogy a képzést a tanuló nem tudja 10, ill. 20 hónap alatt teljesíteni, mert olyan kulcskompetencia hiányossággal érkezik, mely ezt lehetetlenné teszi kollegáik és a tanuló erőfeszítéseinek ellenére is. Azt gondolják, a hat osztálynál kevesebbel rendelkezők számára a 30 hónapos képzés lenne a megoldás.

A törvény által biztosított struktúra az évek folyamán olyan, mint a felzárkóztató képzés maga, vagyis a gyakorlatban alakult az évek során egyre átláthatóbbá egyre szabályozottabbá és eredményesebbé. Az eredményesebb munkát a 30 hónapos képzés, a maximált osztálylétszám (nem szabadna 15 főnél többet felvenni egy osztályba, és ha kétosztálynyi a beiratkozott tanulólétszám, törvényileg garantálni kellene az osztálybontáshoz szükséges óraszámot) segítené.

Semmilyen segítséget nem kapnak beiskolázási körzetükben a hátrányos helyzetű tanulók szakképzési helyzetének követéséhez. Kapcsolatuk van a Forrásiskolával és a Világ Világossága alapítványi Iskolával. Mindkettő pécsi, és inkább tanácsot kérnek tőlük, vagy tanulót küldenek hozzájuk, ha renitens.

**6. sz. melléklet. A halmozottan hátrányos helyzetű és roma fiatalok nevelése -
oktatása – szakképzése egyházi iskolában
Don Bosco Általános Iskola, Szakiskola, Szakközépiskola és Kollégium,
Kazincbarcika**

Az Észak-kelet Magyarországi Régióban jelentős számú roma kisebbség él, az összlakosság 17 %-a. Közismert ilyen szempontból Ózd és térsége, Kazincbarcika környéke, valamint a környező települések Edelény, Szendrő, Miskolc, valamint Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye egyes területei. A jelenlegi népszaporulatot, gyermekáldást tekintve pedig kiugró a roma gyermekek születésének aránya, hiszen minden harmadik újszülött roma gyerek. A gyermekek sorsát alapvetően meghatározza a roma szülők szociális, kulturális és morális helyzete.

A jelenlegi gazdasági helyzet a roma családok munkavállalását kedvezőtlenül érinti, mivel legtöbbjük alulképzett, és alapiskolai végzettséggel sem rendelkezik, így elsőként szorulnak ki a munkaerőpiacról. A mindennapi megélhetés gondjai és lakáskörülményeik sem motiválják a családot arra, hogy a gyermekek rendszeresen iskolába járjanak, az ehhez szükséges ruházat, buszbérlet, tankönyv megteremtése pedig igen nagy gondot jelent. Ezen a helyzeten némileg változtatnak azok a roma célprogramok, amelyek számukra különféle szociális munkalehetőséget teremtenek. Sajnos ez még csak az itt élő roma népesség 5-10 %-át érinti. Mindenki elismeri, hogy a roma kisebbségen való segítség és felemelkedésük csak a munkaerő-piaci érvényesülésben és az oktatásban-nevelésben képzelhető el.

A legtöbb roma családban az elérhető értékek között csak a mindennapi megélhetés, és nem a tanulás, oktatás szerepel. Régiójukban a több száz általános iskola közül csupán 3-4 azoknak a száma, akik olyan átfogó komplex programmal oktatják, nevelik, szociálisan segítik, identitásukban erősítik a roma gyerekeket és családokat, hogy azok befejezzék az általános iskolát, és szakiskolába vagy szakközépiskolai képzésbe kerüljenek. Tapasztalatok szerint egy szorososan együtt futó oktatási-nevelési komplex programról van szó, amelyre jellemző, hogy a roma fiatalok nevelése-oktatása együtt folyik a nem roma fiatalokéval. Természetesen az ilyen irányultságú iskolákban kimondva vagy kimondatlanul mindig is a roma fiatalok lesznek többségben.

Intézményük a Szalézi Szent Ferenc Társaság (Don Bosco Szalézi Társasága) fenntartásában működő többcélú, közös igazgatású nevelési-oktatási intézmény, amelyben általános iskola, szakiskola, szakközépiskola és kollégium működik, és amely a keresztény hit iránt elkötelezett nevelést folytat a nevében is jelzett Don Boscó-i pedagógia szellemében.

Az intézmény 1988-tól indította a szociális és szocializációs terhekkel küzdő halmozottan hátrányos helyzetű és roma fiatalok segítségét célzó programját, mely a kilátástalanság, a társadalomellenes magatartás felé sodródó rétegek számára ad esélyt a végleges lemaradás helyett egy jobb életvitel megalapozásához. A hozzájuk érkező fiatalok 13-26 év közöttiek, akiknek egy része nem fejezte be a 8. osztályt, más része a szakmunkásképzőbe felvételt nyert, de onnan magatartási és tanulmányi okok miatt hamar lemorzsolódott, kihullott (vagy gyermekvédelemből került haza).

Iskolájuk alapvető küldetésének tekinti, hogy az esélyteremtés iskolája legyen minden fiatal számára, aki hozzájuk jön, befogadva és elfogadva őket, úgy ahogy vannak. Esélyt elsősorban az értelmes, tevékeny, értékes, építő életre való neveléssel adnak - melynek ily módon elválaszthatatlan része az oktatás - segítve a fiatalokat, hogy igazi

önmagukra találjanak, s a társadalomban "hanggá váljanak" akkor is, ha eddig nem volt meghallgatott "hangjuk". Vállalják a valami miatt háttérbe szorult, marginalizálódott, nehéz helyzetbe került, kizsárolt, hátrányos helyzetű tanulók befogadását - de nem akarják őket elkülöníteni megerősítve különállásukat, hanem annak tudatában fogadják be e fiatalokat, hogy bizonyos értelemben mindnyájan "hiányt szenvedünk" valamiben, s hiányainkat csakis közös erővel, együtt és Isten segítségével tudjuk betölteni, leküzdeni. Különös küldetésüknek tekintik továbbá a roma fiatalok befogadását, megszólítását, a romák és nem romák együttélése modellértékű helyzetének megteremtését. Nevelésüket alapvetően meghatározzák Don Bosco megelőző módszerének elvei, tagjaiként egy az egész világon elterjedt közösségnek, a Szalézi Családnak, amely a szeretetteljesség e pedagógiáját igyekszik megélni, a szent nevelő példáját követve.

Térségük az ország egyik legtöbb problémával küzdő területe. A rendszerváltást követő gyors változások miatt magas a munkanélküliség, a népesség egy jelentős hányada az átlagtól leszakadva él. Kiemelt probléma az alulképzettség, ami rontja a munkaerő-piaci esélyeket. A létbizonytalanság könnyen vezet fásultsághoz, az életcél elvesztéséhez. Kialakulhat a "segélyből élés" mentalitása, amely szintén demotiváló hatású. Tanulóik jó részének családja ezekkel a gondokkal küzd.

A hozzájuk jövő gyerekek egy része, mint az utolsó esély iskolájára tekint a Don Boscóra. Ez kétélű azonban, mert vagy emiatt erősen motiváltak, vagy épp ellenkezőleg "a nekem már úgymint mindegy" mentalitását teszik magukévá. Többen vannak tanulóik között állami gondoskodásba vett gyermekek, akiknél a család hiánya, az intézeti hospitalizáció további problémákat okoz. Ezek közül a legfontosabbak a kapcsolatok kialakításának nehézsége, a rosszabb önértékelő képesség, a pénzzel bánás nehézsége.

A roma családok egy részére - a fentiekkel szemben - az erőteljes, elfogadó családi háttér a jellemző. Az ilyen környezetből jövő gyerekek általában biztonságérzettel, büszkén vállalt kulturális sajátosságokkal jönnek hozzájuk. Nekik is idegen azonban az iskola strukturált, szabályozott világa, s pontosan erős kulturális hagyományaik miatt nehéz az iskola befejezéséig eljutniuk, különösen a lányoknak, akiknek gyakran sokkal korábban kell házasodniuk e hagyományok szerint, mint pl. a szakmai vizsga megszerzése. A szociális nehézségek, az alulképzettség gyakori ezekben a családokban is. Vannak olyanok a roma gyerekek között, akiknél a fenti problémák nem vagy nem erőteljesen kerülnek elő, és iskolájukba azért jönnek, mert úgy tudják, ez a romák iskolája, itt elfogadnak mindenkit. A cigány családok között is - főleg a romungróknál - vannak azonban olyanok, amelyekben probléma az alkoholizmus, a szülői agresszió (különösen az apáé), és/vagy a család sem ép.

Iskolájukban a 2007/2008-as tanévben nappalis diákok száma 488 fő, akiknek kb. 60 %-a roma származású. Hasonló arányban vannak jelen kollégistáink között, akiknek a létszáma 110 fő. Az esti tagozatra 105 felnőtt jár. Így összesen 593 diákunk van, akiknek szeretnénk a tanulását, nevelésüket európai igényeknek megfelelően biztosítani. Nappalis diákjaink 93%-a BAZ megyei, ebből 19% kazincbarcikai, míg 7 % más megyéből jár iskolánkba. A tanulók 73%-a hátrányos helyzetű, melyből 13% halmozottan hátrányos helyzetű.

Az általános iskola 8. osztály után a diákok választhatnak, hogy a szakképzésben tanulnak tovább hét szakma közül választva (festő, kőműves, hegesztő, nőruha-készítő, cipész, fodrász, nyomdász), vagy a szakközépiskola nappali tagozatán tanulnak tovább. A nagykorúak számára fel tudják kínálni, hogy az esti tagozaton szerezzenek

érettségét. A résziskolázott 15 éven felüli fiatalok (akik a 15. életévüket betöltötték, de még nem szereztek általános iskolai bizonyítványt), felzárkóztató osztályban szerezhetik meg az általános iskolai végzettséget, hogy aztán szakmát tudjanak tanulni. Miután az ország bármely részéről jönnek hozzájuk diákok, fiú és lány kollégiumukban tudnak a fiatalokkal foglalkozni.

A 2001. évben kiadott kerettanterv előtt a hozzájuk került fiatalok számára először az általános iskola befejezését, majd ezt követően szakiskolai képzés keretében szakképesítés megszerzését tették lehetővé. A közoktatási törvény 27. § (8) bekezdése szerinti felzárkóztató oktatás 2001/2002-ben indult, egy pályázat kapcsán nyílt meg rá a lehetőség, ahol az iskola a felzárkóztatás bázisiskolája lett, ez nagyon erősen motiválta az iskola vezetőit és pedagógusait.

Az egyházi fenntartó egyértelműen támogatta a felzárkóztató képzés bevezetését és folytatását, amit az is bizonyít, hogy a korábbi mostoha körülmények megszüntetése céljából a városi önkormányzattól egy volt általános iskolai épületet vett át a hátrányos helyzetű tanulók oktatásához, és biztosította az anyagi feltételeket a rossz állapotban lévő épület rendbe hozásához és felszereléséhez. A város önkormányzata ugyan nem fenntartója az iskolának, de szintén szorgalmazta az indítást, és biztosította az épületet.

Az első évben Potonyecz Istvánné igazgatóhelyettes volt a programgazda, és egyúttal egyedül ő foglalkozott a 15 tanulóval. Ekkor még helyük se volt a korábbi anyaiskola épületben, ezért a kollégium ebédlőjében voltak a foglalkozások. Ezt követően a szaktanárok tantárgyi keretben becsatlakoztak, ez kihívás volt számukra, mindenki szívesen vette ezt a feladatot.

A tanulók az esélyt örömmel fogadták, mert e nélkül kilátástalannak látták, hogy szakképesítést tudjanak szerezni. A szülők ugyanígy viszonyultak a kérdéshez, nem fordult elő olyan, hogy kifogásolták volna gyermekeik ezen oktatási formába való bevonását.

A 2001-es kerettanterv szellemisége megfelelően látszott a feladat megoldásához. Egyben a finanszírozást is biztosította. A 2001-es kerettanterv szellemében, ezt kiegészítve az egyházi iskolákra jellemző pedagógiai elvekkel készült el a helyi program. Különleges hangsúlyt fordítottak a szociális részre, mely nélkül az oktatás nem lehetett volna eredményes. Nem volt szükség az eredetileg kidolgozott program módosítására, az beváltotta a hozzá fűzött eredményeket. Ez bizonyítja az eredményességi mutatók.

Van a felzárkóztató oktatásban dolgozó pedagógus közösségnek éves programterve. Az iskola éves munkatervében is megjelenik felzárkóztató oktatás, illetve itt vannak megfogalmazva azok a feladatok, amelyek nemcsak a felzárkóztató oktatásra vonatkoznak.

A szülők örömmel fogadták a tanórán kívüli foglalkozásokat, bár nem kezdeményeztek, viszont a pedagógusok látták, hogy mely területeken van szükség a tanórai munka támogatására tanórán kívüli tevékenységekkel, a szülők pedig támogatták a kezdeményezéseket a gólyatáborra, kirándulásokra, üzemlátogatásokra vonatkozóan. A tanulók azonban eleinte nem akarták elhinni, hogy a közösségi programok számukra sikerélményt hoznak, így vonakodtak a programoktól. Viszont mikor megízlelték a programok örömét, akkor már szívesen vettek részt azokon. Jellemzőek az év elején szervezett gólyatáborok, azok a közösségi napok, kirándulások, üzem- gyárlátogatások, melyek mind a látókörük kiszélesítését szolgálják, illetve a szocializációjukat fejlesztik.

A szocializációjukat fejlesztő programok segítenek:

- kapcsolatfejlesztésben
- játék-kultúra fejlesztésben
- mindennapi viselkedésben
- mindennapi higiéniai kultúráltság szint
- vallási szokások gyakorlása (reggeli ima, asztali áldás, istentisztelet látogatása)
- étkezés közösségi élettér
- kollégiumi életvitel, programok (pl.: első hónapban a nevelők a tanulókkal együtt zuhanyoznak, hogy a szokásokat megtanulhassák, mosás)
- egyéni beszélgetések (egyéni nevelési terv szerint)

Pedagógusok, szociális munkások és hitéleti vezetők vettek részt a munkában. Ez évtől fejlesztő pedagógus is rendelkezésre áll. Mivel a dolgozók hivatástudata átlagon felüli, szívesen vállalták a plusz munkát is pl: kirándulás, gólyatábor, üzemlátogatás során. Azon kívül, hogy megszervezték a programokat, illetve részt vettek a lebonyolításban, itt nyílt lehetőségük az egyéni beszélgetésekre és tudatosan a minták adására.

A csoportmunka biztonság érzetet nyújt a tanulóknak, ezért sikeresnek ítéltető. Próbálkoztak projektek szervezésével is (témahetek), ezek azonban csak alkalmanként kerültek lebonyolításra. Témáik:

- i. egészség hét
- ii. víz világnapja
- iii. bio hetek.

Az egyéni foglalkozás és a differenciált foglalkozás (minden tanulónak külön feladata a képességeinek megfelelően) is eredményes.

Kevésbé eredményes a frontális foglalkozás, ezért ezt lehetőleg kerüljük.

Szükség lenne folyamatosan kiscsoportos foglalkozásra, de ezt sem a tárgyi lehetőségek, sem a személyi feltételek nem teszik lehetővé. A finanszírozás ez évi megváltozása (nincs kétszeres normatíva) kifejezetten negatív irányban hat e téren. A költségvetési törvény és az oktatási törvény e tekintetben ellentétben van egymással, ezt az iskola több fórumon, így a minisztériumban is jelezte.

Szaktárgyi vonatkozásban optimális az ellátottság, szakmai téren is. Több pedagógiai szakemberre lenne szükség, nincs pszichológusuk, csak egy félállású fejlesztőpedagógusuk van, logopédusra is szükség lenne. Megfelelő a kollégák felkészültsége, tudnak alkalmazkodni a tanulók felkészültségéhez. Önképzéssel, házi tapasztalatcserével, óralátogatásokkal, az NSZI által szervezett továbbképzésekkel gyarapítják tudásukat. Minden díjmentes képzésen részt vesznek, azonban az anyagi lehetőségek hiánya sok esetben nem teszi lehetővé a díjköteles továbbképzéseken való részvételt. Sokat segített, hogy az iskola felzárkóztató oktatás bázisiskolája lett, maga is szervezett konferenciát, illetve részt vettek más bázisiskolák által szervezett továbbképzéseken. Az egyéni fejlesztési programok területén van szükség további fejlődésre, mert ez fokozottan hat az oktatás eredményességére. Szükséges lenne felkészítés, javasolt témák: kompetencia alapú képzés, modul rendszerű képzés, projektek szervezése.

Eleinte a tanulók közül sokan nem hitték, hogy sikeresen elvégezhetik a programot. Önbizalomhiánnyal, önértékelési zavarokkal érkeztek. Hiányzott a kitartás, a rendszeres tevékenységhez való hozzáállás, az önuralom. Voltak olyan tanulók, akik emiatt lemorzsolódtak, ebben szerepet játszott a családi háttér ellenérdekelt volta (pl: ne tanulj, inkább, menj dolgozni), egyéni problémák (terhesség), nagyfokú viselkedészavar. Akik viszont megmaradtak, azoknak a hozzáállásuk javult, és tovább tudtak lépni a szakképző évfolyamokra is

Írásbeli elégedettség-mérés nem volt, ez visszavehető a szülői érdektelenségre is. Szóbeli pozitív visszajelzés több is érkezett, részprogramokra vonatkozóan is. A tanulók pozitív élményeiket esetenként írásban is visszajelezték anyanyelv és kommunikáció órákon. Ugyancsak visszajelzés a konkrét alkotó tevékenység, pl: tablókészítés a sikeres programokról, amelyet örömmel készítették.

Voltak olyan tanulók, akik lemorzsolódtak, ebben szerepet játszott a családi háttér ellenérdekelt volta (pl: ne tanulj, inkább menj dolgozni), egyéni problémák (terhesség), nagyfokú viselkedészavar. A várakozásokkal ellentétben sokkal kevésbé indulatosak, egymás hibáit jobban elfogadják, ezért jobb a fegyelmi helyzet, mint más osztályokban. Ehhez hozzájárul az egyénre szabottság és a kis létszám is.

Nem volt más iskolába történő átirányítás, akik befejezték a programot, ebben az iskolában a szakképző évfolyamokon folytatták tanulmányaikat. A felnőttképzés rövidebb felkészülési ideje néhány tanulót elvont az iskolarendszerű szakképzéstől. Jobb lenne, ha a felnőttképzésbe való bekapcsolódás csak magasabb életkornál lehetne lehetséges.

Van előzetes kompetencia-mérés. A felmérés kiterjed matematika, szövegértés, történelem, biológia és földrajz területekre, illetve az iskolai előéletükre, szociális háttérükre, önismeretükre vonatkozóan is. Ennek alapján voltak megállapíthatók a hiányterületek: matematika, kommunikáció és szocializáció.

Csak esetleges és szóbeli információik vannak a tanulóik további sorsáról. Szükségesnek tartják, hogy ez a helyzet változzon. Akik visszajelezték, azok többnyire sikeresek.

A felzárkóztató oktatás kétszeres normatívája 2007. szeptember 1-jétől megszűnt, és ez a felzárkóztató oktatás lényegét lehetetleníti el. A kétszeres normatíva is elsősorban a kiscsoportos órarend szerinti oktatást biztosítja, de a tanórán kívüli tevékenységet csak részben. A projektrendszerű oktatás pl. költségesebb, ezért már nem finanszírozható.

A fenntartó iskolai szinten kiegészíti az állami normatívát, de ez nem különül el a felzárkóztató oktatás vonatkozásában. A fenntartó is állami forrásból adja a támogatást, viszont ennek mértéke az állami lehetőségek függvényében ingadozó, ennek megfelelően nehezebben tervezhető. Szponzor nincs. Szakképzési támogatás terhére tudják fejleszteni a feltételeket. Ebben az évben 35 cég nyújtott támogatást e téren. Minden pályázaton igyekeznek részt venni. Sajnos az utóbbi időben a pályázati lehetőségek szűkültek. Egyes pályázatokon az önrész hiánya miatt nem tudnak részt venni (pl. táborozás), mert a hátrányos helyzetű tanulóknál a költség nem hárítható át a tanulókra sem. Magánszemélyek és egyes cégek általuk nem használt tárgyi eszközöket (számítógépeket) adtak át az iskolának, melyeket a felzárkóztatásban is tudtak hasznosítani. Magánszemélyek kisebb adományokat is tettek, pl. versenyek győzteseinek jutalmazására. Elsősorban vissza kell állítani a kétszeres normatívát, másrészt ennek összegét minimum az infláció mértékével növelni kell.

Az iskolában folyó munka legnagyobb sikere, hogy olyan tanulók is szakképzettséghez jutnak, akik egyébként nem tudnák elvégezni az iskolát. Szocializálódnak, a társadalom periferiájáról elkerülhetnek. Jó volna, ha nem lenne lemorzsolódás, bár annak okai nem az iskolai munkában lelhetők fel.

Eddig kiszámítható volt a felzárkóztató oktatás szabályozása, de most annyira megingott, hogy felvetődött, illetve rákényszerül az iskola finanszírozási okok miatt a felzárkóztató

oktatás megszüntetésére. Kiszámítható és megfelelő mértékű finanszírozásra lenne szükség. A bázisiskolai feladatok további finanszírozása is indokolt. Konzultációk, továbbképzések, szakmai műhelyek, megteremtése segíthetné a szakmai munkát.

Van kapcsolatuk más iskolákkal, elsősorban a bázisiskolai funkciónak köszönhetően: Martin, ózdi Árpád Vezér, szolnoki Roma Esély, nyíregyházi Bencs, pétfürdői Kolping, pécsi Látássérültek Spec. Szakiskolája és Szakiskola. Formái: kölcsönös iskolalátogatások, közös fórumok, konferenciák.

Az elmúlt 13 évben iskolájuk programja modellértékű programmá nőtte ki magát. Alapprogramjuk Don Bosco pedagógiája, amely kiegészült a hazai és nemzetközi tapasztalatokkal (holland, dán, belga). Komoly kulcs ebben a helyzetben a nevelő személyisége, szakképzettsége, gyermekszeretete. Ezért kiemelt feladat a képzők ez irányú továbbképzése. Mivel egy-egy nevelő személyiségben az összes szükséges nevelői képesség nem jelenik meg komplexen, szükséges az egyes nevelői hatások összehangolása.

A roma fiatalokkal szembeni társadalmi elvárások semmiben sem különböznek a társadalom egyéb tagjaitól elvártaktól, ugyanakkor családjaikban a jellemalakulás alapjai eltérőek az általánostól, nem kedvezőek a rendszeresség, következetesség, az általános értékek elfogadása kialakulásához, ezért szükséges olyan hatásokat közvetíteni, amelyek a zavarok és eltérések kompenzálására alkalmasak. Alapvető, hogy a nevelői hatásokban szimmetrikus kapcsolatok alakuljanak ki, és a hagyományos komplementer tanár-diák viszony helyett a tanulók a társas érintkezési és kölcsönhatási helyzetekben kedvező tapasztalatokat szerezhessenek, amelyen keresztül kifejlődhet önbizalmuk, reális önbecsülésre tehetnek szert, s így elérhető célok kitűzésével eredményes életvitelre lesznek képesek. Fontos ezen belül a nyílt, őszinte emberi kapcsolatok, érzelmi attitűdök kihasználása, a Don Bosco-i nevelési elvek alkalmazása, szeretetre alapozott, követelmény támasztás biztosítása és fenntartása a nevelési folyamatban.

Végül néhány átfogó javaslat:

A hátrányok kezelésére a jelenlegi iskolarendszerben két megoldásra látnak lehetőséget. Az egyik egy preventív megelőző rendszer, amikor is a gondoskodás az óvodától a középiskoláig tart (jobb lenne még előbb kezdeni). A másik a már utcán lévő célcsoporthoz tartozó, utcán lévő 70 - 80 ezer fiatal számára egy kimeneti, reszocializációs iskolai-oktatási-nevelési célprojekt, amelyet ki kell terjeszteni a jelenleg ebben dolgozó és a jövőben ezt tervező iskolákra. Ezek az iskolák minimum hármas feladatot látnak el, az oktatási hiányok pótlását, reszocializációt, önálló életre felkészítést, amihez társul a szociális segítség különféle formákban. A fenti feladatok kiegészülhetnek munkaerő-piaci, álláskeresési tevékenységekkel.

Iskolájuk történetében sok kudarcot megélve, sok falat, ellenállást leküzdve, meg nem értésen és elutasításon túljutva próbáltak elfogadtatni és bebizonyítani, hogy ezt a több tízezer fiatalot, akiket szakadtaknak, kallódóknak és sodródóknak nevezünk, megfelelő pedagógiai módszerekkel eredményesen lehet nevelni. Elősegíthetik a munka világába való visszavezetésüket, elérhetik, hogy dolgozni akaró családanyák, családapák legyenek. Tapasztalataik szerint csak ilyen összetett programmal végezhetnek eredményes nevelőmunkát, bízva abban, hogy a politika felismeri a célcsoport nevelésének szükségességét, munkánk hasznosságát. Bízunk benne, hogy kisebb törvénymódosításokkal lehetőség nyílik a rendszer országos kiterjesztésére és finanszírozására is. Így biztosítható, hogy Don Bosco szavaival élve "jó keresztényekké és jó állampolgárokká váljanak".

6. sz. melléklet. A Kolping Katolikus Szakiskola, Speciális Szakiskola és Kollégium felzárkóztató oktatása

Az iskola rövid bemutatása

1992. szeptember 1. Egy többcélú önkormányzati iskola tagozataként létrejön a Kolping Szakiskola.
1998. szeptember 1. Német segítséggel megépül az új iskolaépület. Immár 260 tanulóval, önálló-alapítványi fenntartású-intézményként megkezdí működését a Kolping Szakmunkásképző és Speciális Szakiskola. (A szakmaválasztás lehetőségei a faipar, a vendéglátás, a könnyűipar, és a kismesterségek területeire terjednek ki) Fenntartó: Kolping Oktatási és Művelődési Alapítvány
1999. szeptember 1. A Magyar Katolikus Püspöki Kar elismeri a Magyar Kolping Szövetséget katolikus iskolafenntartóként. Az 1999/2000-es tanévtől intézményük katolikus iskolaként Kolping Katolikus Szakmunkásképző és Speciális Szakiskola néven-350 tanulóval folytatja működését. Átadják az új tanbűfét. (A képzés bővül az építőipari és gépipari szakmákkal)
2001. szeptember 1. Elindul a felzárkóztató képzés a 16. év feletti-alapiskolai végzettséggel nem rendelkező-fiatalok részére. Megépül a “Kincseink”, a szőnyegszövő és börtárgy-készítő tanulók birodalma.
2002. A Nemzeti Szakképzési Intézet által a felzárkóztató képzésre, valamint a Magyar Vöröskereszt által az egészségfejlesztésre kiírt pályázat elnyerése után mindkét területen bázisiskola lettek. Az EFQM minőségfejlesztési program kezdete. Elkészül a logopédiai és pszichológiai foglalkoztató, valamint az üvegház. A tanulólétszám a virágkötő képzéssel együtt 400 főre bővül.
2003. A szervezeti struktúra változása. Átadják a tornatermet. Felépült kollégiumi épületük.
2004. Intézményük Kolping Katolikus Szakiskola, Speciális Szakiskola és Kollégium néven folytatja működését. Iskolájuk a Térségi Óvoda- és Iskolafejlesztő Központok kialakítása a kompetencia alapú oktatás bevezetéséért és elterjesztéséért pályázat (HEFOP 3.2) sikeres nyertese
- 2005-2006. Kapcsolódnak a Szakiskolai Fejlesztési Programba

Elsősorban a térségben felmerülő igény motiválta az iskolát, iskolájuk jellege, alap gondolata: "vállalása mindennek és mindenkinek". Ezért a hátrányos helyzet minden keresztmetszetét bevállalják. Minden programjuk erről szól.

A fenntartótól maximális támogatást és pozitív hozzáállást tapasztaltak. Elfogadta az iskola pedagógiai programját, kiegészítő finanszírozást, továbbképzéseken való részvételt biztosít.

A pedagógusok kezdetben félve vállalkoztak a felzárkóztató oktatás bevezetésére és működtetésére, majd a különböző szakmai és lelki (külső és belső) továbbképzések, egymás erősítése, team-munka bevezetése nem csak befogadó, hanem elfogadó szemléletmódot alakított ki.

Pozitívan, örömmel fogadták a tanulók és szüleik a felzárkóztatási lehetőséget, hiszen így a tanulóknak közvetlen lehetőségük nyílt a szakképzésbe való belépésre.

Egyrészt az igények (nagy létszám) miatt, másrészt a hiányzó évfolyamok száma miatt fokozatosan áttértek a csak kétéves formára.. A nevelés mindkét évfolyamon integráltan folyik. (azaz egy csoportban különböző elő-iskolázottságú tanulók együtt vannak, a nagyobb tudásúak "húzóerőt" jelentenek a kooperatív módszer alkalmazása során. Az Útmutató a felzárkóztató kerettantervhez szakiskolák számára c. NSZI által 2002-ben kiadott kézikönyv alapján készült helyi program szerint készítették el helyi tantervüket. (beszoktatás, személyiségfejlesztés, szocializáció, tanulásmódszertan, motiváció, differenciálás, egyéni haladási ütem, egyéni fejlesztés, munkába ágyazott tanulás)

A törvényi változások követése [23/2001. (VII. 20.) OM rendelet, 1/2006. (VI. 29.) OKM rendelet], módszertani lehetőségek bővítése, a 2001. szerinti egy éves felzárkóztató oktatás időtartama kevésnek bizonyult, ezért megszűnt. Ugyanakkor viszont megindult az SZFP szerinti egyéves előkészítő évfolyam. Itt vannak 8 osztályt végzett és alacsonyabb iskolai végzettségű tanulók is.

Van éves munkaterve a felzárkóztató oktatásnak. Különösen kedveltek a sportfoglalkozások (kézilabda, labdarúgás, úszás, lovaglás), a drámapedagógia, zene, különböző szakköri foglalkozások. Az iskola felajánlotta a lehetőségeket, a tanulók és szüleik pedig örömmel fogadták. A lehetőségekhez képest maximálisan kielégítették a felmerült igényeket, minden tanuló részt vesz esetenként többfajta foglalkozáson is. Tanórán kívüli projektek, közösségi események, kollégiumi programok a jellemző tanórákon kívüli tevékenységek, amelyekkel javítani tudták a felzárkóztató oktatás hatékonyságát. A tantestület tagjai, gyógypedagógus, drámapedagógus, testnevelők, kollégiumi nevelők, szakkörvezetők, lelki vezetők (Közösségi Házban, Sportcsarnokban, Kollégiumban, múzeum látogatás, üzemlátogatás keretében) végezték a tanórán kívüli munkát. Van, aki kötelező, mások túlóráként.

A leghatékonyabb módszerek az egyéni és páros munka, frontális munka, projektek. A kooperatív technikák nehezen kivitelezhetők, de azért próbálkozunk a csoportmunkával is. A sportfoglalkozások különösen népszerűek és motiválóak, segítik a tanulók szocializálódását.

Megfelelő tankönyvek, szemléltető eszközök kellenének, helyhiánnyal küzd az iskola. Kár, hogy az NSZI által fejlesztett és bevált tankönyvekhez sem lehet hozzájutni.

A szakember-ellátottság minden téren jó, a kollégák hivatástudattal, elkötelezetten végzik a felzárkóztatás munkáját. E téren pozitív hatású a vallási elkötelezettség is. Megfelelő a

tanárkollégák felkészültsége a felzárkóztató oktatáshoz – egyénileg és team-munkában egyaránt. Fejleszteniük kell a pedagógiai munkát a felzárkóztató oktatás eredményességének fokozásához konfliktuskezelés és fegyelmzés területén. A jelenlegi felkészítési lehetőségek elégségesek a Szakiskolai fejlesztési program keretében, többre nem is volna idejük, mert akkor nem tudják lelkiismeretesen ellátni a tanulókkal kapcsolatos munkát.

A tanulók hozzáállása a felzárkóztató oktatáshoz nagyrészt jó, az iskolát ők választották, főleg a környezet, a lehetőségek miatt. Ezt bizonyítja, hogy van túljelentkezés, várólista. Írásos elégedettség mérés eddig nem volt, most készülnek bevezetésére. Akiknek sikerült befejezni, láthatóan mindenképpen elégedettek voltak, de a kimaradó tanulóktól és szüleiktől is kaptunk pozitív visszajelzéseket a szocializáció eredményességéről.

Nem bukásban, hanem lemorzsolódásban nyilvánul meg az eredménytelenség. Főleg fegyelmi problémák, beilleszkedési gondok, motiváció hiánya, családi problémák okozzák. Több a fegyelmi probléma, igazolatlan hiányzás a felzárkóztató oktatásban, mint a “hagyományos” osztályokban. Volt átirányítás a várpalotai Várkerti Általános Iskolába fegyelmi problémák miatt. A tanulók nagy része viszont befejezi a felzárkóztatást, és itt szakképzési évfolyamon vagy normál 9. évfolyamon tanul tovább.

Van belépő állapotfelmérés minden tanulónál. Az éves tananyag összeállításánál, az egyéni fejlesztés szervezésénél figyelembe vesszük a belépő állapot felmérés tapasztalatait. A felzárkóztatásra jelentkezők tantárgyi tudása általában nem éri el a befejezett osztályúak minimumszintjét sem. Beilleszkedési zavarok, a szabályok be nem tartása, öntörvényűség jellemző rájuk.

A végzetek nagy része iskolájukban folytatja tanulmányait, a munkába állóknál kérdőíves nyomon követést alkalmaznak. Több végzett tanulónk rendszeresen visszalátogat az iskolába, vagy telefonon jelzi sorsát, sokszor életvezetési segítséget is kérnek és kapnak.

A 2006/2007-s tanévig folyamatosan emelkedett a normatív támogatás, 2007/2008 tanévtől nem vette figyelembe a sajátosságokat és a szakképzés szakmai elméleti normatívájának megfelelő támogatást nyújt. Az iskola ezt pályázatokból egészíti ki. A német Kolping Szövetség segíti a gyakorlati oktatást, főleg eszközökkel. A normatíva csökkentése nagy probléma lesz, akadályozza a kis létszámú csoportok létrehozását. Jelenleg az átlaglétszám 18. Regionális támogatás nincs, helyi önkormányzat az óvoda épületét az iskolának átadta. Van szakképzési hozzájárulás terhére is eszköztámogatásuk, Nitrogén Rt gyakorlóléhelyet is biztosított, de ez jövőre sajnos megszűnik. Optimálisan 200% finanszírozás kellene, de minimum a kétszeres normatíva visszaállítása szükséges.

Eredmény a tanulók szocializálódása, sikeres osztályozóvizsgák letétele, szakmatanulásban való helytállásuk (“emberibb ember” kialakulása. Kevésbé sikeres momentumok a lemorzsolódás és a megoldatlan fegyelmi problémák. A finanszírozási gondok megoldásán kívül igényelnék a vizsgáztatási jogkör megkapását az általános iskolai osztályozó vizsgákra.

Segítettek az NSZFI által kiadott segédanyagok, kapcsolat a régió általános iskoláival (beiskolázás), szakértői rehabilitációs bizottságokkal, családsegítő központokkal. Van kapcsolatuk más iskolákkal. Iskolák közti műhelymunka folyt a bázisiskolai program keretében, tapasztalatcsere. Kapcsolat alakult ki a többi bázisiskolával és az SZFP- s iskolákkal.

A projektek és időkeretük
(tervezet)

sorszám	Projekt címe	Időtartam (kb)
1.	Ilyenek vagyunk	20 óra
2.	Berendezzük a termet	60 óra
3.	Időt kérek	60 óra
4.	Lépésről – lépésre	40 óra
5.	Ipari forradalom	80 óra
6.	A természet csodái	50 óra
7.	Mátyás udvarában	70 óra
8.	Mértékek, értékek	10 óra
9.	Útelágazások	30 óra
	<u>összesen</u>	<u>420 óra</u>

Pályaorientációs és szakmai alapozó gyakorlatok
(tervezet)

Kreszné F. Ildikó		Nemes Gábor		Székely Béla Oláh József	
Játékok textilből	100 ó	Asztaldísz	35 ó	Lemezről doboz	45 ó
Szövött baba	105 ó	Sámlí	105 ó	Labirintus	25 ó
Kép kerettel	60 ó	Szerszámtároló	85 ó	Ördögglakat	20 ó
Asztalterítés	90 ó			Üveggolyós útvesztő	20 ó
Hulladékból valami	20 ó				
<u>összesen</u>	<u>375 ó</u>	<u>összesen</u>	<u>225 ó</u>	<u>összesen</u>	<u>110 ó</u>

A modulok tantárgyakra és óraszámokra leosztva

Tantárgy	Heti óra	Éves óra	Tanár	
Alapkészségek fejlesztése	3 ó	111 ó	Vikorné	
Tanulásmódszertan	2 ó	74 ó	Kreszné F. Ildikó	
Személyiség fejlesztés	3 ó	111 ó		
Kommunikáció	2 ó	74 ó		
Pályaorientáció+szakmai alapozó	12 ó	444 ó	Kreszné F. Ildikó Nemes Gábor (Székely Béla)	
összesen	22 ó	814 ó		
Német	2 ó	74 ó	Hiba György	
Hittan	2 ó	74 ó	Váradi Edit	
Testnevelés	2 ó	74 ó	Székely Béla	
Számítástechnika	1 ó	37 ó	Gáspár Zoltán	
összesen	29 ó	1073 ó		
Egyéni fejlesztés			Fenyvesi Valéria, Szűcs Katalin	

7. sz. melléklet. A Szabómester Szakképző Iskola felzárkóztató oktatása

Az intézmény típusa: szakiskola kereskedelem - marketing szakterülettel.

A tanulók létszáma: 47 osztály 800 gyerek

Az intézményt a Fővárosi Önkormányzat finanszírozza. A tanulók a városból, és vonzáskörzetéből érkeznek.

Az intézmény alaptevékenysége: szakiskolai képzés

Az iskola évek óta foglalkozik már hátrányos helyzetű tanulókkal. A fővárosban a kötelező beiskolázású iskolaként komoly eredményeket ért el. Eredményeiket fővárosi és vidéki konferenciákon, továbbképzéseken ismertették.

Szakiskolai Fejlesztési Program 1-re pályáztak 2004-ben az A, B, C komponensre. Úgy gondolták a fennmaradásuk érdekében kell pályázniuk. A C komponensben vettek részt (hátrányos helyzetűek reintegrációs programja).

A fenntartó a részvételüket támogatta. Az órakedvezményt biztosította, fizette a túlórákat, helyettesítési díjakat. Részt vett a fenntartó is a továbbképzéseken (Írország).

Az iskola nevelőtestületében viták voltak a C programban való részvétel miatt. Nem akarták a tanárok a tanulói kör megváltozásától tartva. Félték az új, a plusz feladatok miatt. Nem érezték magukat felkészültnek sem.

2005-ben indult az első évfolyam. A szülők és a gyerekek is örömmel fogadták ezt az új lehetőséget. A könnyebb feladatok, a nem tantárgyi struktúra (projekt módszer), a szöveges értékelés vonzóbbá, emészthetőbbé tette a tanulóknak a haladást. A gyerekek új lehetőségnek fogták fel. (Kapaszkodó sáv) Egy részük viszont kötelességként élte meg, hogy ismét iskolába kell járni.

Szakképző előkészítő évfolyamot indítottak, ami egy éves, mert ők szakképző iskolaként működnek. Ez tűnt logikusnak. Az általuk oktatott szakmákra orientálódtak.

Az SZFP "C"-ben volt egyéves program, ezt kellett végrehajtani. 2005-ben ez a program még hézagossá volt, ezt egészítették ki helyi tantervvel. A program elején még nem volt kerettanterv, ezért ők is részt vettek ennek kidolgozásában. A programot ma is állandóan fejlesztik. A projektek a gyerekekre vannak kitalálva. 17 projekt egy évben: 2-3 hetes időszakokban valósul meg egy-egy program. Végül is egy öszvér módszert választottak. Van benne projekt és tantárgy is.

A felzárkóztató tanári közösségnek külön éves munkaterve van. Ez tartalmazza az egyéni fejlesztéseket

A kötelező tananyagon kívüli témákra, tanórákon kívüli foglalkozásokra a tanulók is és a pedagógusok is igényt tartottak. Elsősorban egyéni fejlesztésre használták, bővítették a szabadidős programokat, mert a gyerekek sok időt töltöttek az iskolában. Készült egy hálóterv (Puli, a terelő program), ebben tervezték meg a tanórákon kívüli programokat.

Bemeneti felmérést készítettek (16 oldalas) szövegértés, számolás, mérés, tájékozási képességek ügyintézés stb. A gyermekvédelmi felelős kolléga családlátogatást is végez.

A szülőkkel való jobb együttműködés érdekében a tanuló is részt vesz a szülői értekezleten, illetve minden olyan megbeszélésen, ami a gyerekről szól. Közreveszi a gyereket az iskola és a szülő.

A felmerült igények kielégítését az iskola költségvetése határozta be. Kaptak eszközöket, amit beépítettek a délutáni foglalkozásokba. (szakkör, diákkör, ünnepek, helységek kialakítása, dadaprogram, SOTE programok, pszichológus hallgatók, diákújság, diákrádió.) Alternatív kortárs programok is indultak a nehezen beilleszkedő gyerekeknek. A manuális tevékenységek voltak a legsikeresebbek: pl. üvegfestő szakkör. A szakmai előkészítő programok, projektek nem annyira voltak népszerűek.

A felzárkóztató oktatásban három szakmacsoportra készítene elő: könnyűipar, kereskedelem, vendéglátás. Az első félévben bemutatják mind a három területet, és a második félévben a tanuló által választott szakmacsoportban foglalkoznak tovább. A könnyűipart nem nagyon választják. Továbbküldik azokat, akik nem boldogulnak náluk az Esély Kövessi Alapítványi Iskolába, a Nagy Szivárvány Alapítványi Iskolába.

A külön programokat a nevelőtestület végzi, délután, hétfőn. A túlórákat, a szakköröket a fenntartó finanszírozta eddig. Január elsejétől változik a helyzet. A dupla fejkvóta megszűnik.

Millióss összegekért vettek eszközöket az SZFP listáról, melyeket szakértők állítottak össze. Ezek azonban sokszor minőségben nem voltak jók. A társasjátékokat, pszichológiai mérőeszközöket jól tudták használni.

Szakembereik jók. Emberileg, pedagógiailag jók, innovatívak. Módszertanilag gyengék, gyermekvédelmi tevékenységük ezekhez a gyerekekhez gyenge. A tanár kollégák felkészültségén javítani kell. Most akkreditálnak egy fejlesztő pedagógiai tanfolyamot. Ettől sok javulást várnak. Van pszichológus státuszuk, azt is be kell betölteni és hasznosítani.

Belső továbbképzést szerveznek, ehhez Miskolcra hívtak előadót. Saját akkreditált tanfolyamot készítettek.

A tanulók hozzáállása a felzárkóztató oktatáshoz különböző. Egy részük ellenálló (30%), 70%-nak tetszett az új struktúra. A hét első három napján, 6-6 órában projekt módszerrel oktatnak. Az órakereteket a hét két napján tantárgyi szerkezetben tartják (számтан magyar stb.).

A tanulók és szüleik elégedettségével kapcsolatban elégedettség mérés nem volt. Akiket sikeresen beiskoláztak, azoknak láthatóan tetszett. A beiskolázottak 50%-a végzett, és azok fele jár szakmai évfolyamra is.

Aki más szakmát akart tanulni, segítették másutt elhelyezkedni vagy munkába állni.

Egyes tanulók eredménytelenségének jellemző okai az igazolatlan hiányzás, drogprobléma, szülés, vidékre költözés.

A felzárkóztató oktatásban résztvevők fegyelmi helyzete változó. Az ebben a rendszerben résztvevők jobban aktiválhatók, mint a hagyományos rendszerben (tantárgyi struktúra, szöveges értékelés). Neveltségi szintjük nagyon változott a beiratkozás óta. Jelenleg 15-20 évesek együtt tanulnak. Ez csak egyéni fejlesztési programokon keresztül lehetséges.

A tanulók előzetes felkészültsége, szocializációja terén a legnagyobb hiányosságok: neveltségi szint alacsony, köszönés fegyelem, beszédstílus stb. igen változó. Tanulmányi szintjük is gyenge.

A végzettek elhelyezkedéséről, a munkáltató megelégedettségéről nem végeznek követő méréseket. A végzősökről csak esetleges az információjuk.

Finanszírozás terén ismét dupla fejkvóta kellene. A jelenlegi támogatás kevés. A MÁK-hoz pályáztak, 2007-re 3 millió forintot nyertek. Főleg a gyakorlati foglalkozásokhoz kell sok pénz. Az iskola is hozzáad a saját költségvetéséből. Szponzorok, magánszemélyek nem támogatják az iskolát.

A felzárkóztatásban a beiratkozottak 50%-a végez.
Kevésbé sikeres momentumok a nyomon követés, szülők bevonása.

A törvény által biztosított struktúra az évek folyamán pozitívan változott. Most nagyobb a merítési lehetőség, mert a nyolc osztályt végzetek is beiratkozhatnak.

Szükséges volna a finanszírozás növelése háromszorosára. A társadalom hozzáállása is változhatna ezekhez a gyerekekhez.

A helyi - az iskolában működő- segítség jól működik. Erre helyi ellenőrzési rendszert dolgoztak ki. A regionális segítség is működik, mert kapcsolatban vannak a régió iskoláival. Ez azt jelenti, hogy egy gyereket sem engednek el csak úgy, hanem munkát, vagy az igényeknek megfelelő szakiskolát keresnek neki. A fenntartó annyiban segít, tanulót küld az iskolának. Az NFSZI-től ma már nem kapnak segítséget, hiába dolgoznak a C2. programban. A jelenlegi NFSZI program sem szakmailag, sem módszertanilag nem követhető.

Más felzárkóztatást végző három iskolával vannak kapcsolatban:

(Továbbadnak egymásnak gyerekeket.)

Nagy Szivárvány Iskola,

Esély Kövessi Erzsébet Alapítványi Iskola.

Díszítőművész és Építőipari SZKI iskola

Magyar Gyula Kertészeti SZKI,

Modell Divatiskola.

8. sz. melléklet. Felzárkóztató modell a magyar-dán termelőiskolában

I. A termelőiskola új oktatási modellt képvisel a magyar képzési rendszerben. Olyan iskolarendszeren kívüli képzést valósít meg, amely integrálja a személyiségfejlesztést és életvitelt, az elméleti képzést és a gyakorlati termelőtevékenységet, felkészítve a hallgatókat a továbbtanulásra vagy a munkára.

A termelőiskola elsődlegesen olyan fiataloknak kínál lehetőséget, akik:

- nem rendelkeznek általános iskolai végzettséggel, amely nélkül a munkaerőpiacon piacképes szakképesítés megszerzése lehetetlen,
- rendelkeznek ugyan alapfokú iskolai végzettséggel, de hiányosak az ismereteik, illetve egyéb okból adódóan nem vettek részt középfokú képzésben,
- jó képességűek, de középfokú tanulmányaikat hanyagság vagy más problémák miatt abbahagyták,
- személyiségzavarokkal küszködnek, önismeretük hiányos, céljaik irreálisak.

A termelőiskola tanulóinak összetétele képzettség és életkor alapján erősen heterogén. Az eltérő vonások mellett a többségre jellemző, hogy:

- nem rendelkeznek olyan belső motivációval, akaraterővel és kitartással, amellyel saját erejükkel ki tudnák használni a társadalom által kínált lehetőségeket (szakmaszerzés, elhelyezkedés);
- korábbi tanulmányaik során olyan kudarcélményeket szereztek, amelyek miatt életszemléletüket a kiábrándultság, az optimizmus hiánya jellemzi;
- hiányos alapműveltségük ellenére szellemileg nem fogyatékosok, kezűgyességük és gyakorlati problémamegoldó képességük sok esetben magas szintű;
- szociális gondokkal és magatartászavarokkal küszködnek; sok közöttük a veszélyeztetett fiatal; gyakran hiányzik a biztos családi háttér és a pozitív példa; a hagyományos iskolai kötöttségeket nehezen, vagy egyáltalán nem fogadják el;
- körükben magas a káros szenvedélyeknek hódoló aránya, szabadidejüket gyakran csavargással, egyoldalú szórakozással (játékkerem) töltik el.

A felzárkóztató képzés részét képezi annak a termelőiskolai képzési-foglalkoztatási komplex programnak, amelynek célja, hogy a résztvevő fiatalokat bevezesse a munka világába és segítse a társadalmi beilleszkedésüket.

A termelőiskola a célcsoport fiataljainak differenciáltan 1-3 évet biztosít. Az első év a személyiségfejlesztést, a közismereti felzárkózást és szakmai alapozást szolgálja, amely 600 óra közismereti, 200 óra személyiségfejlesztés és 600 óra szakmai alapozó képzést foglal magában. Ennek során a résztvevők pótolhatják elmaradt alapfokú iskolai tanulmányaikat, megerősítik a szakmatanuláshoz szükséges közismereti alapokat, miközben hat szakmában próbálhatják ki adottságaikat. A programév végén döntenek a szakmatanulás irányairól: a termelőiskolában vagy más szakképző intézményben folytatják tanulmányaikat, esetleg munkát vállalnak.

A második év a kiválasztott Országos Képzési Jegyzékben szereplő szakképesítés megszerzésére való felkészülésnek az időszaka. Az 1650 órás képzés végén a résztvevők szakmai vizsgát tesznek és OKJ bizonyítványt kapnak. A tanulók többsége a szakmai végzettség, a megszerzett ismeretek, gyakorlati jártasságok és készségek alapján el tud helyezkedni. A harmadik év azon szakmai vizsgát tett fiatalok átmeneti foglalkoztatásának időszaka, akik gyengébb képességeik révén nem tudták megfelelő készségszintre emelni

szakmai tudásukat. Számukra a harmadik év a szakma begyakorlását, a szakmai készségszint emelését célozza. Ezek a fiatalok részt vesznek a termelőiskolai vállalkozásokban, kapcsolatba kerülnek gazdasági szervezetekkel, vállalkozókkal és ennek révén a termelőiskola ajánlásával tartós foglalkoztatáshoz jutnak.

A termelőiskola beindulása óta eltelt évek igazolták a termelőiskolai koncepció létjogosultságát. A termelőiskolai tapasztalatok alátámasztják, hogy az alulképzett, motivációhiányos, magatartászavarokkal küzdő, hátrányos helyzetű munkanélküli fiatalok felzárkóztatásához és szakképzéséhez külön intézményekre - minimum külön projektekre - van szükség. Ugyanis e fiataloknak olyan gyakorlatorientált képzést kell biztosítani, amelyben szerves egységet alkot az elmélet, a gyakorlat és a személyiségformálás. Ezek a fiatalok több okból sem vihetők a hagyományos iskolarendszerbe: egyrészt azért, mert képzésük és nevelésük, társadalmi beilleszkedésük segítése a hagyományostól eltérő pedagógiai módszereket, nagyobb pedagógiai tűrőképességet igényel, másrészt azért sem, mert korábbi kudarcaikat ott élték meg, harmadrészt a hagyományos iskolák pedagógusainak egy része is idegenkedik e fiataloktól, s túlzott előítéletei vannak velük szemben. Arról nem is szólva, hogy e fiatalok magatartásukkal rombolnák a hagyományos iskola követelményrendszerét és fegyelmét. Ezért vált szükségessé az is, hogy a dán termelőiskolai alapmodellt szakképzéssel egészítsük ki. Mindez lehetővé teszi, hogy a felzárkóztató és szakmai alapozó programot követően a fiatalok intézményváltás nélkül folytassák szakmai tanulmányaikat.

II. A termelőiskola komplex tevékenységével újabb esélyt biztosító intézménnyé vált. Tevékenységével több állami és önkormányzati feladatot is végez: a dolgozók általános iskolájának megfelelő képzést folytat; szakképző intézmények felzárkóztató-alapozó és pályorientációs tevékenységét végzi; OKJ-s szakképzést valósít meg; szakmaszerző és szakmabegyakorló foglalkoztatást biztosít.

A termelőiskola tevékenysége igazolta a termelőiskola pedagógiai alapelveit:

- Senkinek sem lehet megtanítani semmit, ha ő ezt nem akarja. Ezért a legfontosabb nevelési cél, hogy a fiatalokban felkeltsük a tanulás és a szakmaszerzés igényét, ehhez megnyerjük együttműködésüket. Ennek legfontosabb eszköze a napi rendszeres munkavégzés, a termelés. Mi azt tartjuk: aki dolgozik, az tanul is valamit. A dán pedagógusok ezt a nagymama törvényének nevezik. A napi munkavégzés ezen fiatalok számára a sikerélményt biztosítja. Bizonyíthatják a jó gyakorlati érzéküket, ügyességüket és találékonyságukat, ezáltal napról napra erősödik önbizalmuk, tettekkészségük és eltökéltségük.
- A magyar pedagógiában új az a termelőiskolában alkalmazott elv, hogy a tanár vagy oktató nem vállalhat teljes felelősséget a tanóra egészéért, mert ezzel felelőtlenre neveli tanítványait. A tanórák eredményességéért oktató és tanuló együtt felel. Az oktató feladata a tanulók tanulási feltételeinek biztosítása, a jelentkező akadályok elhárítása. A tanuló feladata a tanulás, a gyakorlás. Ez azt jelenti, hogy a tanulónak joga van többször hibázni és a munkát addig gyakorolni, ameddig az nem tökéletes.
- A termelőiskola önmagát építi. A tanulók az oktatókkal közösen újítyják fel a 250 éves, műemlék jellegű iskolaépületet, alakítják ki a tantermeket, a termelőhelyeket. Az elmúlt időszakban végzett építő-felújító munka értéke több mint 20 millió forint. Még az iskolai felszerelések (asztalok, padok, székek) egy részét is saját magunk készítettük. Közeljövőben fogjuk avatni az új 450 m²-es többfunkciós épületünket, amely 4 foglalkoztató helyet (tantermet), szociális blokkokat (öltözők, mosdók) és kollégium létesítésére alkalmas helyiségeket tartalmaz.

- A termelőiskola vállalkozó, foglalkoztató intézmény, valamennyi hallgatója regisztrált munkanélküli, akiket a Zala Megyei Munkaügyi Központ közreműködésével kerülnek be a programba. 1998 őszétől az OFA anyagi támogatása révén valamennyi hallgatóval munkaszerződést köt a termelőiskola. A munkaszerződésen túl képzési szerződésben rögzítettük, hogy a munkanélküli fiatal melyik képzési formában vesz részt. A foglalkoztatás egyben az adott szakma gyakorlati képzését biztosítja.
- A termelőiskola hallgatói többszörösen hátrányos helyzetűek:
  - 97,3%-nak nincs szakképesítése,
  - 41,3% tanulmányi elégtelenség miatt abbahagyta tanulmányait,
  - 18,7% roma fiatal,
  - 10,7% állami gondoskodás alatt álló,
  - 52% él rossz anyagi, 18,7% rossz lakáskörülmények között,
  - 26,7%-nak volt már összetűzése a törvénnyel, 2,7% börtönből szabadult.
- Foglalkoztatás, azaz munkabér nélkül e fiatalok többsége nem lenne képes fenntartani magát, teljesíteni a vállalt képzési követelményeket. Ugyanis – főleg ahol nincs biztos családi, anyagi háttér – saját maguk gondoskodnak megélhetésükről. A korábbi években gyakori volt náluk az igazolatlan hiányzás, mivel kénytelenek voltak alkalmi, feketemunkát vállalni. A lemorzsolódás okait is gyakran a megélhetési gondokban kell keresni. A havi munkabér fontos motivációs elem ezen fiatalok képzésében, amely az alapbérből és a teljesítményfüggő minőségi bérpótlékból áll. Az utóbbinál a munka- és a tanulási teljesítmény mellett figyelembe vesszük a hallgatók fegyelmét és szorgalmát is. Például: igazolatlan hiányzás esetén nem adható mozgó bér, másrészt az igazolatlan távollétre alapbér sem jár.
- A termelőiskolai program rugalmas. Az első évben a fiatalok előképzettségtől függően folyamatosan bekapcsolódnak a programokba. Rugalmas abban a vonatkozásban is, hogy a fiatalok az első évben hat szakma alapjaival ismerkedhetnek meg és ennek alapján választják ki a szakmatanulás irányát. Rugalmas a felzárkóztató program abban is, hogy a közismereti kiegészítő képzés igazodik a fiatalok felkészültségéhez, ismeretszintjéhez. Csak azokon a foglalkozásokon vesznek részt, amelyekből hiányosságaik vannak, továbbá amelyek a szakmatanuláshoz szükségesek.

III. A felzárkóztató tevékenység szerves része a termelőiskolai komplex képzési-foglalkoztatási-nevelési programnak, amely 18 alapprogramból áll. Ezek közül öt kapcsolódik kimondottan a felzárkóztatáshoz. Ezek:

- közismereti felzárkóztatás,
- személyiség felzárkóztatása, fejlesztése,
- szakmai felzárkóztatás,
- lemorzsolódás megelőzése,
- nyomon követés, utógondozás.

1. Közismereti felzárkóztatás

Differenciált módon a termelőiskola valamennyi tanulója, a teljes termelőiskolai képzés időtartamára kiterjed.

- a) Az alapfokú iskolai végzettséggel nem rendelkezők részére 1 éves időtartamú. Kapcsolódik a szakmai alapozó és személyiségfejlesztő képzéshez. Tartalmában a dolgozók általános iskolája tananyagára épül. Célja: letenni az elmaradt osztályvizsgákat; megszerezni az alapfokú iskolai végzettséget; felkészülni a szakmatanulásra. Az oktatott tantárgyak: magyar nyelv és irodalom, történelem, matematika, fizika, kémia, biológia és földrajz. Időtartama: 600 óra.

- b) Alapfokú iskolai végzettséggel rendelkezők részére az OKJ szakképzéshez kapcsolódik. Célja: a funkcionális analfabétizmus csökkentése, az általános műveltség növelése, a szakmatanuláshoz nélkülözhetetlen közismereti alapok megszerzése. Az ezirányú felzárkóztatás 2 hónapos, 200 órás, kiscsoportos, ezt követően pedig 10 hónapos egyéni felkészítésből áll. A termelőiskolába való érkezéskor felmérjük minden tanuló ismeretszintjét, és közösen határozzuk meg az egyéni felzárkóztatás tartalmát, idejét. Tartalmában ez a felzárkóztatás igazodik a résztvevők felkészültségéhez, csak azon tárgyakból kell a tanulóknak foglalkozásokra járni, amelyből hiányosságaik vannak.

2. Személyiség felzárkóztatása, fejlesztése

A hátrányos helyzetű fiatalok képzése akkor lehet eredményes, ha a képzés és foglalkoztatás olyan pszichés miliő megteremtésével társul, amely elősegíti a projektrésztvevők személyiségállapotának rendeződését, önbizalmuk erősödését, egyéni értékeik és érdekeik felismerését, belső motivációjuk felkeltését, pszicho-szociális állapotuk javulását, a meglévő magatartási és beilleszkedési zavarainak csökkentését. A képzés kezdetekor felmérjük a résztvevők előéletét, az eddigi kudarcok okait, az egyéni motivációkat, és ennek alapján a fiatallal közösen határozzuk meg a fejlesztés feladatait. A pszicho-szociális személyiségfejlesztő tevékenység végigkíséri a teljes képzési időszakot. Tartalmában ez a munka kiterjed a társadalomban való eligazodáshoz és a munkavállaláshoz szükséges ismeretek megszerzésére éppúgy, mint a helyes magatartási és beilleszkedési normák elsajátítására és gyakorlására, valamint az önálló életvitelhez szükséges kulcsképessegek fejlesztésére, mint amilyenek például felelősségtudat, pontosság, megbízhatóság, kreativitás, kommunikációs képesség, probléma felismerő és megoldó képesség stb.

Módszereiben változatos módon valósul meg ez a fejlesztő, nevelő tevékenység:

- kiscsoportos és egyéni beszélgetések,
- fokozatos megbízatások adása a résztvevők számára,
- egyéni gondok megoldásának segítése,
- család gondjainak segítése,
- családi iskolai léggör:
- közös ebéd, kávézás, teázás, cigarettázás az oktatókkal,
- névnapi és születésnapi köszöntés,
- közös ünnepek: karácsony,
- szabadidős rendezvények.

3. Szakmai felzárkóztatás

A szakmai képzés során is szükség van a gyengébb képességű, lassabban fejlődő tanulók segítésére. Mind az elméleti, mind a gyakorlati képzésben havonta értékeljük a tanulók előmenetelét, és ennek alapján határozzuk meg a szakmai felzárkóztatásba bevontak körét. Részükre a szakmai elméleti és a gyakorlati tantárgyakból igény szerint tartunk felzárkóztató foglalkozásokat. Ennek formája: kiscsoportos és egyéni foglalkozás. A szakmai felzárkóztatás is hozzájárult ahhoz, hogy a képzésbe bevont tanulók 83-84%-a tud eredményes szakmai vizsgát tenni.

4. Lemorzsolódás megelőzése

A lemorzsolódás megelőzése a felzárkóztató képzés legfontosabb támogató eszköze. A célcsoport tagjaira általában jellemző az akaratgyengeség és a belső motiváció hiánya. Emiatt már a legkisebb kudarc vagy konfliktus esetén is gyorsan abbahagyják tanulmányaikat. Még az esetleges jogi követelményekkel sem számolnak, pl.: képzési költség visszafizetésével.

A munka főbb eszközei és módszerei:

- Minden tanulóval közösen egyéni gondozási tervet készítünk, amely tartalmazza a képzés, a foglalkoztatás, a felzárkóztatás, a pszicho-szociális fejlesztés tennivalóit.
- A termelőiskola folyamatosan segíti a tanulók egyéni gondjainak, családi problémáinak megoldását, pl.: kapcsolatteremtésüket az önkormányzattal, segítésüket, segítségüket lakásfelújításban stb.
- Biztosítjuk a képzéshez és foglalkoztatáshoz szükséges legfontosabb szociális feltételeket: étkeztetést, tankönyveket, utazási utalványokat.
- Folyamatos intézkedéseket teszünk az indokolatlan hiányzások megelőzése érdekében. A tanulóktól megköveteljük, hogy a két napot meghaladó hiányzást jelezzék az intézménynek. Jelzés elmulasztása esetén a szülők, családtagok telefonon történő megkeresésével, továbbá iskolatársak útján informálódunk a távolmaradás okáról. Öt napot meghaladó, jelzés nélküli hiányzás esetén a tanulót lakóhelyén keressük fel.
- Folyamatos felzárkóztató foglalkozások szervezésével igyekszünk a tanulási kudarcokat csökkenteni, ezáltal a lemorzsolódást megakadályozni.
- Ha a tanuló a tanulmányait meg kívánja szakítani, a szülők, az önkormányzatok, a családsegítő központok képviselőit is bevonjuk a tanuló meggyőzésébe annak érdekében, hogy tanulmányait folytassa.
- Hosszabb időtartamú igazolatlan hiányzás érdekében írásban szólítjuk fel a tanulót (kiskorú esetén a szülőt is), hogy a munkaszerződésben foglaltakat teljesítse.
- Indokolt esetben olyan fegyelmi eljárást kezdeményezünk a kötelességét nem teljesítő tanulóval szemben, amelynek során pszichésen igyekszünk rákényszeríteni a tanulmányok folytatására, pl.: kártérítési kötelezettség kilátásba helyezésével.
- Új típusú tanár-diák viszonyt igyekszünk meghonosítani.
- A tanulókkal való foglalkozáskor minden oktatótól és tanártól elvárjuk:
  - a maximális jóindulatot,
  - a fiatalok gondjainak megértését,
  - a személyes figyelmet,
  - a türelmet és toleranciát,
  - a fiatalok buzdítását a további előrehaladásra.
- Szoros kapcsolatot alakítunk ki a családokkal, a fiatalok környezetével, ennek formái: családlátogatás, környezettanulmány, szülői értekezletek, fogadóórák, nyílt napok, szülők bevonása a termelőiskolai programokba stb.
- Olyan légkört igyekszünk biztosítani az intézményben, hogy a fiatalok jól érezzék magukat, és ne akarjanak idő előtt az iskolától megválni.

5. Nyomon követés, utógondozás

A termelőiskolai képzés és foglalkoztatás alapvető célja, hogy a résztvevőket a szakmai képesítés megszerzése után be-, illetve visszavegye a munka világába; az egyének a megszerzett képesítés birtokában tartós foglalkoztatást nyerjenek, és nagyobb konfliktusok nélkül legyenek képesek a társadalomba beilleszkedni. A pályázatok során vállaltuk, hogy a kilépők 70%-át munkahelyhez juttatjuk, és sorsuk alakulását 6 hónapig figyelemmel kísérjük.

Munkánk eredményességét jelzi, hogy a legutóbbi felmérések alapján a két legutóbbi képzési év kilépő tanulóinak 84%-a dolgozott.

A főbb alkalmazott eszközök és módszerek a következők:

- Minden szakmában 50 órás munkaerőpiaci tréning szervezése, amely felkészíti a résztvevőket az álláskeresés technikáira, az állás megszerzésére és megtartására.
- A tanulók számára 1-2 hónapos kiegészítő termelési gyakorlat szervezése olyan munkahelyeken, amely lehetőséget nyújt a termelőiskolától különböző termelési technológia elsajátítására, másrészt potenciális munkahelyet jelent tanulóink részére.
- A termelőiskolában “munkaközvetítő szolgálat” működtetése, amely folyamatosan gyűjti a munkahelyek munkaerő igényeit, kapcsolatot tart a potenciális munkahelyek humánpolitikai munkatársaival, és közvetíti a végzeteket.
- Az OKJ vizsgák előtt levélben keressük meg a potenciális munkahelyek vezetőit, és felajánljuk végzett tanulóinkat foglalkoztatásra. Az intézmény által szervezett nyílt napokra rendszeresen meghívjuk ezen munkahelyek képviselőit, hogy személyesen győződhesse meg a fiatalok felkészültségéről.
- Igény esetén közreműködünk a munkahelyek és végzett tanulóink közötti szerződések kimunkálásában.
- A feltételek alakulásától függően fokozatosan kialakítjuk a termelőiskolai önálló vállalkozási formákat, amelyek a gyengébb képességű fiataloknak kínálnak lehetőséget a szakma begyakorlására.

Az elmúlt években kialakultak a nyomon követés és utógondozás speciális módszerei:

- kéthavonta írásos visszajelzést kérünk volt tanulóinktól,
- az elhelyezkedést követő második hónapban valamennyi fiatal munkahelyén, illetve lakóhelyén keressük fel, hogy meggyőződünk dolgoznak-e, illetve, hogy felmérjük a gondokat,
- azon fiataloknál, ahol munkahelyi, vagy életviteli gondok merülnek fel, ezeket a látogatásokat folyamatossá tesszük,
- kéthavonta megszervezzük a végzett tanulók klubfoglalkozását, amely közvetlen információt jelent az intézmény számára,
- közreműködünk a munkahelyi gondok és feszültségek megoldásában, szükség esetén új munkahelyet szerzünk volt tanulóinknak,
- a helyi önkormányzatokkal és társadalmi szervezetekkel együttműködve segítjük az alapvető életfeltételek megteremtését, a szociális gondok enyhítését,
- “nyitott iskola” jelszóval folyamatos konzultációt biztosítunk végzett tanulóink számára a 6 hónap alatt, és azt követően is, ha gondjaik megoldásában segítségre van szükségük.

IV. Tárgyi és személyi feltételek alakulása

A termelőiskola működési feltételeit fokozatosan külföldi és hazai pályázatokon nyert támogatásból teremtették meg. Hat szakma oktatásának vannak meg a feltételei: szobafestő-mázoló, tapétázó, kőműves, szerkezetlakatos, szakács, varrómunkás és dísz-növénytermelő.

Az éves költségvetés 100 milliót meghaladó. Ennek 80%-a a pályázatokon nyert, és 10%-a a Zala megyei Munkaügyi Központ támogatása, továbbá 10%-a saját bevétel, amelyet termékeladásból és külső szolgáltatások bevételeiből teremtünk elő.

A termelőiskola 18 főállású dolgozóval és 18 óraadóval oldja meg feladatait. A főállású dolgozók közül: 9 fő szakoktató, 3 fő szociális munkás, 3 fő vezető és 3 fő adminisztratív feladatokat lát el.

V. Gondok, problémák

A legnagyobb gondot a jogi és pénzügyi szabályozás meglévő elégtelensége jelenti. A termelőiskola nem kaphat normatív állami támogatást, mert a képzés nem iskolai rendszerű. A pályázatok csak rövid, 1-2 éves előrelátást biztosítanak. Mindez visszatérő finanszírozási gondokat okoz, másrészt nehezíti a személyzet tudatos építését és stabilizálását is.

A megoldást a több évre szóló, többcsatornás központi projekt indításában, illetve normatív finanszírozásban látják.

9. sz. melléklet. A Róbert, mint önkormányzati iskola lehetőségei az esélyteremtésben

Az iskola kialakulásának és helyzetének, valamint struktúrájának rövid ismertetése.

A szemlélet alakulása.

A "Róbert" közös igazgatású többfunkciós intézmény. Gyermekotthon, krízis ellátás, általános iskola és szakiskola tartozik az intézményhez. Ezen feladatok együttese egyedülálló a hazai intézményrendszerben, melynek számos előnye és hátránya is van. Az intézmény nem logikus szakmai megfontolások, hanem véletlenszerű vagy nagyon is pragmatikus érvek mentén szerveződött. A gyermekotthont több mint harminc évvel ezelőtt azzal a céllal hozta létre az akkori Fővárosi Tanács, hogy különleges bánásmódot kívánó állami gondozott fiúk nevelését végezze. Az évek során az intézmény belső általános, majd szakképző iskolával bővült, és itt alakították ki az ideiglenes szállást (a krízis ellátás elődjét) is, ahova a rendőrség hozta be a fővárosban talált csavargó, szökött gyermekeket.

A gyermekotthon 1973-ban költözött be a jelenleg is használt, eredetileg katonai célokat szolgáló épületbe. A Róbert Gyermekotthonhoz tartozó belső általános iskola elsősorban a gyermekotthon növendékeinek oktatását látta el. Az általános iskola munkatársai által létrehozott megújított pedagógiai program alapján bővült az iskola célcsoportja, fokozatosan nyitott a családban élő, hátrányos helyzetű, magatartási és tanulási problémákkal küzdő gyerekek felé. Ahogy csökkent az igény a gyermekotthoni hálózatban élő gyerekek oktatására, rövid idő alatt, fokozatosan az oktatás súlypontja áttevődött a családokban nevelkedő tanulók oktatására. Az intézmény gyermekotthonába idősebb, az általános iskolás koron túl lévő gondozottak kerültek, más gyermekotthonok az épületeik környezetében lévő iskolákban próbálták elhelyezni tanulóikat. (A kialakult helyzet miatt valószínűleg kimenő rendszerben megszűnik az általános iskola.)

A szakképzés is a gyermekvédelmi szükségletek alapján jött létre 1983-ban. Elsősorban a foglalkoztatás szükségessége, az értelmes időtöltés volt a cél, és csak másodsorban a szakmatanulás. Az oktatott szakmák kiválasztása a "belső" szükségleteknek megfelelően történt, az intézmény érdekének megfelelően. Elsősorban az épületfenntartás és az önellátás szempontjai érvényesültek. A céloknak megfelelő bánásmód, az elfogadó légkör, alacsony teljesítményszint jellemezte az iskola kezdeti éveit.

Az iskola létrejöttének sajátossága és egyben előnye az a szemlélet, amely a többszörösen hátrányos helyzetű fiatalokkal kapcsolatban kialakult. A "problémás" fiatalok felvállalása tudatos, nem okoz olyan kudarcélményt a velük való foglalkozás a pedagógusokban, mint azokban, akik elsősorban a tanulási teljesítmények alapján ítélik meg munkájuk hatékonyságát.

Az iskola tevékenysége, arculata

A tanuló gyerekek, fiatalok egy jelentős része nehéz helyzetben lévő családokban nevelkedik. Az iskola létszámának 25-30%-a gyermekvédelmi szakellátásból kerül ki. Becslésünk szerint 40-50% a cigány származásúak aránya. A legjellemzőbb probléma az alulmotiváltság, az önbecsülés hiánya, a nem megfelelő feladattartás és kommunikáció. A tanulók a gyámhivatalok, gyermekjóléti szolgálatok, nevelési tanácsadók, családsegítő szolgálatok javaslatára és közreműködésével kerülnek felvételre. A beiskolázáskor a szakellátásból érkező fiatalok elsőbbséget élveznek.

A képzés rendszere folyamatosan változott. Az eredetileg oktató építőipari és könnyűipari szakmák iránt évről évre csökkent az érdeklődés. A bevezetésre került új szakmák a továbbtanulni szándékozó tanulók igényei és a munkaerő-piaci elhelyezkedés szempontjai szerint kerültek kiválasztásra. Így került sor a vendéglátó-ipari szakmacsoportból két szakma oktatásának bevezetésére. Ezek beindítása komoly kockázatot jelentett az intézmény számára, és csak az innovációs készségünkben bízva kezdhettünk bele. Pályázatok elnyerésével a szükséges eszközöket megszereztük. Ezután sikerült fenntartói támogatással kialakítani a gyakorlati oktatáshoz szükséges minimális feltételeket.

Az iskola ezekben az években (1994-1995) jelentősen átalakult. Új projektek indítása segítette a munkát.

“A SZOLGÁLTATÓ-HÁZ” program

Ezt a feladatot támogatta a PHARE program a teljes felszerelés biztosításával. A "Szolgáltató-ház" program a szakképzésben keletkezett termékek, kizárható szolgáltatások értékesítését, valamint a tanulók munkába állásának segítését tűzte célul. A szakképzés színvonalának emelésében és a bevételek megteremtésében jelenleg is nagy szerepe van ennek a szervezeti egységünknek.

“SZERVIZ-HÁZ” program

Szintén egy PHARE pályázat keretében hoztuk létre. A cél a tanulók, növendékek "védett munkahelyen" történő felkészítése, a munkaerő-piaci helytállás modellezése volt. A pályázatok a tevékenységünk, innovációink alapját jelentették. A munkánk szerves részévé váltak az újabb és újabb fejlesztések.

A könnyűipari szakmák iránti érdeklődés csökkenése a képzési struktúra további változtatását igényelheti. A megszüntetés, szüneteltetés mellett szükséges a műhelyek racionális átalakítása utáni fenntartása és a pályaaorientációban történő szerepének megtartása, így a munkaerő szükséglet és a tanulók érdeklődésének változása esetén az esetleges későbbi újraindítás is lehetséges.

A tanulási teljesítmény a mi iskolánkban is fontos szempont. A hátrányokat szenvedett fiatalok esetében a tanulási motiváció kialakítása és pontosan meghatározott képzési elvárások lehetővé teszik, hogy a szakmai tudás és az alapvető kulturális szükségletek mellett a személyiség is fejlődjön. Munkánk az intenzív foglalkoztatásra épül, elsősorban a képzés utáni élethelyzetben elengedhetetlenül fontos, praktikus elemeket kiemelve. Az iskolától elvárható feladat az önbizalom ébresztés, a kritikai érzék fejlesztése, a gyors alkalmazkodási és a világban történő eligazodó képesség fejlesztése. Ehhez szükséges, hogy a felkészülés jegyében komoly feladatokkal szembesüljenek a tanulók olyan tevékenységekben, amelyben a teljesítmény után jól eső érzést élhetnek át.

Az iskolában jellemző, hogy nagy intenzitású, azonnali visszajelzést adó szituációk segítik a gyakorlati oktatást. Egy évben 8-10 rendezvényt bonyolítunk le, amelyben minden oktató szakma tanulóit részt vesznek, felszolgálók, szakácsok, ruhakészítők, kárpitosok. Tevékenységük a projekt módszer elemeire, cselekedtetésre, “éles helyzetben” az oktatók és a tanulók közös munkájára épül.

A továbbiakban úgy szeretnénk fejleszteni módszerünket, hogy a konkrét feladathoz köthető gyakorlati tevékenység szorosan kapcsolódjon az elméleti oktatással a szakelmélet és a

közismereti oktatás vonatkozásában is. A későbbiekben a részfeladatok teljesítése után szervezési, vezetési feladatokat is kívánnak a tanulókra bízni.

Lényeges, hogy a feladat motiváló, érdekes legyen, ugyanakkor színvonala a tudás, képesség legjavát igényelje. A rendezvényeiket jellemzi a megrendelők köre is:

- A Magyarországon dolgozó nagykövetek feleségeinek a péceli kastélyban rendeztek 70 fős fogadást.
- A városligeti gyermeknapon több száz látogatót vonz a reneszánsz gasztronómiai bemutató.
- A Magyarországon dolgozó angol anyanyelvű hölgyklub részére 120 fős vacsorát készítettek.
- Az Olasz Nagykövetség legnagyobb kulturális eseményén, a Dante esten 200 vendég teljes ellátásáról gondoskodtak.
- Az Ifjúsági és Sport Minisztérium öt társmisztérium meghívásával intézményükben rendezett vacsorával egybekötött összejövetelt.
- A Mercedesz magyarországi vállalata 400 fős fogadás lebonyolítását rendelte meg tőlük.
- A Visegrádi Palotajátékokon VIP fogadást tartottak 200 fő részére.
- Az amerikai nagykövet feleségének búcsú fogadását bonyolították 60 fő részére.

Rendezvényeik nem csak az oktatást szolgálják. A lebonyolítás után általában azonnal visszajelzést kapnak, és ha jól sikerül a feladatot elvégezni, ez minden résztvevő önbecslését javítja. A tanulók az önmagukban is megfogalmazott "hátrányos helyzetű" minősítéstől elszakadva másként is meg tudják magukat határozni. Az önértékelés, a személyiségfejlődés szempontjából is fontos a megrendelői kör mértékadó volta. A médiában megjelenő egy-két mondat is segít ebben még akkor is, ha nagyrészt a rendezvények résztvevőinek, megrendelőinek szól a figyelem.

Sikerült elérniük, hogy a teljes gyakorlati oktatási kapacitásuk lekötött az egész tanévben. A tanulók szívesen vesznek részt ezekben a munkákban. A számukra is érdekes, motiváló helyzetekben sokkal könnyebben tanulnak, átélik teljesítményük értékeit, megtanulnak csapatban dolgozni.

Általában a gyakorlati tevékenység az, amelyben a tanulók jobb teljesítményeket nyújtanak, azonban a közismereti és szakelméleti iskolai órák szervezése is legalább ennyire fontos. A tanulók kis létszámú osztályokban (12 fő) tanulnak. Az iskola rendjéhez való alkalmazkodásra szoktatás jegyében jelenleg 45 perces órák ritmusában folyik az oktatás.

A tanító pedagógus személyisége ebben a helyzetben talán még fontosabb szempont, mint azokban az iskolákban, ahol a tanulási motiváció erősebb. Pedagógusaiknak tanári és támogatói szerepet is el kell látnia, az "elfogadó" attitűd mellett jelentős a szocializációs, személyiségfejlesztő szerepük. A hátrányos helyzetű gyerekek speciális nevelési problémákat vetnek fel, ezért szakképzett segítőkre is szükség van. A hátrányos helyzetű tanulók esetében a tanulási nehézségek mellett gyakran előfordul, hogy a társadalom normarendszerének, jogi és erkölcsi szokásokon alapuló elvárásainak nem megfelelő magatartást tanúsítanak. A normarendszertől eltérő magatartás megközelítése szociológiai, lélektani, szűkebben értelmezett kulturális és pedagógiai szempontból is lehetséges. A probléma kezelése sokrétű tudást igényel. A hátrányos helyzetű fiatalok oktatását felvállaló iskoláknak nagy hangsúlyt kell fektetniük nevelési feladatokra, amely több szakember együttes munkáját feltételezi. A

többletmunka és a probléma-megközelítés sajátossága új erőforrásokat igényel a “hagyományosnak” tekinthető iskolákhoz képest.

Az oktató pedagógusok mellett ezért alapigénnyé vált más munkakörök létesítése.

A gyermekvédelmi felelős munkakörét szociális munkás képzettségű szakember tölti be. Egyaránt szükség lehet a tanuló szűkebb környezete hatásainak érzékelésére, a fontos, hasznos kapcsolatok kellő támogatására, szükség esetén óvó intézkedések megtételére. A munka folyamatában szükséges a tanulóval való kapcsolatépítés, az empátia, a probléma feltárás, a kívánt változás fókuszba állítása, kis lépésekre bontott cselekvési terv és a változás iránti beállítódás megerősítése, mindezek önálló, erre kiképzett szakembert kívánnak.

A pszichológus állandó jelenléte, a lelki problémák észlelése, kisebb egyéni terápiák biztosítása mellett a csoportban való együttműködés javítása miatt is szükséges. Szerepe van az adaptációs zavarok kezelésében, a szociális problémák elviselésének megtámogatásában, az átmeneti válságok megoldásában, valamint a szakellátásra tett javaslatok megfogalmazásában.

A szabadidő szervező feladata az egész napos elfoglaltság biztosítása, olyan programok szervezése, amelyek a tanuló iskolához fűződő kötődését erősítik.

Szervezés alatt van a mentori rendszer kialakítása. Az osztályfőnöki feladatok egy részének átvállalásával, a választható tanár-tanuló együttműködéssel mélyebb kapcsolatokat tesz lehetővé. Megkönnyíti a tanuló problémájának feltárását, hitelesebben közvetíthető az iskola által elfogadhatónak tartott értékrend.

A feladatok megoldásához az iskolai szakemberek TEAM jellegű (munkacsoport) együttműködése szükséges. A munkacsoport tagjai: osztályfőnök, mentor, szociális munkás, pszichológus és szükség szerint más meghívott tanárok. A problémamegoldás terén hatékonyabb a szakmai kompetenciák összeadódása, a teendők megosztása, felosztása.

A tanulók számára segítséget kell nyújtani a szabadidő eltöltésében. Szeretnénk az iskola mellett fenntartani egyfajta klubot, amely lehetőséget nyújtana arra, hogy kialakuljon a tanuló körül elfogadó baráti társaság, és erősödjön az összetartozás érzése. Érdekes, a fiatalokat lekötő programok szervezésével megelőzhető, hogy a tanulók az izgalmi kihívást jelentő deviáns viselkedést válasszák.

A képzés a sokszorosan hátrányos helyzetű tanulók felvétele ellenére sikeresnek mondható. Az alkalmazott módszerekkel sikerült javulást elérni a szakmai vizsgák eredményessége terén. Önálló vizsgáztatást nem folytatnak, más iskolákban kerül sor a szakmai vizsgákra.

A szakképzés befejezése után egyre több tanuló tanul tovább, akik pedig munkába állnak, egyre nagyobb számban helyezkednek el tanult szakmájukban. Mivel tanulóik a két nagy magyarországi alapítású szállodaláncban kapnak lehetőséget a szakma gyakorlati elsajátítására, sokszor a végzetek munkalehetőséghez is itt jutnak.

Az iskola, mint önkormányzati intézmény

Munkájuk oktatáspolitikai háttere bizonytalan. Az elkészülő jogszabályok folyamatosan újabb és újabb területeket fednek le. A szabályozottság általános terjedésével (munkabiztonsági, egészségügyi, finanszírozási stb.) a határok pontosabb megfogalmazása is együtt jár, így a határterületen tevékenykedő szervezetek (oktatás, nevelés, rehabilitáció) legitimitása megkérdőjeleződik. A gyermekvédelmi indíttatás ellenére a professzionális iskolákra jellemző összes tudást joggal elvárják a mi iskolánktól is. A fenntartói feladatok is ehhez kell, hogy alkalmazkodjanak. A gyermekvédelem égisze alatti működésünk bizonytalanná vált, a szakképzési rendszerbe pedig nehezen illeszthető egy sajátos finanszírozási helyzet. A hátrányos helyzetű tanulók képzéséhez szükséges többletforrás a “gyermekotthoni” közegben elfogadott, eltűrt volt.

A külföldi tapasztalatok alapján elmondható, hogy ahol a hátrányos helyzetű tanulók számára létrehozott intézményhálózat működik, rendelkeznek a szükséges forrásokkal. (Berlinben pl. nyolcszoros összeg áll rendelkezésre.) Ide kívánkozik egy magyar oktatáspolitikus mondatainak idézete: (dr. Báthory Zoltán: A magyar közoktatás távlati fejlesztésének stratégiája) “Nem akkor hatékony az iskola, ha olcsón működik, hanem akkor, ha tanulóinak releváns tudást és értéket ad át, s ha ezt megfelelő színvonalon teszi. A hatékonyságra való törekvés tehát nem azt jelenti, kevesebb erőforrás felhasználására kell törekednünk, hanem azt, hogy az erőforrásokat ott és úgy használjuk fel, ahol ezek a legtöbb értéket tudják létrehozni.”

A hátrányos helyzetű fiatalok oktatását végző, szervezetekre is jellemző az erős innovációs késztetés. A pályázatokon szerzett források azonban a programok stabilitása szempontjából nem elég biztonságosak. Iskolájuk képzési rendszerére is jellemző a bizonytalanság. Az elvárásoknak történő állandó megfelelési kényszer az oktatási folyamatot erősítő hatású lehet, de ez nem azonos minőség az életben maradás késztetésével.

Összefoglalva a hátrányos helyzetű gyerekek, fiatalok oktatására vállalkozó iskolának:

- Fel kell készülnie, hogy a megjelenő problémákra a lehető leghamarabb, és a lehető legszélesebb szakmai kompetenciákkal válaszoljon. Szükséges olyan rugalmas belső szerkezet, amelyben a megoldásra mindig van kellő idő és szakember.
- Ismernie kell a tanulók életmódját, a kulturális környezet megértése lehetővé teszi a tanulóval a sikeres kommunikációt.
- Törekedni kell arra, hogy a tanuló felé olyan feladatokat fogalmazzon meg, amelynek megfelelő az intellektuális tartalma.
- Bizalmi légkör megteremtésével az oktatási folyamatot úgy kell megszerveznie, hogy a tanulók felelősségérzetére alapozhasson.
- Olyan tanulási helyzeteket szükséges létrehoznia, amelyben a társadalmi hasznosság érzetének kialakulására van lehetőség.
- A tanulók számára intenzív, lehetőleg azonnali visszajelzést kell adnia a végzett munkáról, a hozzáállásáról, törekedve arra, hogy a pozitív megerősítés nagy hangsúlyt kapjon.
- A tanulók számára megfelelő érzelmi légkört kell kialakítania, ahol jellemző a nagyfokú tolerancia, elfogadás.
- El kell fogadtatnia a tanulókkal az irányítást közös célok megfogalmazásával, konkrét közös feladatok kijelölésével.

- A tanulási folyamat során önállósodási lehetőséget kell biztosítani a részfeladatok leosztásával, önálló tervezéssel és végrehajtással, az egész folyamatba történő beillesztéssel, az egyéni képességek figyelembevételével.

A feladat elvégzéséhez szükséges feltételek jelenlegi működésük szervezeti formájában nehezen, vagy csak részben teremthetők meg. A hátrányos helyzetű tanulók élethelyzetük, egyéni, sokszor súlyos problémáik miatt gyors és alkalmazkodó támogató szervezetet kívánnak. Ezt a megfelelő finanszírozási feltételekkel rendelkező non-profit szervezetek tudják leghatékonyabban biztosítani, ahol a szükséges döntések sokkal hamarabb megszülethetnek.

Az esélyteremtésben elengedhetetlen, hogy a támogató és a támogatott együttműködjön a jobb életminőség létrehozásában. Az iskolának többet kell adnia, mint professzionális ismereteket egy szakmáról. Az élet későbbi szakaszaiban szükséges tudás csíráját kell elültetnie, hogy a hátrányok kompenzálódjanak, vagy legalább ne növekedjenek. A viselkedés, szaktudás mellett a kapcsolati háló döntő befolyással lehet az életvezetésre. A gyakorlás terepéül szolgáló szervezetek, mint a már említett szállodaláncok, ebben fontos szerepet játszanak. Intézményük és munkatársaik szerteágazó kapcsolatrendszerét is felhasználják tanulóiuk érdekében. Sok támogatójuk érzékeny az iskolájuk által felvállalt feladatra. Közülük is kiemelhető néhány szervezet. Munkájukhoz nyújtott segítségéért köszönet illeti meg a Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálatot, amely rendezvények megrendelésével és esetenként anyagi támogatással is segítette intézményünket. A projektek segítségével egyfajta innovációs teret biztosítottak, amely segítséggel kimozdultunk és elindultunk a hátrányos helyzetű gyerekekkel foglalkozó iskolákra jellemző hátrányos helyzetből. Sok tapasztalatot szereztek a berlini Johannes-stift-ben, ahol szociális szolgáltatás, nevelés, hátrányos helyzetű fiatalok képzése, oktatása folyik. Munkatársaik és tanulói is viszonylag nagy számban (kb.30-30 fő) vettek részt csereprogramokban.

10. sz. melléklet. Az oktatás projektben történő megszervezésének lehetősége a felzárkóztató oktatásban (Gürtler Csabáné)

A szervezetek, munkájukat többféle módon szervezik meg. Feladataik egy része nap mint nap ismétlődik, végrehajtásuk rutin jellegű. Ezeket rutin feladatoknak nevezzük. Ellátásukban a szervezet gyakran "szakosodik", szervezeti egységeket hoz létre, felelősöket nevez ki. Vannak azonban olyan feladatok, melyek ellátása rutinból már nem megy. Ide tartoznak az olyan összetett programok, amelyek sikeres lebonyolítására a szervezet szokásos munkamódja nem alkalmas, szükség van a szaktudások egyeztetett bevonására, az erőforrások összehangolására, a pontos tervezésre, gyakori csoportmunkára, a gyors alkalmazkodásra és még sok minden másra. Az ilyen típusú feladatokat a működésüket jól megválasztó szervezetek projektek formájában végzik el.

A projektek átszövik a szervezet hagyományos működését, ezért kapcsolódásuk sok konfliktus forrása lehet. A projektmunka hatékonyságát növelheti, és a fenti konfliktusokat csökkentheti, ha a szervezet pontosan ismeri a projektek folyamatát, speciális működési szabályait és a működéséhez elengedhetetlen vezetési módszertant is.

A projektmunka jellemzői:

- van felelős vezetője,
- dominál a tervszerűség, tervezettség,
- megtalálható benne az egyéni és a csoportos munka is,
- egyetlen személy által nem végezhető el (az olyan "projekt", ahol egy személy is elegendő a sikeres lebonyolításhoz, nem nevezhető projektnek, de a munkavégzésben projektszerű elemek - tervezés, szakértői munka, értékelés, stb. - lehetnek),
- szervesen illeszkedik szervezet céljaihoz, ilyen feladatok elvégzésére szerveződött,
- sikeres lebonyolítása nem rutin jellegű, össze kell hangolni a különböző tudásokat és az emberi erőforrásokat,
- a projekt a hagyományos munkaszervezéshez képest várhatóan nagyobb sikerrel befejezhető,
- tervezhető befejezésének ideje.
- A személyi feltételek vonatkozásában elengedhetetlen, hogy a projektben résztvevők valamennyien ismerjék a projekt folyamatát, és alkalmazni akarják módszertant,
- legyen fontos minden résztvevő számára, legyenek kellően motiváltak a projekt sikeres végig vitelében,
- a rutinfeladatokhoz képest a projektmunka jelentős változás hoz, egy sor bizonytalanság lép fel, (ezt a bizonytalanságot kezelni kell, apró, vagy nagyobb gondok ne futamítsanak meg egyetlen résztvevőt sem. A projektben résztvevőket a projekt zárásáig egyben tudjuk tartani.),
- a szükséges erőforrások (anyagi, tárgyi, eszköz jellegű, pénzügyi, stb.) rendelkezésre állnak, vagy a tervek szerint elérhetőek.

Csak olyan projekteket indítsunk, illetve vegyünk részt benne, melyeknek

- a céljai hasznosak, értelmesek, személyes értékrendünkhöz kapcsolhatók, melyben szívesen dolgozunk.

Valamennyi projekt folyamata jól definiált, előre meghatározott lépésekből áll, függetlenül attól, hogy mire szerveződik. Ezek sorrendisége kötött, és a hozzájuk kapcsolható feladatokat az adott projekt típusától függetlenül célszerű elvégezni.

A működés során számos megoldásra váró helyzettel találkozunk, amelyekkel kapcsolatban elsősorban a vezetésnek, a későbbiek során a vezetés mellett a résztvevőknek, a következő döntéseket kell meghozni a projekt folyamat első fázisában:

- Első lépésként elengedhetetlen a stratégiai cél pontos megismerése.
- Ha a célt megismertük, fel kell tennünk a kérdést, hogy jól érzékeljük-e a helyzetet, a problémát? Valóban érint minket a probléma? Akarunk-e ezzel a problémával foglalkozni?
- A probléma megoldására milyen szervezeti szintű választ tudunk adni (hagyományos felépítésben kívánjuk megoldani a helyzetet, vagy projektet indítunk rá)?
- Az elvárt eredmény eléréséhez szükséges megoldási ötleteket össze kell gyűjteni. Az ötletek közül a legígéretesebbekre megvalósíthatósági tanulmányt kell készíteni, amelyek a megoldási alternatívák módozatait, a hozzávetőleges költségvetést, valamint a fő történések időtervét is tartalmazzák. Itt tisztázható, hogy van-e elegendő elhivatottság az újszerű megoldásra.
- Ha a projekt indítása mellett döntünk, akkor a projekt tartalmát körül kell határolni, szükséges megjelölni, hol vannak a projekt határai, melyek a nem célok. A tulajdonos, fenntartó, a vezetés, a szervezet tagjai kinyilvánítják elképzeléseiket az eredménnyel kapcsolatban. (Mit vár a projektől?) Meg kell tudni a törvényi kereteket, szabályokat, azokat, amelyek meghatározzák az indítandó projekt sikerét, illetve tisztázni kell a folyamat sikerességével kapcsolatos igényeket. (Mit szeretnének pl. a szervezet tagjai, mit engedélyez a fenntartó.)

A projektek céltalanul nem tudnak működni, a nem valós célmeghatározás eredménye pedig erőforrás pazarlás, céltévesztés lesz már a célmeghatározás fázisától kezdődően. A célmeghatározás akkor jó, ha a megfogalmazás konkrét, érthető. A projekttel kapcsolatban meg kell határozni az elérni kívánt végeredményt és részeredményeket, ezek a projektcélok. A célokhoz tételes mérhetőséget kell hozzárendelni, ezek a sikerkritériumok. A projektnek nem lehet sem a célja, sem rész céljai mérhetetlenek.

Meg kell határozni, specifikálni kell a feladat elvégzéséhez szükséges szerepeket az egyéni képességeket, készségeket, tapasztalatokat. Fontos tisztázni, hogy mi a pontos szerepelvárás, milyen feladatok tartoznak a szerephez, és milyenek nem. Ezeket - a személyes érdeklődést is figyelembe véve - egy-egy személyhez kell kapcsolni, amelyet feladatleírásban meg is fogalmazzunk.

Gondosan ki kell dolgozni a csoport működését szabályozó normákat, specifikálni kell a pozíciókat és a csoport szerepeket. Meg kell határozni a fő feladat csoportokat, a láthatóan ránk váró fő feladatokat, a fő feladat csoportokhoz, főbb projektfázisokhoz rendelt határidőket, a látható költségeket.

Összefoglalva tehát a jó projektcél

- valós igényeken alapuljon,
- a célkitűzés nem lehet kevesebb, mint a megbízó és az érintettek minimális igénye,
- konkrét, tömör, egyszerűen megfogalmazott, objektív legyen,
- mindenki által ismert és azonosan értelmezett, hozzáférhető legyen.

Fontos, hogy a teljes projektcélt a projektben dolgozó csoport minden tagja ismerje és értse,

- jól mérhető, egyértelmű, tételesen megfelelő sikerkritériumok kapcsolódjanak hozzá,
- tartalmazza a projekt pontos határait, meddig terjed, mi a nem cél.

A projekt megtervezése nagyban garantálja a projekt sikeres végrehajtását. A tervezés menetében, ha kellő alapossgal járunk el, részletesen végig kell gondolnunk a ránk váró feladatokat, azok sorrendiségét, a megvalósításhoz szükséges erőforrásokat és azok ütemezését, a főbb döntések helyét és idejét, az előre látható kockázatokat és nem utolsó sorban a projekt kommunikációs feladatait is. A tervezés nagyon munkaigényes fázisa a projektnek, de érdemes kellő gondossággal végigcsinálni, mert mintegy 80%-ban járul hozzá a projekt sikeréhez. Ezt a hatását azzal éri el, hogy mind a megbízó felé, mind önmagunk felé is bizonyítja a kellő átgondoltságot, ezenkívül rendelkezünk egy olyan menetrenddel, amely minden pillanatban jelzi a feladatainkat, illetve a tervektől való eltérést is, így a monitoring és kontrolling tevékenységek alapja is egyben.

A végrehajtási struktúra, a nagyobb munkafázisok tervének elkészítése során össze kell gyűjteni a projektben ránk váró összes feladatot. A feladatok lebontása olyan mélységig történjen, hogy ez egyes elemekre a szükséges erőforrások jól becsülhetők legyenek. Az erőforrások tervezéséhez tartozik mind az emberi, mind a tárgyi, mind a pénzügyi erőforrások előzetes becslése. A logikai terv elkészítése során a nagyobb munkafázisok tervében meghatározott feladatokat időrendi/logikai kapcsolatuk szerint rendezzük. Nagyon fontos végiggondolni, hogy melyek a projektünk - már előre is látható - döntési pontjai, hol kell részbeszámolót készíteni. A tervezés során rögzítjük ezeket a mérföldköveket és döntési pontokat. Az időtervezés során derül ki, hogy a projekt végrehajtásához valójában mennyi időre van szükség. Ennek gyakori következménye a projekt célrendszerének módosítása (költség, határidő, cél). Már a tervezésnél fel kell mérnünk a projekt várható problémáit, a jelentősebbekre előzetesen fel kell készülnünk, lehetőleg elkerülve azokat. A környezeti szereplők és a projekttagok igényei alapján tervet kell készítenünk arra is, hogyan, milyen eszközökkel, (írásban, szóban, elektronikusan, stb.) milyen gyakorisággal és miről tájékoztatjuk egymást. Ezt a kommunikációs tervben rögzítjük. A tervet valamennyi résztvevőnek meg kell ismernie, és el kell fogadnia.

Sokan gondolják úgy, hogy túljutva a korábbi munkaigényes fázisokon, már csak végre kell hajtaniuk a tervet, illetve végre azzal foglalkozhatnak, amihez igazán értenek, szakmai feladatukkal. Projektvezetési szempontból azonban a helyzet ennél bonyolultabb. A projekt végrehajtása során a tervvel való összehasonlítás, egyeztetés folyamatos munkát igényel. Ez a projekt monitoring, projekt kontrolling.

A nem várt események, a monitoring terv alapján kiépített jelzőrendszer beindítja a létrejött változások kezelését. Ha az eredeti cél eléréséhez a projekt eredeti erőforrásain túl nem igényel jelentős szervezeti, megbízói segítséget, akkor csak változáskezelésről, ha olyan mértékű a bekövetkezett változás, amely jelentős – projekten kívüli – erőforrás bevonással jár, illetve a célrendszer egy vagy több tagjának fenntartását veszélyezteti, válságmenedzselésről beszélünk.

A projekt végrehajtása során elengedhetetlen a kommunikáció a projekt résztvevői között. Emellett folyamatosan tájékoztatni kell a vezetőket, amely lehet előre tervezett, a helyzetből adódó és igény szerinti. A vezetés kommunikációs feladata a projekt szervezet információval való ellátása, visszajelzések adása és kérése, beszámoltatás.

Létre kell hozni és működtetni a projekt dokumentációs rendszerét, ahol célszerű formanyomtatványokat használni. A dokumentációs rendszer működtetése során a tanulságokat rögzíteni kell, itt lehet a későbbiekre vonatkozó javaslatokat megfogalmazni.

A menedzsment feladata a válságmenedzselés hatékony megvalósítása, az erőforrások feladatokhoz rendelése, a résztvevők leterheltségének figyelembe vétele, a megjelenő

konfliktusok kezelése. A projektet, amelyet meghatározott cél érdekében indítottunk, a cél teljesülését igazoló dokumentum átadásával – ha az egy produktum pl., akkor az átadás-átvételi jegyzőkönyvvel - még nem fejezzük be.

Egy utolsó projektzáró értekezleten az egész projekt-team az eddigi pontok főbb tartalmi és szervezési kérdéseit megbeszéli, értékeli.

A projekt értékelése a következő tevékenységekből áll: Az elért szakmai eredmények elemzése a rögzített célok és a sikerkritériumok szempontjából.

- A projekt folyamatát is értékelni kell az idő- és költségkeretek betartása szempontjából.
- Az együttműködést is elemezni szükséges a projekt teamen belüliek és kívüliek viszonylatában.
- A projekt végrehajtását befolyásoló tényezőket, problémákat, valamint az intézkedések hatékonyságát is értékelnünk kell.
- Végül az értékelő jelentést is össze kell állítanunk.

A projekt-team értékeli még: a csoportcélok megvalósulását, illetve az egyéni elégedettséget,

- a projektmunkában résztvevők értékelik egymás munkáját (Ez előzetesen a projekt elején összeállított szempontrendszer alapján történik.).

A projekt folyamán nyert tudást, tapasztalatokat össze kell foglalni és biztosítani kell saját magunk és a jövőbeli projektek részére.

A projekttagok és az erőforrások reintegrációja során sor kerül a projektszervezet feloszlására. A projekttagokkal és vezetőikkel tisztázni kell a jövőbeli projektekben, vagy a szervezetben való munkavégzés kérdését, valamint az esetleges továbbképzés szükségességét. A projekt rendelkezésére bocsátott eszközök visszakerülnek eredeti funkcionális helyükre, illetve döntés szükséges további használatukról (pl. helyiségek, számítógépek, kommunikációs eszközök, berendezések, stb.).

Az eddigi általános bevezetés után vizsgáljuk meg, hogy célszerű-e, és ha igen, akkor miért, projektet alkalmazni a felzárkóztató oktatásban. Nézzük és értelmezzük most már a felzárkóztató oktatás szempontjából a projektet!

A felzárkóztatás a heterogén felkészültséggel érkező, eltérő életkorú tanulók miatt valóban nem illeszkedik a tanítás megszokott rendjébe, nem szokványos feladatok elé állítja az iskolát, a tanárokat. A különböző műveltségi területekről származó hiányok mellett meg kell alapozni a pályaválasztási döntést is, ami sokrétű, összetett feladat.

A felzárkóztatás konkrét célja a tanulóknál a társadalmilag hasznos magatartásformák kialakítása, a tanuláshoz szükséges motiváció megteremtése, a munkavégzésre való szocializálás, a pályaválasztási döntés megalapozása, a szakmatanuláshoz szükséges általános ismeretek elsajátíttatása, az alapkészségek és képességek fejlesztése, a tanulók élettervezésének elősegítése, sikerélményhez juttatása a tanulásban és a munkában. A felzárkóztató oktatás egy- vagy kétéves formában szervezhető. Azok a tanulók, akik viszonylag több ismerettel rendelkeznek, az egyéves, akik kevesebbrel, a kétéves felzárkóztató oktatás keretében sajátíthatják el a szakmatanulás megkezdéséhez szükséges készségeket, ismereteket, képességeket. A kerettanterv és a helyi program meghatározza az erőforrásigényt.

Az általános résznél már megvizsgáltuk, hogy mikor célszerű projektet indítani. Ha ezt a felzárkóztató oktatás esetében vizsgáljuk, akkor az előzőekből következően egyetlen személy ezt az összetett feladatot nem tudja elvégezni. A felzárkóztatás szakképző iskolákban

valósítható meg, amelynek célja egyébként is az oktató-nevelő munka, így szervezetünk általános céljai közé szervesen illeszkedik, a szükséges erőforrásokkal pedig részben vagy egészben rendelkezik.

A felzárkóztató oktatásra szoruló tanulóknál a társadalmilag hasznos magatartásformák kialakítása, a tanuláshoz szükséges motiváció megteremtése, a munkavégzésre való szocializálás nem tekinthető rutin feladatnak. A csoportos vagy egyéni fejlesztő munka csak jól együttműködő, egymás szaknyelvére rátanult, döntéseket közösen kialakító teamben lehet eredményes, függetlenül attól, hogy ki a vezetője az adott tevékenységnek. A team lehetőség szerint a tanító-oktató pedagógusokon kívül gyakorlati foglalkozást szervező, kreatív szakoktatóból és a pedagógiai munkát segítő szociális munkásból (vagy pszichopedagógusból, szociálpedagógusból) álljon, amely igény szerint bővíthető pszichológus és logopédus segítőkkel.

A projektet kétféle módon is kialakíthatjuk.

- A szakmai előkészítés integrált projektként történő megszervezése esetén egy-egy komplex feladat keretében több szakmacsoport bemutatását teszi lehetővé. Ez egy alacsonyabb szintű projekttervezés, amely kevésbé hatékony felzárkóztató oktatást tesz lehetővé.
- Ha a szakmai előkészítő és alapozó modulokat és a közismereti tantárgyakat vonjuk össze projektben, akkor a célt hatékonyabban tudjuk elérni.

Minden képzésre igaz, a felzárkóztató oktatásra még inkább Benjamin Franklin megállapítása: ha csak szóbeli információt adunk, akkor az hamar elfelejtődik. A tanulással is előbb-utóbb erre jutunk. Ha azonban az ismeretanyagot nem csak közöljük a tanulóval, hanem az elsajátításba is bevonjuk, kapcsoljuk ahhoz a tevékenységhez, amit a későbbiek során folyamatosan gyakorol, akkor azzal tartós emlékezetet tudunk elérni.

Ezeknél a tanulóknál a hagyományosnak tekinthető képzés csődöt mondott. Az egymásra épülő anyagrészek során kimaradt életükből egy vagy több meghatározó ismeretanyag, ami meggátolja, meggátolta a további hatékony ismeretszerzést, így a közismereti képzés előírt anyagmennyisége véleményük szerint befogadhatatlan. Az általános iskolában szerzett tapasztalataik alapján a közismereti anyagrészeket nincs mihez kötniük, a frontális osztálymunkától irtóztatva elfordulnak, a képzésből kihátrálnak.

A szakmai előkészítés-alapozás során végzett gyakorlati tevékenységek, a műhelyekben folytatott munka lehetőséget nyújt a fiatalok motiválására, képességeik feltárására, fejlesztésére. A gyakorlati tevékenységek során önmaguk is felismerik képzettségbeli hiányaikat, amely pedig a feladat megoldásához szükséges lenne, így jelentős motivációt szereznek közismereti tudásuk szinte észrevétlen – nem hagyományos osztálykeretben történő fejlesztésére is. Ezért tekinthető hatékonyabbnak az olyan projekt szervezése, ahol a közismereti tárgyak egy részét is integráljuk a szakmai előkészítés-alapozásra szervezett projektbe.

A módszerek közül elsősorban a cselekedtetés, a tanár és a tanuló közös munkája prioritást élvez. Erre a szálra fűződik fel az ismeretközlés, szemléltetés és a megfigyelés, gyakorlati munka. A szakmai gyakorlati munkához szorosan kötődik a szakelmélet és közismereti oktatás is.

Ha a felzárkóztató oktatásra projektet szervezünk, akkor a kezdeményezés során tisztázandó, hogy milyen szakmára, szakképesítésre koncentrálunk. Az egyes szakmák közismereti tudásigénye jelentősen eltér egymástól. A tanulói projektfeladatot, mint projekt a projektben készíthetjük el. A tágabb értelemben vett projektcél a meghatározott ismeretanyag elsajátíttatása, a szűkebb értelemben vett projektcél a tanulók által készíttendő feladat. Ha kiválasztottuk a szakképesítést, illetve szakmacsoportot, akkor célszerűen olyan

projektfeladatot dolgozzunk ki, amelyik a szakmacsoportba tartozó minél több szakma alapvető munkafogásait és ismeretanyagát tartalmazza. Egy példa: építőipari projektfeladat lehet BMX kerékpárpálya tervezése.

A projektfeladaton végighaladva meg kell tervezni azt is, hogy milyen közismereti tudást szeretnénk közben elsajátíttatni. A szervezési feladatokhoz szervesen kapcsolódik, hogy a közismeretet hogyan integráljuk a tanulói projektfeladatba. Itt lehetőség van arra, hogy a tantervben előírt közismereti óraszámokat átcsoportosítsuk. Alapvető cél, az előző képzések fogyatékoságaiból levezethető, hogy minél több időt töltsön a tanuló a tanműhelyben, és minél kevesebb ideig legyen beszorítva osztálytermi keretek közé.

A tanulói projektfeladat végrehajtása során a tanulók által egyénileg, illetve a csoportosan végrehajtandó feladatokat is gondosan meg kell szervezni. Lehetőség nyílik arra, hogy az egyéni tanulási pálya kijelöléséhez a tanulók ismerethiánya feltérképezhető legyen.

A folyamatos egyeztetésre nem csak a tanulók között a projektfeladat végrehajtásához szükséges információcsere érdekében van szükség, hanem a tágabb értelemben vett projektben résztvevő közismereti tanárok és szakoktatók között is. Nagyon fontos ezeknél a tanulóknál, hogy az értékelés mindig sarkalljon a jobb eredmény elérésére. Észre kell venni és honorálni kell minden tanuló esetében az önmagához mért teljesítménynövekedést.

Ha a projektet gondos tervezőmunka előzte meg, a projektvégrehajtás során nem csak ismeretanyagot akarunk elsajátíttatni, hanem a tanulók szociális magatartását, kommunikációját is fejlesztjük a praktikus ismeretek átadása során.

A hátrányos helyzetű tanulókkal való foglalkozás, a felzárkóztató oktatás megszervezése az iskola életében ciklikusan ismétlődő feladat. Megkerülhetetlen, hogy a végrehajtás során gyűjtött tapasztalatokat elemezzük. Ez lehet az alapja a felzárkóztatási célok egyre sikeresebb megvalósításának.